

WIADOMOŚCI BOTANICZNE

VOL. **57** No. **3/4**
2013

SPIS TREŚCI

Artykuły

Ł. LUCZAJ: Etnobotanika w Polsce u progu XXI wieku	9
A. BOBIEC: Historia i dynamika drzewostanów grądowych Białowieskiego Parku Narodowego	17

Portrety botaników polskich

A. R. Estreicher (1786–1852) (<i>A. Zemanek</i>)	41
J. Nowak (<i>P. Köhler</i>)	42

Rozstania

Profesor dr hab. Jerzy Wólek (1942–2013) (<i>B. Godzik, K. Wołowski</i>)	43
Z Hałą na Sarniej Skale. Wspomnienie o Pani Prof. dr hab. Halinie Piękoś-Mirkowej (1939–2013) (<i>J. Bodziarczyk, E. Szczęśniak, E. Zenkteler</i>)	47
Dr Lucyna Fagasiewicz (1920–2003) (<i>J. Hereźniak</i>)	53
Profesor Joanna Zofia Kadłubowska – łącząc algologię i mikologię (<i>J. Żelazna-Wieczorek, M. Ruszkiewicz-Michalska</i>)	65

Rocznice, jubileusze

Józef Warszewicz (1812–1866) na polskim znaczku pocztowym (<i>P. Köhler</i>)	76
Pro memoria (A. Paszewski, R. Wilczek, M. Łańcucka-Środoniowa, M. A. Mazaraki, T. Bocheński, S. Domański, W. M. Lasota, K. Mańka) (<i>A. Zemanek</i>)	78

Leksykon botaników polskich

83. Dezydery Szymkiewicz (<i>P. Köhler</i>)	80
---	----

Sprawozdania ze spotkań naukowych

„Historia i teraźniejszość botaniki w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie” – wystawa (Kraków, 8–21 kwietnia 2013 roku) (<i>B. Barabasz-Krasny, K. Możdżeń, G. Rut, M. W. Woch</i>)	88
Botanika na XXIV Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki, Techniki I Medycyny (Manchester, Wielka Brytania, 21–28 VII 2013) (<i>P. Köhler</i>)	92
II Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Modern Phytomorphology” Lwów– Ukraina, 14–16 maja 2013 (<i>J. Pula, B. Barabasz-Krasny</i>)	95
Konferencja „Biogeografia Karpat: ewolucja bioróżnorodności w czasie i przestrzeni, pierwsze interdyscyplinarne sympozjum” (Kraków, 26–28 września 2013) (<i>L. Śliwa</i>)	99

Z życia PTB

Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego w 2012 roku (<i>H. Galera</i>)	103
Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego w latach 2010–2012 (<i>H. Galera</i>)	124
Historia botaniki podczas 56. Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Olsztynie (<i>I. Krzeptowska-Moszkowicz</i>)	130

Varia

Grób Ignacego Szyszyłowicza (1857–1910) na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (<i>P. Köhler</i>)	135
Augustyna Wiewiorra – warmińska nauczycielka, działaczka i miłośniczka przyrody (<i>B. Sonnenberger</i>)	136
Deklaracja Krakowska 2011 Planta Europa	142
Laudacja na cześć prof. dr. hab. Romualda Olaczka z okazji nadania mu nagrody „Silver Leaf” Planta Europa (<i>J.-W. Sneep</i>)	145

Poezje botaników	
Krajobraz; Przetrwanie; Biel (<i>M. Woch</i>)	146
Recenzje	147
Nadchodzące spotkania	151

CONTENTS

Articles

- Ł. ŁUCZAJ: Ethnobotany in Poland on the threshold of the twenty-first century 9
A. BOBIEC: History and dynamics of oak-lime-hornbeam forests in the Białowieża National Park 17

Portraits of Polish botanists

- A. R. Estreicher (*A. Zemanek*) 41
J. Nowak (*P. Köhler*) 42

Obituaries

- Professor Jerzy Wołek (1942–2013) (*B. Godzik, K. Wołowski*) 43
Remembering professor Halina Piękoś-Mirkowa (1939–2013). The Sarnia Skala trip (*J. Bodziarczyk, E. Szczęśniak, E. Zenkter*) 47
Dr. Lucyna Fagasiewicz (1920–2003) (*J. Hereźniak*) 53
Professor Joanna Zofia Kadłubowska – combining the algology and mycology (*J. Żelazna-Wieczorek, M. Ruszkiewicz-Michalska*) 65

Anniversaries, jubilees

- Józef Warszewicz (1812–1866) on a Polish post stamp (*P. Köhler*) 76
Pro memoria (A. Paszewski, R. Wilczek, M. Łańcucka-Środoniowa, M. A. Mazaraki, T. Bocheński, S. Domański, W. M. Lasota, K. Mańka) (*A. Zemanek*) 78

Dictionary of Polish botanists

83. Dezydery Szymkiewicz (*P. Köhler*) 80

Scientific meeting reports

- ‘History and Present of Botany at the Pedagogical University of Cracow’ – the exhibition (Krakow, 8–21 April 2013) (*B. Barabasz-Krasny, K. Możdżeń, G. Rut, M. W. Woch*) 88
Botany in the 24th International Congress of History of Science, Technology and Medicine (Manchester, Great Britain, 21–28 July 2013) (*P. Köhler*) 92
2th International Scientific Conference on Plant Morphology ‘Modern Phytomorphology’ (Lviv – Ukraine, 14–16 May 2013) (*J. Pula, B. Barabasz-Krasny*) 95
Conference ‘Biogeography of the Carpathians: evolution of biodiversity in a spatiotemporal context – The first interdisciplinary symposium’ (Kraków, 26–28 September 2013) (*L. Śliwa*) 99

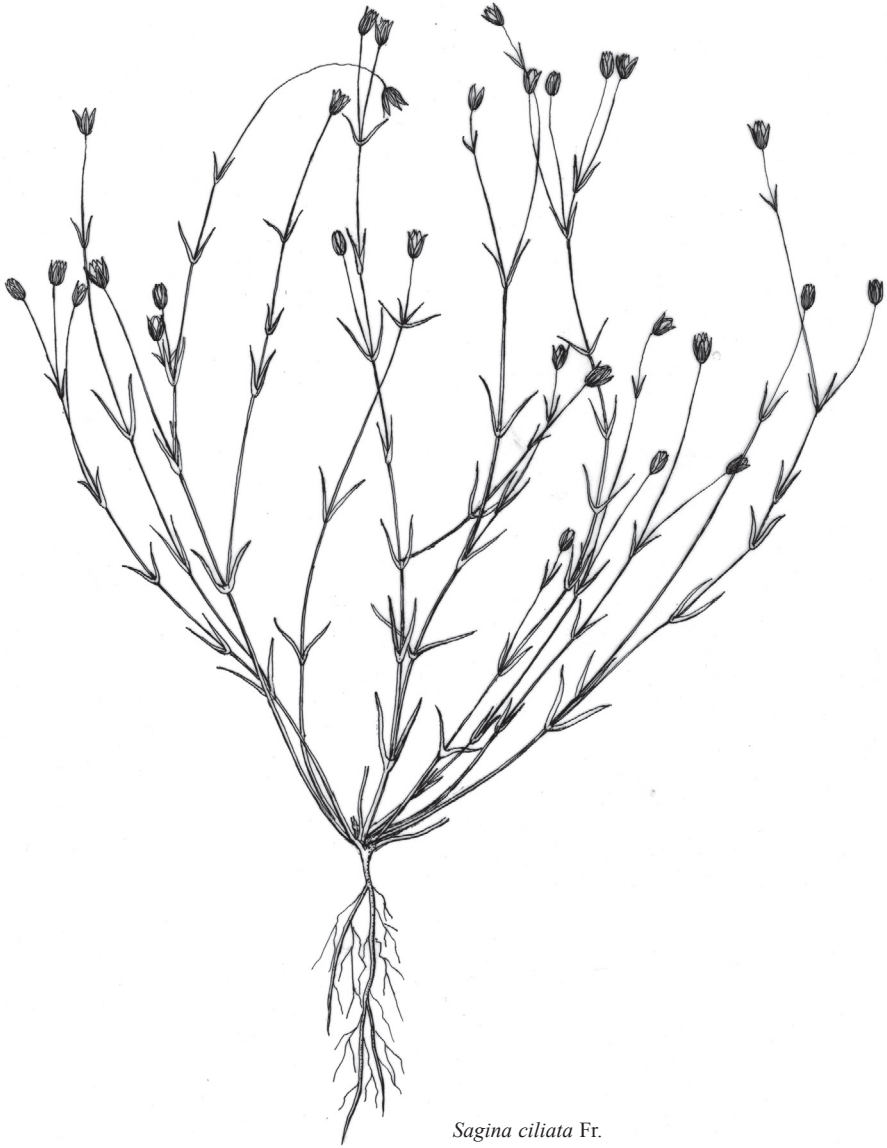
Polish Botanical Society news

- Annual Report 2012, Polish Botanical Society (*H. Galera*) 103
Polish Botanical Society in 2010–2012 (*H. Galera*) 124
History of botany during 56th Meeting of the Polish Botanical Society in Olsztyn (Poland) (*I. Krzeptowska-Moszkowicz*) 130

Varia

- Tomb of Ignacy Szyszyłowicz (1857–1910) at the Rakowicki Cemetery in Cracow (Kraków, Poland) (*P. Köhler*) 135
Augustyna Wiewiorra – A Warmian teacher, activist and nature enthusiast (*B. Sonnberger*) 136
Planta Europa Kraków Declaration 2011 142
Laudation in honour of prof. dr hab. Romuald Olaczek on the occasion of conferring him the ‘Silver Leaf’ Planta Europa award (*J.-W. Sneep*) 145

Poetry of botanists	
Krajobraz; Przetrwanie; Biel (<i>M. Woch</i>)	146
Book reviews	147
Forthcoming meetings	151

Sagina ciliata Fr.

Od Redakcji

Rok 2013 to czas z różnych względów ważny, zarówno dla botaniki jak i szeroko rozumianej ochrony przyrody. Wspomnieć trzeba przede wszystkim wspaniały Zjazd PTB w Olsztynie, na którym wybrano nowe władze Towarzystwa. Nowemu prezesowi, profesorowi Adamowi Rostańskiemu, gratulujemy i życzymy sił i zdrowia w dźwiganiu tego trudnego obowiązku. Był to także rok szeregu ważnych rocznic dla botaniki krakowskiej – wśród nich 230 rocznica założenia krakowskiego Ogrodu Botanicznego UJ, 100-lecie Instytutu Botaniki UJ oraz 60-lecie Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. Gdy mowa o botanice krakowskiej, to trzeba odnotować odejście od nas trzech związanych z tym ośrodkiem osób – magistra Janusza Guzika, profesora Haliny Piękoś-Mirkowej oraz profesora Jerzego Wołka. O dwójce tych ostatnich znajdziemy wspomnienia w dziale *Rozstania* – tam także teksty poświęcone doktor Lucynie Fagasiewicz z profesora Joannie Z. Kadłubowskiej.

Sygnalizowano już, że przełom lat 2012/2013 ogłoszono – na wniosek Komitetu Ochrony Przyrody PAN – Rokiem Ochrony Przyrody Ojczystej pod patronatem Prezydenta RP. Mija bowiem 100 lat od założenia w roku 1912 pierwszej w Polsce organizacji ochrony przyrody w Polsce, jaką była Sekcja Ochrony Tatr Towarzystwa Tatrzańskiego (później Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego) oraz opublikowania (w roku 1913) przez Jana Gwalberta Pawlikowskiego (pierwszego przewodniczącego wspomnianej Sekcji) swoistego manifestu ideowych podstaw ochrony przyrody, jakim była jego „Kultura a Natura”. Kilka ważnych konferencji zorganizowanych z tej okazji, z wpisana w nie szerszą refleksją dotyczącą różnych spraw związanych z ochroną przyrody, zaowocuje niebawem syntetycznymi opracowaniami, które dobrze przysłużą się refleksji nad jej stanem w Polsce. W obrębie obecnego zeszytu *Wiadomości Botanicznych* w ten ważny dla ochrony przyrody rok wpisuje się tekst „Deklaracji Krakowskiej” przyjęty na wcześniejszym (2011) Kongresie Planta Europa; publikujemy go po raz pierwszy w wersji polskojęzycznej, podobnie jak i laudację na cześć bardzo zasłużonego dla ochrony przyrody w Polsce profesora Romualda Olaczka, która wygłoszona została z okazji wręczania mu odznaczenia Srebrnego Liścia („Silver Leaf”) Planta Europa. W części artykułowej zeszytu zamieszczamy dwa ważne teksty. Pierwszy to całościowy przegląd autorstwa Łukasza Łuczaja ukazujący stan i perspektywy etnobotaniki w Polsce u progu XXI wieku. Drugim jest tekst Andrzeja Bobca poświęcony bardzo ważnej, z geobotanicznego punktu widzenia, problematyce historii i dynamiki drzewostanów grądowych Białowieskiego Parku Narodowego. Ponadto – wiele interesujących drobiazgów w stałych działach. Warto więc sięgnąć po ten kolejny już podwójny zeszyt, w którym każdy znajdzie coś dla siebie.

Zbigniew MIREK

Sagina subulata (Sw.) C. Presl

Etnobotanika w Polsce u progu XXI wieku

Łukasz ŁUCZAJ

ŁUCZAJ Ł. 2013. **Ethnobotany in Poland on the threshold of the twenty-first century.** *Wiadomości Botaniczne* 57(3/4): 9–15.

The article is an attempt to summarize the present state of the development of the science of ethnobotany in Poland. Several nineteenth and twentieth century pioneers of ethnobotany in Poland are presented, however, the main focus of the article is the period of the last six years. In this time a visible consolidation of ethnobotanical scene in Poland has occurred, resulting in a few conferences and the creation of a new ethnobotanical journal (*Etnobiologia Polska*). The effort of Polish ethnobotanists has been oriented both towards analyzing the historical data and new field studies, also abroad, including such countries as Argentina, Peru, China, Romania and Ukraine. A few scholars gained their doctoral degrees in the subdiscipline of ethnobotany.

KEY WORDS: history of ethnobotany, Poland, European ethnobotany

Łukasz Łuczaj, Zakład Botaniki i Biotechnologii Roślin Użytkowych, Zamiejscowy Instytut Biotechnologii Stosowanej i Nauk Podstawowych, Uniwersytet Rzeszowski, Werynia 502, 36-100 Kolbuszowa, e-mail: lukasz.luczaj@interia.pl

WSTĘP

Etnobotanika jest dziedziną zajmującą się badaniem interakcji między człowiekiem a roślinami (Martin 2004). Dokumentuje przede wszystkim takie zjawiska, jak użytkowanie roślin leczniczych, pokarmowych, włókienniczych, barwierskich, obrzędowych, czy halucynogennych. Zajmuje się głównie tzw. wiedzą tradycyjną, powstałą w społecznościach niepiśmiennych, rdzennych, często odległych czy mówiących wymierającymi językami. Wiedza ta może też dotyczyć sposobów uprawy roślin, często obecnie zapomnianych lub rzadko spotykanych, czy też całości funkcjonowania ekosystemów i sprawowania kontroli nad sukcesją (poprzez na przykład wypalanie, czy też odpowiedni reżim wypasu stad). Nie jest to jednak reguła: etnobotanicy opisują też wiedzę o roślinach we współczesnych społecznościach krajów

„cywilizowanych”, nawet w miastach. Etnobotanika leży na granicy nauk przyrodniczych i humanistycznych, jest nauką z zasady bardzo interdyscyplinarną. Z powodu tej interdyscyplinarności badaczom-etnobotanikom czasem ciężko uzyskać tytuły naukowe, przebrnąć przez redakcje czasopism naukowych i komisje przyznające granty. Ponieważ etnobotanika budzi coraz więcej zainteresowania wśród ogółu botaników, celem tego artykułu jest krótki opis historii etnobotaniki w Polsce, a przede wszystkim jej aktualnych problemów i wyzwań. Opublikowano co prawda ostatnio dwa artykuły o bardzo podobnej tematyce (Klepacki 2007, 2013), ale dotyczą one głównie przeszłości etnobotaniki i stanu tej dziedziny kilka lat temu, tymczasem w ciągu ostatnich sześciu lat środowisko badaczy tej dziedziny mocno się poszerzyło i uaktywniło. Nasz kraj ma bogate tradycje badawcze w tej dziedzinie, pomimo że uczeni, którzy się nią

zajmowali, nie używali tej nazwy. Wymienić tu można przede wszystkim Józefa Rostafińskiego (1850–1928), Adama Maurizio (1962–1941), Kazimierza Moszyńskiego (1887–1959) i Józefa Gajka (1907–1987). Józef Rostafiński był głęboko zaangażowany w badania nad historią użytkowania roślin, szczególnie uprawnych i zorganizował w roku 1883 unikalną w skali światowej ankietę o charakterze etnobotanicznym (m.in. Köhler 1993). Adam Maurizio był twórcą bromatologii, nauki o żywieniu i autorem pionierskiej pracy *Historia pożywienia roślinnego* wydanej w roku 1926 po polsku (Maurizio 1926), a parę lat później po niemiecku i francusku. Kazimierz Moszyński był wybitnym polskim etnografem, autorem dzieła *Kultura ludowa Słowian* (Moszyński 1929), w swoich publikacjach często poruszał tematy etnobotaniczne (por. Moszyński 1962), miał zresztą wykształcenie biologiczne. Józef Gajek był twórcą powojennego *Polskiego Atlasu Etnograficznego*, którego pierwsze ankiety z lat 1948–1949 dotyczyły użytkowania roślin jadalnych i leczniczych w Polsce (Kłodnicki, Drożdż 2008).

Termin etnobotanika pojawił się w Polsce dopiero w roku 1964 w pracy Anny Kowalskiej-Lewickiej, a zaczął być szerzej używany w latach 80. XX w. przez Adama Palucha i Zbigniewa Liberę – badaczy polskiej etnomedycyny, oraz w cyklu tomów *Historia leków naturalnych* pod redakcją Barbary Kuźnickiej. Obecnie etnobotanika jest żywo rozwijającą się dziedziną wiedzy, szczególnie w USA, Hiszpanii, Włoszech, Chinach, Indiach i Ameryce Łacińskiej; z jej dorobku korzystają archeobotanicy, archeolodzy, biochemicy, genetycy i ekolodzy. Pomimo, że istnieje kilka międzynarodowych pism etnobotanicznych i kilka stowarzyszeń, a nauka ta stworzyła własne metody i paradygmaty, w Polsce jest ona mało rozwijana i zajmuje się nią na serio jedynie kilka osób. Etnobotanika stoi na pograniczu botaniki i antropologii kulturowej, jednak od początków tej dziedziny pionierzy badań etnobotanicznych byli z wykształcenia przyrodnikami. Także obecnie zauważa się tendencję do przejęcia ciężaru badań etnobotanicznych przez instytucje botaniczne, szczególnie

ogrody botaniczne. Z drugiej strony nieliczne studia etnobotaniczne organizowane są zarówno przez wydziały botaniczne (jak np. w University of Hawaii, Honolulu), jak i antropologiczne (jak w University of Kent, Anglia; jedynym miejscem w Europie gdzie można uzyskać dyplom magistra etnobotaniki). Wiodącymi na świecie ośrodkami w tej dziedzinie są np. ogrody botaniczne w Kew Gardens, Nowym Jorku i St. Louis (Missouri B.G.). Obecnie także w Polsce większość aktywnych etnobotaników to absolwenci studiów biologicznych.

ROZWÓJ ETNOBOTANIKI W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU

Pierwszą w Polsce konferencję etnobotaniczną zorganizował w roku 1980 prof. Adam Paluch. Było to Ogólnopolskie Seminarium Etnobotaniczne, Kolbuszowa 19–20 VII 1980 (Paluch 1985). Potem jednak etnografowie – uczestnicy tamtego spotkania – w małym stopniu zajmowali się etnobotaniką i przez wiele lat nie istniało właściwie w Polsce bardziej zintegrowane środowisko uprawiające tę dziedzinę, poza pojedynczymi badaczami, także z dziedziny biologii, np. Alicją Zemanek i Piotrem Köhlerem, którzy w tym czasie publikowali prace z etnobotaniki historycznej czy wspomnianymi już Adamem Paluchem i Zbigniewem Liberą (m.in. Köhler, Piekielko-Zemanek 1986, Köhler 1993, Libera, Paluch 1993).

Ożywienie w zainteresowaniu etnobotaniką nastąpiło w II połowie pierwszej dekady obecnego wieku. W roku 2002 Wojciech Łysiak zainicjował cykl dorocznych konferencji *Las w kulturze polskiej*, natomiast w roku 2007 Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszczykach zorganizowały konferencję zatytułowaną „Dziki rośliny jadalne – zapomniany potencjał przyrody” (Łuczaj 2008a). Uczestniczyli w niej zarówno przedstawiciele środowisk botanicznych, jak i etnograficznych z kilku ośrodków polskich oraz botanicy ukraińscy. W tym samym roku Piotr Klepacki opublikował polską bibliografię etnobotaniczną, liczącą około 400 tytułów, oraz krótką historię etnobotaniki w Polsce (Klepacki

2007). W roku 2010 autor współorganizował z kolegami botanikami z Estonii konferencję w Padise k. Tallina, pt. „Old Treasures in the New Europe: the Future of Ethnobiology in the East and Far East”, konsolidującą środowiska etnobotaników w Europie Wschodniej. Zachęceni współpracą uczestnicy spotkali się jeszcze dwa razy: na Węgrzech (The 2nd International Society of Ethnobiology Regional Eastern-European Workshop, Királyrét, Börzsöny, Hungary, 13–16.10.2011) i w Polsce w Kikowie k. Buska Zdroju, w dn. 9–13.10.2013 (http://etnobiologia.com/2013/eb3_7-24%20abstrakty.pdf). W spotkaniach tych uczestniczyło kilku polskich etnobotaników: we wszystkich autor artykułu, Monika Kujawska i Iwona Kołodziejska-De-górska, a w ostatnim także Piotr Klepacki, Ewa Pirożnikow i Joanna Sosnowska. Nadmienię tu też, że 11. lutego 2012 roku odbyła się w Weryni koło Kolbuszowej (Zamiejscowy Wydział Biotechnologii Uniwersytetu Rzeszowskiego) konferencja „Etnobiologia w Polsce” (http://etnobiologia.com/2012/eb2_7-14%20abstrakty.pdf), znamienne że tylko 2 km od miejsca kolbuszowskiego seminarium z roku 1980!

W roku 2011 autor artykułu założył polskojęzyczne czasopismo poświęcone wyłącznie tematowi etnobiologii, zatytułowane *Etnobiologia Polska* (Łuczaj, Kujawska 2011). Obecnie ukazuje się już jego trzeci numer. Jest ono też dostępne bezpłatnie w wersji elektronicznej na stronie www.etnobiologia.com. Znajduje się na liście B czasopism naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i jest indeksowane w Index Copernicus.

Specyfiką Europy Środkowo-Wschodniej jest bogactwo źródeł archiwalnych, szczególnie z drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w., dotyczących użytkowania roślin. W niektórych krajach te źródła są bardzo bogate (np. w Polsce, Niemczech, Estonii, Rosji czy na Węgrzech), w innych, jak w krajach południowo-słowiańskich, uboższe. Jednak to bogactwo źródeł historycznych w naturalny sposób powoduje dwudzielność badań. Jedni badacze specjalizują się w etnobotanice historycznej, inni próbują badań w terenie. Jak w całej Europie,

współczesne użytkowanie roślin w Polsce, ulega silnym przemianom. Zapominane są dawne tradycje używania roślin leczniczych oraz pokarmowych, a także dawne nazwy roślin. Pamięć o roślinach głodowych prawie zupełnie zaniknęła. Sytuacja ta przez ostatnie kilkadziesiąt lat zniechęcała młodych badaczy do zajmowania się etnobotaniką. Autor sam spotkał się z takimi, często nieformalnymi, kularowymi radami ze strony czołowych polskich etnografów, że jest to temat mało przyszłościowy, że „nie ma co badać”, itd. Spędziwszy jednak wiele czasu w terenie nie zgadzam się z tym osądem i poniżej spróbuję wytłumaczyć dlaczego.

CO MOŻE MŁODY ETNOBOTANIK BADAĆ W NASZYM KRAJU?

Zastanović się można, co może młody etnobotanik badać w naszym kraju? Oto sugestie, jakie tematy badawcze mógłby podjąć młody etnobotanik w Polsce:

1. Można próbować uporządkować zgromadzoną wiedzę w jakimś nowym ujęciu czy dotyczącą jakiegoś aspektu etnobotaniki.

2. Są jeszcze regiony, gdzie resztki „starej” ludowej wiedzy są warte dokumentacji. Poza korespondentami Rostafińskiego i Gajka oraz kilkoma etnografami jak na przykład Wanda Jostowa, Urszula Janicka-Krzywda czy Jan Paweł Dekowski, większość autorów prac etnograficznych często pobieżnie traktowała niektóre aspekty używania roślin, skupiając się głównie na roślinach leczniczych. Przykładem takiego „odgrzebywania” resztek wiedzy o roślinach są prace Ewy Pirożnikow z Podlasia (np. Pirożnikow 2010), czy zebrane przez autora informacje o użytkowaniu czyścica błotnego w dawnej Galicji (Łuczaj et al. 2011).

3. Pojawiają się zjawiska nowe. Część z nich dotyczy etnobotaniki miejskiej, co w swoim artykule podsumowała Monika Kujawska (2011) (np. użytkowanie roślinnych „dopalaczy” przez młodzież czy etnobotanika imigrantów z innych krajów). Także na wsi pojawiają się nowe problemy badawcze (np. przemiany w składzie i roli wiejskich ogródków). Zresztą pewne dziedziny

etnobotaniki są w Polsce prawie nietknięte, jak np. etnoekologia i postrzeganie zbiorowisk roślinnych przez mieszkańców wsi (temat, który interesował Janusza B. Falińskiego (1934–2004), czemu dał wyraz przenosząc ludowe nazwy zbiorowisk do nomenklatury fitosocjologicznej, por. np. Faliński et al. 1963).

4. Ciekawym poligonem badawczym mogą być dawne kresy Rzeczypospolitej (Litwa, Białoruś, Ukraina), gdzie badania nad użytkowaniem roślin mogą dać ciekawszy i bogatszy materiał niż w zindustrializowanej Polsce (por. niepublikowane jeszcze badania Iwony Kołodziejkiej-Degórskiej na Ukrainie).

5. Dla młodego badacza bardzo przystępnym miejscem badań są kraje Europy południowo-wschodniej. W górskich zakątkach południowych Karpat i Bałkanów kryje się jeszcze wiele nieudokumentowanych tradycji, o czym przekonał się autor tego artykułu podczas własnych badań terenowych w Chorwacji, Hercegowinie i Rumunii (por. Łuczaj et al. 2013).

6. Współczesny młody adept etnobotaniki może się włączyć do kręgu etnobotaniki światowej i prowadzić badania tam, gdzie uzna to za stosowne. Także i w Polsce nie brak badaczy, którzy realizują swoje badania etnobotaniczne poza Europą, także w tropikach lub subtropikach (zob. badania palm Joanny Sosnowskiej w Peru – Sosnowska, Balslev 2009), Polonii argentyńskiej – Moniki Kujawskiej (Kujawska 2013) czy badania autora w Chinach (Kang et al. 2012a, 2012b).

Zarówno środowisko botaniczne i etnograficzne w Polsce mało zdaje sobie sprawę, że etnobotanika stała się dziedziną dosyć ugruntowaną, o coraz bardziej ustandaryzowanych metodach badawczych (często zaczerpniętych z ekologii lub antropologii kognitywnej); dziedziną, której badacze spotykają się regularnie na kongresach naukowych i mają własne pisma naukowe.

Okazją do spotkań dla etnobotaników są na przykład kongresy International Society of Ethnobiology (w roku 2012 w Montpellier, następny w roku 2014 w Bhutanie), Society for Economic Botany (corocznie, głównie w USA,

ale nie tylko, np. w roku 2013 – w Anglii), International Society of Ethnopharmacology (corocznie w innym kraju) czy doroczne spotkania amerykańskiego Society of Ethnobiology. Etnobotanicy biorą też udział w International Work Group for Palaeoethnobotany.

Najważniejszymi czasopismami z dziedziny etnobotaniki są *Journal of Ethnopharmacology*, *Economic Botany*, *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* i *Journal of Ethnobiology*. Wszystkie one posiadają już, przynajmniej od tego roku, Impact Factor i są na tzw. „liście filadelfijskiej”. Od tego roku na liście B Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego będą, dzięki staraniom autora artykułu, jeszcze dwa czasopisma etnobotaniczne: *Ethnobotany Research and Applications* i *Ethnobiology Letters*.

Prace etnobotaniczne przyjmują do druku także niektóre inne czasopisma naukowe, np. *Human Ecology*, *Human Ecology Review*, *Agroforestry Systems*, *Botanical Journal of the Linnean Society* i *Genetic Resources and Crop Evolution*, choć robią to trochę wybiórczo, zgodnie z własną specjalnością. Także nasze *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* otwarło sekcję Etnobotanika, którą mam przyjemność redagować; w roku 2012 poświęcając jej nawet odrębny numer pisma dotyczący dzikich roślin jadalnych świata.

Znacznym problemem dla badaczy-etnobotaników bywa uzyskiwanie tytułów naukowych. Etnobotanika jest z jednej strony nauką interdyscyplinarną, z drugiej jest nauką uznawaną czasem przez przyrodników za mało poważną, za gromadzenie jakichś opowiadań o roślinach. Natomiast w środowisku etnologów, zdominowanym przez postmodernizm, badania etnobotaniczne uchodzą za zbyt przyrodnicze, ewolucjonistyczne. Tytuły naukowe „za etnobotanikę” uzyskuje się w różnych dyscyplinach. Prof. Adam Paluch uzyskał w latach 1980. habilitację za swoją pracę o roślinach w polskim lecznictwie ludowym jako etnolog (Paluch 1984). Drugą habilitacją etnobotaniczną (w roku 2012) była habilitacja autora pracy, ale już w ramach dyscypliny biologia, w Instytucie Botaniki im. W. Szafera PAN. Kraków wiedzie w ogóle

prym w pracach etnobotanicznych – wymienić tu można czysto etnobotaniczne doktoraty Piotra Klepackiego na Uniwersytecie Jagiellońskim (2011) i Joanny Sosnowskiej w Instytucie Botaniki PAN (2012) oraz nawiązujący do etnobotaniki doktorat Wojciecha Maksymiliana Szymańskiego na UJ (2013). Doktorat na Wydziale Etnologii i Antropologii Kultury UAM uzyskała w br. Monika Kujawska (2013). Te tytuły i następne (kilka następnych osób przygotowuje etnobotaniczne doktoraty) pozwolą, myślę, stworzyć wreszcie wyspecjalizowane środowisko etnobotaniczne, z którego wyłoni się grono opiekunów i recenzentów następnych prac. Obecnie wyszukiwanie wg słowa kluczowego „etnobotanika” w bazie Nauka Polska wykazuje trzy osoby o specjalności „etnobotanika”, dyscyplina „biologia”. Miejmy nadzieję, że za 10 lat takich osób będzie trochę więcej.

Świadomie pominąłem w przeglądzie polskiej etnobotaniki archeobotanikę. Badacze tej dziedziny poruszają często tematy bliskie etnobotanikom, jednak jest to już w Polsce środowisko o ugruntowanej pozycji naukowej i dużym dorobku. Środowisko to ma jednak często paralelne problemy organizacyjne, stojąc na pograniczu botaniki i archeologii. Tematy etnobotaniczne poruszają też często lingwiści i etnolingwiści, np. Stanisława Niebrzegowska z UMCS (2000) i Jadwiga Waniakowa z UJ (2012). Można powiedzieć, że nazewnictwo roślin to wręcz idealny obiekt badań dla etnolingwisty. W tej dziedzinie również mamy do czynienia z silnym środowiskiem naukowym, choć niestety słabo powiązany z etnografami i botanikami.

Tematy etnobotaniczne mogą być, i czasem są, ciekawym materiałem na prace licencjackie i magisterskie. Od czasu do czasu docierają do autora tej pracy informacje o podejmowaniu takich tematów na wydziałach biologicznych, etnologicznych i leśnych. Niestety, zwykle i studenci i promotorzy są słabo przygotowani metodologicznie do prowadzenia takich prac. Dowodem tego jest na przykład brak wymogu zbierania arkuszy zielnikowych czy zaleceń, żeby wywiady z informatorami prowadzić w terenie,

a nie zimą, rozdając im tylko ankiety. Jakość identyfikacji gatunków botanicznych w pracach etnobotanicznych w Polsce autor omówił w dwóch publikacjach (Łuczaj 2008b, 2010). W języku polskim nie ma podręcznika etnobotaniki, a kilka podręczników anglojęzycznych jakoś nie przedarło się do naukowej świadomości (Alexiades, Sheldon 1996, Cotton 1996, Cunningham 2001, Martin 2004, Anderson et al. 2011 – w tej publikacji autor ma swój współudział, zob. Svanberg et al. 2011 – w tym opracowaniu udało się też zamieścić wątki polskie. Być może taki podręcznik powinien powstać. Wydana została, co prawda, książka Marka Styczyńskiego (2012) zawierająca w tytule określenie „wprowadzenie do etnobotaniki”, ale jest to informacja myląca. Zawiera ona trochę błędnych i powierzchownych informacji dotyczących historii tej dziedziny, chociaż większą część tej książki stanowi wiele interesujących gawęd o tematyce etnobotanicznej, które mogą być bardzo inspirujące i wartościowe dla początkującego adepta tej dziedziny.

I tu dochodzimy do wątku popularyzacji etnobotaniki. Wiedza etnobotaniczna jest świetnym materiałem zarówno na artykuły popularnonaukowe, jak i elementem ożywiającym lekcje biologii czy pogadanki regionalistyczne. Niestety, sam termin „etnobotanika” jest rozumiany różnie i niektórym kojarzy się tylko z roślinami używanymi jako tradycyjne plemienne narkotyki czy halucynogeny. Niektóre sklepy z „dopalaczami” miały nawet działy czy podtytuły „etnobotaniczny”. Należy więc promować właściwe zrozumienie terminu „etnobotaniczny”. Występuje tu problem podobny jak z dualizmem w definiowaniu terminu „ekologia” – jako nauki i jako postawy życiowej.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, etnobotanika powoli krystalizuje się jako nauka w naszym kraju. Polska jest zresztą jednym z krajów europejskich, w którym ta dyscyplina ma najdłuższą tradycję i szansę rozwoju w najbliższej przyszłości. Jej problemy rozwojowe są zbliżone do problemów innych

w miarę młodych nauk, jak archeobotanika czy ekologia. Rozwój tej dyscypliny przebiega podobnie – jest naznaczony przebijaniem się przez skostniałe struktury akademickiej biurokracji i kształtowaniem się standardowych metod używanych przez adeptów danej nauki.

LITERATURA

- ALEXIADES M. N., SHELDON J. W. (red.) 1996. Selected guidelines for ethnobotanical research: a field manual. New York Botanical Garden, New York.
- ANDERSON E. N., ADAMS K., PEARSALL D., HUNN E., TURNER N. (eds.) 2011. Ethnobiology. Wiley-Blackwell, New York.
- COTTON C. M. 1996. Ethnobotany: principles and applications. John Wiley & Sons, London.
- CUNNINGHAM A. (red.) 2001. Applied Ethnobotany: People, Wild Plant Use and Conservation. Earthscan, London and Sterling.
- FALIŃSKI J. B., HRYNKIEWICZ-SUDNIK J., FABISZEWSKI J. 1963. Śródpolne zarośla z rzędu *Prunetalia* (czyżnie) Równiny Kutnowskiej jako wskaźnik dzisiejszej potencjalnej roślinności naturalnej. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **32**: 693–714.
- KANG Y., ŁUCZAJ Ł. J., YE S. 2012a. The highly toxic *Aconitum carmichaelii* Debeaux as a root vegetable in the Qinling Mountains (Shaanxi, China). *Genet. Res. Crop Evol.* **59**(7): 1569–1575.
- KANG Y., ŁUCZAJ Ł., YE S., ZHANG S., KANG J. 2012b. Wild food plants and wild edible fungi of Heihe valley (Qinling Mountains, Shaanxi, central China): herbophilia and indifference to fruits and mushrooms. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **81**(4): 405–413.
- KLEPACKI P. 2007. Etnobotanika w Polsce – przeszłość i teraźniejszość. *Analecta – Studia i Materiały z Dziejów Nauki* **16**(1–2): 191–2.
- KLEPACKI P. 2013. Etnobotanika. *Alma Mater Uniwersytetu Jagiellońskiego* **158**: 142–143.
- KŁODNICKI Z., DROZDŹ A. 2008. Dzikie rośliny jadalne – materiały, mapy i opracowania tekstowe Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego. W: Ł. ŁUCZAJ (red.), Dzikie rośliny jadalne: zapomnianej potencjał przyrody. Mat. konf. Przemysł – Bolestraszyce, 13 września 2007. Arboretum i Zakład Fizjografii, Bolestraszyce, s. 109–124.
- KÖHLER P. 1993. Ankieta Józefa Rostafińskiego z 1883 roku dotycząca ludowego nazewnictwa roślin w Polsce. *Analecta – Studia i Materiały z Dziejów Nauki* **2**(2): 89–119.
- KÖHLER P., PIEKIELKO-ZEMANEK A. 1986. Józefa Rostafińskiego Odezwa do nie botaników o zbieranie ludowych nazw roślin i udział w niej Marii Twardowskiej. *Kwart. Hist. Nauki* **2**: 471–480.
- KOŁODZIEJSKA-DEGÓRSKA I. 2008. Z czego „uwaric herbatę”? Dzikie rośliny jadalne w polskich wsiach na południowej Bukowinie (Rumunia). W: Ł. ŁUCZAJ (ed.), Dzikie rośliny jadalne: zapomnianej potencjał przyrody. Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszycach, Bolestraszyce, s. 219–226.
- KUJAWSKA M. 2011. Etnobotanika miejska: perspektywy, tematy, metody. *Etnobiol. Pol.* **1**: 32–45.
- KUJAWSKA M. 2013. Ziołolecznictwo w medycynie kompleksyjnej Polonii argentyńskiej z prowincji Misiones: studium z zakresu etnobotaniki medycznej. Praca doktorska, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM, Poznań.
- LIBERA Z., PALUCH A. 1993. Lasowiacki zielnik. Varia Kolbuszowskie, 2. Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Kolbuszowej, Kolbuszowa.
- ŁUCZAJ Ł. (ed.) 2008a. Dzikie rośliny jadalne: zapomnianej potencjał przyrody. Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszycach, Bolestraszyce.
- ŁUCZAJ Ł. 2008b. Problemy taksonomiczne w polskich badaniach etnobotanicznych. *Lud* **92**: 43–64.
- ŁUCZAJ Ł. 2010. Plant identification credibility in ethnobotany: a closer look at Polish ethnographic studies. *J. Ethnobiol. Ethnomed.* **6**(1): 36.
- ŁUCZAJ Ł., KUJAWSKA M. 2011. Po co komu etnobiologia po polsku? *Etnobiol. Pol.* **1**: 5.
- ŁUCZAJ Ł. J., SVANBERG I., KÖHLER P. 2011. Marsh woundwort, *Stachys palustris* L. (Lamiaceae): an overlooked food plant. *Genet. Resour. Crop Evol.* **58**(5): 783–793.
- ŁUCZAJ Ł., ZOVKO-KONČIĆ M., MILIČEVIĆ T., DOLINA K., PANDŽA M. 2013. Wild vegetable mixes sold in the markets of Dalmatia (southern Croatia). *J. Ethnobiol. Ethnomed.* **9**: 2.
- MARTIN G. J. 2004. Ethnobotany: a methods manual, Vol. 1. Earthscan, Oxford.
- MAURIZIO A. 1926. Pożywienie roślinne w rozwoju dziejowym. Kasa Mianowskiego, Warszawa.
- MOSZYŃSKI K. 1929. Kultura ludowa Słowian. Kultura materialna. PAU, Kraków.
- MOSZYŃSKI K. 1962. O sposobach badania kultury materialnej Prasnówian. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- NIEBRZEGOWSKA S. 2000. Przestrach od przestrachu: rośliny w ludowych przekazach ustnych, Vol. 1. Wydawn. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- PALUCH A. 1984. Świat roślin w tradycyjnych praktykach leczniczych wsi polskiej. *Acta Universitatis Wratislaviensis*,

752. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław. [M. STANISZEWSKA (red. serii)]

PALUCH A. 1985. Materiały I Ogólnopolskiego Seminarium Etnobotanicznego, Kolbuszowa, 19–20 VII 1980. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

PIROZNIKOW E. 2010. Tradycja użytkowania roślin dziko rosnących na Podlasiu – poszukiwanie smaków, zdrowia i zaspokojenia głodu. W: R. Stolična, A. Drożdż (red.), *Historie kuchenne: Rola i znaczenie pożywienia w kulturze. Bibliotheca Ethnologiae Europae Centralis*, 2. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Cieszyn – Katowice – Brno, s. 188–200. [Z. Kłodnicki, J. Langer (red. serii)].

SOSNOWSKA J., BALSLEV H. 2009. American palm ethnobotany: A meta-analysis. *J. Ethnobiol. Ethnomed.* 5(1): 43.

STYCZYŃSKI M. 2012. Zielnik Podróżny – Wprowadzenie do etnobotaniki Karpat i Bałkanów. Ruthenus, Krosno.

SVANBERG I., ŁUCZAJ Ł., PARDO-DE-SANTAYANA M., PIERONI A. 2011. History and current trends of ethnobiological research in Europe. W: E. N. ANDERSON, K. ADAMS, D. PEARSALL, E. HUNN, N. TURNER (eds), *Ethnobiology*. Wiley-Blackwell, New York, s. 189–212.

WANIAKOWA J. 2012. Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

http://etnobiologia.com/2012/eb2_7-14%20abstrakty.pdf/,
dostęp 1.12.2013

http://etnobiologia.com/2013/eb3_7-24%20abstrakty.pdf/,
dostęp 1.12.2013

ZALĄCZNIK

Tytuły naukowe uzyskane za prace *stricte* etnobotaniczne w instytucjach botanicznych (nie uwzględniają prac archeoetnobotanicznych):

Piotr KLEPACKI – doktorat. Użytkowanie roślin przez społeczności lokalne południowo-wschodniej i północno-wschodniej Polski (otoczenie Małgurskiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej), 27/09/2011, Uniwersytet Jagielloński; Wydział Biologii i Nauk o Ziemi,

Łukasz ŁUCZAJ – habilitacja. Dziko rosnące rośliny jadalne użytkowane w Polsce od połowy XIX w. do czasów współczesnych, 26/06/2012, Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN.

Joanna SOSNOWSKA – doktorat. Bioróżnorodność palm w obszarze zagospodarowania plemienia Asháninka w Amazonii – zasoby, rozmieszczenie, użytkowanie, 27/11/2012, Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN.

Salix hastata L.

Historia i dynamika drzewostanów grądowych Białowieckiego Parku Narodowego

Andrzej Bobiec

BOBIEC A. 2013. **History and dynamics of oak-lime-hornbeam forests in the Białowieża National Park.** *Wiadomości Botaniczne* 57(3/4): 17–39.

Białowieża National Park (BPN), particularly the preservation zone (known as a ‘strict reserve’), is considered an important European reference for mixed and deciduous lowland forests. Despite the evidence of the past human activity in that area, only in recent years firm claims are formulated that challenge the deeply rooted conviction about negligible influence of anthropogenic factors and a ‘climax’ character of the forest ecosystem, undergoing natural fluctuations. The general goal of the study was defining the true status of the BNP deciduous forests in the context of alternative hypotheses: (1) of the remnants of primeval forest, with only slight degree of distortion; (2) of the ecosystem revealing primeval characteristics but undergoing explicit directional changes; (3) of the secondarily wildered ‘parkland’, which due to intensive pasturing, in historic times sustained characteristics specific to the ‘primeval European savanna’, an ecosystem shaped by great herds of wild large herbivores.

The study included the analysis of stand developmental phases, of gaps influence on the regeneration of deciduous stands, of conditions and factors influencing natural oak regeneration, the reconstruction of the development of stands based on dendroecological analysis and historic data.

According to the results, the BPN deciduous forests should be considered as a very heterogeneous system, continuing to extend its range at the expense of former coniferous stands, being a combination of ancient, culturally modified forests and enclaves of hornbeam-lime communities revealing the long-lasting dynamic equilibrium. None of the verified hypotheses can be accepted as a best universal interpretation. The hypothesis of ‘European savanna’ should be rejected entirely, because very large densities of ungulate populations and protective function of thorny shrubs – key-factors in ‘savanna’ concept – do not explain oak regeneration in the Białowieża Forest. Referring to deciduous mesic forests, the ‘primeval forest enclave’ hypothesis could, with cautious reservation, be limited to larger forest fragments with only sparse solitary oaks and relatively small share of spruce. The processes observed in the biocenoses with substantial share of these two species are best explained by the hypothesis of site regeneration after anthropogenic disturbances. Substantial share of old oaks in the canopy can be interpreted as a footprint of cultural modifications induced by intensive game management, wood pasturing and haymaking, ephemeral deforestations, and various forms of forest proto-industry. Since the administrative ban on burning imposed in 1820s the acreage of deciduous forest has been steadily increasing due to site recovery amplified by climate warming and nitrogen input from air pollution. The important beneficiary of this broad-leaf forest ‘reconquest’ is oak with abundant regeneration in decaying spruce stands.

KEY-WORDS: anthropogenic disturbances, Białowieża National Park, culturally modified forest, deciduous forest regeneration, natural oak regeneration, reconstruction study

WPROWADZENIE

Przez co najmniej dwa ostatnie stulecia dla przyrodników i leśników Puszcza Białowieska była unikatowym obszarem odniesienia reprezentującym lasy naturalne strefy umiarkowanej nizinnej Europy (np. Brincken 1826, Karcev 1903, Paczoski 1930, Faliński 1986, Sokołowski 1993, Jędrzejewska et al. 1997, Peterken 1996). W licznych publikacjach naukowych i popularnych obszar ochrony ścisłej Białowieskiego Parku Narodowego (zwany dalej, zgodnie z potocznie funkcjonującą nazwą, „rezerwatem ścisłym” BPN) przedstawiany jest jako ostatni nienaruszony fragment pierwotnej puszczy. Samo tłumaczenie nazwy „Puszcza Białowieska” na język angielski „Białowieża Primeval Forest” sugeruje „pierwotność” jako ciągłość ekosystemów leśnych, które nie zostały zaburzone działalnością człowieka. Pomimo bogatej literatury wykazującej liczne ślady działalności ludzkiej z obszaru rezerwatów ścisłych (m.in. Borowik-Dąbrowska, Dąbrowski 1973, Faliński 1986, Samojlik, Jędrzejewska 2004, Keczyński 2007), według dominującej narracji, dawne zaburzenia antropogeniczne miały na tym terenie jedynie charakter punktowy i efemeryczny.

Jednym z istotnych kryteriów naturalności ekosystemu leśnego jest obecność wszystkich faz rozwojowych drzewostanu reprezentujących: stadium młodociane charakteryzujące się akumulacją biomasy w warstwie drzew, stadium biostatyczne o względnie stałym poziomie biomasy drzewostanu i stadium senilne z nasilającym się ubytkiem biomasy żywych drzew (Leibundgut 1977, Korpel 1982, 1995). Udział wyróżnionych faz rozwojowych drzewostanu znajduje odzwierciedlenie w relacji między procesami akumulacji i rozpadu. W ekosystemach, w których poszczególne fazy zajmują wyraźne płaty tworzące mozaikę (Oldeman 1990), równowaga ta wyraża się odpowiednią proporcją powierzchni płatów „drzewostanów przyszłości” (fazy młodociane i przedoptymalne – płaty drzewostanów, w których bieżący przyrost drzew przewyższa średni przyrost wieloletni) i „drzewostanów

przeszłości” (fazy starzenia i rozpadu – płaty drzewostanów, w których tempo zamierania drzew przewyższa dynamikę przyrostu biomasy) (Koop 1989, Shugart 1984).

Z uwagi na strukturę siedliskową obszaru rezerwatów ścisłych BPN, dominują w nim lasy liściaste z grądami na czele (Faliński 1986, Michalczyk 2001). Grądy, w przeciwieństwie do łągów i olsów występujących na aluwiach i utworach organicznych, są lasami liściastymi występującymi na glebach mineralnych (Paczoski 1930) i reprezentują szereg wyróżnianych przez fitosocjologów jednostek syntaksonomicznych (Paczoski 1930, Matuszkiewicz 1952, Sokołowski 1993, Matuszkiewicz 2007). Dzięki cechom białowieskich lasów grądowych rzadko już spotykanym poza Puszcza Białowieską, m.in. bogactwu gatunkowemu, złożonej strukturze drzewostanów, drzewom kolosalnych rozmiarów i dużej ilości martwego drewna (Brincken 1826), właśnie te zbiorowiska najczęściej kojarzone są z Puszcza (Peterken 1996).

W niniejszej pracy, uwzględniając wyraźne tendencje do „grądowienia” (stopniowego wzbogacania siedlisk, któremu towarzyszy wzrost udziału gatunków grądowych) zbiorowisk borów mieszanych i lasów mieszanych (Bernadzki et al. 1998), nie ograniczyłem swoich rozważań do biocenoz określanych współcześnie jako zespół *Tilio-Carpinetum*. Chcąc zrozumieć rolę różnych czynników w kształtowaniu lasów liściastych musiałem uwzględnić również i takie zbiorowiska, w których gatunki lasów liściastych, choć nielicznie reprezentowane w istniejącym drzewostanie, wykazują coraz większy potencjał regeneracyjny.

W lasach liściastych, których drzewostany tworzą gatunki silnie zacieniające dno lasu (w przypadku Puszczy Białowieskiej głównie grab i lipa), płaty młodocianych faz rozwojowych powstają w wyniku regeneracji drzewostanu w lukach, czyli we fragmentach biocenozy pozbawionych czasowo okapu drzewostanu (Oldeman 1990, Valverde, Silvertown 1997).

Jeśli założyć stały wzorzec czynników abiotycznych przyczyniających się do powstawania

zaburzeń, to o wielkości i charakterze luk, a co za tym idzie, o sposobie ich wypełniania przez przyszłe pokolenie drzew, decyduje skład gatunkowy obecnego drzewostanu (Runkle 1982, Runkle, Yetter 1987, Kneeshaw, Bergeron 1998, McCarthy 2001).

Uwzględniając kryterium minimalnej *powierzchni równowagi strukturalnej lasu* (ang. *minimum structure area* – Koop 1989, Oldeman 1990), w zrównoważonych, „klimaksowych” ekosystemach leśnych przeciętny skład gatunkowy młodego pokolenia w lukach powinien odzwierciedlać skład gatunkowy starego, dojrzalego drzewostanu. Dojrzałe i stare drzewostany grądowe rezerwatu ścisłego BPN odznaczają się dominacją gatunków cienioznośnych – grabu i lipy drobnolistnej, którym towarzyszą głównie dąb szypułkowy i świerk (Faliński 1986, Sokołowski 1993, Bernadzki et al. 1998). Miejscami, te dwa ostatnie gatunki odgrywają rolę dominujących. Na żyznych siedliskach w rezerwacie ścisłym występowanie światłożądnych gatunków pionierskich, głównie brzozy i osiki, poza rozproszonymi pojedynczymi osobnikami, ograniczone jest do porzuconych na początku XX w. dawnych polan karmowych i carskich powierzchni zrębowych* (Faliński et al. 1988, Michalczyk 2001). Pomimo korzystnych warunków świetlnych w lukach, liczne badania nie dostarczyły do tej pory jednoznacznych dowodów na to, by gatunki światłożądne wygrywały w nich konkurencję z cienioznośnymi, ani na związek przyczynowy wielkości luki z sukcesem odnowieniowym gatunków pionierskich (Cho, Boerner 1991, Leemans 1991, Nakashizuka et al. 1992, Abe et al. 1995, Cook 2000, McClure, Lee 1993, Castelli et al. 1999, Busing

1994, Dahir, Lorimer 1996, Gray, Spies 1996, Masaki et al. 1999).

Zakładając prawdziwość hipotezy, według której lasy liściaste (szczególnie grądy) rezerwatu ścisłego BPN reprezentują stabilny i zrównoważony ekosystem lasu naturalnego (ekosystem „klimaksowy”), należy oczekiwać, iż:

(1) powierzchnia płatów wczesnych faz rozwojowych („drzewostanów przyszłości”) jest zbliżona do powierzchni płatów późnych faz rozwojowych („drzewostanów przeszłości”) oraz (2) odnowienie w lukach antycypuje drzewostan o zbliżonym do istniejącego składzie gatunkowym.

W kontekście Puszczy Białowieskiej zagadnienie to jest szczególnie interesujące z punktu widzenia odnawiania się dębu szypułkowego, gatunku światłożądneho (liczba wskaźnikowa 7, Ellenberg et al. 1992), odznaczającego się jednocześnie długowiecznością. Z uwagi na znaczny udział *Quercus robur* w grądach rezerwatu ścisłego uznawanych za wzorzec zbiorowisk naturalnych, badania fitosocjologiczne opisujące stan obecny interpretują ten gatunek jako znaczący składnik drzewostanów *Tilio-Carpinetum* Tracz 1962 (Faliński 1986, Ellenberg 1988, Sokołowski 1993). Gdyby tak było, dąb powinien odnawiać się przede wszystkim w lukach zapewniających temu gatunkowi najkorzystniejsze warunki w biochorze grądu.

Chociaż przygodne obserwacje (Ryc. 1) zaprzeczają tezie o absolutnym braku odnowienia dębowego w rezerwacie ścisłym BPN (Vera 2000), niektórzy autorzy zwracają uwagę na postępujące wypieranie gatunków światłożądnych, w tym również dębu, przez cienioznośne gatunki, jakimi są grab i lipa. Na taki proces jednoznacznie wskazują wyniki systematycznej inwentaryzacji drzewostanu na ok. 15 hektarach powierzchni badawczych założonych w BPN w 1936 roku. (Bernadzki et al. 1998, Brzeziecki 2008). Dane te, zbieżne z doniesieniami z innych lasów europejskich (Vera 2000, Götmark et al. 2005), stanowią poważne przesłanki do zakwestionowania opinii o lasach rezerwatu ścisłego jako ekosystemach zrównoważonych,

* Za czasów carskich w XIX w. prowadzono w Puszczy Białowieskiej intensywną gospodarkę łowiecką, której elementem było m.in. tworzenie i utrzymanie wielohektarowych polan służących produkcji wysokowartościowej karmy przeznaczonej dla żubrów (Karcev 1903). W 1908 roku w południowej części obecnego rezerwatu ścisłego wykonano 3 dziesięciohektarowe zręby zupełne („kulisowe”), na których, podobnie jak na polanach karmowych, rozwinęły się drzewostany brzożowo-osikowe (Faliński, Canullo, Biały 1988).

Ryc. 1. Przykład fazy regeneracyjnej (1), drągowiny (2), optymalnej (3), luki (4) (fot. A. Bobiec).

Fig. 1. Exemplary phases: regeneration (1), pole (2), optimal (3) and gap (4) (photo A. Bobiec).

„klimaksowych”, podlegających jedynie zmianom fluktuacyjnym. Choć obserwowane zmiany mają według wymienionych wyżej autorów charakter wyraźnych trendów, proponowane przez nich wyjaśnienia bardzo się różnią, a niektóre nawet wzajemnie się wykluczają. Według Brzezieckiego (2008), zakładającego m.in. za Falińskim (1986) stosunkowo niewielki poziom dawnych zaburzeń antropogenicznych, za

zmiany w składzie gatunkowym drzewostanów odpowiadają współczesne zmiany środowiskowe (ocieplenie klimatu, eutrofizacja). Z kolei Vera (2000) przewiduje zupełny zanik drzewostanów z udziałem dębów w chronionych lasach Europy (w tym w Puszczy Białowieskiej), a przyczyną tego zjawiska upatruje w samej ochronie biernej stanowiącej odejście od sylwopastoralizmu, który przez stulecia miał stanowić surogat

systemu „pierwotnej” europejskiej „sawanny” kształtowanej przez liczne stada wielkich dzikich ssaków roślinożernych.

Ze względu na swoją długowieczność, wyższą w porównaniu z wieloma innymi gatunkami trwałość drewna, umożliwiającą badania dendrochronologiczne drzew od dawna martwych oraz stosunkowo niewielkie wymagania siedliskowe przy wysokich wymaganiach świetlnych, dąb jest potencjalnie doskonałym rejestratorem i nośnikiem informacji o historii biocenozy leśnych. Jeśli obecna populacja dębu szypułkowego współtworząca białowieskie drzewostany stanowi efekt minionych naturalnych lub antropogenicznych czynników sprzyjających odnawianiu się gatunku, powinno to znaleźć odpowiednie potwierdzenie w analizie struktury wiekowej populacji dębów.

Niniejszy artykuł stanowi podsumowanie badań, których oryginalne wyniki oraz zastosowana metodyka zostały przedstawione we wcześniej opublikowanych pracach (Bobieć et al. 2000, Bobieć 2007, Bobieć et al. 2011a, b, Bobieć 2012). Jest ono próbą określenia rzeczywistego statusu lasów liściastych Białowieskiego Parku Narodowego w kontekście alternatywnych hipotez:

(1) ekosystemu o charakterze pierwotnym, w stanie względnej równowagi, jedynie nieznacznie zaburzonego (np. Bobieć et al. 2000, Tomiałojć, Wesołowski 2005);

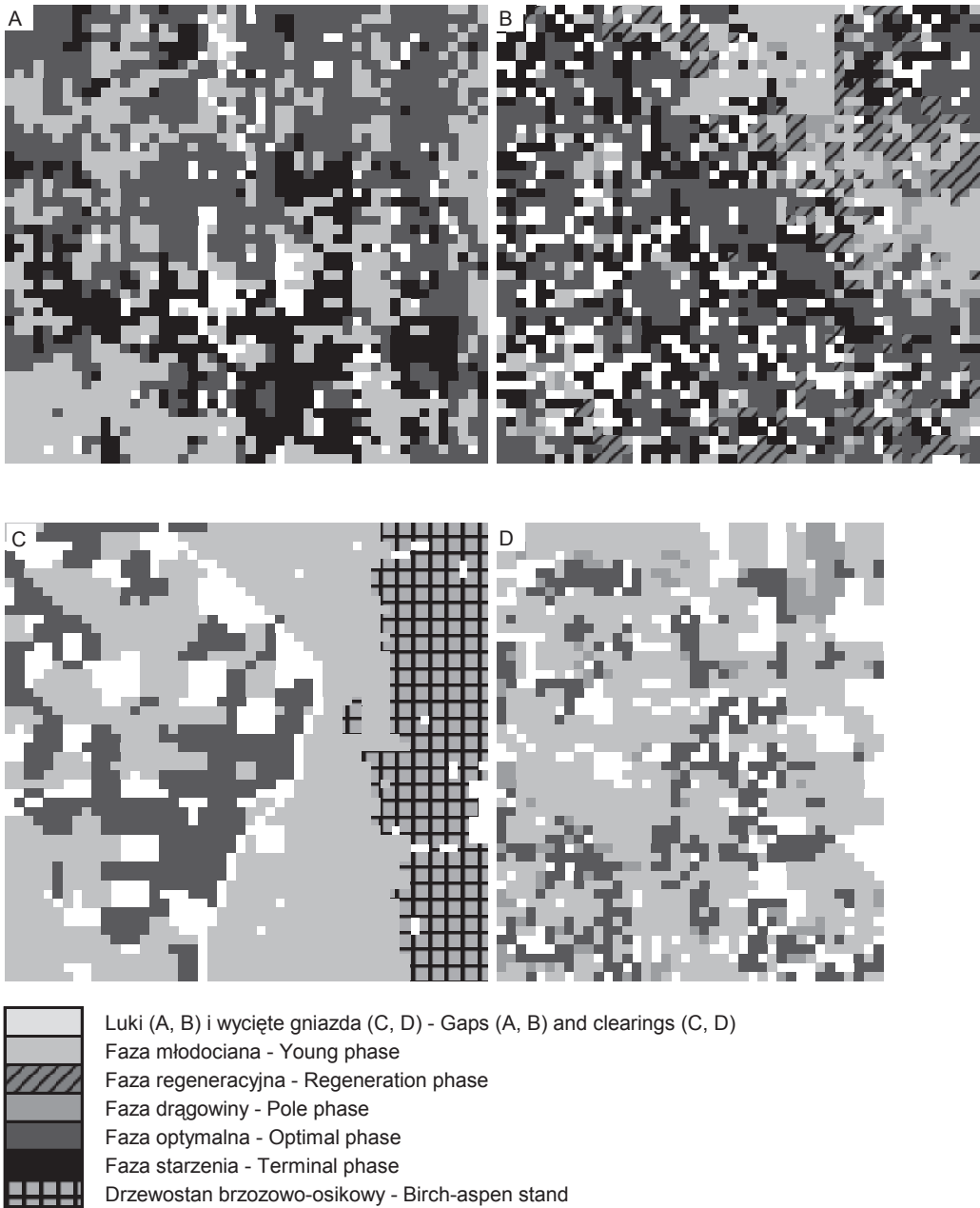
(2) ekosystemu o cechach lasu pierwotnego, podlegającego jednak wyraźnym zmianom kierunkowym, spowodowanym przede wszystkim (2a) trwającą regeneracją po silnym zaburzeniu z przełomu XIX i XX w. (nadmiar zwierzyny i wypas, np. Faliński 1986) lub (2b) adaptacją do szybko zmieniających się właściwości siedlisk (głównie na skutek eutrofizacji, np. Brzezicki 2008 i ocieplenia klimatu, np. Kowalski 1994);

(3) zdziczałego „ekosystemu parkowego”, który, dzięki intensywnemu wypasowi, przez wieki zachowywał cechy „pierwotnej europejskiej sawanny” – ekosystemu kształtowanego przez wielkie stada dużych dzikich roślinożerców (Vera 2000).

Każda z tych hipotez zakłada odmienną hierarchię ważności czynników naturalnych i antropogenicznych w kształtowaniu cech ekosystemów leśnych Puszczy Białowieskiej. Przyjęcie jednej z nich i odrzucenie pozostałych implikuje określoną ocenę dawnego i obecnego systemu ochrony Puszczy i zarządzania jej zasobami oraz czyni konieczną reinterpretację rezerwatu ścisłego BPN jako „obszaru odniesienia”.

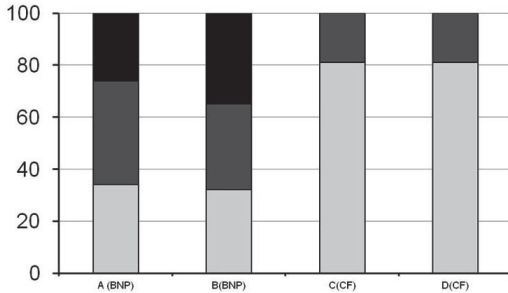
MOZAIKA FAZ ROZWOJOWYCH DRZEWOSTANU JAKO WSKAŹNIK NATURALNOŚCI GRĄDU

Analiza struktury mozaiki płatów reprezentujących różne fazy rozwojowe drzewostanów grądowych Puszczy Białowieskiej wykazała bardzo duże, jakościowe i ilościowe, różnice między grądami rezerwatu ścisłego a grądami podlegającymi gospodarce leśnej. Mozaiki w BPN odznaczają się znacznie bardziej zróżnicowanym uziarnieniem (czyli przeciętną wielkością płatów oraz udziałem powierzchniowym poszczególnych faz) w porównaniu z drzewostanami formowanymi przez zabiegi gospodarcze (Ryc. 2). O tendencjach dynamicznych biocenozy w najbliższej przyszłości można wnioskować na podstawie proporcji udziału powierzchniowego płatów zdominowanych przez młode drzewa („drzewostany przyszłości”) i płatów zajmowanych przez „drzewostany przeszłości”. W przypadku rezerwatu ścisłego „drzewostany przeszłości” tworzy faza starzenia i rozpadu z lukami (gdyż nie występuje w nich jeszcze faza młodociana), a „drzewostany przyszłości” wszystkie pozostałe fazy z wyjątkiem optymalnej. Natomiast w lesie gospodarczym, z uwagi na obowiązek natychmiastowego „zalesiania” luk (z reguły wyciętych „gniazd”), należy je zaliczyć do „drzewostanów przeszłości”. Rozkład powierzchni stadiów rozwoju drzewostanu odpowiada podręcznikowemu modelowi dynamiki lasu pierwotnego Korpela (1995), w którym dominuje faza optymalna, a starzenie się i rozpad ustępującego „drzewostanu przeszłości” zachodzi na podobnej powierzchni jak pojawianie się i wczesny rozwój nowego

Ryc. 2. Porównanie 25-hektarowych powierzchni *Tilio-Carpinetum* w rezerwanie ścisłym BPN (A, B) i w zagospodarowanej części Puszczy Białowieżskiej (C, D – tylko 20 ha); w ekosystemie naturalnym kombinacja fazy terminalnej (starzenia) i luk stanowi fazę rozpadu (drzewostan przeszłości), a faza młodociana, regeneracyjna i drągowiny to drzewostan przyszłości; drzewostan pionierski oznacza dominację brzozy i osiki – efekt dawnych zrębów (wg Bobiec et al. 2000).

Fig. 2. Comparison of 25-ha areas of *Tilio-Carpinetum* in BPN strict reserve (A, B) and in the managed part of Białowieża Forest (C, D – only 20 ha); in natural ecosystem, combination of the terminal phase and gaps – ‘stand of the past’, while young, regeneration and pole phases are ‘stand of the future’; pioneering stand – a stand dominated by birches and aspen, developed after clearcuts (after Bobiec et al. 2000).

Ryc. 3. Udział powierzchniowy faz rozwojowych drzewostanów grądowych w rezerwacie ścisłym BPN [A, B (BNP)] oraz gospodarczej części Puszczy Białowieckiej [C, D (CF)]: jasne części słupków – fazy młodociana, drągowiny i regeneracyjna („drzewostany przyszłości”), pośredni odcień – faza optymalna, ciemny – fazy terminalna i rozpadu („drzewostany przeszłości”) (wg Bobiec et al. 2000).

Fig. 3. Structural stand composition in *Tilio-Carpinetum* forest of BPN strict reserve [A, B (BNP)] and in managed part of the Białowieża Forest [C, D (CF)]: light parts of bars – young, pole and regeneration phase ('stands of the future'), intermediate grey – optimal phase, dark – terminal and decadence phases ('stand of the past') (after Bobiec et al. 2000).

pokolenia drzew stanowiącego „drzewostan przyszłości” (Ryc. 3).

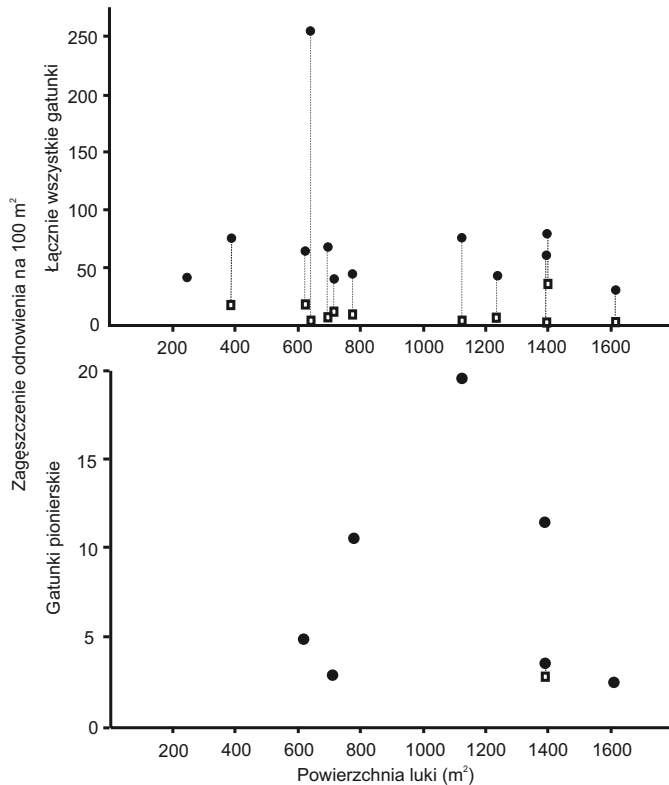
Przeprowadzona analiza pokazała, że mozaika faz rozwojowych, kształtowana jedynie przez procesy naturalne co najmniej przez ponad 80 lat od powołania w 1916 roku przez Niemców parku natury (Naturschutzpark) na miejscu obecnego rezerwatu ścisłego, ma bardzo urozmaiconą strukturę. Oprócz dominujących liczebnie niewielkich płatów drzewostanu o powierzchni od jednego do kilku arów, licznych płatów kilkunastoarowych, występują tu także płaty o powierzchni powyżej jednego hektara. Struktura taka wskazuje na bardzo skomplikowany, asynchroniczny model naturalnej dynamiki drzewostanów lasu liściastego. Wynika to z faktu, że zaburzenia powodujące lokalne zniszczenia drzewostanu i inicjujące jego odnawianie się, odznaczają się zróżnicowaną intensywnością i rozległością (Oldeman 1990). W badanych grądach BPN niewielkie luki nakładają się na rozległe płaty wyznaczone granicami dawnych rozległych zaburzeń, co zaciera stopniowo ich efekty (Ryc. 2; Bobiec et al. 2000).

Heterogeniczność mozaiki naturalnego grądu jest bardzo ważną, o ile nie najważniejszą cechą, decydującą o wielkości *minimalnej powierzchni równowagi strukturalnej lasu* (ang. *quasi equilibrium area*, Shugart 1984 lub *minimum structure area*, Koop 1989). Powierzchnia ta, uwzględniając charakter występujących na danym obszarze zaburzeń, powinna stanowić odpowiednio dużą wielokrotność powierzchni jednorazowo objętej zaburzeniami, tak by gwarantowała stałą obecność i względnie stałe proporcje wszystkich charakterystycznych dla ekosystemu faz rozwojowych drzewostanu, a co za tym idzie, stabilność całej biocenozy (Oldeman 1990).

Test „wędrującego okna” wykazał na dwóch badanych powierzchniach grądowych w rezerwacie ścisłym BPN, iż struktura mozaiki faz rozwojowych osiągała wzajemne proporcje powierzchni „drzewostanów przyszłości”/ „drzewostanów w fazie optymalnej”/ „drzewostanów przeszłości”, zbliżone do, odpowiednio, 3/4/3 w „oknie” o boku 500 m. Można zatem na tej podstawie przypuszczać, że minimalna powierzchnia równowagi strukturalnej grądu *Tilio-Carpinetum* wynosi co najmniej 25 ha (Bobiec et al. 2000). Należy jednak podkreślić, że powyższy wniosek odnosi się jedynie do równowagi strukturalnej, nie uwzględniającej ewentualnych zmian składu gatunkowego drzewostanów.

ROLA LUK W ODNAWIANIU SIĘ DRZEWOSTANÓW GRĄDOWYCH BPN

Niejednorodna struktura mozaiki faz rozwojowych drzewostanów grądowych BPN wskazuje, iż stanowi ona wypadkowy efekt trzech typów dynamiki. Pierwszy typ, tzw. „dynamika luk” (ang. *gap dynamics* lub *gap-phase mode*, sensu Runkle 1985) polega na ciągłym pojawianiu się niewielkich luk w wyniku śmierci pojedynczych lub paru sąsiadujących drzew. Drugi, tzw. „dynamika katastrof” (ang. *catastrophic mode*, Veblen 1992) polega na występowaniu stosunkowo rzadkich, lecz rozległych i intensywnych zaburzeń powodujących zniszczenie znacznych fragmentów lub nawet całych drzewostanów. Trzeci

Ryc. 4. Zagęszczenie podrostu ($h > 1,3$ m) w lukach (kropki) i w sąsiadującym drzewostanie (kwadraty); gatunki pionierskie to łącznie *Betula* sp., *Populus tremula*, *Sorbus aucuparia*, *Salix caprea* i *Alnus glutinosa* (wg Bobiec 2007).

Fig. 4. Undergrowth stem density ($h > 1.3$ m) in gaps (points) and under neighbouring canopy (squares); upper figure – all species, lower figure – pioneering species together (see the Polish capture) (after Bobiec 2007).

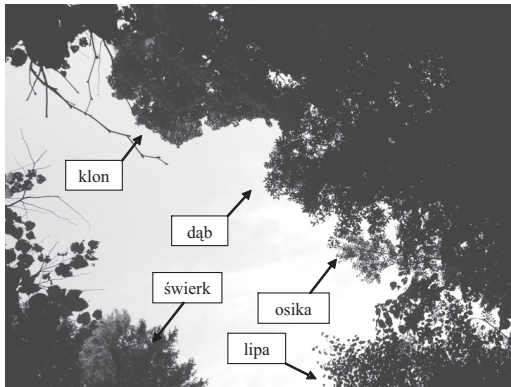
typ dynamiki to tzw. tryb „ciągłego odnowienia” (ang. *continuous mode*, Veblen 1992), charakterystyczny dla drzewostanów, w których nie tworzą się wyraźne luki, a ich stopniowemu, zachodzącemu na całej powierzchni przerzedzaniu się towarzyszy ciągle podokapowe odnawianie się i dorastanie młodszych drzew (Oldeman 1990). Teoretycznie, kombinacja wszystkich trzech typów dynamiki powinna zapewnić dogodne warunki odnowieniowe dla wszystkich lokalnie występujących lasotwórczych gatunków drzew o bardzo różnych preferencjach względem warunków świetlnych.

O ile w trybach ciągłego odnowienia i dynamiki luk można spodziewać się bezwzględnej dominacji odnowienia gatunków tolerancyjnych (cieniożońnych), to licznej reprezentacji

odnowienia gatunków światłożądnych należałoby oczekiwać w dużych lukach. Przeprowadzona analiza nie wykazała jednak zależności składu gatunkowego odnowienia drzew od wielkości luki. Bez względu na rozległość odsłoniętego obszaru, we wszystkich badanych naturalnych lukach zdecydowanie dominowały cieniożońne grab i lipa (Bobiec 2007). Wynik ten zbieżny jest z obserwacjami innych autorów wskazujących, że dominującą funkcją nawet rozległych zaburzeń w naturalnych lasach liściastych jest wymiana pokoleń gildii gatunków tolerancyjnych (np. Cho, Boerner 1991, Leemans 1991, Nakashizuka et al. 1992, Abe et al. 1995, Gray, Spies 1996, Masaki et al. 1999, Cook 2000). Warto jednak zauważyć, że choć ogólny sukces odnawiania się mierzony zagęszczeniem

wyższego podrostu ($>1,3$ m) jest kilkudziesięciokrotnie wyższy w lukach niż w otaczającym drzewostanie, wyższy podrost gatunków światłożądnych spotyka się niemal wyłącznie w lukach (Ryc. 4; Bobiec 2007).

Znaczący udział gatunków światłożądnych w odnowieniu wiąże się z lukami związanymi z „dynamiką katastrof”. W takich lukach optymalne warunki świetlne nie są jedynym warunkiem gwarantującym tym gatunkom odpowiednią pozycję w konkurencji z gatunkami tolerancyjnymi. Jak się wydaje, niezbędnym warunkiem ich sukcesu regeneracyjnego jest odpowiednio wysoki udział mikrośrodowisk, w których zainicjowany zostaje proces sukcesji wtórnej (Veblen 1992). W badanym zestawie luk jedynie wycięte gniazda, w których przeprowadzono zabieg tzw. przygotowania gleby, niszcząc istniejącą pokrywę gleby z podrostem, oraz jedna luka w rezerwacie ścisłym (Ryc. 5; Bobiec 2007) wykazywały takie cechy. Należy przy tym podkreślić, że o ile łączny udział podrostu brzoźowego i osikowego był w takich lukach dość liczny, występowanie wyższego podrostu dębowego było sporadyczne.

Ryc. 5. Przykład rzadkiej w grądach BPN luki z udanym podrostem gatunków światłożądnych przy tzw. drodze objazdowej ok. 500 m na południe od rz. Orłówka; powierzchnia luki ok. 1400 m² (Bobiec 2007) (fot. A. Bobiec).

Fig. 5. Example of rare in BPN *Tilio-Carpinetum* gap with successful regeneration of light-demanding species; near forest road, ca. 500 m to south from the Orłówka brook; gap area ca. 1400 m²; klon – maple, dąb – oak, świerk – spruce, osika – aspen, lipa – linden (Bobiec 2007) (photo A. Bobiec).

W warunkach rezerwatu ścisłego czynnikiem determinującym wielkość luk jest lokalny udział świerka. O ile luki mniejsze, o powierzchni od 250 do 700 m², powstają w wyniku śmierci grupy drzew, w której udział świerka jest mniejszy niż 50% (według objętości martwych drzew w luce), o tyle luki o powierzchni większej od 700 m² (do 1750 m²) powstają we fragmentach drzewostanów, w których udział świerka wynosi co najmniej 80% (Bobiec 2007). Jak wykazała analiza struktury martwego drewna w grądach, odniesiona do aktualnego składu gatunkowego drzewostanów BPN, udział obumarłych świerków wśród wszystkich martwych drzew był na początku XXI w. nieproporcjonalnie wysoki w porównaniu z udziałem żywych świerków w drzewostanach (Bobiec 2002). Można z tego wnioskować, że fala intensywnej śmiertelności świerka, która w ostatnim ćwierćwieczu XX w. przyczyniła się do powstania w drzewostanach grądowych wielu rozległych luk, długo się nie powtórzy. Należy więc oczekiwać stopniowej zmiany mozaiki drzewostanu, która będzie polegała na zacieraniu się śladów po rozległych zaburzeniach i wzrastającym znaczeniu dynamiki małych luk oraz trybu „ciągłego odnowienia” (Bobiec et al. 2000, Bobiec 2007).

ODNAWIANIE SIĘ DĘBU W BIAŁOWIESKIM PARKU NARODOWYM

Wyniki wieloletnich obserwacji prowadzonych na stałych powierzchniach badawczych w rezerwacie ścisłym BPN (Bernadźki et al. 1998, Brzeziecki 2008) potwierdzają dość często wyrażaną opinię o fiasku naturalnego odnawiania się dębu w lasach naturalnych Puszczy Białowieskiej. O ile dla leśników stanowią one potwierdzenie konieczności prowadzenia gospodarki, która według nich jest jedyną gwarancją zachowania „puszczańskiego charakteru” (RDLP Białystok 2002), o tyle dla zwolenników teorii „sawanny” dowodzą utraty pierwotnego dla Europy, półotwartego krajobrazu, który zapewniał dębowi odpowiednie warunki do odnawiania się (Vera 2000). Jednak do końca ubiegłego dziesięciolecia wszelkie hipotezy

związane z odnawianiem się dębu opierały się jedynie na danych cząstkowych, odnoszących się do stosunkowo niewielkich powierzchni lub przygodnych obserwacji.

Na podstawie obecności pojedynczych młodych dębów w lukach (Bobiec 2007) przypuszczałem, że niezwykle złożona mozaika faz rozwojowych grądu (Bobiec et al. 2000) gwarantuje odpowiednią ilość środowisk sprzyjających rozwojowi młodych osobników tego gatunku. Rozproszone i nieregularne pojawianie się młodych dębów może „wymykać się” standardowym metodom inwentaryzacyjnym lub badaniom prowadzonym na stosunkowo niewielkich powierzchniach.

Systematyczna inwentaryzacja odnowienia dębowego w rezerwacie ścisłym BPN potwierdziła jednak fakt znikomego poziomu rekrutacji podrostu tego gatunku na siedliskach lasów liściastych, gdzie średnio na jednym hektarze zaledwie dwa osobniki osiągnęły wysokość ponad 0,5 m, lecz żaden nie przekroczył 1,3 m (Ryc. 6; Bobiec et al. 2011a). Kontrastuje to z tym, co

zaobserwowano na uboższych siedliskach lasu mieszanego i boru mieszanego, gdzie średnie zagęszczenie podrostu o wysokości >0,5 m wyniosło 49 (las mieszany) i 88 (bór mieszany) osobników na hektar (Ryc. 6; Bobiec et al. 2011a).

Rejestrowanie w najbliższym otoczeniu młodych dębów właściwości środowiska (skład gatunkowy runa i obecności kłód w promieniu do 1 m od drzewka, faza rozwojowa drzewostanu) umożliwiło wyodrębnienie czynników pozytywnie korelujących z odnowieniem dębowym. Należą do nich przede wszystkim: faza rozpadu drzewostanu oraz sąsiedztwo kłód świerkowych. Z kolei w runie w otoczeniu średniego i wyższego podrostu dębowego (>0,5 m) bardzo wysoki stopień pokrycia osiągają malina właściwa i trzcinnik leśny, intensywnie spasane przez żubra (oba gatunki) i jelenia (głównie malina) (Ryc. 7, 8; Bobiec et al. 2011a). Warto zauważyć, że na taką samą długość obserwowanych kłód świerkowych w grądach przypada średnio ponad cztery razy mniej młodych dębów niż na siedliskach lasu mieszanego i boru mieszanego

Biotop Biotope	Wysokość Height [m]	N ha ⁻¹	Środowisko Habitat	Wysokość Height [m]	N ha ⁻¹	Qb [%]
Średnioubogi moderately poor	≤0.2	180	Wnętrze zapustu pioniering erove 0.97 ha (N=512)	≤0.2	110	
	>0.2-0.5	92		>0.2-0.5	159	2
	>0.5-1.3	76		>0.5-1.3	193	18
	>1.3-2.5	10		>1.3-2.5	40	13
	>2.5-5.0	2		>2.5-5.0	24	
Total	360	Total	545	10		
Średnio żyzny moderately rich	≤0.2	223	Przejsie / ecotone 0.40 ha (N=199)	≤0.2	64	
	>0.2-0.5	61		>0.2-0.5	89	6
	>0.5-1.3	48		>0.5-1.3	242	47
	>1.3-2.5	1		>1.3-2.5	50	45
	>2.5-5.0	0		>2.5-5.0	47	5
Total	333	Total	520	31		
żyzny / rich	≤0.2	43	łąka / meadow 1.91 ha (N=98)	≤0.2	6	
	>0.2-0.5	11		>0.2-0.5	8	25
	>0.5-1.3	2		>0.5-1.3	27	65
	>1.3-2.5	0		>1.3-2.5	7	38
	>2.5-5.0	0		>2.5-5.0	3	
Total	56	Total	52	48		

Ryc. 6. Średnie zagęszczenia odnowienia dębowego w biocenozach leśnych rezerwatu ścisłego BPN (lewa tabela) i na graniczących z nim porzuconych polach (prawa tabela); wysokość dębów w metrach; Qb – procentowy udział dębów typu „bonsai”; dodatkowe pole w lewej tabeli zawiera średnie zagęszczenia odnowienia dębowego na porzuconych polach (potencjalnie żyzne siedliska lasowe) ważone udziałem powierzchniowym wyróżnionych środowisk (wg Bobiec et al. 2011a, b).

Fig. 6. Average oak sapling density in BPN strict reserve forest habitats (left table) and in neighbouring abandoned fields (right table); oaks height in meters; Qb – percent of 'bonsai' shape oaks; additional field in the left table contains weighted averages of oak saplings densities on potentially mesic forest sites (after Bobiec et al. 2011 a, b).

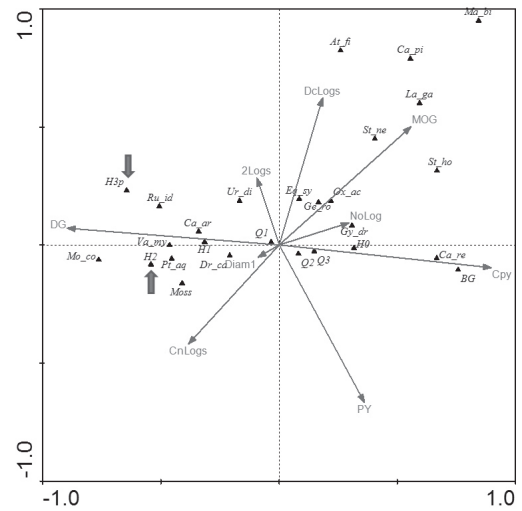
Ryc. 7. Dobrze rokujący podrost dębowy wśród powalonych świerków i bujnego runa zdominowanego przez trzcinnika i malinę (fot. A. Bobiec).

Fig. 7. Promising oak regeneration among fallen spruces and abundant ground vegetation dominated by *Rubus idaeus* and *Calamagrostis arundinacea* (photo A. Bobiec).

(Ryc. 8; Bobiec et al. 2011a). Oznacza to, że wbrew wcześniejszym sugestiom (np. Bobiec 2002), efekt „grodzenia” wcale nie musi być czynnikiem decydującym o sukcesie regeneracyjnym dębu. Wydaje się, że wystarczającym wyjaśnieniem liczego odnowienia dębowego na obszarach rozpadających się drzewostanów świerkowych jest rzadko obserwowane w lukach grądowych zadarnienie, które spowalniają sukcesję wydłuża okres sprzyjających dębowi warunków świetlnych. Stanowi jednocześnie bogate źródło atrakcyjnego pokarmu (traw i maliny), obniżającego presję zwierząt kopytnych na młode dęby.

W porównaniu z rozpadającymi się drzewostanami świerkowymi liczniejsze i bardziej zaawansowane w rozwoju odnowienie dębu obserwuje się na sąsiadujących z rezerwatem porzuconych polach o łącznej powierzchni 115 ha (Ryc. 9), które powstały w XIX w. w miejscu wykarczowanego drzewostanu grądowego (Fałński 1966). Średnie zagęszczenie dębów o wysokości 0,5–5,0 m wynosiło tam 140 szt. ha⁻¹ (Ryc. 5; Bobiec et al. 2011b). Oprócz liczego dobrze rokującego podrostu, efektem trwającej od około 40 lat wtórnej sukcesji było 409 młodych dębów (prawie 4 szt. ha⁻¹), których wysokość wyraźnie przekroczyła pułap 5 m.

Struktura grubościowa tych młodych dębów przy uwzględnieniu także wyższego podrostu (1,3–5 m), odpowiada „klasycznej” jednoramiennej krzywej frekwencji, charakterystycznej dla gatunków „dynamicznych” (sensu Gieruszyński 1961) o znacznym potencjale rekrutacyjnym (Ryc. 10). Duże zróżnicowanie wiekowe wyrosniętych dębów, określone na podstawie próbek pobranych z 17 drzew (wiek 11–37 lat

Ryc. 8. Wynikowy „biplot” kanonicznej analizy korespondencji (CCA); H – podrost dębowy o wysokości do 0,2 m (H0), >0,2–0,5 (H1), >0,5–1,3 (H2), >1,3 (H3p); Logs – kłody w odległości do 1 m od młodego dębu: gatunków iglastych (CnLogs), g. liściastych (DcLogs), więcej kłód (2Logs), brak kłód (NoLog); DG – faza rozpadu i luki, MOG – faza optymalna i wczesna terminalna, PY – faza młodociana i drągowiny, Cpy – pełna ostona okapu drzewostanu; Q1,2,3 – wysoka, średnia, niska jakość (wg uszkodzeń) podrostu; BG – odkryta gleba mineralna; Ge_sp – pierwsze litery rodzaju i gatunku roślin runa; Moss – mech ogółem. Najwyższy podrost dębowy H2 i H3p jest najbardziej skorelowany z fazą rozpadu DG oraz z gatunkami tworzącymi bujną darń.

Fig. 8. CCA biplot; H – oak saplings in height categories: <=0.2 m (H0), >0.2–0.5 (H1), >0.5–1.3 (H2), >1.3 (H3p); Logs – logs up to 1 m from oak saplings: CnLogs – coniferous, DcLogs – deciduous logs, 2 Logs – more than one log, NoLog – no logs; DG – decay phase and gaps, MOG – optimal and fully stocked old-growth, PY – young and pole phases, Cpy – full canopy, Q1,2,3 – high, intermediate, low sapling quality, BG – bare ground, Ge_sp – first letters of genus and species names of ground vegetation within 1-m circle around oak sapling, Moss – moss in general. The tallest oak saplings H2 i H3p are best correlated with the decay phase DG and with species creating abundant sod.

Ryc. 9. Zarastające porzucone pola graniczące ze ścisłym rezerwatem BPN: obszar intensywnego żerowania dużych dzikich roślinożerców i skutecznej rekrutacji dębu; u dołu widoczne ślady zagonów (fot. A. Bobiec).

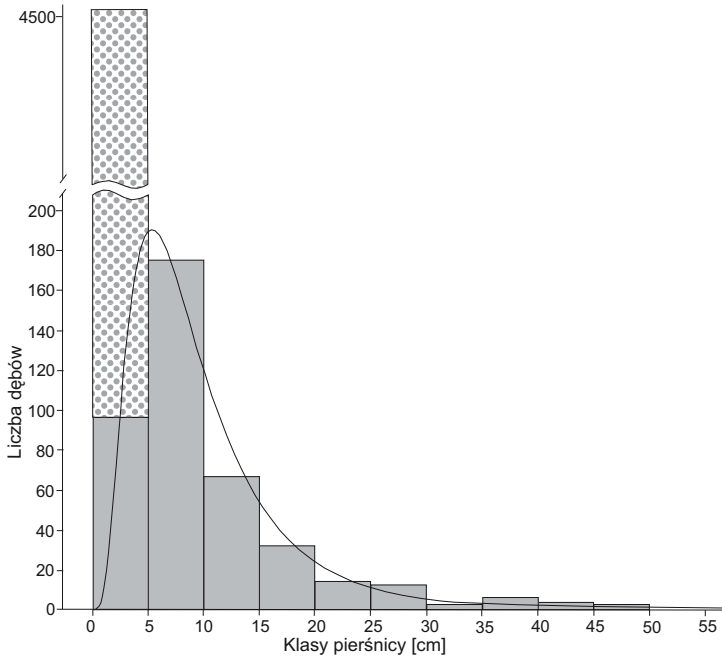
Fig. 9. Succession on the abandoned fields neighbouring with the strict BPN reserve: the area of intensive wild ungulates foraging and successful oak recruitment; underneath – still recognizable narrow field beds (photo A. Bobiec).

według próby pobranej na wys. 0,5 m), potwierdza, że w ciągu ostatniego półwiecza obserwowany proces miał charakter ciągły, a nie stanowił krótkotrwałej, efemerycznej „fali” odnowieniowej (Bobiec et al. 2011b).

W świetle toczącej się, zainicjowanej przez Fransa Verę, dyskusji o roli roślinożerców w naturalnym odnawianiu się dębu, na szczególną uwagę zasługuje fakt skutecznego awansu podrostu tego gatunku do niezagrażonego zgryzaniem pułapu przy braku jakiegokolwiek zewnętrznej ochrony, która według „teorii sawanny” jest absolutnie konieczna. Taką ochronę mają zapewniać kolczaste i cierniste krzewy,

głównie z rodzaju *Rosa*, *Crataegus* i *Prunus* (Vera 2000). Tymczasem na całym 115 hektarach badanej powierzchni stwierdzono zaledwie dwa stanowiska pojedynczych głogów (Adamowski et al. 2002) i kilka małych krzewów różanych, przy czym żaden z nich nie towarzyszył młodemu dębowi (Bobiec et al. 2011b).

Wiele wskazuje na to, że czynnikami decydującymi o sukcesie regeneracyjnym dębu w obszarze Puszczy Białowieskiej są: (1) optymalne warunki świetlne przyspieszające regenerację uszkodzonego przez zgryzanie podrostu oraz (2) obfite występowanie roślin zajmujących, z uwagi na ich spożywczą atrakcyjność, znacznie

Ryc. 10. Wyrośnięte młode dęby (wysokość >5 m, szare słupki) i wysoki podrost (>1,3–5 m, zakropkowane pole) (wg Bobiec et al. 2011b).

Fig. 10. Young oaks >5-m tall (grey bars) and tall saplings (>1.3–5 m, dotted bar) (after Bobiec et al. 2011b).

wyższą pozycję w preferencjach pokarmowych zwierząt kopytnych. Rośliny te, choć nie eliminują zgryzania, zmniejszają lokalnie atrakcyjność gorzkich z powodu garbników tkanek dębu (Bobiec et al. 2011b). Oba wymienione czynniki stanowią cechę wspólną rozpadających się drzewostanów świerkowych poprzerywanych rozległymi lukami oraz zarastających pól. W obu przypadkach dobrze rokującemu odnowieniu dębowemu towarzyszyło obfite runo z wysokim udziałem traw i maliny zwyczajnej – roślin o dominującej pozycji w diecie roślinożerców (Borowski, Kossak 1972, Gębczyńska 1980, Gębczyńska et al. 1991, Bobiec et al. 2011a, b). Dodatkowym, aczkolwiek nieoczekiwanym czynnikiem, pozytywnie wpływającym na proces rozwoju drzewostanu z udziałem dębu, może być bardzo wczesne owocowanie. Na zarastających polach obserwowane były niespełna dwudziestoletnie dęby o silnie uszkodzonych spalowaniem pniach, będące już obfitym źródłem żołądki (Ryc. 11, Bobiec et al. 2011b).

Badania przeprowadzone na przylegających do rezerwatu polach wykazały też bardzo duże zdolności adaptacyjne dębu w pierwszych dekadach jego życia. O ile osobniki wzrastające w obrębie zapustów w towarzystwie szybko rosnących gatunków pionierskich szybko przekraczają wysokość 10 m i odznaczają się wysokim oczyszczonym pniem oraz zredukowaną koroną, o tyle dęby występujące na samej granicy zapustów lub w środowisku łąkowym, są wyraźnie niższe, z nisko osadzoną lecz rozbudowaną koroną. Zapowiada to powstanie drzewostanu grądowego ze znacznym udziałem dębów o odmiennych formach pokroju, występujących w niewielkich od siebie odległościach. Jeśli mechanizmy analogiczne do wyżej opisanych miały udział w powstawaniu współczesnych grądowych drzewostanów, stanowiłoby to wyjaśnienie frapującego ekologa lasu częstego sąsiedztwa dębów typu „parkowego” i „wysokopiennego” w drzewostanach rezerwatu ścisłego BPN (Ryc. 12). Należy zauważyć, że znaczna

Ryc. 11. Uszkodzony pień (spalowanie jelenia) młodego (ok. 18-letniego) owocującego dębu (fot. A. Bobiec).

Fig. 11. Wounded (stripped by deer) trunk of young (ca. 18 years) cropping oak (photo A. Bobiec).

część dębów w strefie przejścia i zdecydowana większość w środowisku łąkowym ma za sobą krótkotrwały okres wymuszonego zahamowania wzrostu – stadium „bonsai”, co znalazło potwierdzenie w wyraźnie węższych słojach rocznych przyrostów w pierwszych 10 latach życia. Zahamowanie to nie miało jednak charakteru typowej „depresji”, a u większości dębów rosnących we wnętrzu zapustów i konkurujących z drzewami pionierskimi w ogóle nie wystąpiło.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ROZWOJU LASÓW W ŚWIETLE BADAŃ REKONSTRUKCYJNYCH I ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH

Uwzględniając przedstawione wyżej informacje należy przyjąć, iż biocenozy łąkowe odznaczające się wysokim zagęszczeniem dębów odpowiadają fragmentom Puszczy, w których zaszły w przeszłości zjawiska obecnie już nie

obserwowane. Niewykluczone, że były to procesy analogiczne do tych, jakie współcześnie towarzyszą rozpadowi drzewostanów z dominacją świerka oraz zarastaniu porzuconych pól. Systematyczna inwentaryzacja dębów, obejmująca cały obszar rezerwatu ścisłego, wskazuje na bardzo nierównomierny rozkład ich zagęszczenia (Bobiec 2012). Choć przeciętne zagęszczenie populacji dębów dla całej badanej powierzchni wynosiło 12 szt. ha⁻¹, to aż na połowie ponad pięciuset półhektarowych powierzchni występował najwyżej jeden dąb o wysokości >1,3 m (czyli 0–4 szt. ha⁻¹), na kolejnych 30% zarejestrowano od 2 do 4 dębów (9–17 szt. ha⁻¹), a pozostałe 20% powierzchni odznaczało się jeszcze wyższymi zagęszczeniami. Spośród czterech dużych powierzchni (3 × 26,5 ha i 1 × 3,5 ha), dla których przeprowadzono rekonstrukcję rozwoju obecnych populacji dębu, jedna reprezentowała pierwszy z wyróżnionych wyżej zakresów, dwie – drugi i jedna – trzeci, najwyższy przedział zagęszczeń (Bobiec 2012).

Na wszystkich, z wyjątkiem powierzchni B, występowały ślady dawnych antropogenicznych zaburzeń, potwierdzone przez dane historyczne (Brincken 1826, Genko 1902–1903, Karcev 1903, Borowik-Dąbrowska, Dąbrowski 1973, Jędrzejewska, Samojlik 2004). Według historycznej mapy (*Karta Belovežskoj Puši 1902 goda s pokazaniem kormovyh i skladočnih saraev, iskusstvennih prudov i solončakov*, Karcev 1902) na obszarze powierzchni A zlokalizowane były w XIX w. liczne urządzenia służące intensywnemu zagospodarowaniu łowieckiemu: paśniki, odkryte i zamknięte szopy z sianem, koryta ze słoną gliną (Ryc. 13; Bobiec 2012).

Powierzchnia C nadal nosi ślady dziewiętnastowiecznego pożaru w postaci sosen z charakterystycznymi dla gruntowych pożarów ranami (tzw. sosny wyżarowe, Ryc. 14; Niklasson et al. 2010, Bobiec 2012, Bobiec, Bobiec 2012). Mniejszą, nieregularną powierzchnię F, wyznaczono na miejscu byłej niewielkiej osady, założonej prawdopodobnie pod koniec XVII w. i związanej z wyrobem potażu lub innych produktów leśnych (Borowik-Dąbrowska, Dąbrowski 1973, Jędrzejewska, Samojlik 2004).

Ryc. 12. U góry: dwie charakterystyczne formy młodych dębów na obszarze zarastających pól – w strefie przejściowej na skraju zapustu i wewnątrz zapustu brzoźowo-osikowego; Na dole: dwie analogiczne formy starych dębów spotykane w rezerwacie ścisłym BPN (fot. A. Bobiec).

Fig. 12. Top: two characteristic forms of young oaks in the abandoned fields – at the edge of the forest and in the young birch-aspens stand; bottom: analogous forms of old oaks in BPN strict reserve (photo A. Bobiec).

O przeszłym gospodarowaniu świadczy dostrzeżalny jeszcze (szczególnie po lekkim przyprószeniu śniegiem) przebieg dawnych zagonów, zaś o działalności produkcyjnej – wyraźne kopce (Ryc. 13).

Dzięki określeniu wieku znacznej grupy martwych dębów obecnych na opisywanych powierzchniach (Bobiec 2012) i obliczeniu

średnich szerokości przyrostów w kolejnych 50-letnich interwałach czasowych wykonana została rekonstrukcja historycznych rozkładów struktury grubościowej badanych populacji dębu (Ryc. 15).

W latach, którym odpowiadają krzywe jednoramienne przypominające odwróconą literę J, istniejące populacje dębów odznaczały się

Ryc. 13. Ślady antropogenicznych zaburzeń w grądzie BPN: 1 – kopiec – prawdopodobnie pozostałość po potażarni z przełomu XVII/XVIII w. (Jędrzejewska, Samojlik 2004); 2 – płytki krótki rów na powierzchni A – pozostałość po słonym korycie („solonczaki” – Karcev 1903); 3 – współczesne miejsce dokarmiania żubrów w gospodarczej części Puszczy Białowieckiej (fot. A. Bobiec).

Fig. 13. Anthropogenic footprints in the BPN *Tilio-Carpinetum* forest: 1 – hill – probably the relic kiln of the 1700s potash production (Jędrzejewska, Samojlik 2004); 2 – shallow ditch – relic of the 1800s trough filled with salted clay (solonchak), used in game management (Karcev 1903); contemporary bison feeding station in the managed part of the Białowieża Forest (photo A. Bobiec).

największą dynamiką regeneracyjną (Ryc. 15). W przypadku powierzchni A były to dwie pierwsze dekady XIX w. (Ryc. 15A), co odpowiada wprowadzeniu rosyjskiego systemu intensywnego zagospodarowania łowieckiego, na który, oprócz licznej infrastruktury służącej dokarmianiu zwierzyny, składały się polany karmowe i celowe działania służące poprawie wartości paszowej runa (Karcev 1903, Bobiec 2012).

Dwie kolejne krzywe pokazują, że rekrutacja do pierwszej klasy pierśnic stopniowo malała, ulegając niemal definitywnemu zakończeniu na początku ubiegłego stulecia. Na znaczne

obniżenie poziomu rekrutacji w drugiej połowie XIX w. mogło mieć wpływ podwojenie się populacji żubrów, która w latach 1850–1860 osiągała najwyższą w ostatnich dwóch stuleciach liczebność 1500–2000 osobników (Genko 1902–1903). Dodatkowym czynnikiem ograniczającym skuteczność odnawiania się mógł być reintrowdowany na przełomie wieków jeleń, którego populacja, dzięki systematycznej eksterminacji wilka, do wybuchu I wojny światowej osiągnęła nienotowany już później bardzo wysoki poziom zagęszczenia (Jędrzejewska et al. 1997).

Czas najintensywniejszej rekrutacji do współczesnej populacji dębu na powierzchni F (przed

Ryc. 14. Sosna wyżarowa – na ranie wyraźne zaciوسی; na dalszym planie dąb ze świdrem przyrostowym Presslera (fot. A. Bobiec).

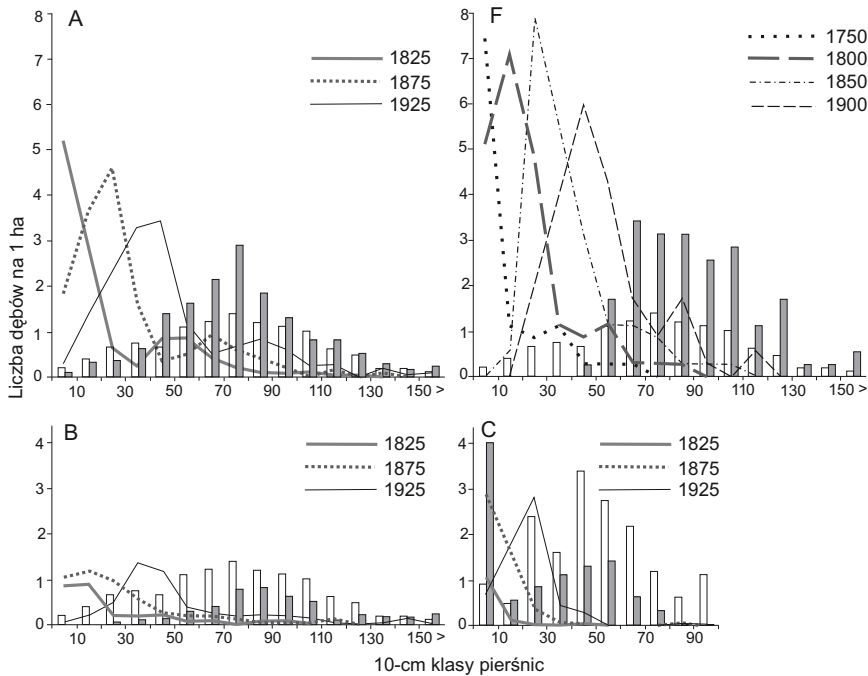
Fig. 14. Fire-scarred pine with distinct ax made notches; farther in the background oak with Pressler borer (photo A. Bobiec).

1750 r., Ryc. 15F) poprzedził krótki okres intensywne użytkowania zasobów Puszczy (głównie produkcji potażu, smoły i dziegciu). Zezwolenie na taką działalność wydane pod koniec XVII w. przez Jana III Sobieskiego, sprzyjające zakładaniu śródleśnych osad z małymi gospodarstwami zostało jednak cofnięte zaledwie po kilkunastu latach (Jędrzejewska, Samojlik 2004), co musiało się wiązać ze wzmożonym procesem sukcesji regeneracyjnej lasu. Wiele jednak wskazuje, że samo gospodarstwo, którego zagony zachowały się na powierzchni F, nadal funkcjonowało przez parę dziesiątków lat, do okresu 1760–1795, w którym na mocy przeprowadzanej reformy zlikwidowano większość tzw. „wchodów”, w tym wszystkie osady budnickie (Hedemann 1939, Jędrzejewska, Samojlik 2004). Sprawilo to, że proces rekrutacji dębu rozciągał się na całe osiemnaste i pierwsze dekady dziewiętnastego stulecia (Ryc. 15; Bobiec 2012).

Zupełnie inaczej, w świetle dokonanej rekonstrukcji i danych historycznych, kształtowała się populacja dębu na powierzchni C (Bobiec 2012). Reprezentując uboższe siedliska lasu mieszanego świeżego i boru mieszanego świeżego, stanowi ona część obszaru rezerwatu ścisłego zaburzanego w przeszłości przez częste gruntowe pożary

(charakterystyczne dla tzw. wchodów bartnych, Hedemann 1939), przez stulecia zapewniające sośnie niemal absolutnie dominującą pozycję w drzewostanach (Brincken 1826, Hedemann 1939, Samojlik, Jędrzejewska 2004, Samojlik 2006). Dopiero konsekwentne egzekwowanie wprowadzonego w latach 1820. zakazu rozniecania ognia umożliwiło odnowienie innych gatunków i zapoczątkowało proces regeneracji siedlisk (Genko 1902–1903, Bobiec 2012). Proces postępującej ekspansji różnych gatunków w lasach, które do początku XIX w. miały charakter czystych borów „lado” (Brincken 1826, Samojlik, Jędrzejewska 2004) bardzo wyraźnie uwidacznia porównanie rozkładu frekwencji w klasach pierśnic współczesnych drzewostanów boru mieszanego *Calamagrostio arundinaceae-Piceetum* i grądu miodownikowego *Melitti-Carpinetum* (Sokołowski 1993) z odpowiadającymi im, wyróżnianymi na przełomie XIX i XX wieku, odmianami borów sosnowych (Genko 1902–1903, Bobiec 2012).

Z przeprowadzonego porównania wynika, że po zaniechaniu wypalania świerk uzyskała niemal zupełną przewagę konkurencyjną nad innymi gatunkami na uboższych siedliskach, podczas gdy nieco żyźniejsze siedliska zapewniły również odpowiedni poziom rekrutacji dębu, dającej początek jego współczesnej, wyraźnie młodszej niż na trzech pozostałych powierzchniach, populacji (Ryc. 15). Nasilającemu się od końca XX w. rozpadowi drzewostanów świerkowych na uboższych siedliskach towarzyszy liczny, dobrze zapowiadający się podrost dębowy, wskazujący na kolejny etap regeneracji lasu po ustąpieniu pożarów, które przez kilkaset lat skutecznie zacierały różnice siedliskowe. Dodatkowym czynnikiem, który może istotnie wzmacniać efekt regeneracji lasów mieszanych i liściastych na siedliskach dawnych borów sosnowych są zmiany środowiskowe: zachodzące od połowy XIX w. stopniowe ocieplenie się klimatu i wzbogacenie siedliska związkami azotowymi sprzyjające bujnemu rozwojowi runa z gatunkami nitrofilnymi z maliną na czele oraz coraz liczniejszemu odnowieniu grabu i lipy (Bobiec 2012, Bobiec, Bobiec 2012).

Ryc. 15. Aktualne (szare słupki) i zrekonstruowane historyczne rozkłady (linie) liczebności dębów w klasach pierśnic na czterech powierzchniach badawczych w porównaniu ze średnimi aktualnymi rozkładami na podstawie danych z 533 małych powierzchni reprezentujących cały rezerwat ścisły (białe słupki); A – powierzchnia łąkowa z dawną stacją dokarmiania zwierzyny, B – powierzchnia łąkowa bez widocznych śladów działalności człowieka, C – powierzchnia zdominowana przez mieszane bory świerkowe ze znaczną liczbą starych sosen, zaburzana w przeszłości przez pożary, F – powierzchnia łąkowa na miejscu dawnej osady i wypalarni potażu (wg Bobiec 2012).

Fig. 15. Present (grey bars) and reconstructed historic (lines) oak numbers distribution in DBH categories in four study areas juxtaposed with the data from 533 regular 0.5-ha plots representing the whole BPN area (empty bars); A – deciduous forest with former wildlife feeding facilities, B – deciduous forest with no visible anthropogenic footprint, C – forest dominated by spruce stand, old pines, evidence of fires, F – deciduous forest in the place of the 16/17th- century settlement and potash-making industry (after Bobiec 2012).

W świetle przedstawionych danych można sądzić, że większe, zwarte płaty łąk z nieznacznym udziałem dębów w drzewostanie (jak znaczna część powierzchni B, Bobiec 2012) stanowią fragmenty biocenozy o najdłuższej historii rozwoju, wolnej od antropogenicznych zaburzeń. Niewykluczone, że historia ta sięga czasów tak odległych, jak powstanie jagiellońskiego systemu ochrony królewskiej puszczy, wydzielającego obszary różnorodnego użytkowania zasobów leśnych (wchody, uroczyska), jak i tzw. ostępy zwierzyny, w których, poza monarszymi polowaniami, zabroniona była jakakolwiek działalność (Hedemann 1939). Opisy J. von Brinckena, świetnie wykształconego niemieckiego leśnika

sprzed 200 lat (Brincken 1826), zafascynowanego żywotnością dzięki puszczy rozwijającej się bez pomocy człowieka, odnoszą się prawdopodobnie do dużych fragmentów ekosystemu od dawna wyłączonych z jakiegokolwiek działalności ludzkiej. Można przypuszczać, że z uwagi na bliskie sąsiedztwo dworu myśliwskiego z epoki Wazów (ok. 1 km na południe od ściany rezerwatu ścisłego, Samojlik et al. 2007) znaczna część obecnego rezerwatu ścisłego BPN była chroniona jako ostoja, która za czasów carskich znalazła się w tzw. „części zubrowej” lasu, wyłączonej z użytkowania (Genko 1902–1903).

Reasumując, współczesne lasy liściaste rezerwatu ścisłego BPN stanowią mozaikę płątów,

które w przeszłości podlegały kulturowym przeobrażeniom o różnym charakterze i intensywności. Nie dysponujemy dowodami, by kiedykolwiek przed I wojną światową przeobrażenia te miały charakter celowego kształtowania drzewostanów, będącego sednem gospodarki leśnej. Krótkie dziewiętnastowieczne oraz z początku XX w. epizody komercyjnej wycinki drzew miały jedynie charakter eksploatacji: zarówno raport barona Brinckena jak i późniejsze dane urządzeniowe milczą na temat jakichkolwiek działań z zakresu hodowli lasu (Brincken 1926, Genko 1902–1903). Antropogeniczne zaburzenia polegały na modyfikacji lokalnych warunków środowiskowych, do których dostosowywały się – pod względem składu gatunkowego, dynamiki i struktury – zbiorowiska leśne (Ryc. 16).

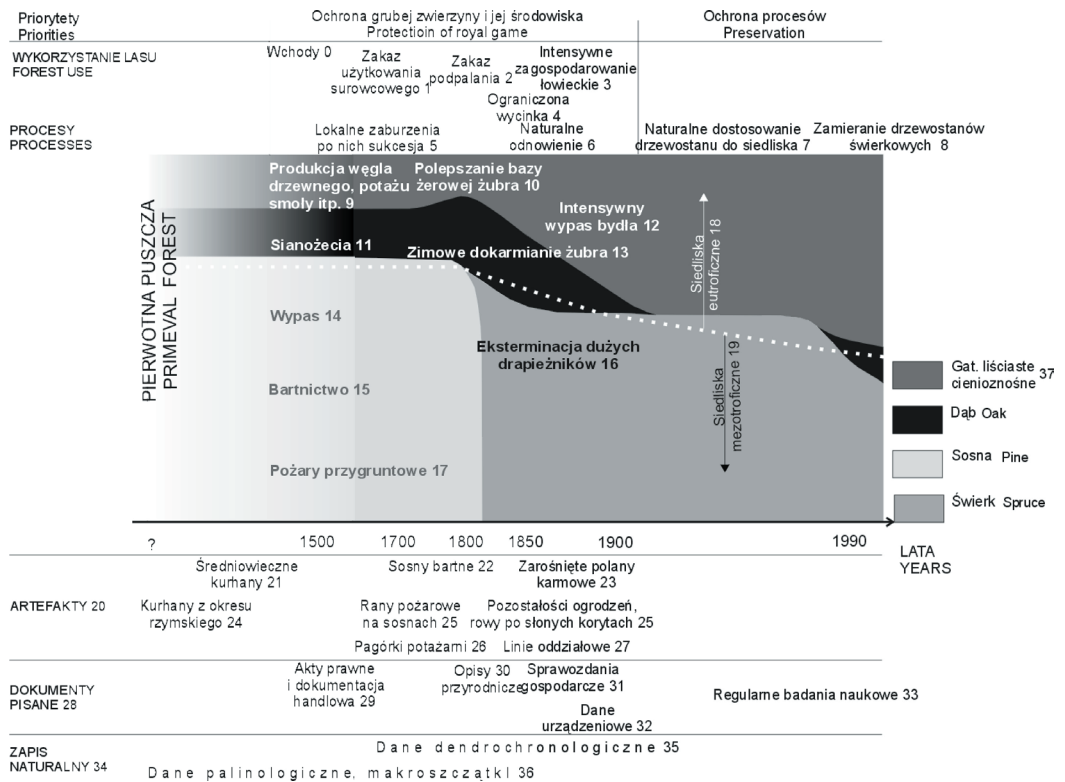
NOWE SPOJRZENIE NA ODNAWIANIE SIĘ DĘBU W PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Jak wspomniano wcześniej, dąb w pierwszych dekadach życia odznacza się niezwykłą plastycznością pozwalającą mu na rozwój na otwartej przestrzeni pomimo względnie silnej presji roślinożerców i na skuteczną konkurencję z gatunkami pionierskimi w środowisku zapustu. Może też znacznie obniżyć wiek owocowania, zwiększając szanse sukcesu regeneracyjnego (Bobic et al. 2011b). Jednocześnie jednak, jak wykazała systematyczna inwentaryzacja dębów, powierzchniowo reprezentujące skraj dawnej, porzuconej w okresie I wojny światowej, porośniętej obecnie starzejącym się drzewostanem brzożowo-osikowym, odznaczały się znikomym, w porównaniu ze średnim, zagęszczeniem dębów (Bobic 2012). Dlaczego zatem w idealnych dla dębu warunkach nie doszło do odnowienia? Tym bardziej, że czas zarastania polany przypadł na okres niemal zupełnie wolny od presji roślinożerców prawie całkowicie wytępionych w okresie I wojny światowej.

Odpowiedzi należy szukać zapewne w charakterystyce warunków, w jakich współcześnie odbywa się skuteczna rekrutacja dębu. Ani

rozpadające się drzewostany świerkowe (Bobic et al. 2011a, Bobiec 2012, Bobiec, Bobiec 2012) ani porzucone pola (Bobic et al. 2011b) nie są dobrą analogią dla „błyskawicznie” zarastającej, porzuconej polany karmowej. Choć proces rozpadu drzewostanów świerkowych trwa już od lat osiemdziesiątych XX w., gatunki pionierskie nie mogły w tym czasie zdobyć przewagi konkurencyjnej i utworzyć drzewostanu. Brzozy i osiki z reguły występują tam pojedynczo w dużym rozproszeniu lub tworząc niewielkie grupy. Zahamowanie procesu sukcesji należy przypisać bujnie rozwiniętej darni trzcinnika leśnego, stanowiącej skuteczną zaporę dla lekkich nasion gatunków pionierskich. Nie tworzą one jednak żadnej przeszkody dla ciężkonasiennego dębu, szczególnie wówczas, gdy jest on „sadzony” przez sójkę. Zapusty drzew pionierskich na porolnym przedpolu Puszczy powstały prawdopodobnie na najslabiej zadarnionych, ledwo porzuconych ugorach, podczas gdy pozostała część po zaniechaniu uprawy w latach 1960–1980 była jeszcze przez pewien czas użytkowana jako łąki i pastwiska. Tu również darń uniemożliwiła dalszą ekspansję gatunków pionierskich. Dlatego też dęby w pionierskich zapustach są najstarszymi przedstawicielami populacji z przedpola rezerwatu ścisłego (Bobic et al. 2011b) i dorównują wiekiem dominującym tam brzożom, osikom i olszom. O ile nie zarejestrowałem żadnego przedstawiciela dobrze zapowiadającego się podrostu dębowego (o wysokości 1,3–5 m) w środowisku zapustu, o tyle w dużych ilościach pojawiają się one w zadarnionej strefie wokół zapustów.

Można sądzić, że dąb w Puszczy Białowieskiej jest gatunkiem oportunistycznym, najskuteczniej odnawiającym się w warunkach ograniczonej (wyhamowanej) sukcesji lub umiarkowanego lecz wydłużonego w czasie zaburzenia, które skutecznie utrudnia odnowienie gatunków cienoznośnych. W przeszłości warunki takie mogły pojawiać się m.in. w otoczeniu licznych wówczas punktów dokarmiania żubrów (np. na opisaną wyżej powierzchnię A, Ryc. 15), jak również w strefie bezpośredniego wpływu rolniczej i przemysłowej działalności człowieka

Ryc. 16. Sugerowany model rozwoju lasów Puszczy Białowieżskiej: intensywność odnowienia drzew przedstawiona jest jako względny stosunek pól o różnych odcieniach szarości (dla uproszczenia nie uwzględniono świerka stanowiącego domieszki w lesie liściastym) – efekt naturalnych i antropogenicznych czynników. Początkowo wyższy udział uboższych mezotroficznych siedlisk był spowodowany i utrzymywany przez regularne pożary prowadzące do degradacji gleb; w następstwie wprowadzonego zakazu rozniecania ognia rozpoczął się proces regeneracji siedlisk, co potwierdzają niedawne badania fitosocjologiczne. Model ten, poza oryginalnymi danymi, wykorzystuje też informacje uzyskane przez innych autorów (m.in. Brincken 1826, Genko 1902–1903, Hedemann 1939, Borowik-Dąbrowska, Dąbrowski 1973, Samojlik, Jędrzejewska 2004, Brzeziecki 2008; wg Bobiec 2012).

Fig. 16. Suggested model of the Białowieża forests development: tree regeneration intensity illustrated by the ratio of tint areas (for simplicity single tree admixture of spruce in deciduous stands was not taken into consideration) – the effect of natural and anthropogenic factors. At the beginning the higher share of poorer mesotrophic sites was caused and maintained by regular fires leading to soil degradation; ban on burning had triggered site recovery and restoration of deciduous forest communities confirmed by recent phytosociological studies. Besides the original data the model uses the information acquired by other authors (e.g. Brincken 1826, Genko 1902–1903, Hedemann 1939, Borowik-Dąbrowska, Dąbrowski 1973, Samojlik, Jędrzejewska 2004, Brzeziecki 2008; after Bobiec 2012); 0 – forest use concessions, 1 – ban on timber exploitation, 3 – intensive game management, 4 – limited felling, 5 – local disturbances followed by succession, 6 – natural regeneration, 7 – natural adjustment of stand to site conditions, 8 – die-back of spruce stands, 9 – charcoal, potash, tar etc. production, 10 – improving bison fodder base, 11 – haymaking, 12 – intensive cattle grazing, 13 – winter bison feeding, 14 – pasturing, 15 – beekeeping, 16 – large predator extermination, 17 – ground fires, 18 – eutrophic sites, 19 – poorer sites, 20 – artifacts, 21 – medieval tumuli, 22 – beehive pines, 23 – former game feeding clearings, 24 – Roman tumuli, 25 – fire scars on pines, 26 – potash making kilns, 27 – forest compartment lines, 28 – written evidence, 29 – legal acts and trade accounts, 30 – naturalists reports, 31 – economic reports, 32 – forest survey data, 33 – regular scientific research, 34 – natural records, 35 – dendrochronological data, 36 – palaeobotanical data, 37 – broad-leaf shade tolerant species.

(np. na powierzchni F, Ryc. 15). Z uwagi na kilkusetletnią historię pożarów, odnowienie dębu towarzyszące naturalnej „przebudowie” drzewostanów świerkowych (a wcześniej sosnowych, np. na powierzchni C, Ryc. 15; Niklasson et al. 2010, Bobiec, Bobiec 2012), należy traktować jako „echo” administracyjnie narzuconej zmiany reżymu zaburzeń – zakazu wypalania. W związku z tym jest ono prawdopodobnie zjawiskiem bezprecedensowym co najmniej w skali ostatnich 500 lat (Bobiec et al. 2011a).

WNIOSKI

Rozwój lasów liściastych Białowieskiego Parku Narodowego stanowi wypadkową wielu czynników oddziałujących w różnych skalach czasowych i przestrzennych. Stąd był on asynchroniczny i przestrzennie niejednorodny.

Stare lasy liściaste z dużym zagęszczeniem populacji dębu są efektem dawnych antropogenicznych zaburzeń: gospodarki rolno-pasterskiej, łowieckiej i historycznych form przemysłu leśnego.

Obszar zajmowany przez ekosystemy lasów liściastych stale się powiększa, od czasu wprowadzenia w latach 1820. zakazu wzniesienia ognia. Beneficjentem dokonującej się przebudowy drzewostanów jest dobrze odnawiający się dąb. Odnawianie się dębu w rozpadających się drzewostanach świerkowych jest prawdopodobnie zjawiskiem bezprecedensowym w ostatnich ok. 500 latach.

Jedynie rozległe fragmenty grądów z niewielkim udziałem dębu można uznać za biocenozy „klimaksowe”, podlegające charakterystycznym dla naturalnych ekosystemów leśnych fluktuacjom. Jest wysoce prawdopodobne, że obszary te stanowią pozostałość po chronionych od czasów jagiellońskich ostojach zwierzyny.

Żadna z podanych we wstępie hipotez dotyczących statusu lasów rezerwatu ścisłego BPN nie może być uznana za w pełni słuszną. Hipotezę „sawanny” należy odrzucić, ponieważ nie znaleziono dowodów, by kluczowe dla niej mechanizmy odgrywały tu jakąkolwiek rolę.

W odniesieniu do grądów stosowanie hipotezy „pozostałości lasu pierwotnego” należy ze znaczną dozą ostrożności ograniczyć do większych obszarów z minimalnym udziałem dębu i niewielką domieszką świerka (duże skupiska świerków mogą sugerować „borową”, antropogeniczną przeszłość). Procesy zachodzące we fragmentach biocenoz ze znacznym udziałem dębu i w przebudowujących się drzewostanach świerkowych najlepiej tłumaczy hipoteza regeneracji. Wpływ zmian środowiska (głównie klimatu) nakłada się zarówno na zmiany fluktuacyjne „enklaw lasu pierwotnego”, jak i na zmiany kierunkowe biocenoz regenerujących po dawnych zaburzeniach.

PODZIĘKOWANIA. Dziękuję swoim młodszym Kolegom za pełną poświęcenia i entuzjazmu pomoc w trudnej pracy terenowej. Byli to m.in.: Harm Smeenge (Larenstein International College), Aljoscha Requardt (Hamburg University), Bastien Pascal, Jean-Baptist Reboul (Nancy, AgroParisTech-ENGREF), Mateusz Bobiec, Kamil Pilch (Uniwersytet Rzeszowski). Szczególnie jestem wdzięczny Markusowi Feijen (Wageningen University) za niezawodną pomoc w terenie i ubogacające dyskusje o dębie. Liczne i ważne uwagi dwóch Anonimowych Recenzentów stanowiły bezcenną dla mnie pomoc w korekcie i nadaniu pracy jej ostatecznej formy. Bardzo za nie dziękuję!

Wykorzystane w niniejszym artykule prace badawcze były realizowane w ramach projektu KBN 6P04F054 oraz projektu 309-2955-3412 finansowanego ze środków na naukę w latach 2008–2010.

LITERATURA

- ABE S., MASAKI T., NAKASHIZUKA T. 1995. Factors influencing sapling composition in canopy gaps of a temperate deciduous forest. *Vegetatio* **120**: 21–32.
- ADAMOWSKI W., DVORAK L., RAMANJUK I. 2002. Atlas of alien woody species of the Białowieża Primeval Forest. Phytocoenosis N. S. Supplementum Cartographiae Geobotanicae, 14. Białowieża Stacja Geobotaniczna UW, Warszawa – Białowieża.
- BERNADZKI E., BOLIBOK L., BRZEZIECKI B., ZAJĄCZKOWSKI J., ŻYBURA H. 1998. Rozwój drzewostanów naturalnych Białowieskiego Parku Narodowego w okresie od 1936 do 1996. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa.
- BOBIEC A. 2002. Living stands and dead wood in the Białowieża Forest: suggestions for restoration management. *Forest Ecology and Management* **165**: 121–136.

- BOBIEC A. 2007. The influence of gaps on tree regeneration: a case study of the mixed lime-hornbeam (*Tilio-Carpinetum* Tracz. 1962) communities in the Białowieża Primeval Forest. *Pol. J. Ecol.* **55**: 441–455.
- BOBIEC A. 2012. Białowieża Primeval Forest as a remnant of culturally modified ancient forest. *Eur. J. Forest Res.* **131**: 1269–1285.
- BOBIEC A., BOBIEC M. 2012. Wpływ masowego zamierania świerka w drzewostanach Białowieżskiego Parku Narodowego na odnowienie naturalne dębu. *Sylvan* **156**(4): 243–251.
- BOBIEC A., JASZCZ E., WOJTUNIK K. 2011a. Oak (*Quercus robur* L.) regeneration as a response to natural dynamics of stands in European hemiboreal zone. *Eur. J. Forest Res.* **130**: 785–797.
- BOBIEC A., KUIPER D. P. J., NIKLASSON M., ROMANKIEWICZ A., SOLECKA K. 2011b. Oak (*Quercus robur* L.) regeneration in early successional woodlands grazed by wild ungulates in the absence of livestock. *Forest Ecology and Management* **262**: 780–790.
- BOBIEC A., BURGT H. VAN DER, MEIJER K., ZUYDERDUYN C., HAGA J., VLAANDEREN B. 2000. Rich deciduous forests in Białowieża as a dynamic mosaic of developmental phases: premises for nature conservation and restoration management. *Forest Ecology and Management* **130**: 159–175.
- BOROWIK-DĄBROWSKA M., DĄBROWSKI M. J. 1973. Naturalne i antropogeniczne zmiany roślinności Białowieżskiego Parku Narodowego. *Archeol. Pol.* **18**(1): 181–200.
- BOROWSKI S., KOSSAK, S., 1972. The natural food preferences of the European bison in seasons free of snow cover. *Acta Theriol.* **17**: 151–169.
- BRINCKEN J. VON 1826. Mémoire Descriptif sur la forêt impériale de Białowieża en Lithuanie. Annoté et commenté par Daszkiewicz P., Jędrzejewska B., Samojlik T. Glücksberg, Warszawa (reprint 2004 by Editions Epigraphe, Paris).
- BRZEZIECKI B. 2008. Wieloletnia dynamika drzewostanów naturalnych na przykładzie dwóch zbiorowisk leśnych Białowieżskiego Parku Narodowego: *Pino-Quercetum* i *Tilio-Carpinetum*. *Studia Nat.* **54**(2): 9–22.
- BUSING R. T. 1994. Canopy cover and tree regeneration in old-growth cove forests of the Appalachian Mountains. *Vegetatio* **115**: 19–27.
- CASTELLI J. P., CASPER B. B., SULLIVAN J. J., LATHAM R. E. 1999. Early understory succession following catastrophic wind damage in a deciduous forest. *Can. J. Forest Res.* **29**: 1997–2002.
- CHO D.-S., BOERNER R. E. J. 1991. Canopy disturbance patterns and regeneration of *Quercus* species in two Ohio old-growth forests. *Vegetatio* **93**: 9–18.
- COOK J. E. 2000. Disturbance history of two natural areas in Wisconsin: implications for management. *Natural Areas Journal* **20**: 24–35.
- DAHIR S. E., LORIMER C. G. 1996. Variation in canopy gap formation among developmental stages of northern hardwood stands. *Can. J. Forest Res.* **26**: 1875–1892.
- ELLENBERG H. 1988. Vegetation ecology of Central Europe. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- ELLENBERG H., WEBER H. E., DÜLL R., WIRTH V., WERNER W., PAULISSEN D. 1992. Zeigerwerte von Pflanzen in Mitteleuropa. *Scripta Geobotanica*, 18. Goltze, Göttingen.
- FALIŃSKI J. B. 1966. Antropogeniczna roślinność Puszczy Białowieżskiej jako wynik synantropizacji naturalnego kompleksu leśnego. *Dissert. Univ. Varsov.* **13**: 1–256.
- FALIŃSKI J. B. 1986. Vegetation Dynamics in Temperate Lowland Primeval Forests. Ecological studies in Białowieża Forest. Dr W. Junk Publishers, Dordrecht – Lancaster.
- FALIŃSKI J. B., CANULLO R., BIAŁY K. 1988. Zmiany w runie, opadzie organicznym i właściwościach gleb pod pierwotnym i wtórnym drzewostanie w grądzie (Changes in herb layer, litter fall and soil properties under primary and secondary tree stands in a deciduous forest ecosystem). *Phytocoenosis* **1**(1): 1–49
- GENKO N. 1902–1903. Charakteristika Belovežskoj Puši i istoričeskiâ o nej daniâ. *Lesnoj Žurnal* **22**(5): 1014–1056; **22**(6): 1269–1302; **23**(1): 22–56.
- GĘBCZYŃSKA Z., 1980. Food of the roe deer and red deer in the Białowieża Primeval Forest. *Acta Theriol.* **40**: 487–500.
- GĘBCZYŃSKA Z., GĘBCZYŃSKI M., MARTYNOWICZ E. 1991. Food eaten by free-living European Bison in Białowieża forest. *Acta Theriol.* **36**: 307–313.
- GIERUSZYŃSKI T. 1961. Struktura i dynamika rozwojowa drzewostanów rezerwatu cisowego w Wierchlesie. *Ochr. Przyr.* **27**: 41–90.
- GÖTMARK F., BERGLUND Å., WIKLANDER K. 2005. Browsing damage on broadleaved trees in semi-natural temperate forest in Sweden with a focus on oak regeneration. *Scand. J. Forest Res.* **20**: 223–234.
- GRAY A. N., SPIES T. A. 1996. Gap size, within-gap position and canopy structure effects on conifer seedling establishment. *J. Ecol.* **84**: 635–645.
- HEDEMANN O. 1939. Dzieje Puszczy Białowieżskiej w Polsce przedrozbiorowej (w okresie do 1798 roku). Instytut Badawczy Lasów Państwowych, Warszawa.
- JĘDRZEJEWSKA B., JĘDRZEJEWSKI W., BUNEVICH A. N., MIŁKOWSKI L., KRASIŃSKI Z. A. 1997. Factors shaping population densities and increase rates of ungulates in Białowieża Primeval Forest (Poland and Belarus) in the 19th and 20th century. *Acta Theriol.* **42**: 399–451.

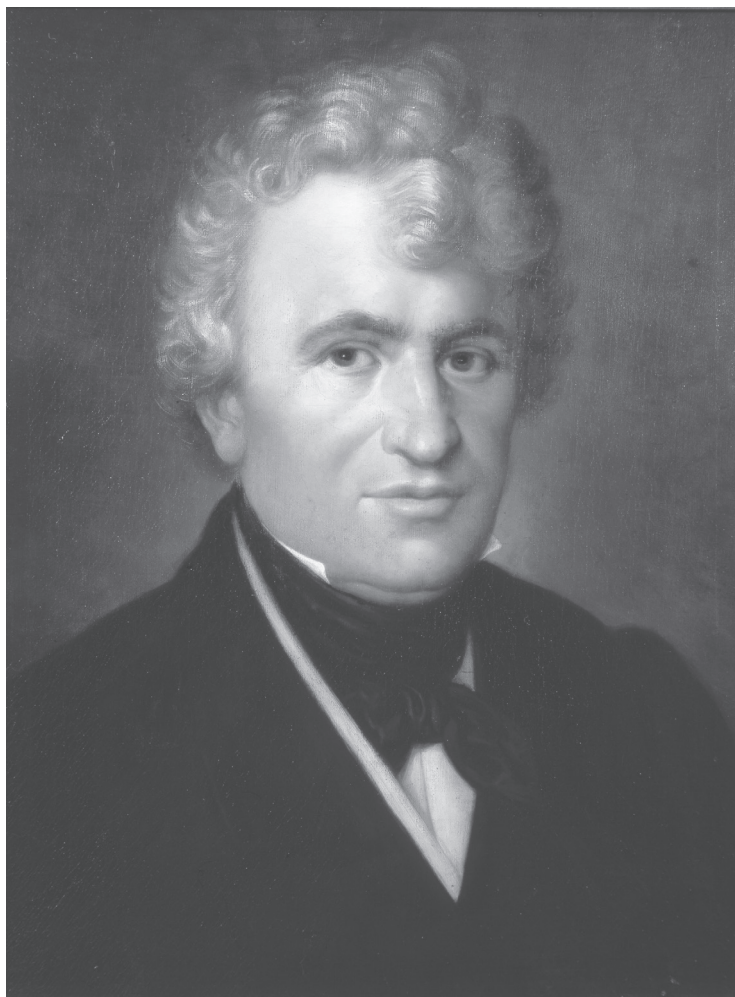
- JĘDRZEJEWSKA B., SAMOJLIK T. 2004. Kontrakty Jana III Sobieskiego z lat 1675–1686 w sprawie dzierżawy i użytkowania Leśnictwa Białowieskiego. *Kwart. Hist. Kult. Mater.* **52**: 321–330.
- KARCEV G. 1903. Belovežskaâ Puša. Eë istoričeskij očerk, sovremennoe ohotniče hozâjstvo i vysočaiše ohoty w Puše. A. Marks, Sankt Petersburg.
- KECZYŃSKI A. 2007. Regeneracja gądu *Tilio-Carpinetum* Tracz. 1962 w następstwie dawnego użytkowania lasu w Białowieskim Parku Narodowym. *Sylwan* **151**: 58–56.
- KNEESHAW D. D., BERGERON Y. 1998. Canopy gap characteristics and tree replacement in the southeastern boreal forest. *Ecology* **79**: 783–794.
- KOOP H. 1989. Forest dynamics – SILVI–STAR: A comprehensive monitoring system. Springer Verlag, Berlin.
- KORPEL Š. 1982. Degree of equilibrium and dynamical changes of the forest on example of natural forests of Slovakia. *Acta Facultatis Forestalis* **24**: 9–30.
- KORPEL Š. 1995. Die Urwälder der Westkarpaten. G. Fischer, Stuttgart.
- LEEMANS R. 1991. Canopy gaps and establishment patterns of spruce (*Picea abies* (L.) Karst.) in two old-growth coniferous forests in central Sweden. *Vegetatio* **93**: 157–165.
- LEIBUNDGUT H. 1977. Ueber die Notwendigkeit naturnahen Waldbaues. *Schweiz. Zeitschr. Forstwes.* **128**(7): 490–502.
- MASAKI T., TANAKA H., TANOUCHE H., SAKAI T., NAKASHIZUKA T. 1999. Structure, dynamics and disturbance regime of temperate broad-leaved forests in Japan. *J. Veget. Sci.* **10**: 805–814.
- MATUSZKIEWICZ J. M. 2007. *Zespoły leśne Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- MATUSZKIEWICZ W. 1952. Zespoły leśne Białowieskiego Parku Narodowego. UMCS, Lublin.
- MCCARTHY J. 2001. Gap dynamics of forest trees: a review with particular attention to boreal forests. *Environ. Rev.* **9**: 1–59.
- MCCLURE J. W., LEE T. D. 1993. Small-scale disturbance in a northern hardwoods forests: effects on tree species abundance and distribution. *Can. J. Forest Res.* **23**: 1347–1360.
- MICHALCZUK C. 2001. Siedliska i drzewostany Białowieskiego Parku Narodowego. *Phytocoenosis (N. S.) Suppl. Cartogr. Geobot.* **13**: 3–22.
- NAKASHIZUKA T., IIDA S., TANAKA H., SHIBATA M., ABE S., MASAKI T., NIYAMA K. 1992. Community dynamics of Ogawa Forest Reserve, a species rich deciduous forest, central Japan. *Vegetatio* **103**: 105–112.
- NIKLAŠSON M., ZIN E., ZIELONKA T., FEIJEN M., KORCZYK A. F., CHURSKI M., SAMOJLIK T., JĘDRZEJEWSKA B., GUTOWSKI J. M., BRZEZIECKI B. 2010. A 350-year tree-ring fire record from Białowieża Primeval Forest, Poland: implications for Central European lowland fire history. *J. Ecol.* **98**: 1319–1329.
- OLDEMAN R. A. A. 1990. Forests: Elements of Silvology. Springer Verlag, Berlin – Barcelona.
- PACZOŠKI J. 1930. Lasy Białowieży. Monografie naukowe, 1. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Poznań.
- PETERKEN G. F. 1996. Natural Woodland. Ecology and conservation in northern temperate regions. Cambridge University Press, Cambridge.
- RDLP BIAŁYSTOK 2002. Program ochrony przyrody i wartości kulturowych w Leśnym Kompleksie Promocyjnym Puszcza Białowieska na okres 1.01.2002–31.12.2011. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Białystok.
- RUNKLE J. R. 1982. Patterns of disturbance in some old-growth mesic forests of eastern North America. *Ecology* **63**: 1533–1546.
- RUNKLE J. R. 1985. Disturbance regimes in temperate forests. W: S. T. A. PICKETT, P. S. WHITE (eds), The ecology of natural disturbances and patch dynamics. Academic Press, Inc., New York.
- RUNKLE J. R., YETTER T. C. 1987. Treefalls revisited: gap dynamics in the southern Appalachians. *Ecology* **68**: 417–424.
- SAMOJLIK T. 2006. Najśluszniesze drzewo – historia sosny zwyczajnej (*Pinus sylvestris*) w Puszczy Białowieskiej do końca XVIII stulecia. *Rocz. Dendrol.* **54**: 7–27.
- SAMOJLIK T., JĘDRZEJEWSKA B. 2004. Użytkowanie Puszczy Białowieskiej w czasach Jagiellonów i jego ślady we współczesnym środowisku leśnym. *Sylwan* **148**: 37–50.
- SAMOJLIK T., JĘDRZEJEWSKA B., KRASNOŁĘBSKI D., DULINICZ M., OLCZAK H. 2007. Człowiek w Puszczy. *Academia* **4**: 36–37.
- SHUGART H. H. 1984. A theory of forest dynamics. Springer, New York.
- SOKOŁOWSKI A. W. 1993. Fitosocjologiczna charakterystyka zbiorowisk leśnych Białowieskiego Parku Narodowego. *Parki Nar. Rez. Przyr.* **12**(3): 5–190.
- VALVERDE T., SILVERTOWN J. 1997. Canopy closure rate and forest structure. *Ecology* **78**: 1555–1562.
- VEBLEN T. T. 1992. Regeneration dynamics. W: D. C. GLENN-LEWIN, R. K. PEET, T. T. VEBLEN (eds), Plant succession: theory and prediction. Chapman and Hall, London, s. 152–187.
- VERA F. W. M. 2000. Grazing ecology and forest history. CABI, Wallingford.

Viola uliginosa Besser

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

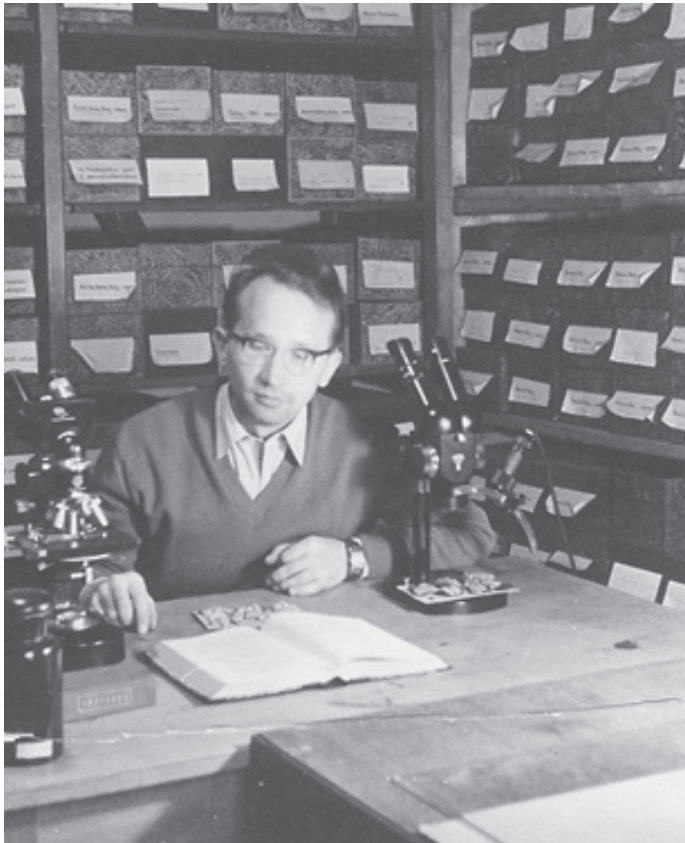
Alojzy Rafał ESTREICHER (1786–1852) – przyrodnik, profesor, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ, który dzięki jego mozolnym staraniom został poszerzony i unowocześniony; zbieracz roślin, owadów i minerałów w Europie.

Obraz, olej na płótnie o wymiarach 59,5 × 48,5 cm, namalowany prawdopodobnie przez J. Szy-nalewskiego, ok. 1880 r. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Nr inw. MUJ 3440. Fot. Janusz Kozina.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

Janusz NOWAK (1930–2004) – lichenolog (systematyk, fitosocjolog i geograf porostów), profesor w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, organizator zielnika porostów w Instytucie Botaniki PAN, długoletni kierownik Zakładu Briologii i Lichenologii Instytutu Botaniki PAN, członek Komisji Biologicznej Oddziału PAN w Krakowie, jeden z najwybitniejszych lichenologów polskich swoich czasów.

Fotografia o wymiarach 5 × 6 cm. Zdjęcie wykonano na początku lat 60. XX w. w Pracowni Lichenologii Instytutu Botaniki PAN mieszczącej się wtedy na parterze budynku Obserwatorium Astronomicznego UJ (obecnie: Collegium Śniadeckiego UJ). Autor: nieznanym. Właściciel: mgr Barbara Morawska-Nowak.

Opracował: Piotr KÖHLER

ROZSTANIA • OBITUARIES

PROFESOR DR HAB. JERZY WOŁEK
(1942–2013)

Professor Jerzy Wołek (1942–2013)

Ryc. 1. Profesor dr hab. Jerzy Wołek.

Fig. 1. Professor Jerzy Wołek.

Z początkiem roku (01.01.2013) zmarł nagle Profesor dr hab. Jerzy Wołek, długoletni pracownik Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie, a w ciągu ostatnich 12 lat profesor i wykładowca Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. W ostatniej drodze na Cmentarzu Rakowickim towarzyszyła Mu rodzina, współpracownicy z obu instytucji oraz znajomi i przyjaciele. W imieniu uczelni pożegnał Go dyrektor Instytutu Botaniki Uniwersytetu Pedagogicznego – dr hab. Andrzej Rzepka, a Instytutu Botaniki PAN dyrektor – prof. dr hab. Konrad Wołowski.

Jerzy Wołek urodził się 18 października 1942 roku w Krakowie. Ojciec – Witold Wołek – zginął w 1958 roku w wypadku drogowym. Całkowita opieka nad dziećmi i ich utrzymaniem – Jerzym i jego młodszą siostrą – spadła

na matkę Marię. Edukację Jurek Wołek rozpoczął w Krakowie, w szkole podstawowej nr 17, którą ukończył w 1956 roku. W latach 1956–1960 uczęszczał do I Liceum Ogólnokształcącego im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie. Po zdaniu matury rozpoczął studia biologiczne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie po czwartym roku obrał, jako specjalizację, hydrobiologię. W związku z tym wyborem pracę magisterską pt. „Korzenionózki z rzędu *Testacea* z okolic Krakowa” przygotował w Katedrze Hydrobiologii pod kierunkiem prof. Karola Starmacha. Egzamin magisterski złożył w 1965 roku z wynikiem bardzo dobrym. Dyplom ukończenia studiów został wystawiony na Adama Jerzego Mariana Wołka. Na dyplomach kolejnych stopni naukowych Jerzy „traci” najpierw trzecie imię i zmienia się ich kolejność (Jerzy Adam Wołek – dyplom doktorski), a potem i drugie imię (dyplom doktora habilitowanego). Po ukończeniu studiów mgr Jerzy Wołek podjął pracę w Miejskim Parku i Ogrodzie Zoologicznym w Krakowie (6.04.1966–31.08.1967) na stanowisku asystenta dydaktycznego, a potem hodowlano-badawczego. We wrześniu 1967 roku rozpoczął pracę w Zakładzie Ekologii Roślin (ówczesna nazwa dzisiejszego Zakładu Ekologii) Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie na stanowisku asystenta naukowo-technicznego, a od 1972 roku starszego asystenta. W latach 1972–1973 i 1974 odbył staż naukowy w Instytucie Geobotaniki w Zürichu. W 1978 roku J. Wołek uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Ekologia zbiorowisk pleustonowych w świetle badań eksperymentalnych”, którą przygotował pod opieką prof. Kazimierza Zarzyckiego. W 1979 roku otrzymał stanowisko adiunkta. W 1997 roku, na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. „Species co-occurrence patterns in pleustonic plant communities (class *Lemnetea*): are there assembly rules governing pleustonic community assembly?” J. Wołek uzyskał stopień doktora habilitowanego w zakresie biologii – botaniki, ekologii, fitosocjologii w Instytucie

Ryc. 2. Dyskusja w ogrodzie. Stacja Terenowa Zakładu Ekologii w Szarowie, 1979 rok (od lewej: Jerzy Wołek, Małgorzata Guzikowa, Barbara Godzik, Zbigniew Mirek) (autor nieznaný).

Fig. 2. Discussion at the garden. Field Station of the Department of Ecology in Szarów, 1979 (from the left: Jerzy Wołek, Małgorzata Guzikowa, Barbara Godzik, Zbigniew Mirek) (author unknown).

Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W 1998 roku otrzymał stanowisko docenta, a od stycznia 2001 do końca sierpnia 2002 zajmował stanowisko Kierownika Pracowni Ekologii Roślin w Zakładzie Ekologii IB PAN. Swoją dalszą karierę naukową J. Wołek związał z Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, w którym został zatrudniony w roku 2002 jako Kierownik Zakładu Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii. Tutaj dał się poznać jako świetny dydaktyk, nauczyciel akademicki i już po 6 latach otrzymał tytuł naukowy profesora. Wypromował kilku magistrantów, pięciu doktorantów rozpoczęło realizację prac doktorskich pod Jego opieką. W okresie Uniwersyteckim dał się poznać też jako doskonały organizator, bowiem już w 2006 roku objął stanowisko Dyrektora Instytutu Biologii rozpoczynając jego restrukturyzację.

W 2007 roku przyczynił się do zorganizowania i uruchomienia Studiów Doktoranckich przy Wydziale Geograficzno-Biologicznym. Uczestniczył w pracach różnych gremiów uczelnianych: był członkiem Rady Instytutu Biologii, Rady Wydziału Geograficzno-Biologicznego oraz Senatu. Uczestniczył w pracach Senackiej Komisji Dyscyplinarnej dla Nauczycieli Akademickich, był Przewodniczącym Wydziałowej Komisji Skrutacyjnej (2006) i członkiem Zespołu ds. rozwoju i utworzenia nowych wydziałów (2006). W poczet jego zasług należy zaliczyć między innymi udział w organizacji konferencji naukowych Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych (2003), współorganizację IX Toruńskiego Seminarium Ekologicznego (2008).

Chociaż dorobek naukowy prof. J. Wołka nie był imponujący liczbowo, podkreślić jednak należy, że Jego prace wymagały czaso- i pracochłonnych

badania. Publikacje odznaczały się wielką wnikliwością i sumiennością oraz obejmowały szeroki zakres zainteresowań: od florystyki, fitosocjologii, taksonomii po ekologię eksperymentalną. Warto podkreślić, że na początku swojej drogi naukowej, w czasie eksploracji terenowej w dolinie Dunajca, dokonał odkrycia naturalnego mieszańca międzygatunkowego z rodzaju *Ranunculus*, podrodzaju *Batrachium*. Kontynuował te badania później, przy współpracy specjalisty genetyka. Kiedy na początku lat 70. swoje zainteresowania skierował na zasady zrzeszania się różnych gatunków roślin, był jedną z nielicznych wówczas osób, która w tak dużym stopniu wykorzystywała programy statystyczne do wyjaśniania roli czynników ekologicznych w organizacji fitocenoz i determinowaniu struktury zbiorowisk (w latach 2003–2005 nawiązał do tych badań pracując nad zagadnieniami

związanymi z modelem kształtowania się składu gatunkowego zbiorowisk roślinnych związku *Nymphaeion*). Modelowymi obiektami badań eksperymentalnych były rośliny wolnopływające (przede wszystkim *Lemna minor* i *L. trisulca* oraz *Wolffia arrhiza*).

Jerzy Wołek stale poszerzał wiedzę i rozwijał swój warsztat badawczy. Znaczną część Jego dorobku stanowiły prace metodyczne poświęcone analizie statystycznej danych ekologicznych i biogeograficznych. Pokłosiem tych zainteresowań było opublikowanie książki *Vademecum statystyki dla biologów* (1992) – podręcznika dla biologów, wprowadzającego do statystyki matematycznej. Jego doskonała znajomość ekologii roślin i roślinności wodnej spowodowała, że był współtwórcą dwóch ważnych publikacji: monografii *Ecological indicator values of vascular*

Ryc. 3. Ognisko „zakładowe” w Stacji Terenowej w Szarowie, 2001 rok (od lewej: Urszula Korzeniak, Marek Krywult, Jerzy Wołek, Kazimierz Zarzycki) (fot. Z. Szelağ).

Fig. 3. ‘Department’s’ camp-fire at the Field Station in Szarów, 2001 (from the left: Urszula Korzeniak, Marek Krywult, Jerzy Wołek, Kazimierz Zarzycki) (photo Z. Szelağ).

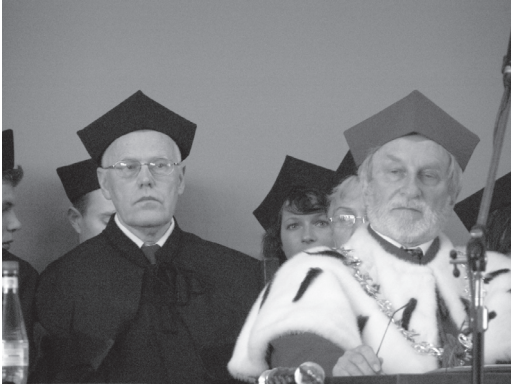
Ryc. 4. Dwaj przyjaciele – Zjazd PTB, 2007 rok (Jerzy Wołek, Ludwik Frey) (autor niezany).

Fig. 4. Two friends – Polish Botanical Society convention, 2007 (Jerzy Wołek, Ludwik Frey) (author unknown).

Ryc. 5. Pałac Prezydencki – po odbiorze dyplomu profesorskiego, 2008 rok (autor niezany).

Fig. 5. President's Palace – after obtaining the professor's diploma, 2008 (author unknown).

Ryc. 6. Posiedzenie Senatu Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (autor nieznany).

Fig. 6. Session of the Senate of the Pedagogical University of Cracow (author unknown).

plants of Poland (2002), w której zamieszczono rezultaty skalowania roślin naczyniowych na najbardziej typowe warunki siedliskowe oraz jako autor rozdziału poświęconego badaniu roślin pleustonowych i ich zbiorowisk w książce *Przewodnik do badań roślinności wodnej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006).

Okres pracy na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie zaowocował także wieloma cennymi opracowaniami nad wpływem kolonii pingwinów na zbiorowiska roślinne tundry antarktycznej (Zatoka Admiralicji, Wyspa Króla Jerzego, Antarktyka Morska) (Smykla, Wołek et al. 2006, 2007).

Bardzo interesującymi były prowadzone przez niego badania z zakresu aerobiologii. Na szczególną uwagę zasługuje praca dotycząca statystyki zliczania ziarn pyłku i zarodników grzybów (Wołek et al. 2006), w której proponował program komputerowy, pozwalający znaleźć optymalny sposób na ich zliczanie.

Wszyscy wiedzieliśmy, że w kręgu zainteresowań Profesora J. Wołka znajdowała się problematyka dotycząca metodologii i podstaw teoretycznych ekologii, metodyka badań ekologicznych oraz zastosowanie metod statystycznych w ekologii. To w dużym stopniu przyczyniło się do poszerzenia jego zainteresowań o dydaktykę biologii. Zajmował się więc zagadnieniami z zakresu dydaktyki ekologii i edukacji

środowiskowej oraz metodologii dydaktyki ogólnej z uwzględnieniem dydaktyki biologii, zwłaszcza wykorzystaniem metod statystycznych w badaniach dydaktycznych i botanicznych. To dzięki niemu powstało kolejne (poza *Vademecum statystyki dla biologów*), świetne opracowanie wydane w 2006 roku pt. *Wprowadzenie do statystyki dla biologów*. Obydwa podręczniki stanowią ważne i liczące się opracowania w polskim środowisku naukowym biologów, bowiem statystyka to jeden z ważniejszych elementów interpretacji naszych wyników badań.

Szanowaliśmy Jurka gruntowną wiedzę biologiczną i umiejętność rozumienia złożonych botanicznych problemów naukowych, jego perfekcjonizm, którym obdarowywał nas będąc przez wiele lat (1996–1999) redaktorem międzynarodowego, angielskojęzycznego czasopisma *Fragmenta Floristica et Geobotanica*. W niedługim czasie, z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego, miał zakończyć pracę na Uczelni. Chcieliśmy, by wrócił do pracy w naszym Instytucie. W grudniu 2012 roku zaprosiliśmy Go do prowadzenia jednego z naszych czasopism – nie udało się, Jurka nie ma już wśród nas.

Barbara GODZIK, Konrad WOŁOWSKI

**Z HALĄ NA SARNIEJ SKALE.
WSPOMNIENIE O PANI PROF. DR HAB.
HALINIE PIĘKOŚ-MIRKOWEJ (1939–2013)**

**Remembering professor
Halina Piękoś-Mirkowa (1939–2013).
The Sarnia Skala trip**

W dniu 7 kwietnia 2013 roku odeszła z grona polskich botaników-pteridologów prof. dr hab. Halina Piękoś Mirkowa – wieloletnia przewodnicząca Sekcji Pteridologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, pracownik naukowy Instytutu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kierownik Tatrzańskej Stacji Naukowej IOP PAN oraz Górskiego Ogrodu Botanicznego

Ryc. 1. Halina Piękoś-Mirkowa przy stanowisku hodowli zachowawczej *Dryopteris villarii* w części dydaktycznej Górskiego Ogrodu Botanicznego w Zakopanem. Sesja terenowa I Ogólnopolskiej Konferencji Pteridologicznej, Kraków–Zakopane 2006 (z archiwum Sekcji Pteridologicznej PTB).

Fig. 1. Halina Piękoś-Mirkowa next to a stand of *Dryopteris villarii* germplasm collection in the IOP PAN Mountain Botanical Garden. Field tour of I Polish Pteridological Conference Kraków–Zakopane 2006 (from the archive of the Pteridological Section of the Polish Botanical Society).

w Zakopanem – nasza Droga i Kochana Przyjaciółka.

Każdy z członków Sekcji Pteridologicznej znał Ją na długo przed pamiętnym spotkaniem, które miało miejsce w 2001 roku podczas 52 Zjazdu PTB w Poznaniu. Ówczesne spotkanie sporego grona osób zainteresowanych pracą nad paprotnikami przekształciło się w zebranie założycielskie, na którym zapadła decyzja o zrzeszeniu się w ramach Sekcji PTB. Poprosiliśmy wówczas o przewodniczenie naszym działaniom Panią Profesor Halinę Piękoś-Mirkową. Jak zawsze skromna, wahała się z podjęciem decyzji, jednak wobec prośb, ku naszej wielkiej radości, zgodziła się przyjąć ten kolejny dla Niej obowiązek. Wniosek grupy założycielskiej o utworzenie Sekcji Pteridologicznej szybko wpłynął do

Zarządu Głównego PTB i nasza Sekcja, założona pod pomyślną gwiazdą, rozpoczęła działalność już w grudniu 2001 roku.

Dzięki umiejętnemu wsparciu Haliny, w ramach Sekcji powstało wiele inicjatyw: m.in. zebranie danych i opublikowanie Bibliografii Pteridologicznej Polski (licząca 506 pozycji bibliografia ukazała się w 2004 roku), czy organizowanie konferencji oraz warsztatów dla członków Sekcji, odbywających się w okresie pomiędzy kolejnymi Zjazdami PTB. Podziwialiśmy sprawność organizacyjną Prof. Haliny Piękoś-Mirkowej, Jej wytrwałość i konsekwencję; wszystkie zadania, nawet te żmudne, podejmowała chętnie i realizowała je niezwykle kompetentnie, dając przy tym wyraz postawie społecznikowskiej, której przez całe życie

pozostawała wierna. Wraz z zespołem najbliższych współpracowników zorganizowała I Konferencję Sekcji Pteridologicznej PTB nt. „Problemy zagrożenia i ochrony paprotników w Polsce” (Kraków–Zakopane, 14–16 września 2006). Konferencja składała się z dwóch części: kameralnej i terenowej. Miejszem obrad części kameralnej była sala konferencyjna im B. Pawłowskiego w Instytucie Botaniki PAN w Krakowie, a początkowym plonem był zbiór streszczeń 14 referatów (22 uczestników i 30 autorów doniesień). Po ciekawej części referatowej tradycyjnie odbyła się część posterowa, w której każdy z autorów prezentował swoje najnowsze wyniki badań. Część terenową konferencji Pani Profesor zakotwiczyła w Tatrzańskiej Stacji Naukowej IOP PAN w Zakopanem, gdzie wieczorem kontynuowaliśmy rozpoczętą w Krakowie sesję posterową, poprzedzoną

niezapomnianym, bogato ilustrowanym referatem Haliny pt. „Pteridoflora Tatr Polskich”. Do dziś pamiętamy twórczą atmosferę dyskusji, którą umiała stworzyć. Jej wyważone opinie, niosące głębokie, a przy tym proste mądrości niejednokrotnie zmuszały nas do refleksji.

Po owocnej nocnej dyskusji, pamiętnym akcentem tatrzańskiej sesji była chwila, kiedy rankiem następnego dnia pochyliliśmy się nad stanowiskiem hodowli zachowawczej *Dryopteris villarii* (Bellardi) Woy. ex Schinz & Thell. Dzięki zapobiegliwości Pani Profesor, gatunek (odnaleziony na reliktowym stanowisku w piętrze alpejskim Tatr) przetrwał w naukowej części Górskiego Ogrodu Botanicznego w Zakopanem, dzięki czemu można było go rozmnożyć z zarodników oraz kontynuować prace nad jego restytucją i przywróceniem na stanowisko naturalne (Ryc. 1).

Ryc. 2. Dolina Strążyska, Siklawica, Tatry. Prof. Halina Piękoś-Mirkowa charakteryzuje stanowiska paprotników w reglu górnym (z archiwum Sekcji Pteridologicznej PTB).

Fig. 2. Siklawica Waterfall, Strążyska Valley, Tatra Mountains. Professor Halina Piękoś-Mirkowa demonstrating fern stands in the mountains (from the archive of the Pteridological Section of the Polish Botanical Society).

Ryc. 3. Dolina Strążyska, Tatry. Halina Piękoś-Mirkowa przy stanowisku *Cystopteris alpina* i *C. montana* (z archiwum Sekcji Pteridologicznej PTB).

Fig. 3. Strążyska Valley, Professor Halina Piękoś-Mirkowa next to stand of high mountain species *Cystopteris alpina* and *C. montana* (from the archive of the Pteridological Section of the Polish Botanical Society).

Dla Haliny przyroda była żywiołem i pasją. Zobaczyliśmy to podczas sesji terenowej, której trasa, wiodąca Doliną Strążyską (Ryc. 2, 3), była tłem dla Jej znakomitego wykładu, o doskonale Jej znanym kompleksie *Dryopteris dilatata* w aspekcie mieszańcowości gatunków, ich poliploidyzacji, zmienności morfologicznej oraz zasięgów. Stanowisko *Woodsia alpina* w Końskim Żlebie było punktem wyjściowym dla kolejnej inspirującej dyskusji o możliwościach ochrony gatunków naskalnych, znaczeniu oderwanych stanowisk kresowych i pochodzeniu stanowisk *W. alpina* w Polsce. Następnym przystankiem była Sarnia Skała, gdzie Halina przybliżyła nam fenomen obniżenia górnej granicy lasu, specyficzny dla tego masywu (Ryc. 4). Ponadto, zupełnie mimochodem, przy stanowiskach *Cystopteris regia* i *C. montana* podzieliła się z nami

swoją ogromną wiedzą o rodzaju *Cystopteris*. Wróciliśmy stamtąd rozdzyskutowani Doliną Białego, nie wiedząc o tym, że Halina przygotowała niespodziankę i czeka na nas ognisko z kapelą góralską. W tym dniu była to już druga niespodzianka, która mile nas zaskoczyła. Pierwszą było dołączenie do materiałów konferencyjnych oprawionych w ramki, pięknie wykonanych rycin paprotników. Każdy z uczestników konferencji otrzymał „konterfekt” gatunku, którym się naukowo zajmował. Ten gest Hali nadal nas bardzo wzrusza – a portrety paproci do dziś zdobią nasze biurka. W kolejnym dniu, po złożeniu kwiatów na grobie prof. Mariana Raciborskiego na zakopiańskim Pęksowym Brzyzku, dotarliśmy przez Jaszczurówkę do Bukowiny Tatrzańskiej, zatrzymując się przy stanowiskach *Dryopteris affinis* oraz *Oreopteris limbosperma*.

Ryc. 4. Sarnia Skala, Tatry. Członkowie Sekcji Pteridologicznej PTB podczas sesji terenowej (z archiwum Sekcji Pteridologicznej PTB).

Fig. 4. Members of the Pteridological Section of PBS during the field trip to the Sarnia Skala (The Tatras) (from the archive of the Pteridological Section of the Polish Botanical Society).

1 – H. Piękoś-Mirkowa, 2 – E. Zenkteler, 3 – B. Woziwoda, 4 – H. Kuciel, 5 – E. Szczęśniak, 6 – J. Bodziarczyk, 7 – D. Wróbel, 8 – W. Szypuła, 9 – A. Kaźmierczak, 10 – K. Kempnińska, 11 – K. Piątek, 12 – A. Mikula, 13 – P. Naks, 14 – K. Szpotkowski, 15 – A. Pacyna, 16 – A. Delimat, 17 – A. Koczur.

W tym dniu czekało nas jeszcze odszukanie jedyne w Polsce stanowiska *Woodsia ilvensis* oraz rzadkiej w Karpatach *Asplenium septentrionale* w szczelinach skał andezytowych wzgórza Wzar (w Paśmie Lubania w Gorcach), a także wędrowka po Pienińskim Parku Narodowym szlakiem *Phyllitis scolopendrium*. Przez Podłażce, polanę Łazek Wyżni (ostoja cisa) i Ligarki

dotarliśmy na Górę Zamkową z płatanami jaworzyny górskiej *Phyllitido-Aceretum* i licznymi skupiskami jęczynika (Ryc. 5).

Pokłosiem konferencji było wydanie staraniem Haliny kolejnego tomu Botanical Guidebook (Nr 29) pt. *Conservation-related problems of pteridophytes in Poland* poświęconego właśnie paprotnikom. Był to dla Prof. H. Mirkowej okres

Ryc. 5. Góra Zamkowa. Pieniny. Jan Bodziarczyk omawia ekologię *Phyllitis scolopendrium* (z archiwum Sekcji Pteridologicznej PTB).

Fig. 5. Góra Zamkowa. Pieniny. Jan Bodziarczyk refers the ecology of *Phyllitis scolopendrium* (from the archive of the Pteridological Section of the Polish Botanical Society).

wyężonej pracy, dość przypomnieć, że oprócz „drobiazgów” pteridologicznych pracowała nad monumentalną *Czerwoną Księgą Karpat Polskich*, która ukazała się w 2008 roku.

Sekcja Pteridologiczna uczestniczyła w kolejnych Zjazdach PTB; w 2004 roku w Toruniu, w 2007 roku w Szczecinie, a posiedzeniom sekcijnym przewodniczyła Halina, witając nas swym promiennym, życzliwym uśmiechem. Podczas II Konferencji Sekcji Pteridologicznej PTB „Zasoby paprotników w Polsce i możliwości ich ochrony” we Wrocławiu, 17–19 września 2008 roku, nie mogła wziąć udziału osobiście, ale żywo interesowała się postępem prac organizacyjnych, treścią wystąpień i przebiegiem sesji terenowych. Pierwsze Ogólnopolskie Warsztaty Pteridologiczne „Rodzaj *Dryopteris* w Polsce”, które miały miejsce w dniach 17–18.09.2009 roku w Chorzowie, także odbyły się bez Jej osobistego udziału, ale przy Jej zainteresowaniu

i ogromnym wsparciu. Referaty konferencyjne ukazały się w tomie „Genus *Dryopteris* Adans. in Poland” z dedykacją dla Prof. Haliny Piękoś-Mirkowej: „...cierpliwiej nauczycielce i przyjaciółce, z życzeniami wielu lat pteridologicznych fascynacji”. W kolejnym Zjeździe PTB w Warszawie w 2010 roku oraz w spotkaniach Sekcji 2011 roku nie uczestniczyła ze względu na trwającą już chorobę, zawsze interesując się naszą działalnością i niestrudzenie jej patronując.

Pani Profesor była Osobą niezwykłą pod każdym względem. Jej ogromna życzliwość i rzadko spotykana bezinteresowność sprawiały, że Ignęliśmy do Niej widząc w Niej Przyjaciela, z którym rozmawiało się nie tylko o paprociach.

Kochała Kraków, znała tu każdą piędź ziemi. Bardzo przeżyła konieczność opuszczenia rodzinnego mieszkania i przeprowadzkę na peryferie, rozstanie z ulicą Studencką, z największą wspólnotą kapucyńską i akademicką Kolegiatą

Św. Anny. Z pewnością mocno zaważyło to na stanie Jej zdrowia.

Pani Profesor była jednym z filarów środowiska pteridologicznego w Polsce; jednym z niewielu botaników, którzy poświęcili się badaniom paproci. Nawet w czasie, gdy dolegliwości fizyczne nie pozwoliły jej uczestniczyć czynnie w naszych pracach, jej olbrzymia życzliwość i zainteresowanie sprawiały, że z przyjemnością informowaliśmy Ją o wszelkich wydarzeniach i konsultowaliśmy z nią nasze pomysły. Niewątpliwie Jej darem jest rodzinna atmosfera panująca w trakcie spotkań Sekcji, istniejąca dzięki Jej olbrzymiej życzliwości dla ludzi i wielkiej ciekawości świata. Mamy nadzieję, że uda nam się ten dar, choćby częściowo, utrzymać.

ŹRÓDŁA

- PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZENKTELER E. 2004. Bibliografia pteridologiczna Polski (1848 – 2003). Botanical Guidebooks, 27. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZENKTELER E. (eds.) 2006. Conservation-related problems of pteridophytes in Poland. Botanical Guidebooks, 29. Polish Academy of Sciences. W. Szafer Institute of Botany, Kraków.
- SZCZĘŚNIAK E., GOLA E. (eds.) 2009. Genus *Dryopteris* Adans. in Poland. Polish Botanical Society, Institute of Plant Biology University of Wrocław, Wrocław.

Członkowie Sekcji Pteridologicznej PTB:

Jan BODZIARCZYK, Ewa SZCZĘŚNIAK,
Elżbieta ZENKTELER

DR LUCYNA FAGASIEWICZ (1920–2003)

Dr. Lucyna Fagasiewicz (1920–2003)

3 sierpnia 2013 roku minęło już 10 lat od śmierci dr Lucyny Fagasiewicz – emerytowanego starszego wykładowcy Uniwersytetu Łódzkiego, wybitnego badacza flory i roślinności środkowej Polski, wieloletniego opiekuna i współtwórcy Zielnika Roślin Naczyniowych UŁ, wzorowego nauczyciela akademickiego i wychowawcy młodej kadry botaników. Przez

Ryc. 1. Lucyna Fagasiewicz, Łódź, 1.08.1943. Pracownica Fabryki Obuwia Kramera (autor nieznan).

Fig. 1. Lucyna Fagasiewicz, Łódź, 1 August 1943. Worker of the Kramer Footware Factory (author unknown).

ponad 50 lat życia była nierozzerwalnie związana pracą i sercem z Katedrą Geobotaniki i Ekologii Roślin (dawniej Zakładem i Katedrą Systematyki i Geografii Roślin UŁ).

Lucyna Fagasiewicz urodziła się 27 października 1920 roku w Łodzi, jako córka Stanisława Fagasiewiczza (1888–1958) i Bronisławy z Rybczyńskich (1899–1944).

Ojciec był mistrzem przędzalnianym w fabryce Wyrobów Bawełnianych S. Rossenblatta w Łodzi, a po II wojnie światowej w Zakładach Bawełnianych – dawniej fabryce Gayer’a (do ok. 1949 roku); w okresie okupacji pracował jako ślusarz w fabryce Scheiblera. Matka zajmowała się domem i rodziną. Lucyna Fagasiewicz miała również starszego, przyrodniego brata – Lucjana Fagasiewiczza (1912–1991) – syna Stanisława Fagasiewiczza i Weroniki z domu Zakrzewska, który był słuchaczem Wolnej Wszechnicy Polskiej, a po wyzwoleniu – studentem Wydziału Prawa UŁ, gdzie uzyskał tytuł magistra ekonomii.

Lucyna Fagasiewicz w roku 1934 ukończyła 7-klasową szkołę podstawową i rozpoczęła naukę w 4-klasowym Prywatnym Gimnazjum Heleny Miklaszewskiej w Łodzi. Edukację swą kontynuowała w Liceum Przyrodniczym tejże szkoły do wybuchu II wojny światowej – dokładnie do

grudnia 1939 roku, kiedy szkoła została zamknięta przez okupanta. Będąc w połowie 2. klasy licealnej, pozostała, brakującą część programu zrealizowała w ramach tajnego nauczania. Świadectwo dojrzałości uzyskała po zdaniu egzaminów 20 października 1940 roku przed tajną Komisją Egzaminacyjną w Łodzi pod przewodnictwem ks. dr. Jana Warczaka. Po okupacji hitlerowskiej decyzja ta została uznana i zatwierdzona w roku 1945 przez specjalną Komisję Weryfikacyjną przy Kuratorium Oświaty w Łodzi.

Hitlerowska okupacja to okres prześladowań, łapanek i strasznej biedy. Lucyna Fagasiewicz początkowo ukrywała się na wsi, później, od października 1941 roku została skierowana do pracy w Fabryce Obuwia Kramera w Łodzi przy ul. Wólczańskiej 12, jako cholewkarka (Ryc. 1). Niebawem, 25 kwietnia 1944 roku umarła jej matka w wieku 45 lat. W sierpniu 1944 roku została wysłana na przymusowe roboty, do kopania okopów przeciwczołgowych na terenie powiatu konińskiego, a następnie w rejonie pow. łączyckiego.

21 stycznia 1945 roku – po wyzwoleniu Łodzi (19 stycznia 1945 roku) – powraca z robót przymusowych i niebawem zgłasza się do swego

Ryc. 2. Lucyna Fagasiewicz. Studentka I roku biologii UŁ w roku akademickim 1945/1946 (autor nieznan).

Fig. 2. Lucyna Fagasiewicz. Biology freshman at the University of Łódź (academic year 1945/1946) (author unknown).

zakładu pracy, czyli do tej samej, lecz już państwowej Fabryki Obuwia nr 2, gdzie zostaje zatrudniona, tym razem jako pracownik umysłowy (biuralistka).

W dniu 17 września 1945 roku zapisała się na studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Łódzkiego – na sekcję botaniczną (immatrykulacja 20 listopada 1945 roku) (Ryc. 2). Od roku 1947 pracowała jako praktykantka w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UŁ. Po 3. roku studiów – pomimo pomocy finansowej brata Lucjana – została zmuszona do podjęcia pracy zarobkowej jako nauczycielka kontraktowa w IV Państwowym Żeńskim Gimnazjum i Liceum im. E. Sczanieckiej w Łodzi (od 1 września 1948 do 30 lipca 1949) oraz w I Państwowym Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Łodzi (od 1 września 1948 do 3 czerwca 1950).

Ryc. 3. Lucyna Fagasiewicz w roku 1952 po uzyskaniu stopnia magistra filozofii z zakresu botaniki (autor nieznan).

Fig. 3. Lucyna Fagasiewicz in 1952 (after conferring on her the degree of Master of Philosophy in Botany) (author unknown).

1 listopada 1949 roku, jako studentka biologii UŁ, została zatrudniona w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UŁ, kierowanym przez prof. J. Mowszowicza, na stanowisku zastępcy asystenta.

W roku 1951 wykonała pod kierownictwem prof. J. Mowszowicza pracę magisterską pt. „Przegląd roślinności rezerwatu »Molenda« z uwzględnieniem dynamiki gatunków drzewiastych”, którą obroniła w roku 1952, uzyskując stopień magistra filozofii z zakresu botaniki (Dyplom nr 207 z dn. 12 lipca 1952 roku) (Ryc. 3). Z dniem 1 stycznia 1952 roku otrzymała stanowisko asystenta, a od 1 lipca 1953 roku – starszego asystenta.

W roku 1954 został otwarty Jej przewód doktorski, a 13 grudnia 1960 roku odbyła się obrona rozprawy doktorskiej zatytułowanej „Łąki doliny Pilicy na odcinku od Przedborza do ujścia”. Miała ona wówczas charakter pionierski, gdyż dotyczyła nowych, trudnych zagadnień florystyczno-fitosocjologicznych w zbiorowiskach roślinności łąkowej. Promotorem pracy był prof. dr hab. J. Mowszowicz, natomiast recenzentami – znakomici specjaliści w swych dziedzinach wiedzy: prof. dr Zygmunt Golonka z Wrocławia (łąkarstwo) i prof. dr Władysław Matuszkiewicz z Warszawy (fitosocjologia). Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskała w dniu 13 grudnia 1960 roku, zaś dyplom doktora Nr 45 wydano w Łodzi dnia 15 lutego 1963 roku. Praca ukazała się drukiem w *Pracach Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Wydz. III*, Nr 89, 1963.

Dr L. Fagasiewicz na stanowisku adiunkta pracowała od 1 lipca 1956 roku do 30 września 1967 roku (Ryc. 4), a od 1 października 1967 roku zostaje przeniesiona na etat starszego wykładowcy i pozostaje na nim aż do uzyskania wieku emerytalnego – 31 grudnia 1983 roku (Ryc. 5).

Będąc na emeryturze, od 1 stycznia 1984 roku, trzykrotnie, do roku 1991 – była zatrudniona na 1/2 etatu jako specjalista biolog, zaś od 1 października 1991 roku do 3 sierpnia 2003 (do śmierci) – na 1/3 etatu specjalisty biologa, w grupie pracowników naukowo-technicznych, zajmując się głównie Zielnikiem Uniwersytetu Łódzkiego – Herbarium Universitatis Lodzensis.

Naukowe zainteresowania botaniczne dr Lucyny Fagasiewicz koncentrowały się początkowo na florze ówczesnego województwa łódzkiego i regionów sąsiednich, które stanowiły „białą plamę” w zakresie poznania miejscowej flory.

Ryc. 4. Dr Lucyna Fagasiewicz. Adiunkt Katedry Systematyki i Geografii Roślin (początek lat 60. XX wieku) (autor nieznany).

Fig. 4. Dr. Lucyna Fagasiewicz. Lecturer in the Department of Plant Systematics and Geography (early 60s of the 20th century) (author unknown).

Rośliny naczyniowe z tego terenu były zbierane przez różne osoby związane z Zakładem, a następnie z Katedrą Systematyki i Geografii Roślin UŁ. Byli to głównie pierwsi pracownicy naukowcy i technicy oraz studenci, a wśród

Ryc. 5. Dr Lucyna Fagasiewicz. Starszy wykładowca w Zakładzie Botaniki UŁ (lata 70. XX wieku) (fot. M. Kowalczyk).

Fig. 5. Dr. Lucyna Fagasiewicz. Senior Lecturer in the Department of Botany of the University of Łódź (70s of the 20th century) (photo M. Kowalczyk).

nich: J. Mowszowicz, L. Fagasiewicz, R. Sowa, J. Lembke, J. Bogusławski, J. Jersak, K. Owiński, J. Faliński, T. Chmielewski, S. Tomaszewski, E. Kazimierski, T. Procel, L. Dryzek, L. Pijewska, S. Jackiewicz i E. Moranda.

Zebrane i opracowane materiały zielnikowe gromadzone były od początku, praktycznie od 1946 roku, w Zielniku Uniwersytetu Łódzkiego.

Główny ciężar odpowiedzialności za tworzenie Zielnika spoczywał od roku 1949 na Lucynie Fagasiewicz – studentce zatrudnionej na etacie zastępcy asystenta, a następnie magistra asystenta, starszego asystenta... itd. aż do 2003 roku.

W latach 50. XX wieku, za zgodą i z pomocą prof. J. Mowszowicza, mgr Lucyna Fagasiewicz uporządkowała zebrane dotąd materiały zielnikowe, publikując je pod swoim nazwiskiem w artykule zatytułowanym „Notatki florystyczne” w czołowym, polskim czasopiśmie florystycznym *Fragmenta Floristica et Geobotanica* (1955). Była to prawdopodobnie pierwsza publikacja powstała na oryginalnych materiałach pochodzących z tworzącego się Herbarium Universitatis Lodzensis.

Po czterech latach L. Fagasiewicz opublikowała kolejne „Notatki florystyczne”, oparte głównie na materiałach własnych, pochodzących z doliny Pilicy oraz z dwóch rezerwatów z powiatu radomszczańskiego: cisowego – „Jasień” i jodłowego „Kobiele Wielkie” w *Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego, Ser. II* (1959).

Następne notatki florystyczne L. Fagasiewicz opublikowane w latach 1971 i 1972, (stanowiące nienumerowaną cz. II i III) dotyczą określonych, systematycznych grup roślin (turzyc, widłaków i paproci), zebranych w różnych regionach kraju, w tym na ziemi łódzkiej. Wszystkie okazy pochodziły ze zbiorów Zielnika Uniwersytetu Łódzkiego.

Tę cenną serię florystycznych artykułów dr L. Fagasiewicz konsekwentnie prowadziła do końca swego życia. Już po niespodzianej śmierci Autorki ukazała się ostatnia, XIX jej część (2005), w nowej edycji w/w czasopisma, noszącego dziś tytuł *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Biologica et Oecologica*, wydawanego w języku angielskim.

Dr Lucyna Fagasiewicz należała do cenionych znawców flory polskiej nie tylko w naszej Katedrze, gdzie była ostatnią, rozstrzygającą „Instancją” w zakresie taksonomicznej identyfikacji roślin. Wynikało to z Jej charakteru, wielkiej uczciwości, odpowiedzialności, dokładności oraz dociekliwości podczas oznaczania najtrudniejszych grup i taksonów roślin, np. traw, turzyc czy gatunków z rodzaju *Alchemilla*, *Hieracium*, itp.

Całe to doświadczenie florystyczne zdobywała i wykorzystywała współtworząc i prowadząc Zielnik Uniwersytetu Łódzkiego – czwarty pod względem wielkości w kraju (ponad 300 tys. arkuszy) – jedyny ze zbiorami, pochodzącymi z Polski środkowej, z którego korzystają botanicy z wszystkich ośrodków naukowych w Polsce i z wielu krajów ościennych. Jego rangę podnoszą, m.in. wyżej omówione, krytyczne opracowania (XIX części), dokonane przez dr Fagasiewicz – kustosa tych zbiorów. Choć obejmują one zaledwie niewielką część istniejących materiałów, stanowią ważne dla nauki i przydatne dla badaczy dzieło florystyczne, które usprawnia prowadzenie prac przeglądowych i systematycznych z zakresu florystyki i taksonomii, w tym – eksperymentalnej i molekularnej.

Dr Lucyna Fagasiewicz przetłumaczyła również książkę znanego angielskiego biologa i taksonoma – Vernona H. Heywooda (1967) *Plant Taxonomy* („Taksonomia roślin”), PWN, Warszawa, 1974.

Była też wytrawnym badaczem roślinności środkowej Polski. Badania te prowadziła nowymi wówczas, dziś powszechnie stosowanymi metodami fitosocjologicznymi, francusko-szwajcarskiej szkoły Josiasa Braun-Blanqueta.

U tego sławnego twórcy, w Stacji Naukowej SIGMA w Montpellier (Francja) przebywał latem 1946, na trzymiesięcznym stypendium Ministra Oświaty, prof. J. Mowszowicz i tu, u źródła, pogłębiał swą wiedzę o tej rozwijającej się metodzie badań syntaksonomicznych. Po powrocie do Łodzi, gdzie czekały na niego: nominacja na kierownika Zakładu Systematyki i Geografii Roślin UŁ oraz tworzenie tej jednostki od podstaw – wdrażanie tych nowych metod badań wśród nielicznych współpracowników nie od razu było

możliwe. Należało najpierw wykształcić florystów, wyspecjalizowanych w znajomości różnych grup roślin (nie tylko kwiatowych), aby potrafili wykonywać poprawnie tzw. zdjęcia fitosocjologiczne, czyli kwalifikowany spis roślin, konieczny do wyróżnienia konkretnych zespołów roślinnych (syntaksonów) klasyczną metodą tabelaryczno-porównawczą, stosowaną w fitosocjologii.

Dr Lucyna Fagasiewicz jako pierwsza – dzięki swej wiedzy florystycznej – przyswoiła sobie w pełnym zakresie, powszechnie obecnie stosowane metody fitosocjologiczne, korzystając również z licznych kontaktów i współpracy z ośrodkami naukowymi w Krakowie, Warszawie, Poznaniu i Wrocławiu.

W tych okolicznościach powstała w latach 1957–1958 pierwsza w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin UŁ praca, wykonana metodą fitosocjologiczną, w oparciu o 100 zdjęć

fitosocjologicznych, autoryzowana przez L. Fagasiewicz, K. Szampke, pt. „Rezerwat jodłowy Kobile Wielkie”, opublikowana w *Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II*, 1960. Kilka lat później ukazały się dwie kolejne prace florystyczno-fitosocjologiczne dr L. Fagasiewicz (1966, 1967) dotyczące rezerwatów „Molenda pod Łodzią” i „Wolbórka”.

Ukoronowaniem badań fitosocjologicznych dr L. Fagasiewicz była jej praca doktorska, nt. „Łąki doliny Pilicy na odcinku od Przedborza do ujścia”. Wykonana niezwykle starannie pod względem merytorycznym i metodycznym; wzbogacona, m.in. odkrywkami glebowymi, pochodzącymi z 6 zidentyfikowanych zespołów i zbiorowisk turzycowo-łąkowych. Autorka wyróżniła w niej nowy podzespół, w zespole szwaru turzycy zaostrej – *Caricetum gracilis*

Ryc. 6. Dr Lucyna Fagasiewicz z mgr. Eugeniuszem Ćwiklińskim na łące w dolinie Hwoźnej w Białowieskim Parku Narodowym podczas Międzynarodowego Zjazdu Fitosocjologicznego, 5.06.1963 (fot. J. Hereźniak).

Fig. 6. Dr. Lucyna Fagasiewicz with Eugeniusz Ćwikliński, MSc., in a meadow of the Hwoźna Valley in the Białowieża National Park on 5 June 1963, during the International Phytosociological Congress (photo J. Hereźniak).

Ryc. 7. Dr Lucyna Fagasiewicz ze studentkami M. Ławrynowicz (po lewej) i H. Krasowską na G. Dobrej w Przełomie Warty w Wancierzowie pod Częstochową, 15.06.1965 (fot. J. Hereźniak).

Fig. 7. Dr. Lucyna Fagasiewicz with students, M. Ławrynowicz (left) and H. Krasowska, on Mount Dobra in the Warta River gorge at the Wancierzów Village close to the town of Częstochowa on 15 June 1965 (photo J. Hereźniak).

equisetosum limosae Fagasiewicz 1963. Istnienie tego podzespołu potwierdził Denisiuk (1967) w swych badaniach roślinności łąk turzycowych w dolinie Warty (Ryc. 6, 7).

Doktorat L. Fagasiewicz został opublikowany przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe w Pracach Wydziału III, Nr 89, 1963.

Dorobek publikacyjny dr L. Fagasiewicz składa się z 33 prac, w tym 30 oryginalnych prac twórczych oraz 1 tłumaczenia i 2 prac popularnonaukowych; 2 prace nie zostały opublikowane (por. wykaz publikacji L. F.).

Szczególnie bogaty jest wkład dr L. Fagasiewicz w proces kształcenia przyrodniczego na różnych poziomach nauczania, głównie na studiach stacjonarnych i zaocznych oraz młodej

kadry w drodze do awansu naukowego. Była powszechnie znana i szczególnie ceniona za posiadaną wiedzę i gotowość niesienia pomocy przy oznaczaniu roślin, szczególnie tych diagnostycznie najtrudniejszych. Dla wszystkich nas była do końca nauczycielem i arbitrem, weryfikującym ostatecznie trafność naszych taksonomicznych diagnoz.

Formalnie była opiekunem ok. 50 prac magisterskich. Długa i różnorodna jest lista zajęć, jakie prowadziła L. Fagasiewicz, jeszcze jako magister biologii. Były to:

- ćwiczenia z systematyki roślin dla studentów II roku, od 1951 roku,
- pracownia botaniczna na II roku studiów botanicznych od 1954 roku,

- pracownia specjalistyczna dla IV roku studiów stacjonarnych,
- wykłady i ćwiczenia z fitogeografii dla II roku kier. geografia w latach 1955–1957,
- wykłady z systematyki roślin dla II r. studiów zaocznych oraz
- ćwiczenia dla II, III i V roku studiów zaocznych w roku akad. 1958/1959.

Tuż przed i po uzyskaniu stopnia naukowego doktora powierzono jej:

- wykłady z ochrony przyrody na studiach stacjonarnych i zaocznych dla wszystkich studentów kierunku biologicznego od roku akademickiego 1961/1962,
- wykłady z ekologii i geografii roślin dla V i VI roku studiów zaocznych,
- sprawowanie opieki nad pracami kontrolnymi na studiach zaocznych.

A oto opinia jaką wystawił Pani dr Lucynie Fagasiewicz prof. Jakub Mowszowicz – kierownik Katedry Systematyki i Geografii Roślin UŁ:

Opinia o dotychczasowej pracy P. Adiunkt dr Lucyny Fagasiewicz w związku z prośbą o przeniesienie na stanowisko starszego wykładowcy przy Katedrze Systematyki i Geografii Roślin UŁ.

Pani dr Lucyna Fagasiewicz należy do najdawniejszych pracowników Katedry Systematyki i Geografii Roślin UŁ, gdyż pracuje w niej od 1949 roku, będąc jeszcze studentką. Była więc jedną z współorganizatorek Zakładu, współwychowawczynią obecnych młodszych kadr jej pracowników, których wdrażała praktycznie we florystykę, fitosocjologię i systematykę roślin.

W ciągu siedemnastu lat pracy wykazała się wielką pracowitością i poświęceniem dla spraw naukowych i dydaktycznych Katedry. Od siedemnastu lat prowadzi ćwiczenia na wszystkich latach studiów stacjonarnych, a od roku 1958 studiów zaocznych dla pracujących. Swoje zajęcia dydaktyczne prowadzi z wielkim poświęceniem i oddaniem, często pomagając poza godzinami pracy, gdyż kocha szczególnie, od samego początku, pracę dydaktyczno-wychowawczą, odnosząc się do studiujących z ogromną życzliwością.

Do wielkich zalet Pani dr Lucyny Fagasiewicz należy zaliczyć ogromne zamięrowanie dla systematyki roślin, florystyki i fitosocjologii oraz wielką wytrwałość i dociekliwość przy oznaczaniu gatunków trudnych.

Pani dr Lucyna Fagasiewicz pracuje czynnie naukowo, jest autorką kilkunastu oryginalnych prac

botanicznych. Dowodem aktywnego zaangażowania naukowego jest ukazywanie się w ostatnich latach co roku nowych interesujących prac. Od kilku lat gromadzi materiały do pracy habilitacyjnej z dziedziny taksonomii turzyc.

Warto podkreślić także zasługi administracyjno-organizacyjne położone przez dr L. Fagasiewicz, która jest bardzo związana z Katedrą Systematyki i Geografii Roślin UŁ od samego początku jej tworzenia. Przez siedemnaście lat opiekuje się z całym oddaniem jej inwentarzem, przez wiele lat prowadziła jej ogródek podręczny, oprócz tego cały czas spełnia funkcję kustosa zielnika, liczącego 170.000 arkuszy, zawierającego rośliny nie tylko z województwa łódzkiego, ale również z całego kraju. Ten przebogaty zielnik o wielkiej wartości naukowej jest właśnie „oczkiem w głowie” Pani dr Fagasiewicz.

Bierze też udział w kształceniu młodzieży na obozach naukowych organizowanych przez Koło Przyrodników UŁ.

Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz
Łódź, 20.06.1966 r.

A oto wspomnienie dr Marii Brutkowskiej¹ o Lucynie Fagasiewicz:

Lucyna Fagasiewicz jaką pamiętam

Lucynę poznałam jeszcze przed wojną, chociaż nie potrafię powiedzieć, kiedy się to dokładnie stało. Prawdopodobnie już po zamieszkaniu w Łodzi naszej rodziny w 1935 roku. Lucyna, tylko rok młodsza ode mnie, uczyła się również jak ja, w szkole Pani Heleny Miklaszewskiej. Pamiętam dość dobrze, kiedy Ją pierwszy raz tam zobaczyłam. Spotykałyśmy się potem dość często mimo, że była o dwie klasy niżej, ale szybko znalazłyśmy swoje miejsca w drużynie harcerek, potem i w innych organizacjach, np. w Sołalicyj Marińskiej.

¹ Dr Maria Brutkowska z domu Pawłowska, ur. 16 czerwca 1919 r., zm. 18 listopada 2009 r. Pierwsza magistrantka prof. J. Mowszowicza, którą zatrudnił jako zastępcę młodszego asystenta w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UŁ od 1.09.1946 r. do września 1948 r., m.in. rysowała tabele dydaktyczne (307 tab.). Dn. 1 września 1950 r. rozpoczęła pracę w Zakładzie Biologii Eksperymentalnej UŁ pod kier. prof. Jana Dembowskiego na etacie zastępcy młodszego asystenta, a od dn. 1 stycznia 1951 r. – po uzyskaniu w dn. 15 grudnia 1950 r. stopnia magistra filozofii z zakresu biologii ogólnej – na etacie młodszego asystenta Zakładu Biologii Komórki i Pracowni Fizjologii Błony Komórkowej Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN w Warszawie, aż do emerytury, tj. do 1980 roku.

Okazało się wkrótce, że mieszkamy niezbyt daleko od siebie: my na Chojnach, Jej Rodzina na Karolewie. Zaczęły się więc między nami bardziej rodzinne kontakty, częste odwiedziny, no i dyskusje na różne interesujące nas wówczas tematy, nieraz były związane z życiem duchowym.

Lucyna była dzieckiem niemłodych już Rodziców. Ojciec pracował jeszcze jakiś czas jako rzemieślnik, Matka była osobą mocno schorowaną, zajmowała się domem. Lucyna od dziecka zmagala się dzielnie z różnego rodzaju dolegliwościami, co pogłębiało się w miarę upływu lat i coraz większych kłopotów materialnych po śmierci Jej Matki, no i w czasie wojny.

Nasze bliskie i bardzo serdeczne przyjacielskie spotkania skończyły się kiedy ja, na rok przed wojną zdałam maturę i z powodu kłopotów rodzinnych, musiałam pójść do pracy.

Jednakże wszystko rozpoczęło się na nowo wkrótce po wybuchu wojny. Terror jakiego zaczęliśmy doświadczać, spowodował, że „duch zaczął upadać w Narodzie”. Trudno opisywać, jak ciężko było żyć, nie wiadomo gdzie uciekać, jak się schronić przed prześladowcami. W każdej chwili groziło schwytnie – i w najlepszym razie – wywiezienie do Niemiec lub do obozu koncentracyjnego.

Jednocześnie sytuacja w mojej rodzinie stała się tak trudna, że po krótkim czasie ukrywania się, musiałam opuścić Łódź i uciekać przez „zieloną granicę” do Warszawy, a stamtąd do Nowego Targu, gdzie zostałam już do końca wojny.

W tym czasie utraciłam z Lucyną kontakt. Spotkałyśmy się dopiero po wojnie podczas pierwszych już wykładów w zatłoczonej do nieprawdopodobnych granic olbrzymiej sali trzeciego piętra naszego Uniwersytetu. Potem już byliśmy wszyscy z sobą razem. Ja po ukończeniu studiów u prof. Mowszowicza zostałam asystentką w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UŁ, potem wysłam za mąż i urodziłam pierwszego syna. Planowaliśmy oboje z mężem, że Lucyna będzie jego Matką Chrzestną, ale akurat tego dnia bardzo źle się poczuła i trzeba było poszukać kogoś innego.

Był to rok 1950. Mój Mąż² pracował już w In-

stytucie im. Nenckiego, a ja, po urodzeniu drugiego syna zostałam tam zaangażowana na początku 1953 r. i na jesieni tegoż roku zostaliśmy przeniesieni do Warszawy, ponieważ prof. Dembowski, mój szef łódzkiego Zakładu Biologii, organizator Polskiej Akademii Nauk, objął funkcję dyrektora Instytutu, którego budowa właśnie się wówczas rozpoczęła.

Mój Mąż był zatrudniony w Zakładzie Neurofizjologii Instytutu, jednakże wkrótce po uzyskaniu stopnia Kandydata Nauk objął kierownictwo Zakładu Fizjologii Zwierząt UŁ i stale wyjeżdżał do Łodzi, aż do 1965 roku.

Nadmiar obowiązków rodzinnych, wdrażanie się do pracy eksperymentalnej w Zakładzie Biologii Komórki na pierwotniakach, intensywne nauki języka angielskiego, potem rosyjskiego itp., itd., ograniczały w zasadniczy sposób kontakty z najbardziej nawet bliskimi osobami.

Smutno mi, że tak niewiele czasu zostawało na korespondencję z Lucyną, w czym Ona była niezwykle wierna i pisała o wszystkim, co sądziła, że będzie mnie interesować.

W listach Lucyny było zawsze mnóstwo informacji o tym co się dzieje w Zakładzie, co słyhać u prof. Mowszowicza, jak Jego zdrowie i tym podobne. Wiem, że była jedną z osób, które się Nim opiekowały podczas postępującej choroby i aż do końca Jego dni. Pisała o tym wszystkim do głębi przejęta, podobnie jak i w innych przypadkach, kiedy miała do czynienia z chorymi ludźmi, np. z Panią Przełożoną, Heleną Miklaszewską.

Lucyna była Człowiekiem otwartego i czulego serca, wrażliwa na wszelkie ludzkie potrzeby. Pamiętała o najmniejszych drobiazgach, jeśli obiecała coś załatwić.

Służyła ludziom, jak umiała najlepiej, nieraz ponad siły. Wypełniała swą życiową misję, pełna dobroci i miłości dla każdego, „Człowiek Ośmiu Błogosławieństw”!

Taką zostanie w mojej pamięci!

Maria Brutkowska

Warszawa, w lipcu 2005 r.

² Doc. Stefan Brutkowski – neurofizjolog (ur. 13.02.1924 r.), od roku 1948 – mąż Marii Brutkowskiej, Kierownik Zakładu Fizjologii Zwierząt UŁ w Łodzi od roku 1963, a także pracownik naukowy Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN w Warszawie. Sekretarz Komitetu Nauk Fizjologicznych przy Wydziale VI PAN od 1961 r., członek International Brain Research Organization (IBRO/UNESCO) od roku 1962 i innych towarzystw naukowych. Zginął śmiercią tragiczną w Warszawie dn. 28.10.1966 r.

Oprócz działalności naukowo-dydaktycznej Lucyna Fagasiewicz czynnie uczestniczyła w życiu publicznym, chętnie podejmując różnego typu działania społeczne o charakterze zorganizowanym lub spontanicznym:

– od 20 lutego 1949 roku była aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego,

Ryc. 8. Uroczystość w Katedrze Botaniki UŁ z okazji uzyskania wieku emerytalnego przez dr L. Fagasiewicz, 1984 r. Od lewej: R. Olaczek, L. Fagasiewicz, R. Sowa, E. Filipiak i J. Hereźniak (fot. W. Maliński).

Fig. 8. Occasion to honour Dr. L. Fagasiewicz on reaching by her the retirement age, arranged in the Department of Botany of the University of Łódź in 1984. From the left: R. Olaczek, L. Fagasiewicz, R. Sowa, E. Filipiak and J. Hereźniak (photo W. Maliński).

m.in. jako członek i przewodniczący Komisji Stołówek Rady Zakładowej ZNP,

– należała również do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej,

– w roku 1980 wstąpiła do NSZZ „Solidarność” – została wybrana delegatem Wydziału na zebranie założycielskie,

– członek Rady Osiedla „Obywatelska-Piękna” Ł.S.M.,

– od 1949 roku członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego; w latach 1954–1961, przez 2 kadencje, pełniła funkcję skarbnika Zarządu Oddziału Łódzkiego PTB w Łodzi, zaś w latach 1983–1986 przewodniczącego Komisji Rewizyjnej tegoż Oddziału,

– członek Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Zarządu Oddziału Łódzkiego, Nr leg. 048/198586.

Dr Lucyna Fagasiewicz wyróżniała się niepowtarzalną osobowością, którą wykształciła siłą

swej woli, w warunkach zderzenia dopiero co zapoznanych młodzieńczych ideałów, z brutalnością okrutnej wojny.

Całą swoją życiową siłę i energię czerpała z głębokiej religijności, którą wyniosła z domu, a wykształciła i intelektualnie pogłębiła w znanym, prywatnym żeńskim Gimnazjum Heleny Miklaszewskiej w Łodzi, m.in. poprzez przynależność do prężnie działającej w tej szkole organizacji harcerskiej.

Hasło i przesłanie, pod którym wychowywano tu młode dziewczęta od roku 1911, było wyryte złotymi literami na białej, marmurowej tablicy Jubileuszowej Szkoły: „Najwyższą ze wszystkich miłości ziemskich jest miłość idei podejmowanej Ad majorem Dei et Patriae glorium”. Niestety, tablica ta została zniszczona przez hitlerowskich okupantów w grudniu 1939 roku.

Szkoła ta swym programem wychowawczym

Ryc. 9. Dr Lucyna Fagasiewicz w parku przy zbiegu ul. Felsztyńskiego i Al. Politechniki w Łodzi, 21.03.1985 (fot. J. Hereźniak).

Fig. 9. Dr. Lucyna Fagasiewicz in a park at the corner of the Felsztyński Street and the Politechnika Avenue on 21 March 1985 (photo J. Hereźniak).

i działalnością oświatowo-patriotyczną oraz społeczną potrafiła stworzyć – mimo krótkiego czasu jej istnienia (do połowy 1948 roku) – wśród swoich wychowanek niezwykłą atmosferę więzi i serdecznej przyjaźni, która przerodziła się i trwa do dziś, w postaci corocznie organizowanych zjazdów absolwentek – „Miklaszanek”.

Jedną z organizatorek tych spotkań była dr Lucyna Fagasiewicz. W jednym ze swych sprawozdań – liście do „Miklaszanek” – informuje, że: „W spotkaniu koleżeńskim 29 maja 1999 roku wzięło udział 78 koleżanek z różnych roczników. Bardzo wiele spośród tych, które nie mogły przybyć, telefonowało lub przysłało listy”. W dalszej części znalazł się także komunikat: „że opracowanie o p. Przełożonej H. Miklaszewskiej i Jej Szkole zostało już złożone w Drukarni Archidiecezjalnej i prawdopodobnie ukaże się wkrótce”; autorkami opracowania były: Jadwiga Thum-Pawlikowa, Lucyna Fagasiewicz,

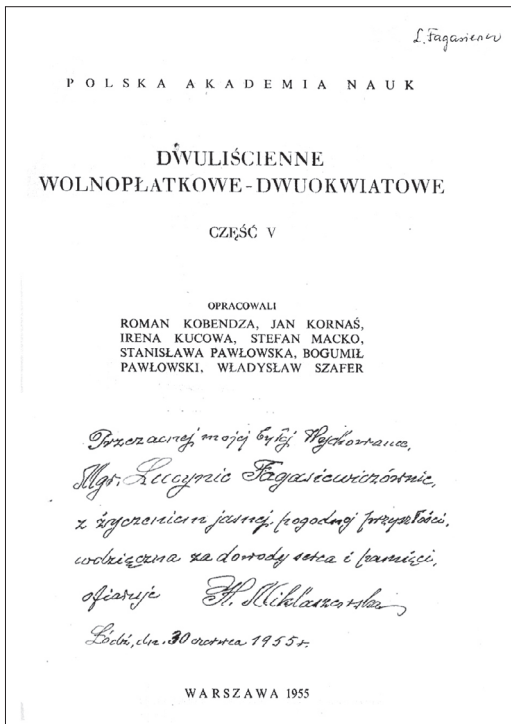
Barbara Pogońska Offierska i Helena Ostrowska-Stachowa.

Jednocześnie, do dziś wciąż pojawiają się liczne wspomnienia o tej wyjątkowej Szkole w różnych pismach; m.in. Lucyna Fagasiewicz oraz Barbara Pogońska Offierska zamieściły w *Niedzieli* nr 23B z dn. 4.06.1995 r. tekst zatytułowany „Była w Łodzi taka szkoła...”.

Jak głęboką troską, serdeczną opieką i przyjaźnią, trwającą przez wiele lat po zakończeniu nauki, otoczone były absolwentki tej szkoły przez Przełożoną Helenę Miklaszewską – świadczy ofiarowanie przez Nią Pani Lucynie, z okazji imienin (dn. 30 czerwca 1955 roku) poważnej publikacji naukowo-dydaktycznej pt. *Flora Polska* tom VII (1955), z następującą dedykacją: „Przezacnej mojej byłej Wychowance, Mgr Lucynie Fagasiewiczównie, z życzeniem jasnej, pogodnej przyszłości, wdzięczna za dowody serca i pamięci, ofiaruje H. Miklaszewska” (Ryc. 10). Był to niezwykle trafny i cenny prezent, biorąc pod uwagę, że dla Pani Lucyny był to okres niezwykle trudny: chory ojciec na utrzymaniu, intensywna praca nad doktoratem i nowe zajęcia dydaktyczne w Katedrze na stanowisku starszego asystenta. A książka? – świeżo wydana, niezwykle cenna, potrzebna w pracy naukowej i dydaktycznej; stąd zachowała się do dziś – ze śladami intensywnego użytkowania.

Po 50 latach dr Lucyna Fagasiewicz, niejako powróciła do przerwanej niegdyś edukacji, kończąc w roku 1990 5-letnie studia teologiczne w Instytucie Teologicznym w Łodzi z wynikiem bardzo dobrym (Dyplom L. 9/048/90, Łódź. 10.11.1990).

Dr Lucyna Fagasiewicz należała do tych ludzi, którzy za cel swego życia obrali sobie moralną doskonałość. Poprzez swoje doświadczenia życiowe, była przede wszystkim osobą wrażliwą na ludzką niedolę, cierpienie, krzywdę i wszelką niesprawiedliwość. Przeciwstawiała się nieprawości oraz wielorakim formom nieuczciwości, łamania powszechnie przyjętych praw, norm i wartości. Nie przechodziła też obojętnie obok problemów trudnych, co prowadziło często do niezrozumienia Jej konsekwentnej postawy i nie przysparzało powszechnej akceptacji.

Ryc. 10. Dedykacja przełożonej Heleny Miklaszewskiej na części V tomu VII *Flory Polskiej*, ofiarowanej Lucynie Fagasiewicz z okazji Jej imienin.

Fig. 10. Dedication by Lucyna Fagasiewicz's superior, Helena Miklaszewska, written on the title page of a copy of part V of volume VII of *Polish Flora*, which was presented to Lucyna Fagasiewicz on her birthday.

Będąc osobą samotną, podejmowała liczne próby działań charytatywnych, społecznie użytecznych, m.in. podjęła się opieki nad dziećmi pozbawionymi ciepła rodzinnego domu. W latach 80. XX wieku wzięła pod opiekę z Domu Dziecka rodzeństwo: Janeczkę i Mariusza, którymi opiekowała się, przyjmując ich w domu w wyznaczonych dniach, głównie w czasie weekendu. Tym wszystkim, którzy zaufali Lucynie Fagasiewicz – a było ich wielu – służyła życzliwą pomocą i mądrą radą w sprawach osobistych, zawodowych i publicznych. W swym bogatym, choć niełatwym życiu zasłużyła na uznanie i szacunek tych, którzy Ją głębiej poznali. Znalazło to również odbicie w przyznanych Jej odznaczeniach państwowych i resortowych oraz nagrodach naukowych i dyplomach uznania. Otrzymała m.in.:

- Złoty Krzyż Zasługi (1973) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1985);
- Złotą Odznakę Uniwersytetu Łódzkiego (1971);
- Dyplom przodującego działacza ruchu spółdzielczego (1977);
- List gratulacyjny w uznaniu zasług z okazji 50-lecia Łódzkiego Oddziału PTB w Łodzi (1995);
- Nagrodę Rektora – zespołową II stopnia za publikację: „Wartości środowiska przyrodniczego dorzecza Pilicy...” w *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN* w Krakowie (1978);
- Wielokrotnie nagrody Rektora Uniwersytetu Łódzkiego i Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Dla nas, najbliższych Jej współpracowników i kolegów, pozostanie we wdzięcznej pamięci, jako osoba skromna, rzetelna i odpowiedzialna, podejmująca często zadania trudne, niepopularne, nie przynoszące awansów, sławy lub pieniędzy, a nawet kontrowersyjne – ale zawsze społecznie i moralnie w pełni uzasadnione.

Jej brak ciągle odczuwamy i wiemy, że niełatwo będzie nam tę pustkę wypełnić – szukając lub wychowując równie doświadczonego, odpowiedzialnego, gorliwego i ze wszech miar zaangażowanego następcę. Cześć Jej pamięci!

Dr Lucyna Fagasiewicz spoczywa w grobie rodzinnym w Łodzi, na Cmentarzu św. Franciszka przy ul. Rzgowskiej 156/158, w kwaterze 19, front do kwatery 15/17, grób 46.

DOROBEK PUBLIKACYJNY
DR LUCYNY FAGASIEWICZ:

A. ORYGINALNE PRACE TWÓRCZE:

- FAGASIEWICZ L. 1955. Notatki florystyczne. *Fragm. Florist. Geobot.* 2(2): 20–23.
- FAGASIEWICZ L. 1959. Notatki florystyczne. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* 6: 53–56.
- FAGASIEWICZ L., SZTAMPKE K. 1960. Rezerwat jodłowy Kobile Wielkie. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* 8: 93–103.

- FAGASIEWICZ L. 1961. Zespół turzycy zaostrojonej w dolinie Pilicy (*Caricetum gracilis* Tüxen 1937). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **10**: 139–143.
- FAGASIEWICZ L. 1963. Łąki doliny Pilicy na odcinku od Przedborza do ujścia. Prace Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Wydz. III, 89. Łódź.
- FAGASIEWICZ L. 1966. Rezerwat jodłowy Molenda pod Łodzią. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **22**: 43–81.
- FAGASIEWICZ L. 1967. Rezerwat Wolbórka. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **23**: 101–111.
- MOWSZOWICZ J., FAGASIEWICZ L. 1967. Przerastanie (proliferaacja) koszyczków u cynii lub jakobinki (*Zinnia elegans* Jacq.). *Wszechświat* **11**: 281a.
- FAGASIEWICZ L., ŻUKOWSKI W. 1968. Gatunki z rodzaju *Alchemilla* L. w zbiorach zielnikowych Katedry Systematyki i Geografii Roślin. Cz. 1. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **28**: 75–81.
- FAGASIEWICZ L. 1971. Materiały zielnikowe z rodziny *Cyperaceae*, podrodziny *Cyperoideae* Polski (na podstawie zbiorów zielnika byłej Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego). (Cz. 2. – nienumerowana). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **41**: 117–134.
- FAGASIEWICZ L. 1972. Widłaki i paprocie w Herbarium Universitatis Lodziensis (Cz. 3. – nienumerowana). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II* **51**: 105–126.
- FAGASIEWICZ L. 1976a. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis (Cz. IV). *Acta Universitatis Lodziensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II, Folia Botanica* **2**: 25–47.
- FAGASIEWICZ L. 1976b. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. V. *Acta Universitatis Lodziensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II, Folia Botanica* **3**: 8–15.
- FAGASIEWICZ L. 1978. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. VI. *Acta Universitatis Lodziensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II, Folia Botanica* **20**: 309–340.
- FAGASIEWICZ L. 1978. Roślinność kserotermiczna dorzecza Pilicy. W: A. S. KLECZKOWSKI (red.), Wartości środowiska przyrodniczego Dorzecza Pilicy i zagadnienia jej ochrony. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej, 6. Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydaw. PAN, Wrocław, s. 137–144.
- FAGASIEWICZ L. 1979. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. VII. *Acta Universitatis Lodziensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II, Folia Botanica* **27**: 151–162.
- FAGASIEWICZ L. 1979. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. VIII. *Acta Universitatis Lodziensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Ser. II, Folia Botanica* **27**: 163–185.
- FAGASIEWICZ L. 1981. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. IX. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **1**: 207–223.
- FAGASIEWICZ L. 1984. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. X. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **3**: 239–281.
- FAGASIEWICZ L., CZYŻEWSKA K., OLACZEK R. 1986. Flora naczyniowa Załęczańskiego Parku Krajobrazowego (Wyżyna Wieluńska). *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Sozologica* **2**: 225–276.
- FAGASIEWICZ L. 1986a. Analiza flory naczyniowej Załęczańskiego Parku Krajobrazowego (Wyżyna Wieluńska). *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Sozologica* **2**: 277–313.
- FAGASIEWICZ L. 1986b. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. XII. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **4**: 223–246.
- FAGASIEWICZ L. 1987. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. XI. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **5**: 195–229.
- FAGASIEWICZ L. 1989. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. (cz. XIII). *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **6**: 131–153.
- FAGASIEWICZ L. 1990. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. XIV. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **7**: 129–163.
- FAGASIEWICZ L., WITOSŁAWSKI P. 1991. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. XV. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **8**: 59–71.
- FAGASIEWICZ L. 1998. Materiały do flory Polski w Herbarium Universitatis Lodziensis. Cz. XVI. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **12**: 131–161.
- FAGASIEWICZ L. 2000. Materiały do flory Polski w Zielniku Uniwersytetu Łódzkiego. Cz. XVII. *Caryophyllaceae – Silenoideae. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **15**: 131–192.
- FAGASIEWICZ L. 2001. Materiały do flory Polski w Zielniku Uniwersytetu Łódzkiego. Cz. XVIII. *Caryophyllaceae: Alsinoideae i Paronychioideae. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica* **16**: 157–211.
- FAGASIEWICZ L. 2005. Materials to the Polish flora in the Herbarium of the University of Łódź. Part XIX.

Adoxaceae, Alismataceae, Araceae, Aristolochiaceae, Asclepiadaceae, Balsaminaceae, Butomaceae, Gentianaceae, Hippuridaceae, Hydrocharitaceae, Lythraceae, Menyanthaceae, Scheuchzeriaceae. Acta Universitatis Lodzianis. Folia Biologica et Oecologica 2: 99–150.

B. TŁUMACZENIA

HEYWOOD V. H.; tł. Lucyna FAGASIEWICZ 1974. Taksonomia roślin (tyt. oryg. Plant taxonomy). Państw. Wydaw. Naukowe, Warszawa.

C. PRACE POPULARNO-NAUKOWE I HISTORYCZNO-WSPOMNIENIOWE:

FAGASIEWICZ L. 1958. Zwalczenie kianianki. Gromada – Rolnik Polski, nr 105 (972) z 1.09.1958, 10 s. [jest to prawdopodobnie wkładka do niedzielnego wydania pisma. Gazeta ta w tym czasie zamieszczała całe arkusze wydawnicze dzieł polskich autorów, z których składano tomy cennych książek – przyp. Autora].

FAGASIEWICZ L., POGOŃSKA OFFIERSKA B. 1995. Była w Łodzi taka szkoła... . *Niedziela* 23B z dn. 4.06.1995.

D. PRACE NIEPUBLIKOWANE:

THUM PAWLKOWA J., FAGASIEWICZ L., POGOŃSKA OFFIERSKA B., OSTROWSKA-STACHOWA H. 1998. Helena Miklaszewska – Przełożona Żeńskiego Gimnazjum i Liceum w Łodzi (1875–1959). [manuskrypt]

FAGASIEWICZ L. 2000. Turnus wypoczynkowo-rehabilitacyjny dla niepełnosprawnych w Drzewocinach. [manuskrypt]

Janusz HEREŻNIAK

PROFESOR JOANNA ZOFIA KADŁUBOWSKA – ŁĄCZĄC ALGOLOGIĘ I MYKOLOGIĘ

**Professor Joanna Zofia Kadłubowska –
combining the algology and mycology**

Pani Profesor Joanna Zofia Kadłubowska (23 V 1923–24 VII 2009), uczona o światowym uznaniu, jest szczególnie znana jako specjalista w zakresie taksonomii zielenic z rodziny *Zygnemataceae*. Była Ona twórcą łódzkiej szkoły algologii oraz współtwórcą Wydziału

Professor Joanna Zofia Kadłubowska, 1959 (fot. I. Strzemieczna).

Professor Joanna Zofia Kadłubowska, 1959 (photo I. Strzemieczna).

Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. W 2013 roku przypada 90. rocznica Jej urodzin, a w 2015 roku będziemy świętować 50 rocznicę powołania Zakładu Algologii, zorganizowanego od podstaw przez Panią Profesor w ramach ówczesnej Katedry Systematyki i Geografii Roślin. Zakład ten był pierwszym ośrodkiem o tym profilu badawczym w środowisku uniwersyteckim Polski.

O swojej drodze życiowej, nieodłącznie związanej z badaniami glonów, Pani Profesor pisała w autobiograficznej *Mojej drodze do nauki* (Kadłubowska 2006), natomiast syntetyczne opracowanie działalności naukowej i dydaktycznej prof. Kadłubowskiej przygotowała prof. Maria Lawrynowicz (2005).

ALGOLOGIA

Głównym nurtem zainteresowań w pracy naukowej Pani Profesor Joanny Zofii Kadłubowskiej były zielenice z rodziny *Zygnemataceae*. Tej grupie glonów poświęciła Ona tom 12A *Flory słodkowodnej Polski* wydany w Krakowie w 1972 roku oraz 16 tom serii *Süsswasserflora*

von Mitteleuropa, *Conjugatophyceae* I. Zygnematales (1984), a także liczne oryginalne artykuły naukowe (Kadłubowska 1967a, 1972a, 1974, 1983, 1984, Kadłubowska, Christensen 1979, 1981, Kadłubowska, Langangen 1998). Pani Profesor opisała w nich 15 gatunków nowych dla nauki: *Spirogyra silesiaca* (1967), *S. czubinskii* (1972), *S. lodzensis* (1974), *S. costata* (1979), *S. costulata* (1979), *S. czurdiana* (1979), *S. danica* (1979), *S. miranda* (1979), *S. pseudodaedaloides* (1979), *S. pseudomaxima* (1979), *S. pseudosahnii* (1979), *S. pseudotetrapla* (1981), *S. venosa* (1979), *Zygnema argillarii* (1979) i *Zygonium norvegicum* (1998). Status taksonomiczny większości z tych gatunków nie zmienił się dotąd, mimo wprowadzenia nowych metod badawczych (Guiry 2013).

Efektom badań taksonomicznych (Kadłubowska 1972a, 1983, 1984), które Pani Profesor prowadziła na bazie materiału pochodzącego z Polski, ale również ze Skandynawii, jest 20 nowych kombinacji: *Mougeotia nayarhatensis* (Islam) Kadłubowska (1983), *Sirogonium kamatii* (Kamat) Kadłubowska (1972), *Spirogyra bii* (Bi) Kadłubowska (1983), *Spirogyra borgei* (Zheng & Ling) Kadłubowska (1983), *S. gauthier-lievrae* (Gauthier-Lièvre) Kadłubowska (1972), *S. henanensis* (Bi) Kadłubowska (1983), *S. iyengarii* (Iyengar) Kadłubowska (1972), *S. kamatii* (Kamat) Kadłubowska (1972), *S. multiformis* (Rattan) Kadłubowska (1983), *S. poljanski* (V. I. Poljanskij) Kadłubowska (1972), *S. rattani* (Rattan) Kadłubowska (1983), *S. subbulata* (Bi) Kadłubowska (1983), *S. subsalsopunctulata* (Krasnoperova) Kadłubowska (1972), *Zygnema hui* (Jao & Hu) Kadłubowska (1983), *Z. kazachstanicum* (Rund.) Kadłubowska (1983), *Z. scrobiculatum* (Gauthier-Lièvre) Kadłubowska (1972), *Z. subcalosporum* (Prasad & Godward) Kadłubowska (1984), *Zygonium cyanosoharoidicum* (O. & W. Bock) Kadłubowska (1972), *Z. reniforme* (Hu) Kadłubowska (1983), *Z. stictosporum* (Skuja) Kadłubowska (1983). Wyróżniła Ona także nową sekcję *Colligata* w rodzaju *Spirogyra* (Kadłubowska 1984).

Oprócz badań zielenic ważnym nurtem w działalności naukowej Prof. Kadłubowskiej

były okrzemki (*Bacillariophyta*). Zawdzięczamy Jej pionierskie ujęcie okrzemek traktowanych jako narzędzia w ocenie jakości wody. We wstępie do pracy *Okrzemki rzeki Pilicy i ich znaczenie w ocenie jakości wody*, już w 1964 roku podkreśliła Ona znaczenie wskaźnikowe okrzemek ze względu na ich powszechne występowanie w różnych typach ekosystemów i zróżnicowany skład gatunkowy w zależności od parametrów fizycznych i chemicznych wody. Ważną zaletą okrzemek jest ich trwałość w środowisku, nie ulegają one również zniszczeniu w próbach utrwalonych i zachowują cechy niezbędne do ich identyfikacji, ze względu na specyficzną, o strukturze opalu, budowę ściany komórkowej. W analizie matematycznej wyników badań zbiorowisk okrzemek bentosowych Pani Profesor uwzględniła zmiany jakościowe i ilościowe ich składu w odniesieniu do stopnia zanieczyszczenia rzeki ściekami. Publikacje dotyczące tej grupy glonów występujących w materiale współczesnym z rzek, źródeł i torfowisk oraz z profili osadów jezior Bawarii, wnoszą istotne informacje o różnorodności gatunkowej oraz autekologii okrzemek w aspekcie poznawczym i praktycznym (Kadłubowska 1964a, b, c, 1970b, 1977, 1978, 1985, Kadłubowska, Michler 1989, Lesiak, Kadłubowska 1994, 1995).

MYKOLOGIA – PASOŻYTY ROŚLIN

Swoją przygodę z grzybami Pani Profesor zaczęła pod okiem Pana Prof. Jakuba Mowszowicza, twórcy i kierownika Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego. Na początku swojej pracy opublikowała Ona dwa artykuły poświęcone biologii grzybów rdzawnikowych (*Pucciniales*) (Kadłubowska 1953, Mowszowicz, Kadłubowska 1957), donosząc o nieopisywanym dotąd występowaniu ecydiów niektórych gatunków (głównie z rodzaju *Puccinia*) na górnej powierzchni liści żywiciela. W kolejnych latach Prof. Kadłubowska zainteresowała się także grzybami mączniakowymi (*Erysiphales*). W tym czasie przygotowała kilka prac prezentujących ich morfologię, fizjologię,

chorologię i rytmikę sezonową występowania (Kadłubowska 1963a, Kadłubowska, Kalinowska-Kucharska 1989, 1997, Kalinowska-Kucharska, Kadłubowska 1993). Publikacje te obejmowały między innymi wyniki obserwacji prowadzonych w latach 1983–1996 przez 16 studentek, które wykonywały prace magisterskie pod kierunkiem Pani Profesor i Jej uczennicy – dr Ewy Kalinowskiej-Kucharskiej. Materiały zielnikowe dokumentujące te badania (250 kopert) stanowią jedne z pierwszych eksykatów w kolekcji *parasitic fungi* (PF, oficjalnie założonej w 1997 roku) w ramach Kolekcji *Fungi* w *Herbarium Universitatis Lodziensis* (LOD). Inne, niepublikowane materiały (15 kopert) z lat 1988–1989 zostały później zweryfikowane i włączone w krytyczny przegląd grzybów z *Erysiphales* występujących w Polsce Środkowej (Ruszkiewicz-Michalska, Michalski 2005).

Wśród wyników badań publikowanych przez Prof. Kadłubowską (Tab. 1) szczególnie warte podkreślenia jest stwierdzenie *Erysiphe communis* f. *geraniacearum* (obserwowanego w infekcji mieszanej z *Podosphaera fugax*). Materiał zielnikowy niestety nie zachował się, ale opierając się na charakterystyce tego okazu grzyba mączniakowego (Kadłubowska 1963a) można stwierdzić, że należał on najprawdopodobniej do rodzaju *Leveillula* (Sałata 1985, por. Ruszkiewicz-Michalska, Michalski 2005). Doniesienie Kadłubowskiej (l.c.) stanowi więc jedno z czterech notowań gatunków z *Leveillula* w Polsce (Majewski, Ruszkiewicz-Michalska 2008, Ruszkiewicz-Michalska et al. 2012). Ponadto, prace Pani Profesor były jednym z pierwszych bogatszych przyczynków do poznania micromycetes w Polsce Środkowej, w granicach ówczesnego województwa łódzkiego (por. Ruszkiewicz-Michalska, Michalski 2005).

MYKOLOGIA – PASOŻYTY GLONÓW

Szczególna wrażliwość naukowa Prof. Kadłubowskiej na biologię glonów znalazła odzwierciedlenie także w badaniach związanych z nimi troficznie grzybów. Bardzo pomocny w badaniach tych grzybów był Jej doskonały

warsztat algologiczny i bogate zbiory materiałów zawierające przedstawicieli różnych grup systematycznych glonów. Pierwszy artykuł Pani Profesor, dotyczący grzybów pasożytniczych na glonach, ukazał się w 1968 roku. Był on poświęcony ośmiu gatunkom grzybów zaobserwowanych na siedmiu taksonach ze *Spirogyra* (Tab. 2). Dwie następne prace dotyczyły trzech gatunków grzybów nowych dla Polski (Kadłubowska 1969a, 1970a). Efektem obserwacji jednego z tych gatunków – *Micromyopsis mirabilis* Canter (*Chytridiales*) – było uzupełnienie opisu jego cyklu rozwojowego o charakterystykę przetrwalników (ang. *resting spores*). Doniesienie to (Kadłubowska 1969a) stanowiło jednocześnie drugie notowanie tego gatunku na świecie. Na następne prace prezentujące grzyby – pasożyty glonów, musieliśmy czekać do późnych lat czterdziestych XX w. Wtedy, niemal pod koniec aktywności naukowej Pani Profesor (Ławrynowicz 2005), zostało opublikowanych kolejnych siedem artykułów (Kadłubowska 1998, 1999a, b, 2000, 2001a, b, 2002). Dwa z nich prezentowały nowo opisane gatunki grzybów, przedstawicieli *Chytridiomycota*: *Micromyces bulbosus* (Kadłubowska 1999b) i *Chytridium caloneidis* (Kadłubowska 2001a). Prof. Kadłubowska zaobserwowała i podała łącznie 30% wszystkich znanych dotąd z naszego kraju gatunków grzybów związanych z glonami (Ruszkiewicz-Michalska et al. 2013).

Profesor Joanna Z. Kadłubowska jest autorką ponad 70 publikacji (porównaj wykaz poniżej), w tym 10 dotyczących grzybów pasożytniczych na glonach. Mimo, że historia badań tych grzybów w naszym kraju sięga drugiej połowy XIX wieku, to wśród polskich naukowców zainteresowanych tą grupą organizmów wymienić można nieliczne tylko nazwiska – Leona Nowakowskiego (1847–1918) i Mariana Raciborskiego (1863–1917) oraz współczesnego Pani Profesor – Andrzeja Batko (1933–1997). Zawdzięczamy Pani Profesor opisanie dwóch nowych gatunków i wykazanie z terenu Polski 21 innych, należących głównie do typu *Chytridiomycota*. Jej doniesienia o kolejnych 10 gatunkach pasożytów glonów i 43 taksonach pasożytów

Tabela 1. Grzyby właściwe (Fungi) i organizmy grzybobodobne (Protozoa, Chromista) pasyżujące na glonach, zaobserwowane przez Prof. Kadłubowską w latach 1968–2002.
Table 1. Survey of algae-associated true fungi and protozoan and chromistan fungal analogues reported by Prof. Kadłubowska in the years 1968–2002.

Takson (Taxon)	Liczba gatunków (Species number)	Żywiciel (Host)	Stanowisko (Locality)	Ref.**	Uwagi (Notes)
Fungi, Chytridiomycota	19				
Chytridiales, Chytridaceae	5				
* <i>Blytiomyces helicus</i> Sparrow & M. E. Barr		<i>Spirogyra porticalis</i> (O. F. Müller) Dumortier (jako <i>Spirogyra porticalis</i> (O. F. Müller) Cleve), <i>Spirogyra</i> sp.	Łódź	4; 9	po raz pierwszy stwierdzony jako pasożyt glonów
* <i>Blytiomyces spinulosus</i> (A. Blyth) A. F. Bartsch		<i>Spirogyra fluvialilis</i> Hilse, <i>Spirogyra porticalis</i> (O. F. Müller) Dumortier (jako <i>Spirogyra porticalis</i> (O. F. Müller) Cleve), <i>Spirogyra</i> sp.	Dania (bez szczegółowych informacji); Izeka w Kongsberg (Norwegia)	4; 9	–
* <i>Chytridium acuminatum</i> A. Braun		<i>Oedogonium</i> sp.	Staw Okręt koło Łowicza	10	pierwsza graficzna dokumentacja zarodników przetrwalnikowych
* <i>Chytridium caloneidis</i> Kadłubowska		<i>Caloneis amphibaena</i> (Bory) Cleve	strumień Brześnia koło Jędrzejowa	8	pierwsze w Polsce notowanie pasożyta na gatunku z rodzaju <i>Caloneis</i>
<i>Podochytrium clavatum</i> Pfizer		<i>Pinnularia nobilis</i> (Ehrenberg) Ehrenberg, (jako <i>Pinnularia nobilis</i> Ehrenberg), <i>Pinnularia viridis</i> (Nitzsch) Ehrenberg	torfowisko Bagno Przerębice koło Lubca	3	pierwsze polskie notowanie
Chytridiales, Endochytridaceae	2				
* <i>Entophycis bulligera</i> (Zopf) A. Fisch.		<i>Spirogyra majuscula</i> Kützing.	Łódź	1; 9	–
<i>Entophycis confervae-glomeratae</i> (Cienk.) Sparrow = <i>Entophycis rhizina</i> (Schenk) Minden		<i>Laucheria dichotoma</i> (Linnaeus) Martius	Pelczyńska koło Ozorkowa – słone źródła	7	pierwsza graficzna dokumentacja zarodników przetrwalnikowych <i>Entophycis rhizina</i> ; pierwsze polskie notowanie
Chytridiales, Synchronytridaceae	3				
* <i>Micromyces bulbosus</i> Kadłubowska		<i>Mougeotia</i> sp.	rezerwat leśny Wolbórka koło Łodzi	6; 9	–
* <i>Micromyces mirabilis</i> (Canter) Sparrow = <i>Micromycopsis mirabilis</i> Canter		<i>Closterium lunula</i> (O. F. Müller) Ralfs (jako <i>Closterium lunula</i> (Müller) Nitzsch), <i>Closterium</i> sp.	torfowisko Bagno Przerębice koło Lubca, Toporowe Stawki w Tatrach	2	drugie notowanie w skali świata; uzupełnienie opisu cyklu życiowego o charakterystykę zarodników przetrwalnikowych
<i>Micromyces zygonii</i> P. A. Dang.		<i>Mougeotia</i> sp.	Staw Okręt koło Łowicza, Staw Leśna Niwa koło Lubca	4; 9	zdjęcia typowych i nietypowych form – rozcięte komórki żywiciela w pracy z 1998 r.

Monoblepharidales, Harpochytriales	2							
* <i>Harpochytrium hedenii</i> Wille		<i>Spirogyra</i> sp.			strumień Obidowa w Gorcach	7; 9	–	
* <i>Harpochytrium tenuissimum</i> Korshikov		<i>Spirogyra maxima</i> (Hassal) Wittrock			Gólysz koło Cieszyna	10	–	
Olpidiales, Olpidiaceae	2							
<i>Olpidium endogenum</i> (A. Braun) Schroet.		<i>Spirogyra paludosa</i> Czurda			Gólysz koło Cieszyna	4; 9	pierwsza graficzna dokumentacja zarodników przetrwalnikowych	
<i>Olpidium entophyllum</i> A. Braun		<i>Spirogyra inflata</i> (Vaucher) Dumortier (jako <i>Spirogyra inflata</i> (Vaucher) Kützing)			Gólysz koło Cieszyna	1; 9	–	
Rhizophydiales, Rhizophydiaceae	4							
<i>Rhizophyidium ampullaceum</i> (A. Braun) Fischer		<i>Mougeotia</i> sp.			Łódź, Gólysz koło Cieszyna	4; 9	pierwsze polskie notowanie	
<i>Rhizophyidium globosum</i> (A. Braun) Rabenh.		<i>Cosmarium botrytis</i> (Bory) Meneghini, <i>Cosmarium pseudamoenum</i> Wille, <i>Euastrum ansatum</i> Ralfs (jako <i>Euastrum ansatum</i> Ehrenberg), <i>Pleurotaenium trabecula</i> (Ehrenberg) Nägeli (jako <i>Pleurotaenium trabecula</i> (Ehrenberg) Nägeli), <i>Staurastrum punctulatum</i> Brébisson			Łódź	7	–	
* <i>Rhizophyidium goniosporum</i> Scherff.		<i>Tribonema</i> sp.						
<i>Rhizophyidium planktonicum</i> Canter		<i>Eremosphaera viridis</i> de Bary			Toporowy Stawek w Tatrach	7	pierwsze wystąpienie na gatunku z <i>Eremosphaera</i>	
Rhizophydiales, Terramyctetaceae	1							
<i>Terramyces subangulosum</i> (A. Braun) Letcher = <i>Rhizophyidium subangulosum</i> (A. Braun) Rabenh.		<i>Oscillatoria limosa</i> Agardh			Staw Rydwan koło Łowicza	7	–	
Fungi, Zygomycota	1							
Entomophthorales, Ancylistaceae								
* <i>Ancylistes closterii</i> Pfitzer		<i>Closterium</i> sp.			Staw Leśna Niwa koło Lubca	5	–	
Protozoa, Cercozoa	2							
Plasmodiophoridae								
* <i>Woronina glomerata</i> (Cornu) A. Fisch.		<i>Spirogyra majuscula</i> Kützing			Łódź	10	–	

Tabela. 1. Kontynuacja

Takson (Taxon)	Liczba gatunków (Species number)	Żywiciel (Host)	Stanowisko (Locality)	Ref.**	Uwagi (Notes)
<i>Woronina polycystis</i> Cornu		<i>Mougeotia mysorensis</i> Iyengar	Nordland (Norwegia)	10	pierwsza informacja o rozmiarach cystosorusa
Chromista, Oomycota	9				
Leptomitales, Leptolegniales, Leptolegniaceae	2				
* <i>Aphanomyces bacillariacearum</i> Scherff.		<i>Pinnularia viridis</i> (Nitzsch) Ehrenberg	torfowisko Bagno Przerębice koło Lubca	3	–
<i>Aphanomyces entophyta</i> (Pringsh.) M. W. Dick = <i>Lagenidium entophyllum</i> (Pringsh.) Zopf		<i>Spirogyra silesiaca</i> Kadlubowska	Gólsz koło Cieszyna	1	pierwsze polskie notowanie
Oplidiopsidales, Oplidiopsidaceae	1				
<i>Pleocystidium parasiticum</i> C. Fisch = <i>Oplidiopsis schenkiana</i> Zopf		<i>Spirogyra majuscula</i> Kützing	Łódź	1; 9	–
Peronosporales, Pythiaceae	5				
* <i>Cystostiphon closterii</i> (De Wild.) M. W. Dick = <i>Lagenidium closterii</i> De Wild.		<i>Teimemorus brebissonii</i> Ralfs (jako <i>Teimemorus brebissonii</i> Meneghini)	jezioro Kociołek w Mrągowie	5	pierwsza informacja o pasażycie gatunku z rodzaju <i>Teimemorus</i>
* <i>Myzocytyum megastomum</i> De Wild. = <i>Myzocytyum irregulare</i> H.E. Petersen		<i>Closterium lunula</i> (O. F. Müller) Ralfs (jako <i>Closterium lunula</i> (Müller) Nitzsch), <i>Closterium</i> sp.	Łódź	5	pierwsza graficzna dokumentacja zarodników przetrwalnikowych
<i>Myzocytyum rabenhorstii</i> (Zopf) M. W. Dick = <i>Lagenidium rabenhorstii</i> Zopf		<i>Spirogyra varians</i> (Hassall) Kützing	Toporowy Stawek w Tatrach	10	pierwsze wystąpienie na gatunku ze <i>Spirogyra</i>
<i>Pythium dictinum</i> Tokun. = <i>Pythium gracile</i> Schenk		<i>Spirogyra decimina</i> (Müller) Durmortier (jako <i>Spirogyra decimina</i> (Müller) Kützing), <i>Spirogyra</i> sp.	Łódź	1; 9	–
<i>Pythium proliferum</i> Schenk = <i>Myzocytyum proliferum</i> (Schenk) Schenk		<i>Spirogyra majuscula</i> Kützing	Łódź	1; 9	pierwsze polskie notowanie
Saprolegniales, Leptolegniaceae	1				
<i>Aphanomyces phycophilus</i> de Bary		<i>Spirogyra nitida</i> (Dillwyn) Link	Łódź	1; 9	pierwsze polskie notowanie

* – jedynе notowanie gatunku w Polsce (the only record of the species in Poland), ** – źródła (sources): 1 – Kadlubowska 1968; 2 – Kadlubowska 1969; 3 – Kadlubowska 1970a; 4 – Kadlubowska 1998; 5 – Kadlubowska 1999a; 6 – Kadlubowska 1999b; 7 – Kadlubowska 2000; 8 – Kadlubowska 2001a; 9 – Kadlubowska 2001b; 10 – Kadlubowska 2002

Tabela 2. Grzyby właściwe (Fungi) pasożytujące na roślinach stwierdzone przez Prof. Kadłubowską w latach 1953–1997.
Table 2. Plant parasites (true fungi) reported by Professor Kadłubowska in the years 1953–1997.

Takson (Taxon)	Liczba gatunków (Species number)	Żywiciel (Host)	Ref.*
BASIDIOMYCOTA, Pucciniales	7		
<i>Puccinia caricis</i> Schroet.		<i>Urtica urens</i> L.	2
<i>Puccinia coronata</i> Corda = <i>P. coronifera</i> Kleb.		<i>Frangula alnus</i> Mill., <i>Rhamnus cathartica</i> L.	2
<i>Puccinia graminis</i> Pers.		<i>Berberis vulgaris</i> L.	1
<i>Puccinia maculosa</i> Schwein. = <i>P. chondrillae</i> Corda		<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort.	2
<i>Puccinia opizii</i> Bubák		<i>Lactuca sativa</i> L.	2
<i>Puccinia recondita</i> Dietel. & Holw. = <i>P. dispersa</i> Erikss. et Henning		<i>Anchusa officinalis</i> L.	2
<i>Uromyces pisi-sativi</i> (Pers.) Liro (jako <i>U. pisi</i> (Pers.) Schroet.)		<i>Euphorbia cyparissias</i> L.	2
ASCOMYCOTA, Erysiphales	36		
<i>Blumeria graminis</i> (DC.) Speer = <i>Erysiphe graminis</i> DC.		<i>Deschampsia</i> sp., <i>Triticum aestivum</i> L.	3; 5
<i>Erysiphe alphitoides</i> (Griffon & Maubl.) U. Braun & S. Takam. = <i>Microsphaera alphitoides</i> Griffon & Maubl.		<i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl., <i>Q. robur</i> L., <i>Quercus</i> sp.**	3; 4; 5
<i>Erysiphe aquilegiae</i> DC. var. <i>ranunculi</i> R. Y. Zheng & G. Q. Chen = <i>Erysiphe ranunculi</i> Grev.		<i>Delphinium</i> sp., <i>Ranunculus</i> sp.	5
<i>Erysiphe astragali</i> DC. = <i>Trichocladia astragali</i> (DC.) Neger		<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	3; 5
<i>Erysiphe baeumleri</i> (Magn.) U. Braun & S. Takam. = <i>Microsphaera baeumleri</i> Magn.		<i>Vicia cracca</i> L.	5
<i>Erysiphe berberidis</i> DC. = <i>Microsphaera berberidis</i> (DC.) Lév.		<i>Berberis vulgaris</i> L.	3; 5
<i>Erysiphe betae</i> (Vaňha) Weltzien = <i>Erysiphe polygonii</i> DC. (jako <i>E. communis</i> Grev. f. <i>polygonorum</i> Rabenh.)		<i>Beta vulgaris</i> L., <i>Polygonum aviculare</i> L., <i>Rumex acetosella</i> L.	3; 5
<i>Erysiphe circaeae</i> L. Junell		<i>Circaea lutetiana</i> L.	5
' <i>Erysiphe communis</i> Grev. f. <i>geraniacearum</i> Roum.'**		<i>Geranium pratense</i> L.	3
<i>Erysiphe convolvuli</i> DC. (jako <i>E. communis</i> Grev. f. <i>convolvuli</i> Potebnia)		<i>Convolvulus arvensis</i> L.**	3; 5
<i>Erysiphe cruciferarum</i> Opiz ex L. Junell		<i>Sisymbrium</i> sp.** (błędnie jako <i>Arctium</i> sp.)	5
<i>Erysiphe euonymi</i> DC. = <i>Microsphaera euonymi</i> (DC.) Sacc. (jako <i>Trichocladia evonymi</i> (DC.) Neger)		<i>Euonymus verrucosa</i> Scop.	3
<i>Erysiphe heraclei</i> DC. (jako <i>E. umbelliferarum</i> de Bary f. <i>heraclei</i> Dietrich)		<i>Heracleum sphondylium</i> L., <i>Heracleum</i> sp., <i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC.	3; 5
<i>Erysiphe necator</i> Schwein. = <i>Uncinula necator</i> (Schwein.) Burrill		<i>Vitis vinifera</i> L.	3
<i>Erysiphe palczewskii</i> (Jacz.) U. Braun & S. Takam. = <i>Microsphaera palczewskii</i> Jacz.		<i>Caragana arborescens</i> Lam., <i>Caragana</i> sp.**	5; 6
<i>Erysiphe pisi</i> DC.** = <i>E. communis</i> f. <i>viciae</i> Jacz. (też jako <i>E. communis</i> Grev. f. <i>lupini</i> Roum.)		<i>Lupinus polyphyllus</i> Lindl., <i>Medicago</i> <i>sativa</i> L., <i>Vicia cracca</i> L., <i>Vicia</i> sp.	3; 5
<i>Erysiphe sordida</i> L. Junell (jako <i>E. cichoracearum</i> DC. var. <i>plantaginis</i> Potebnia)		<i>Plantago major</i> L.	3; 5

Tabela. 2. Kontynuacja

Takson (Taxon)	Liczba gatunków (Species number)	Żywiciel (Host)	Ref.*
<i>Erysiphe trifolii</i> Grev.		<i>Lupinus polyphyllus</i> Lindl., <i>Lupinus</i> sp.**, <i>Trifolium arvense</i> L., <i>T. pratense</i> L.**, <i>Trifolium</i> sp.**	5
<i>Erysiphe urticae</i> (Wallr.) S. Blumer		<i>Urtica dioica</i> L.	5
<i>Golovinomyces cichoracearum</i> (DC.) V. P. Heluta = <i>Erysiphe cichoracearum</i> DC. var. <i>cichoracearum</i> , <i>E. cichoracearum</i> DC. f. <i>cirsii</i> (Lasch) Jacz., <i>E. cichoracearum</i> DC. f. <i>solidaginis</i> Jacz.		<i>Centaurea</i> sp., <i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop., <i>C. lanceolatum</i> (L.) Scop., <i>Cirsium</i> sp.**, <i>Leontodon</i> sp., <i>Solidago</i> sp., <i>Tanacetum vulgare</i> L.**	3; 5
<i>Golovinomyces cichoracearum</i> ar. <i>fischeri</i> (S. Blumer) U. Braun v ** = <i>Erysiphe cichoracearum</i> var. <i>fischeri</i> (S. Blumer) U. Braun, <i>E. fischeri</i> Blumer		<i>Senecio vulgaris</i> L.	5
<i>Golovinomyces magnicellulatus</i> (U. Braun) V. P. Heluta = <i>Erysiphe magnicellulata</i> U. Braun		<i>Phlox paniculata</i> L.	5
<i>Golovinomyces artemisiae</i> (Grev.) V. P. Heluta = <i>Erysiphe artemisiae</i> Grev., <i>E. cichoracearum</i> DC. f. <i>artemisiae</i> (Fuckel) Jacz.		<i>Artemisia vulgaris</i> L.	3; 5
<i>Golovinomyces depressus</i> (Wallr.) V. P. Heluta = <i>Erysiphe depressa</i> (Wallr.) Schlecht., <i>E. cichoracearum</i> DC. f. <i>bardanae</i> (Wallr.) Jacz.		<i>Arctium lappa</i> L., <i>A. minus</i> (Hill.) Bernh., <i>Arctium</i> sp.**	3; 5
<i>Microsphaera divaricata</i> (Wallr.) Lév. (też jako <i>Microsphaera friesii</i> Lév.**)		<i>Frangula alnus</i> Mill.	3; 5
<i>Microsphaera grossulariae</i> (Wallr.) Sacc.		<i>Ribes uva-crispa</i> L.	5
<i>Neoerysiphe galeopsidis</i> (DC.) U. Braun = <i>Erysiphe galeopsidis</i> DC., <i>E. labiatarum</i> Chev. f. <i>galeopsidis</i> (Desm.) Jacz.		<i>Clinopodium vulgare</i> L., <i>Galeopsis tetrahit</i> L., <i>Lamium</i> sp.**, <i>Leonurus</i> sp.**	3; 5
<i>Phyllactinia guttata</i> (Wallr.) Lév. (jako <i>P. suffulta</i> Sacc. f. <i>betulae</i> Thüm.)		<i>Betula pendula</i> Roth, <i>B. pubescens</i> Ehrh., <i>Betula</i> sp.**	5
<i>Podosphaera balsaminae</i> (Wallr.) U. Braun & S. Takam. = <i>Sphaerotheca balsaminae</i> (Wallr.) Kari		<i>Impatiens noli-tangere</i> L.	5
<i>Podosphaera dipsacacearum</i> (Tul. & C. Tul.) U. Braun & S. Takam. = <i>Sphaerotheca dipsacacearum</i> (Tul. & C. Tul.) L. Junell		<i>Dipsacus</i> sp.**	5
<i>Podosphaera fugax</i> (Penz. & Sacc.) U. Braun & S. Takam. = <i>Sphaerotheca fugax</i> Penz. & Sacc.		<i>Geranium pratense</i> L.	3
<i>Podosphaera fusca</i> (Fr.) U. Braun & Shiskoff = <i>Sphaerotheca fusca</i> (Fr.) S. Blumer s.l., <i>S. erigerontis-canadensis</i> (Lév.) L. Junell, <i>S. xanthi</i> (Cast.) Junell, <i>S. fulliginea</i> (Schltdl.) Pollacci f. <i>bidentis</i> Jacz. (też jako <i>S. fulliginea</i> (Schltdl.) Pollacci f. <i>taraxaci</i> Potebnia)		<i>Bidens tripartita</i> L., <i>Calendula officinalis</i> L., <i>Taraxacum officinale</i> F. H. Wigg.	3; 5
<i>Podosphaera mors-uvae</i> (Schwein.) U. Braun & S. Takam. = <i>Sphaerotheca mors-uvae</i> (Schwein.) Berk. & M. A. Curtis		<i>Ribes uva-crispa</i> L.	3
<i>Podosphaera pannosa</i> (Wallr.) de Bary = <i>Sphaerotheca pannosa</i> (Wallr.) Lév.		<i>Rosa canina</i> L.	5
<i>Sawadaea bicornis</i> (Wallr.) Homma = <i>Uncinula bicornis</i> (Wallr.) Lév.		<i>Acer negundo</i> L.	5
<i>Sawadaea tulasnei</i> (Fuckel) Homma = <i>Uncinula tulasnei</i> Fuckel		<i>Acer platanoides</i> L.	5

* – źródła (sources): 1 – Kadłubowska 1953; 2 – Mowszowicz, Kadłubowska 1957; 3 – Kadłubowska 1963; 4 – Kadłubowska, Kalinowska-Kucharska 1989; 5 – Kalinowska-Kucharska, Kadłubowska 1993; 6 – Kadłubowska, Kalinowska-Kucharska 1997

** – por. (cf.) Ruskiewicz-Michalska, Michalski 2005

roślin naczyniowych znacznie przyczyniły się do poznania składu gatunkowego tych grzybów na obszarze Polski Środkowej. Ponadto, wart podkreślenia jest fakt, że większość publikacji Pani Profesor zawiera dokumentację fotograficzną pozwalającą na weryfikację wyników badań. Oryginalne mikrografie gatunków opisanych i podawanych przez Panią Profesor są przechowywane w zbiorach naukowych Katedry Algologii i Mykologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Pani Profesor Joanna Zofia Kadłubowska umiała zarazić pasją badawczą swoich studentów, zarówno tych realizujących prace magisterskie z zakresu algologii, jak i młodych mykologów. Wielu spośród Jej magistrantów podjęło później badania naukowe, głównie w ramach szeroko pojętej algologii (taksonomii i ekologii glonów), ale także w zakresie mykologii, a w szczególności grzybów pasożytniczych na różnych organizmach. Jej pionierskie prace dotyczące roli bioindykacyjnej okrzemek dały podstawę dla rozwoju w Zakładzie Algologii (obecnie Katedrze Algologii i Mykologii) specjalności, w badaniach ekologicznych i ochronie środowiska, jaką jest biologiczna ocena wód powierzchniowych na podstawie występowania i autekologii okrzemek. Umiejętność łączenia badań glonów i związanych z nimi grzybów, tak cenna u Pani Profesor, stała się obecnie, czyli ponad cztery lata od Jej śmierci, inspiracją dla przyszłych planów badawczych Jej uczniów.

PODZIĘKOWANIA. Praca ta jest wyrazem głębokiej wdzięczności dla Pani Profesor jako naszego Nauczyciela i Mentora. Pragniemy również podziękować Pani Profesor Marii Ławrynowicz (UŁ, Łódź) i Panu Profesorowi Tomaszowi Majewskiemu (SGGW, Warszawa) za cenne uwagi, które pozwoliły nam udoskonalić wcześniejsze wersje tekstu.

PIŚMIENNICTWO

(cytowane w tekście publikacje Prof. Kadłubowskiej wyszczególniono poniżej w osobnym wykazie)

GUIRY M. D. 2013. W: M. D. GUIRY, G. M. GUIRY, *AlgaeBase*. World-wide electronic publication, National

University of Ireland, Galway. <http://www.algaebase.org>; searched on 15 November 2013.

LAWRYNOWICZ M. 2005. Profesor Joanna Zofia Kadłubowska. W: E. KARASIŃSKI (red.), Sylwetki Łódzkich Uczonych, Zeszyt 76. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 1–27.

MAJEWSKI T., RUSZKIEWICZ-MICHALSKA M. 2008. *Erysiphales (Ascomycota)*. W: W. MULENKO, T. MAJEWSKI, M. RUSZKIEWICZ-MICHALSKA (eds), A preliminary checklist of micromycetes in Poland. Biodiversity of Poland, 9. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 126–146.

RUSZKIEWICZ-MICHALSKA M., MICHALSKI M. 2005. Phytopathogenic micromycetes in Central Poland. I. *Peronosporales* and *Erysiphales*. *Acta Mycol.* **40**(2): 223–250.

RUSZKIEWICZ-MICHALSKA M., TKACZUK C., DYNOWSKA M., SUCHARZEWSKA E., SZKODZIK J., WRZOSEK M. 2012. Preliminary studies of fungi in the Biebrza National Park (NE Poland). I. Micromycetes. *Acta Mycol.* **47**(2): 213–234.

RUSZKIEWICZ-MICHALSKA M., ŻELAZNA-WIECZOREK J., MULENKO W. 2013. Survey of algicolous fungi in Poland. Uniwersytet Łódzki. [manuskrypt]

SALATA B. 1985. Flora Polski. Grzyby (Mycota), 15: *Erysiphales*. PWN, Warszawa–Kraków.

CHRONOLOGICZNA LISTA PUBLIKACJI PROFESOR JOANNY ZOFII KADŁUBOWSKIEJ

Papers by Professor Joanna Zofia Kadłubowska – chronological list

KADŁUBOWSKA J. Z. 1952. *Desmidiaceae* torfowiska na Marysinie III (Łódź) [Desmidiées de la tourbière de Marysin III (Łódź)]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **21**(3): 425–434.

KADŁUBOWSKA J. Z. 1953. Jak rozmnaża się *Pediastrum tetras* (Ehrbg) Ralfs. *Wszechświat* **2–3**: 66.

KADŁUBOWSKA J. Z. 1953. Występowanie ogników rdzy kreskowej (*Puccinia graminis* Pers.) na obu stronach liści kwaśnicy zwyczajnej (*Berberis vulgaris* L.) [Formation des écidies de *Puccinia graminis* Pers. sur les deux faces des feuilles de *Berberis vulgaris* L.] *Acta Soc. Bot. Poloniae* **22**(1): 93–96.

KADŁUBOWSKA J. Z. 1956. Okrzemki a matematyka. *Wszechświat* **8**: 203–204.

KADŁUBOWSKA J. Z. 1957. Glony słodkowodne. *Biologia w szkole* **4**: 236–248.

MOWSZOWICZ J., KADŁUBOWSKA J. Z. 1957. Występowanie ogników z rodzajów *Puccinia* Pers. i *Uromyces* Link na dolnej i górnej stronie liści żywicieli [Auftreten von Aecidien in Art der *Puccinia* Pers. und *Uromyces* Link

- auf der oberen und unteren Blattseite verschiedener Wirtspflanzen]. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz.* **II**, 3: 10–13.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1959. O odchyleniach w przebiegu koniugacji *Spirogyra majuscula* Kütz. [Über die Unregelmässigkeit im Kopulationsprozess von *Spirogyra majuscula* Kütz.]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **28**: 745–747.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1960a. Nowe stanowisko *Batrachospermum vagum* Ag. [Une nouvelle station du *Batrachospermum vagum* Ag. découverte en Pologne]. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz.* **II**, 8: 89–92.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1960b. Gatunki *Spirogyra*, występujące w zbiornikach wodnych Łodzi i najbliższej okolicy [*Spirogyra*-Arten von Łódz und ihrer nächsten Umgebung]. *Fragm. Florist. Geobot.* **6**(3): 457–462.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1960c. Glony sztucznych term w Łodzi i Pabianicach. [Algae of artificial ponds in Łódz and Pabianice]. *Pol. Arch. Hydrobiol.* **8**(21): 223–233.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1961. Glony zbiorników wodnych Łodzi i okolic. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Wyd. III nr **71**: 7–164.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1962a. *Spirogyra subsalsa* Kützing – nowy dla Polski gatunek skrętnicy [*Spirogyra subsalsa* Kützing – eine für Polen neue *Spirogyra*-Art]. *Fragm. Florist. Geobot.* **8**(1): 89–91.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1962b. Nowe gatunki glonów występujących w zbiornikach wodnych Łodzi. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz.* **II**, 13: 49–58.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1963a. O grzybach z rodziny *Erysiphaceae* występujących w województwie łódzkim [On the fungi from *Erysiphaceae* family growing in Łódz district]. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz.* **II**, 14: 37–46.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1963b. *Spirogyra elliptica* Jao – nowy gatunek skrętnicy dla Polski oraz inne skrętnice nowe dla Łodzi [*Spirogyra elliptica* Jao – a new *Spirogyra* species for Poland and other *Spirogyra* species new for Łódz]. *Fragm. Florist. Geobot.* **9**(1): 163–165.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1964a. Okrzemki rzeki Pilicy i ich znaczenie w ocenie czystości wody. I. [Diatoms of the river Pilica and their importance in the water pollution evaluation. I.]. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. *Prace Wyd. III*, **97**: 1–48.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1964b. Okrzemki rzeki Pilicy i ich znaczenie w ocenie czystości wody. Mikroflora rzeki Pilicy [Diatoms of the river Pilica and their importance in the water pollution evaluation. II. Microflora of the river Pilica.]. *Zesz. Nauk. Univ. Łódz.* **II**, 16: 93–150.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1964c. Okrzemki rzeki Pilicy i ich znaczenie w ocenie czystości wody. III [Diatoms of the Pilica River and their importance in the water pollution evaluation. III]. Uniwersytet Łódzki, Łódz, s. 1–32.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1964d. *Spirogyra ternata* Ripart et *Spirogyra Fuellebornii* Schmidle – nowe dla Polski gatunki oraz dalsze skrętnice z terenu Łodzi [*Spirogyra ternata* Ripart et *Spirogyra Fuellebornii* Schmidle – new species for Poland and other *Spirogyra* species from Łódz]. *Fragm. Florist. Geobot.* **10**(4): 577–579.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1964e. Conjugation between *Spirogyra ternata* Ripart and *Spirogyra Fuellebornii* Schmidle [Koniugacja między *Spirogyra ternata* Ripart a *Spirogyra Fuellebornii* Schmidle]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **33**(3): 481–484.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1966. Bedeutung von Kieselalgen in der biologischen Wasseranalyse. *Verh. Internat. Verein. Limnol.* **16**: 837–840.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1967a. *Spirogyra silesiaca* sp. n. *Fragm. Florist. Geobot.* **13**(1): 163–167.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1967b. *Spirogyra semiornata* Jao, nowy dla flory Europy gatunek skrętnicy oraz inne skrętnice Gołysza [*Spirogyra semiornata* Jao, a species new for the European flora, and other *Spirogyra* from Gołysz]. *Acta Hydrobiol.* **9**(3-4): 427–431.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1968. Fungi parasites on the genus *Spirogyra* Link rare or new for the Polish flora [Rzadkie lub nowe dla Polski pasożyty glonów z rodzaju *Spirogyra* Link]. *Acta Mycol.* **4**: 363–368.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1969a. Development and morphology of *Micromycopsis mirabilis* Canter [Rozwój i morfologia *Micromycopsis mirabilis* Canter]. *Acta Mycol.* **5**(1): 5–8.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1969b. Structure of the cell wall of *Spirogyra silesiaca* Kadł. (1967) [Struktura ściany komórkowej *Spirogyra silesiaca* Kadł. (1967)]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **38**(1): 185–187.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1969c. Structure of the cell wall of *Spirogyra colligata* Hodgetts (1921) and changes of diagnosis of this species [Budowa ściany komórkowej *Spirogyra colligata* Hodgetts (1921) oraz zmiany diagnozy tego gatunku]. *Fragm. Florist. Geobot.* **15**(2): 255–257.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1970a. *Podochytrium clavatum* Pfitzer and *Aphanomycopsis bacillariacearum* Scherffel new species in the Polish flora [*Podochytrium clavatum* Pfitzer i *Aphanomycopsis bacillariacearum* Scherffel nowe gatunki dla flory Polski]. *Acta Mycol.* **6**: 55–57.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1970b. Współzależność między liczbą jednostek taksonomicznych okrzemek a niektórymi właściwościami wody rzek [Relation between the number of taxonomic units of diatoms and some properties of river water]. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. *Prace Wyd. III*, **108**: 7–54.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1970c. Flora słodkowodna Polski. *Gaz. Woda i Technika Sanitarna* **9**: 320.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1972a. *Zygnemaceae*. Zrośnicowate. *Chlorophyta V. Conjugales*. Flora słodkowodna Polski, 12A [K. STARMACH, J. SIEMIŃSKA (red.)]. PWN, Kraków.

- KADLUBOWSKA J. Z. 1972b. Glony słonawych wód śródlądowych w okolicy Pelczysk. PAN, Komitet Badań Morza. *Stud. mater. oceanol.* **3**: 133–138.
- KADLUBOWSKA J. Z., LIGOWSKI R., KALINOWSKA E., SZALACHA J. 1972. Glony stawu rybnego Okręt. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz.* **II**, **51**: 49–64.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1974. *Spirogyra lodzensis* sp. n. *Fragm. Florist. Geobot.* **20**(1): 125–127.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1975. Zarys algologii. PWN, Warszawa.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1977. Einfache Methode zum quantitativen Vergleich von Saprobioceosen. *Arch. f. Hydrobiol. – Beiheft Ergebnisse der Limnologie* **9**: 113–116.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1978. Methods of the representative analysis of diatom communities. *Verh. Internat. Verein. Limnol.* **20**: 1285–1288.
- KADLUBOWSKA J. Z., CHRISTENSEN T. 1979. Some Danish *Zygnemataceae*. *Bot. Tidsskr.* **74**(2–3): 165–173.
- KADLUBOWSKA J. Z., LIGOWSKI R., CZERNAWSKI E. 1979. Gomba-biocónizosok egy ipari üzem vízhiütberendezésében. *Mikologiai Közlemények* **2**: 71–74.
- KADLUBOWSKA J. Z., CHRISTENSEN T. 1981. A new species of *Spirogyra* from Greenland. *Nordic J. Bot.* **1**: 557–558.
- KADLUBOWSKA J. Z., LIGOWSKI R., RAKOWSKA B., MAKSYMIAK Z. 1981. Flora glonów Belchatowskiego Okręgu Przemysłowego [Flora of algae of the Belchatów Industrial District]. *Acta Univ. Lodz.* **1**: 257–291.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1983. On changes in the nomenclature of some taxa of *Zygnemataceae* [Zmiany nomenklatoryczne niektórych taksonów rodziny *Zygnemataceae*]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **52**(3–4): 315–320.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1984. *Conjugatophyceae* I. *Zygnematales*. Süßwasserflora von Mitteleuropa [H. ETTL, J. GERLOFF, H. HEYNIG, D. MOLLENHAUER (eds)]. Gustav Fischer Verlag, Jena, Stuttgart, New York.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1985. Untersuchungen der Stetigkeit der Diatomeengesellschaften aus der Salzquelle, der Limnokrenen und der Moortümpel. *Verh. Internat. Verein. Limnol.* **22**: 2834–2837.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1987a. Materials to the *Zygnemataceae* of Poland. I. Development cycle and supplementation of diagnosis of *Zygnema allorgei* Gauthier-Liévre 1965, a species new for the European flora [Materiały do *Zygnemataceae* Polski. I. Cykl rozwojowy i uzupełnienie diagnozy *Zygnema allorgei* Gauthier-Liévre 1965, nowego gatunku dla Europy]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **56**(1): 139–141.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1987b. Materials to the *Zygnemataceae* of Poland. II. Observations on the development cycle of *Zygnema biforme* Jao 1947, a species new for the European flora [Materiały do *Zygnemataceae* Polski. II. Obserwacje cyklu rozwojowego *Zygnema biforme* Jao 1947, nowego gatunku dla Europy]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **56**(1): 143–145.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1989. Materials to the *Zygnemataceae* of Poland. III. *Spirogyra lagerheimii* Wittrock 1889, a new species in Poland [Materiały do *Zygnemataceae* Polski. III. *Spirogyra lagerheimii* Wittrock 1889, nowy gatunek dla Polski]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **58**(4): 605–611.
- KADLUBOWSKA J. Z., KALINOWSKA-KUCHARSKA E. 1989. Obserwacje cyklu rozwojowego *Microsphaera alphioides* na liściach dębu szypułkowego z kilku stanowisk Polski środkowej [Observations on development cycle of *Microsphaera alphioides* on *Quercus robur* leaves on several sites of the central Poland]. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych* **374**: 173–185.
- KADLUBOWSKA J. Z., MICHLER G. 1989. Palökologische Untersuchungen an Sedimentkernen aus dem Rachelsee. *Akademie für Naturschutz und Landschaftspflege* **13**: 239–260.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1990. Materials to the *Zygnemataceae* of Poland. IV. *Spirogyra australica* Czurda – a species new in Poland [Materiały do *Zygnemataceae* Polski. IV. *Spirogyra australica* Czurda nowy dla Polski gatunek]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **59**(1–4): 99–103.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1991. Die Variabilität einiger diagnostischer Merkmale von *Spirogyra minor* (Schmidle) Transeau und *Spirogyra punctulata* Jao. *Arch. Protistenkd.* **139**: 103–110.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1993. Morphologische Untersuchungen von *Spirogyra granulata* Jao und *Spirogyra pseudogranulata* Ley. *Arch. Protistenkd.* **143**: 137–142.
- SITKOWSKA M., KADLUBOWSKA J. Z. 1993. Glony rzędu *Chlorococcales* stawów Polski Centralnej. *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego* **46**: 119–128.
- KALINOWSKA-KUCHARSKA E., KADLUBOWSKA J. Z. 1993. Grzyby rodziny *Erysiphaceae* Polski Centralnej. *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych. Łódzkie Towarzystwo Naukowe* **47**: 275–279.
- LESIAK T., KADLUBOWSKA J. Z. 1994. Okrzemki torfowisk Magdalenów i Bagno Przerębiec w latach 1975–1991. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń naukowych. Łódzkie Towarzystwo Naukowe* **48**: 225–236.
- ŻELAZNA-WIECZOREK J., KADLUBOWSKA J. Z. 1994. Występowanie przedstawicieli rodzaju *Vaucheria* De Candolle na terenie Polski Środkowej i Śląska Opolskiego. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń naukowych. Łódzkie Towarzystwo Naukowe* **48**: 237–240.
- LESIAK T., KADLUBOWSKA J. Z. 1995. Porównanie flory okrzemek kilku torfowisk Kotliny Szczercowskiej w latach 1975–1991. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń naukowych. Łódzkie Towarzystwo Naukowe* **49**: 243–257.

- KADLUBOWSKA J. Z. 1995. Notes on the *Zygnemaceae* in Denmark and in Poland. W: M. VIDYAVATI, N. NOOR (eds), *Biology of Conjugales*. Printwell, Jaipur, s. 18–38.
- KADLUBOWSKA J. Z., LANGANGEN A. 1997. *Mougeotia* Ag. and *Spirogyra* Link (*Zygnemaceae*) – new species for the European flora [Gatunki *Mougeotia* Ag. i *Spirogyra* Link nowe dla Europy]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **66**(1): 83–66.
- KADLUBOWSKA J. Z., KALINOWSKA-KUCHARSKA E. 1997. Ultrastructure of cleistothecia and the stages of life cycle of *Microsphaera palczewskii* by scanning electron microscope [Ultrastruktura otoczni i stadia cyklu rozwojowego *Microsphaera palczewskii* w skaningowym mikroskopie elektronowym]. *Acta Mycol.* **32**: 275–278.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1998. Rare species of fungi parasiting on algae I. Parasites of *Spirogyra* and *Mougeotia* [Rzadkie gatunki grzybów pasożytujących na glonach I. Pasożyty *Spirogyra* i *Mougeotia*]. *Acta Mycol.* **33**: 247–254.
- KADLUBOWSKA J. Z., LANGANGEN A. 1998. *Zygonium norvegicum* sp. nov. (*Zygnematales*, *Chlorophyta*) from Norway. *Nova Hedwigia* **66**(3–4): 503–505.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1999a. Rare species of fungi parasiting on algae II. Parasites of *Desmidiaceae* [Rzadkie gatunki grzybów pasożytujących na glonach II. Pasożyty *Desmidiaceae*]. *Acta Mycol.* **34**: 51–54.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1999b. *Micromyces bulbosus* sp. nov. *Acta Mycol.* **34**: 177–180.
- KADLUBOWSKA J. Z. 1999c. Materials to the *Zygnemaceae* of Poland. V. Two *Spirogyra* species new for Poland [Materiały do *Zygnemataceae* Polski. V. Dwa nowe dla Polski gatunki rodzaju *Spirogyra* Link]. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **68**(1): 53–56.
- KADLUBOWSKA J. Z. 2000. Rare species of fungi parasiting on algae III [Rzadkie gatunki grzybów pasożytujących na glonach III]. *Acta Mycol.* **35**: 25–28.
- KADLUBOWSKA J. Z. 2001a. *Chytridium caloneidis* sp. nov. *Acta Mycol.* **36**: 3–6.
- KADLUBOWSKA J. Z. 2001b. Remarks on European *Zygnematales*. *Phytomorphology*, Golden Jubilee Issue **51**: 457–466.
- KADLUBOWSKA J. Z. 2002. Rare species of fungi parasiting on algae IV [Rzadkie gatunki grzybów pasożytujących na glonach IV]. *Acta Mycol.* **37**: 29–31.
- KADLUBOWSKA J. Z. 2006. Ukryte piękno. W: K. CZYZEWSKA (red.), *Moja droga do nauki*. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 57–96.

Joanna ŻELAZNA-WIECZOREK, Małgorzata
RUSZKIEWICZ-MICHALSKA

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

JÓZEF WARSZEWICZ (1812–1866) NA POLSKIM ZNACZKU POCZTOWYM

Józef Warszawicz (1812–1866) on a Polish post stamp

Poczta Polska wykonuje na zamówienie znaczki personalizowane. Są to nadruki na przywieszkach znaczków pocztowych. Nadruki te można dowolnie zamawiać. Mogą to być zdjęcia,

Ryc. 1. Znaczek pocztowy o nominale 1 zł 30 gr i przywieszka z podobizną Józefa Warszawicza.

Fig. 1. Polish post stamp with the face value 1 zł 30 gr with a portrait of Joseph Warszawicz.

Ryc. 2. Znaczek pocztowy o nominale 1 zł 60 gr i przywieszka z podobizną Józefa Warszawicza.

Fig. 2. Polish post stamp with the face value 1 zł 60 gr with a portrait of Joseph Warszawicz.

Ryc. 3. Znaczek pocztowy o nominale 1 zł 60 gr i przywieszka z ryciną *Cattleya warszewiczii*.

Fig. 3. Polish post stamp with the face value 1 zł 60 gr with a drawing of *Cattleya warszewiczii*.

Ryc. 4. Znaczek pocztowy o nominale 2 zł 20 gr i przywieszka z podobizną Józefa Warszewicza.

Fig. 4. Polish post stamp with the face value 2 zł 20 gr with a portrait of Joseph Warszewicz.

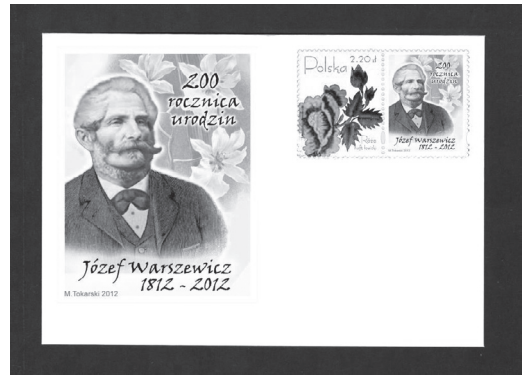
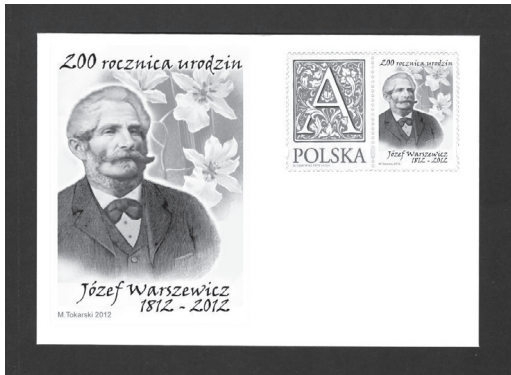
Ryc. 5. Arkusze okolicznościowych znaczków.

Ryc. 5. Sheets of commemorative stamps.

rysunki, teksty lub inne treści (np. logo czy znak towarowy). Znaczek pocztowy z przywieszką nadrukowaną według projektu zamawiającego staje się jego własnością i może być przez niego dowolnie wykorzystany, w tym także do opłacenia usługi pocztowej.

W 2012 roku z okazji przypadającej dwusetnej rocznicy urodzin Józefa Warszewicza (1812–1866), sławnego podróżnika po Amerykach i inspektora Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, świetnego znawcy flory neotropikalnej, ukazały się znaczki personalizowane

Ryc. 6. Okolicznościowe koperty.

Fig. 6. Commemorative envelopes.

poświęcone temu przyrodnikowi. Ich fundatorem i autorem jest Marek Tokarski ze Szczecina, zapalony filatelista, miłośnik historii i historii polskiej nauki, fundator znaczków personalizowanych, takich jak seria znaczków „Zamki w Polsce”. Wydano cztery znaczki. Na znaczku o nominale 1 zł 30 gr znajdują się róże w hańcie podhalańskim, a na przywieszce podobizna Józefa Warszewicza z napisem: 200 rocznica urodzin Józef Warszewicz 1812–1866; w tle – *Cattleya warszewiczii* (Ryc. 1). Na znaczku o nominale 1 zł 60 gr znajduje się litera A na tle stylizowanego motywu roślinnego oraz powyżej opisana przywieszka (Ryc. 2). Znaczek ten ma także inną przywieszkę: kolorowa rycina przedstawia kwitnący okaz *Cattleya warszewiczii* oraz napis: 200 rocznica urodzin Józef Warszewicz 1812–1866 (Ryc. 3). Na znaczku o nominale 2 zł 20 gr znajdują się róże w hańcie łowickim, a na przywieszce podobizna Józefa Warszewicza z napisem: 200

rocznica urodzin Józef Warszewicz 1812–1866; w tle – *Cattleya warszewiczii* (Ryc. 4). Znaczki te zostały wydane także w arkuszach okolicznościowych po 8 znaczków (Ryc. 5). Ukazały się również koperty okolicznościowe (Ryc. 6).

Możliwość uczczenia osób i rocznic nie tylko przez Państwową Wytwórnę Papierów Wartościowych, lecz także przez inne instytucje i osoby prywatne, stwarza możliwość pojawiania się bardziej indywidualnych znaczków. Dzięki temu we wrześniu 2012 roku było możliwe opublikowanie pamiątkowego personalizowanego znaczka pocztowego poświęconego Józefowi Warszewiczowi.

Piotr KÖHLER

PRO MEMORIA

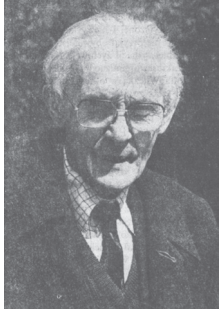
110-lecie urodzin Adama Paszewskiego (24 XII 1903–6 IX 1991), fizjologa roślin, paleobotanika, historyka biologii, ur. w Warszawie, profesora, rektora Uniwersytetu Marii

Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierownika Katedry Fizjologii Roślin UMCS, autora publikacji dotyczących m.in. analizy pyłkowej niektórych torfowisk Polski Zachodniej, historii lasów na Pomorzu, elektrofizjologii roślin, poglądów średniowiecznego

przyrodnika Alberta Wielkiego, doktora *honoris causa* UMCS, członka honorowego PTB, współorganizatora Oddziału Lubelskiego PTB, współorganizatora i pierwszego przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Biofizycznego, członka Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

110-lecie urodzin Rudolfa Wilczka (1 XI 1903–19 V 1984), briologa, taksonoma roślin naczyniowych, ur. w miejscowości Cierpisz k. Czarnej

w dawnym powiecie ropczyckim, zm. w Brukseli; absolwenta Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie specjalizował się w botanice pod kierunkiem prof. Stanisława Kulczyńskiego, po wojnie osiadł w Belgii, zatrudniony w Ogrodzie

Botanicznym w Brukseli, później w Meise; w początkowym i ostatnim okresie życia zajmował się mchami europejskimi, w dojrzałych latach działalności zaangażowany w projekt opracowania flory roślin naczyniowych dawnych posiadłości kolonialnych Belgii (Konga oraz późniejszych państw Zairu, Rwandy i Burundi), opublikował wiele znaczących prac taksonomicznych, w których opisał ponad 200 nowych dla nauki taksonów, w tym 7 rodzajów; niestety nigdy nie odwiedził Afryki.

100-lecie urodzin Marii Łańcuckiej-Śrondoniowej (9 VI 1913–21 III 1995), paleobotanika, ur., zm. w Krakowie,

profesora Instytutu Botaniki PAN, specjalistki w dziedzinie badań flor kopalnych trzeciorzędu – zajmowała się głównie florami owocowo-nasiennymi z trzeciorzędu Polski; opublikowała m.in. monografię na temat

miocennej flory „Zatoki Gdowskiej” (1966), opisała wiele nowych dla nauki taksonów, do jej największych odkryć należy znalezienie i opisanie po raz pierwszy w miocenie Polski

dotychczas jedynych w świecie szczątków kopalnych tzw. karłowatej jemioli (*Arceuthobium, Viscaceae*) – pasożyta roślin szpilkowych; opiekowała się zbiorami paleobotanicznymi Instytutu Botaniki PAN; utalentowana plastycznie ilustrowała pięknymi rysunkami i mapami swoje prace i publikacje innych botaników.

100-lecie urodzin, 10-lecie śmierci Mieczysława Aleksandra Mazarakiego (17 XII 1913–14 II 2003), biologa, popularyzatora nauki, działacza społecznego i ochrony przyrody Ziemi Chrzanowskiej, ur.

i zm. w Chrzanowie, nauczyciela w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. S. Staszica w Chrzanowie, gdzie zorganizował pracownię biologiczną, nauczyciela wielu przy-

szyłych uczonych, autora publikacji głównie popularnonaukowych z zakresu botaniki (nt. szaty roślinnej Ziemi Chrzanowskiej), zoologii i historii, m.in. książek *Z sokolami na łowach* (1977) i *Łowiectwo w Polsce* (1993); wspólnie z żoną Ireną współorganizował Muzeum Ziemi Chrzanowskiej (obecnie Muzeum w Chrzanowie im. Ireny i Mieczysława Mazarakich), którym kierował i gdzie założył zielnik; był też inicjatorem Nadwiślańskiego Parku Etnograficznego w Wygielzowie.

55-lecie śmierci Tadeusza Bocheńskiego (7 XI 1901–28 II 1958), paleobotanika, geologa, ur. w Szczakowej, zm. w Krakowie, kustosa Działu Geologii Muzeum Śląskiego w Katowicach, profesora AGH, kierownika Pracowni Palinologicznej Państwowego Instytutu Geologicznego w Krakowie, badacza flor karbońskich, zbadał m.in. budowę szyszek kilku typów drzewiastych widłakowych, wprowadził w Polsce metodę mikrosporową do badań stratygraficznych złóż węglowych (zob. *Wiadom. Bot.* 42(1): 68, 1998).

20-lecie śmierci Stanisława Domańskiego (8 V 1916–22 XI 1993), mikologa, ur. w Klecku k. Gniezna, zm. w Krakowie, profesora Wyższej

Szkoły Rolniczej oraz Akademii Rolniczej w Krakowie, kierownika Zakładu Fitopatologii, Zakładu Ochrony Lasu, dyrektora Instytutu Ochrony Lasu, kierownika Katedry Fitopatologii Leśnej tej uczelni, autora ponad 100 publikacji dotyczących głównie grzybów nadrzewnych z rodziny *Polyporaceae*, autora i współautora dwóch tomów serii Flora Grzybów Polski, redagował Małą Florę Grzybów, do której opracował 7 woluminów, stworzył nowe koncepcje taksonomiczne grzybów polyporooidalnych, opisał nowe taksony grzybów różnych grup, opublikował m.in. cykl prac „Grzyby zasiedlające drewno w Puszczy Białowieskiej”.

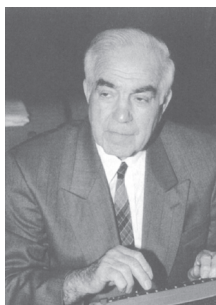
10-lecie śmierci Wandy Marty Lasoty (12 IX 1925–19 VII 2003), farmaceutki, mikologa,

bromatologia, ur. w Bobrownikach na Śląsku, profesora Akademii Medycznej w Łodzi, kierownika Katedry Nauki o Środkach Spożywczych, dyrektora Instytutu Badania Środowiska i Bioanalizy, specjalisty

w dziedzinie badań nad wartością odżywczą i toksykologią grzybów wielkoowocnikowych; udowodniła, że białko grzybów jest niepełnowartościowe oraz stwierdziła wysoką zawartość w grzybach ważnych dla żywienia pierwiastków, szczególnie żelaza i kobaltu oraz witaminy B₁₂; badała też grzyby jako wskaźniki zanieczyszczenia środowiska metalami; współautorka podręcznika *Diagnostyka laboratoryjna zatruc grzybami* (1978, wyd. 2 –1988); była współzałożycielem i przewodniczącą Sekcji Mikologicznej Polskiego Towarzystwa Higienicznego.

10-lecie śmierci Karola Mańki (7 I 1915–29 X 2003), mikologa, fitopatologa, ur. w Wyrach na Górnym Śląsku, profesora Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, kierownika Zakładu oraz Katedry Fitopatologii Leśnej; opracował metodę badań nazwaną metodą szeregów biotycznych pozwalającą określić wpływ środowiska, głównie gleby na wzrost

i patogenność grzybów dla roślin; metoda ta stosowana w kraju i za granicą dała początek badaniom wpływu środowiska na powstawanie i przebieg chorób zakaźnych roślin; był autorem podręcznika *Fitopatologia leśna* (5 wydań) oraz współorganizatorem i pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego.

Alicja ZEMANEK

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH DICTIONARY OF POLISH BOTANISTS

83. DEZYDERY SZYMKIEWICZ

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 13 VI [według kalendarza gregoriańskiego czyli 1 VI wg kalendarza juliańskiego obowiązującego wtedy w Cesarstwie Rosyjskim, dlatego w niektórych dokumentach i publikacjach można spotkać raz jedną, a raz drugą datę] 1885, Wilkija [także Wilki lub Wilkiszki] (miasteczko w guberni kowieńskiej, Cesarstwo Rosyjskie), zm. 15 V 1948, Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – Stanisław Szymkiewicz, lekarz; matka – Maria z domu Stankiewicz; żona – Janina Adolfin z domu Nowak, nauczycielka w gimnazjum i liceum T.U.R w Krakowie (ślub w dniu 22 II 1922 w kościele św. Szczepana w Krakowie); dzieci: syn Dezydery Jan, zginął jako żołnierz AK podczas II wojny światowej, córka Aldona, mgr nauk agrotechnicznych UJ.

3. WYKSZTAŁCENIE. [brak informacji o początkowym etapie kształcenia], 1895–1902 – Szkoła Realna w Samarze nad Wołgą (Rosja). 1902–1905 – studia w warszawskim Instytucie Politechnicznym im. Mikołaja II: 1902/1903

– Wydział Mechaniczny, 1903/1904–1904/1905
 – Wydział Inżynieryjno-Budowlany (łącznie studiował tam jedynie 5 semestrów), 1906–1908 – studia na Wydziale Nauk Ścisłych (Faculté des Sciences) Uniwersytetu Paryskiego (Sorbona) w zakresie botaniki, fizjologii ogólnej oraz geologii; po zdaniu przepisanych egzaminów otrzymał tam *Certificat d'études supérieures*, uzyskując prawo do ubiegania się o doktorat na Sorbonie (z prawa tego nie skorzystał, gdyż wrócił do kraju).

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 11 VI 1923 – dr filozofii w zakresie botaniki [promocja na Wydziale Filozoficznym UJ, promotor: prof. Władysław Szafer] na podstawie pracy doktorskiej: „Studja biometryczne nad gatunkami rodzajów *Senecio* i *Ligularia*. Próba zastosowania metod statystycznych do systematyki” [*Kosmos* 1922, 47: 548–603]. 10 I 1925 – kolokwium habilitacyjne, 13 I 1925 – wykład habilitacyjny, 23 I 1925 – uchwała Rady Wydziału Filozoficznego UJ o nadaniu stopnia docenta botaniki (*veniam legendi*) ze szczególnym uwzględnieniem ekologii roślin na podstawie rozprawy habilitacyjnej składającej się z 4 publikacji: 1. Wilgotność powietrza a roślinność. *Sylwan* 1923 [wyd. 1924] 41: 225–238, 2. Sur l'importance du déficit hygrométrique pour la phytogéographie écologique. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1923 1(1): 8–18, 3. Études climatologiques. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1923 1(4): 244–262 [I. Jak scharakteryzować wilgotność powietrza? II. Jaki klimat jest bardziej wilgotny dla roślin? III. O klimacie lokalnym Doliny Ojcowa], 4. Études climatologiques. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1924 2(2): 130–151 [IV. O roli ekologicznej wiatrów]; 16 II 1925 – zatwierdzenie habilitacji przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. 6 XI 1925 – profesor nadzwyczajny na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej. 4 IV 1936 – profesor zwyczajny na Wydziale Rolniczo-Lasowym P. Lw. (nominacja przez prezydenta R. P.).

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. 1905–1906 – technik przy budowie kolei w mieście Ust'-Kataw (w obwodzie czelabińskim) w południowym Uralu. 1908–1910 – nauczyciel

w Gimnazjum Macierzy Szkolnej w Płocku, 1910–1920 – nauczyciel w Szkole Handlowej Zgromadzenia Kupców we Włocławku. 1920–1924 – Uniwersytet Jagielloński, Instytut Botaniczny: 1 IX 1920 – 30 IX 1923 – młodszy asystent, 1 X 1923 – 30 IX 1924 – starszy asystent. 1924–1941 – Politechnika Lwowska (po zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną w 1939 – Lwowski Instytut Politechniczny), Wydział Rolniczo-Lasowy, Katedra Botaniki Ogólnej i Fizjologii Roślin: 1924/1925 – zastępca profesora, 1925–1936 – profesor nadzwyczajny, 1936–1941 – profesor zwyczajny; w zastępstwie: 1929–1939 – kierownik Katedry Botaniki i Towaroznawstwa (w 1934 przekształconej w Zakład Botaniki i Towaroznawstwa) na Wydz. Inżynierii Lądowo-Wodnej P. Lw. 1943–1945 – wykładowca na Staatliche Landwirtschaftliche Fachkurse (Fachowych Kursach Leśnych) we Lwowie, a następnie w Krynicy (dokąd Kursy te zostały ewakuowane pod koniec wojny). 15 VIII 1945 – 1 II 1948 – kontraktowy dyrektor Instytutu Badawczego Leśnictwa w Krakowie. 1946–1948 [do śmierci] – Uniwersytet Jagielloński: od 1 IX 1946 – kontraktowy profesor zwyczajny

w Katedrze Ekologii Roślin i Klimatologii przy Oddziale Leśnym Wydziału Rolniczego UJ, następnie na Wydziale Rolniczo-Leśnym UJ [od utworzenia wydziału w 1946].

6. PODRÓŻE NAUKOWE – Francja, Szwecja.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH – systematyka i morfologia, biometria, fitogeografia, ekologia i klimatologia.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC – Opublikował ok. 180 prac botanicznych (oraz co najmniej 68 innych). Prawie pełna bibliografia została opublikowana w: K. KUŹNIAR, 1979. Profesor dr Dezydery Szymkiewicz, człowiek i uczyony. *Wiadomości Botaniczne* 23(3): 145–153. Najważniejszych 10 publikacji: 1. 1923. Sur l'importance du déficit hygrométrique pour la phytogéographie écologique. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1(1): 8–18; 2. 1925. Biblijografja flory polskiej. *Prace monograficzne Komisji Fizjograficznej PAU* 2, 159 s.; 3. 1926. Badania ekologiczne nad górkami roślinami. (Recherches écologique sur les plantes de montagnes). *Kosmos ser. A* 51(1–4): 1–34; 4. 1928. *Botanika. Podręcznik dla szkół akademickich*. K. S. Jakubowski, Lwów, XVI+912 s. (wyd. II, Lwów 1936; wyd. III pośmiertne, Warszawa 1949¹); 5. 1932. *Ekologia roślin. Podręcznik dla szkół akademickich*. K. S. Jakubowski, Lwów, XI+765 s.; 6. 1934. Badania ekologiczne. (Recherches écologiques). *Kosmos ser. A* 59: 343–350; 7. 1935. Szkice z geografii roślin. *Kosmos ser. B* 60(3): 185–219; 8. 1947. Piąty przyczynek statystyczny do geografii florystycznej. Cinquième contribution statistique à la géographie floristique. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* 1946(1–10): 1–29; 9. 1947. La distribution géographique des Crucifères. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* 1947(1–10): 23–24; 10. 1948. Rola rodzin

we florach. Les familles dans les flores. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* 1948(1–10): 89–99.

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE – Zaliczany jest obok Władysława Szafera i Józefa Paczoskiego do najwybitniejszych polskich botaników I połowy XX w. Systematyka i morfologia – do II tomu *Flory Polski* opracował 4 rodziny: *Aizoaceae*, *Amaranthaceae*, *Chenopodiaceae*, *Portulacaceae*; wydał obszerny podręcznik dla szkół akademickich *Botanika* składający się z 2 części („Morfologia” – cytologia, histologia i systematyka, „Fizjologia” – rozwój, ewolucja, gospodarka wodna, odżywianie się roślin, przemiany energii i materii w roślinach), był to pierwszy nowoczesny i oryginalny polski podręcznik botaniki na najwyższym poziomie europejskim, porównywalny ze słynnym niemieckim podręcznikiem Strasburgera, w opinii W. Szafera: „Dzieło to samo jedno starczyłoby za tytuł do zasługi sięgającej ponad zwyczajną miarę, jaką przykładamy do dzieł ludzi uznawanych za budowniczych nauki polskiej” [patrz p. 7b, poz. 4]. *Biblijografja flory polskiej* – jedno z ważniejszych polskich botanicznych opracowań bibliograficznych, zawiera cytaty zarówno prac ogólnych jak i szczegółowych wydanych do 1922 dotyczących wszystkich grup roślin występujących na szeroko ujętych ziemiach polskich, była jedną z podstaw do dalszych prac nad opisową florą Polski [patrz p. 7b, poz. 2]. Biometria – opracował wybrane zagadnienia, m.in. kwiaty terminalne, wyjątki od prawa Ludwiga, czy problemy statystyczno-biometryczne roślin z rodzin *Asteraceae* i *Dipsacaceae*. Fitogeografia – opracował niektóre zagadnienia teoretyczne, jak różnice między fitogeografią florystyczną a ekologiczną, czy zastosowanie liczby gatunków do wyznaczenia centrów geograficznych poszczególnych rodzajów; przedstawił oryginalne ujęcie znaczenia różnic i podobieństw (na podstawie liczby wspólnych rodzajów z wyłączeniem rodzajów kosmopolitycznych) w składzie florystycznym dla określenia stopnia pokrewieństwa flor całej Ziemi, wprowadził do badań geobotanicznych współczynnik pokrewieństwa rodzajowego [obecnie: wskaźnik podobieństwa rodzajowego],

¹ Anatol Listowski (1904–1987) dopisał w tym wydaniu rozdział pt. „Zmienność, ewolucja, dziedziczność” będący bogatym źródłem informacji o założeniach ówczesnie intensywnie propagowanego lysenkizmu czyli „twórczego darwinizmu radzieckiego”, o T. Lysence, I. Miczurinie, ich pracach itd. s. 276–297.

niezbędny w ustalaniu pokrewieństwa poszczególnych flor [patrz p. 7b, poz. 8], podsumował dotychczasową wiedzę na temat fitogeografii różnych odległych terenów: wyspy subantarktyczne oraz St. Paul, Nowy Amsterdam i Tristan da Cunha [patrz p. 7b, poz. 7], Wyspa Gough, Wyspa Św. Heleny, Wyspa Wniebowstąpienia, Archipelag Galapagos, Falklandy, północna Grenlandia, Krakatau, Juan Fernandez, San Felix i San Ambrozio oraz Wyspy Hawajskie; posługując się wprowadzonym już wcześniej przez siebie współczynnikiem pokrewieństwa rodzajowego określił stopień pokrewieństwa flor arktycznych (największe pokrewieństwo z florą Azji wschodniej), wykazał, że flora południowego krańca Ameryki Południowej ma charakter andyjski, nie ma zatem flory antarktycznej, która by była odpowiednikiem flory arktycznej, wykazał bardzo dużą odrębność flor południowej Afryki, potwierdził odrębność florystyczną Australii, oraz wykazał australijskie pokrewieństwo flory Nowej Zelandii; wykazał, że rodzina *Brassicaceae* powstała w rejonie śródziemnomorskim, z którego rozprzestrzeniła się po wschodniej Azji i pacyficznej Ameryce [patrz p. 7b, poz. 9]; określił metodę wyznaczania stopnia pokrewieństwa flor całej Ziemi według rodzin roślin kwiatowych [patrz p. 7b, poz. 10]. Ekologia i klimatologia – zaproponował nową interpretację znaczenia niedosytu wilgotności powietrza dla życia i geograficznego rozmieszczenia świerka w Polsce i krajach sąsiednich [patrz p. 7b, poz. 1], udowodnił, że rośliny górskie nie są kserofitami, lecz higrofitami mimo ich częściowego kseromorfizmu, czym obalił teorię A. Schimpera (1856–1901) [patrz p. 7b, poz. 3], napisał akademicki podręcznik *Ekologia roślin – zagadnienia ekologii roślin* potraktowane są w nim bardzo szeroko, obejmuje czynniki zewnętrzne (jak atmosfera, gleba, woda) wpływające na rośliny, elementy fizjologii roślin, które pozwalają tym organizmom reagować na czynniki środowiska, typy ekologiczne roślin, interakcje między organizmami (m.in. symbioza, pasożytnictwo) oraz zbiorowiska roślinne (m.in. ich budowę, sukcesję, czy klasyfikację) [patrz p. 7b, poz. 5], był to pierwszy oryginalny polski podręcznik

ekologii roślin, przyczynił się do sprecyzowania polskiej terminologii ekologii roślin, przez ówczesnych botaników był bardzo wysoko oceniony, w opinii W. Szafera: „Jest to dzieło w naszym dorobku naukowym pomnikowe”; określił metodę badania zdolności transpiracyjnej roślin, ilościowego oznaczania kseryzmu (rozumianego jako sprawność prowadzenia gospodarki wodnej przez roślinę) i ilościowego oznaczania zapasu wody w roślinie, zbadał wpływ wilgotności gleby na produkcję masy roślinnej oraz ciśnienie osmotyczne roślin lądowych, a także wpływ melioracji na parowanie torfowisk na Polesiu (wykazał brak wpływu) [patrz poz. 7b, p. 6]; prace te zapoczątkowały w Polsce badania nad wpływem czynników klimatycznych na czynności fizjologiczne roślin.

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCJONERSKA – W szkołach średnich Płocka i Włocławka uczył biologii, fizyki i matematyki. Na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1920/1921 prowadził ćwiczenia z oznaczania roślin dla przyrodników i słuchaczy Oddziału Farmaceutycznego, w 1921/1922 – ćwiczenia z anatomii roślin (na Studium Farmaceutycznym), a w latach – 1922/1923 i 1923/1924 wykładał dydaktykę botaniki w Studium Pedagogicznym. Na Politechnice Lwowskiej wykładał m.in. botanikę ogólną, fizjologię roślin, ekologię roślin i towaroznawstwo techniczne (ten ostatni przedmiot na Wydz. Ogólnym). Opiekował się Związkiem Niższych Funkcjonariuszy Państwowych na P. Lw., był też od 1933 kuratorem Związku Studentów Rosjan P. Lw. W 1927 w Dublanach pod Lwowem założył pierwszą w Polsce stację ekologiczną oraz szereg punktów obserwacyjnych do badań biometrycznych (niektóre źródła podają, że w 1929 również w Czernem koło Sarn założył analogiczną stację, jednakże stacja tamtejsza działała już od 1923). Uczestniczył w pracach organizacyjnych XV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich (4–7 VII 1937 Lwów) jako zastępca przewodniczącego, następnie współredagował (razem z Witoldem Nowickim) *Pamiętnik XV. Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie 4–7 VII 1937* (Lwów 1937). Podczas pracy we

Lwowie organizował i wygłaszał odczyty przyrodnicze dla robotników. Zajmował się także wytwarzaniem preparatów mikroskopowych do użytku szkolnego. Był współorganizatorem w Polsce Ligi Obrony Praw Człowieka i Obywatela, w tym czasie współpracował m.in. z Wandą Wasilewską (1905–1965), z którą współorganizował zjazd Ligi we Lwowie (1937). 1943–1945 – na Staatliche Landwirtschaftliche Fachkurse (Fachowe Kursy Leśne) wykładał meteorologię, ekologię i klimatologię dla leśników. Po II wojnie światowej na UJ wykładał: 1946/1947 – meteorologię, 1947/1948 – fizjologię roślin, meteorologię i klimatologię, a także ekologię roślin, prowadził ćwiczenia z meteorologii i klimatologii oraz z fizjologii roślin. W IX 1945 zorganizował przy Instytucie Badawczym Leśnictwa w Krakowie Wyższe Kursy Leśne jako zaczątek Studium Leśnego UJ. Prowadzone były od X 1945 do IV 1946. W VII 1946 zostały włączone jako Oddział Leśny do Wydz. Rolniczego UJ. Na jego wniosek na Uniwersytecie Jagiellońskim została utworzona (1946) pierwsza w Polsce Katedra Ekologii Roślin i Klimatologii.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. 1918–1920 – radny miejski we Włocławku. Prezes Ligi Obrony Praw Człowieka i Obywatela we Lwowie.

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. 1910–1920 – we Włocławku współpracował z gazetą *Ziemia Kujawska* wydawaną przez Oddział Kujawski centrolewicowego Stronnictwa Niezawisłości Narodowej, a w 1919–1920 był jej redaktorem. Od 5 VII 1920 – współpracownik Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności [do rozwiązania Komisji, czyli do 9 VII 1945], 1926–1938 – współpracownik Komisji Geograficznej PAU [do rozwiązania komisji]. W 1927 objął kierownictwo Ogrodu Botanicznego w Dublinach, prowadził tam badania ekologiczne oraz nad zmiennością i dziedzicznością. 1928/29 – dziekan Wydz. Rolniczo-Lasowego P. Lw., a w 1935/36 – prodziekan. W II 1922 uczestniczył w organizacji Krakowskiego Towarzystwa Botanicznego, wszedł do jego zarządu jako

redaktor wydawnictw. Po utworzeniu w IV 1922 Polskiego Towarzystwa Botanicznego wszedł do zarządu PTB (do 1930), był jednym z założycieli *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* i w 1922–1930 ich pierwszym redaktorem, a w 1946–1947 – współredaktorem (razem z K. Bassalikiem); w 1947 – członkiem honorowym PTB. Przez 6 lat był przewodniczącym Sekcji Meteorologicznej Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie przy Ministerstwie Rolnictwa (ok. 1931–1937?). 20 VII 1945 – wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności. W 1945 wszedł z ramienia Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w skład komisji porozumiewawczej między PAU a PTP im. Kopernika mającej za zadanie przygotowanie projektu statutu Rady Badań Fizjograficznych (która miała kontynuować działalność badawczą rozwiązanej Komisji Fizjograficznej PAU). Od VII 1946 do czasu faktycznego utworzenia Wydziału Rolniczo-Leśnego UJ (rozporządzenie Ministra Oświaty z dn. 8 X 1946) był dyrektorem Oddziału Leśnego Wydziału Rolniczego UJ. Od 1 IX 1946 do śmierci był tymczasowym (kontraktowym) kierownikiem Katedry Ekologii Roślin i Klimatologii (Wydz. Roln., następnie Rolniczo-Leśny UJ). Od 1 XI 1945 do 30 IV 1948 był delegatem (lub pełniącym obowiązki delegata) Ministerstwa Oświaty dla spaw młodzieży Szkół Wyższych na m. Kraków. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, 18 II 1933 – 19 II 1939 – przewodniczącym jego Zarządu Głównego, długoletnim członkiem Zarządu Głównego, członkiem Zarządu Oddziału Lwowskiego, twórcą i redaktorem serii B „Przegląd zagadnień naukowych” w obrębie czasopisma *Kosmos* [od t. 52 (1927) do t. 66 nr 1 (1948)]. Po reaktywowaniu się PTP im. Kopernika wiosną 1945 w Krakowie został wybrany redaktorem czasopisma *Wszechświat*; jako redaktor wydał cały rocznik 1945 i z. 1–4 rocznika 1946, następnie był członkiem komitetu redakcyjnego tego czasopisma. Był kuratorem Koła Leśników UJ. Należał do Polskiego Naukowego Towarzystwa Leśnego; gdy po II wojnie światowej reaktywowano PNLT 5 I 1946 został wybrany przewodniczącym komitetu organizacyjnego,

a 14 XII 1946 – członkiem Zarządu Głównego. Był członkiem i członkiem honorowym (1946) Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Po II wojnie światowej był członkiem Komitetu Hydrologiczno-Meteorologicznego Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego. Był redaktorem *Prac Biura Meljoracji Polesia* (1929–?). 19 III 1948 mianowany wicedyrektorem-przyrodnikiem Polskiej Stacji Naukowej w Paryżu, jednak na skutek nagłej śmierci nie objął stanowiska.

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. Złoty Krzyż Zasługi – odznaczony uchwałą prezydium Krajowej Rady Narodowej z dnia 8 VIII 1946. Zgromadzenie Walne PAU przyznało 24 VI 1949 pośmiertnie nagrodę naukową Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego PAU „Studiom fitogeograficznym” jego autorstwa. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika poświęciło jego pamięci cały 65 rocznik *Kosmosu* (1948–1951).

12. INNE INFORMACJE – Do Szkoły Realnej chodził w Samarze, ponieważ tam przenieśli się jego rodzice. Za udział w dn. 28 I 1905 w strajku studentów Instytutu Politechnicznego w Warszawie został aresztowany (lub relegowany z uczelni) i deportowany do miasta Ust'-Kataw (w obwodzie czelabińskim) w południowym Uralu (sam Instytut zamknięto trzy dni później). Bogactwo flory, z którą tam się zetknął, oraz spektakularne zjawiska fenologiczne (jak nagle „zakwitanie” stepów) wywarły duży wpływ na jego zainteresowania przyrodnicze, o czym często wspominał. Będąc wrażliwej natury żywo interesował się stosunkami społecznymi, nie pozostał także obojętny na prądy rewolucyjne, jakie pojawiły się w ówczesnej Rosji. Brał czynny udział w protestach robotniczych, za organizowanie strajków został aresztowany i kilka miesięcy przesiedział w więzieniu w Ufie. Na skutek działalności politycznej nie mógł już studiować na uczelniach rosyjskich, dlatego w 1906 na dalsze studia wyjechał na Sorbonę do Paryża. We Francji miał okazję zaznajomić się z roślinnością śródziemnomorską (ze studiów przywiózł starannie zebrany zielnik). Po powrocie nauczał w gimnazjach Płocka i Włocławka. Opublikował

wtedy gimnazjalny podręcznik fizyki *Fizyka elementarna*. Cz. 1. *Mechanika* (Włocławek 1918). Brak ówczesnie opisowej flory polskiej uważał za tak dotkliwy, że postanowił tę lukę samemu wypełnić. W 1920 przyjechał w tej sprawie do Instytutu Botanicznego UJ do Krakowa i przedstawił prof. W. Szaferowi samodzielnie opracowane i wydane we Włocławku własnym nakładem pierwsze dwa arkusze opisowej flory polskiej. Spotkanie z W. Szaferem zaważyło na całym jego dalszym życiu. Podczas pracy w Instytucie Botanicznym UJ (a przynajmniej do czasu doktoratu) mieszkał w jednym pokoju w budynku Instytutu przy ul. Lubicz 46. Często występował przeciwko dyskryminacji rasowej i narodowościowej, np. w I 1938 podpisał protest przeciwko gettu ławkowemu (razem z 25 innymi lwowskimi profesorami). Pracując w okupacyjnym radzieckim Lwowskim Instytucie Politechnicznym przejrzał i poprawił polską edycję podręcznika B. Wseświackiego *Botanika. Podręcznik dla kl. 5–6 niepełnej średniej i średniej szkoły* (Kijów – Lwów 1940). Podczas II wojny światowej rozpoczął pisanie podręcznika statystyki dla biologów będącego wprowadzeniem do statystyki umożliwiającego studentom orientację ogólną i praktyczne stosowanie metod (pokazał je na licznych przykładach biologicznych, a szczególnie botanicznych). Planował napisanie obszernego kompendium na temat metod statystycznych, jednakże przedwczesna śmierć uniemożliwiła wykonanie tego zamiaru; niedokończona wersja została po wojnie opublikowana pt. *Zadania i metody statystyki* (Warszawa 1948). W rękopisie pozostał inny podręcznik akademicki – *Zasady klimatologii*. W czasie II wojny światowej miał opracować podręczniki dla liceum rolniczego *Klimatologia* i *Botanika*, ten ostatni złożony w Ministerstwie Rolnictwa uzyskał aprobatę, oba nie zostały wydane. Dzięki łatwości formułowania myśli pisał, szczególnie po II wojnie światowej, dużo artykułów do prasy codziennej. Sam mówił o sobie, że z zamiłowania jest redaktorem. W pracy badawczej był zawsze oryginalny. Wykształcenie techniczne sprawiło, że zjawiska botaniczne opisywał ze ścisłą precyzją często

przy wykorzystaniu wzorów matematycznych. Sam opracowywał metody badań, czasem nawet konstruował proste i pomysłowe przyrządy. Należał do ludzi, którzy nie przechodzą przez życie bez zaznaczenia własnego stanowiska. W sprawach dotyczących nauki, oświaty, młodzieży akademickiej zawsze zabierał głos. Wyrażał poglądy, że tylko w społeczeństwie, w którym panuje wolność myśli, nauka może rozwijać się w sposób samodzielny i właściwy. Wypowiadał się otwarcie i śmiało, bez względu na groźące konsekwencje i często poważne osobiste niebezpieczeństwo. Był prawdziwym opiekunem, wychowawcą i przyjacielem młodych ludzi. Po II wojnie światowej dość szybko popadł w konflikt z ówczesną władzą, a szczególnie z organami bezpieczeństwa. Przyczyną tych konfliktów była m.in. zdecydowana odmowa D. Szymkiewicza współpracy z Urzędem Bezpieczeństwa Publicznego, np. w 1946 odrzucił żądanie uczestniczenia funkcjonariuszy UB w rekrutacji kandydatów na pierwszy rok studiów. Interwencja Szymkiewicza jako delegata Ministerstwa Oświaty do spraw młodzieży akademickiej Krakowa nie powstrzymała wprawdzie przed aresztowaniami po demonstracjach studenckich w Krakowie 3 V 1946, jednakże doprowadziła do załagodzenia napięcia oraz przyczyniła się do wypuszczenia zatrzymanych. Ze względu na nasilające się represje w stosunku do byłych członków Armii Krajowej nakazał swemu asystentowi wykreślać dane o przynależności do AK oraz inne ówczasnie niebezpieczne dane z podań i życiorysów studenckich. Kolejny konflikt dotyczył odrzucenia propozycji przyjęcia na studia kilku konfidentów UB bez egzaminów wstępnych. Jedną z form represji było ograniczenie Szymkiewiczowi kontaktów naukowych z zagranicą. Inną był brak stałego zatrudnienia: zatrudniony był na UJ jedynie jako kontraktowy (a nie etatowy) profesor zwyczajny (wniosek UJ o mianowanie go etatowym profesorem zwyczajnym przedłożony Ministerstwu Oświaty zgodnie z decyzją tegoż Ministerstwa z dn. 6 XII 1946 nie został pozytywnie załatwiony). Jego działalność pozanaukowa nie znajdowała uznania w oczach ówczesnych władz do tego stopnia,

że, jak pisze W. Szafer, „przy końcu życia nie miał gdzie wykładać ani egzaminować”. Być może z tego względu PAU mianowała go 19 III 1948 wicedyrektorem-przyrodnikiem Polskiej Stacji Naukowej w Paryżu, jednak na skutek nagłej śmierci nie objął stanowiska. Zmarł na serce. Pogrzeb odbył się 19 V na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. 14 V 1949 w I rocznicę śmierci zorganizowano uroczystą akademię w Auli UJ z udziałem rektora UJ prof. T. Marchlewskiego i prof. W. Szafera. W 1958 Wyższa Szkoła Rolnicza w Krakowie wydała *Tablice niedosytu fizjologicznego według Szymkiewicza dla 39°C* opracowane przez T. M. Jankowskiego i A. Rylkę. W 1998 w 50. rocznicę śmierci imieniem Szymkiewicza została nazwana sala wykładowa nr 1 Wydz. Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie (nad wejściem wmurowano tablicę pamiątkową). Także jedna z ulic Krakowa nosi jego imię.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ – Archiwalne. Archiwum Nauki PAN i PAU: Akta członków PAU (Dezydery Szymkiewicz), PAU KSG 119/1920, KSG 1623/1926, KSG 2020/1926, PAU W III–5, k. 4, PAU W III–48; Archiwum UJ: S II 619, WF II 121, WF II 504; Biblioteka Jagiellońska: rkps przyb. 796/76. Publikowane: [anonim]. 1946. Dezydery Szymkiewicz [...]. *Rocznik PAU 1939/1945*: LIV–LV (bibliogr.); [anonim]. 1948. Dezydery Szymkiewicz. *Sprawozdania PTPN 15*(1): 224–226; BEDNARZ Z. 1999. 50 rocznica śmierci prof. dr Dezyderego Szymkiewicza (1885–1948). *Wiadomości Botaniczne 43*(1/2): 67–71 (zdjęcia); BEDNARZ Z. 2000. *Dezydery Szymkiewicz (1885–1948)*. [W:] Z. STALIŃSKI (red.), *Złota Księga Akademii Rolniczej*. Uniwersytet Jagielloński, Akademia Rolnicza im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Kraków, s. 149–155; GORLACH E. (red.) 1990. *Profesorowie i docenci Studium Rolniczego i Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wyższej Szkoły Rolniczej i Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie 1890–1990*. Wyd. Resovia, Rzeszów 1990; K. G., H. B. [K. GÜNTHEROWA, H. BUKOWIECKI] 1987. *Szymkiewicz Dezydery (1885–1948)*. [W:] S. FELIKSIK (red.), *Słownik biologów polskich*. PWN Warszawa,

- s. 533–534; KOBENDZA R. 1948. Dezydery Szymkiewicz (1885–1948). Wspomnienie pośmiertne. *Las Polski* 6–7: 211–213; KÖHLER P. 1995. Krakowskie Towarzystwo Botaniczne – nieznanie początki PTB. *Wiadomości Botaniczne* 39(3/4): 102–104; KÖHLER P. 1995. Z dziejów Polskiego Towarzystwa Botanicznego (Krakowskie Towarzystwo Botaniczne, 1922). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 40(3): 145–163; KÖHLER P. 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. „Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności” T. 2; KÖHLER P. 2004. *Bibliografia botaniki w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności (1818–1952–2000)*. *Bibliography of botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1818–1952–2000)*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN Kraków, 459 s.; KÖHLER P. 2013. Botanika na ulicach Krakowa. *Alma Mater* 158: 148–149; KORDAKOW J. 1957. Z dziejów botaniki płockiej. *Notatki Płockie* 5: 18–21; KUŹNIAR K. 1951. Dezydery Szymkiewicz człowiek i uczony. *Postępy Wiedzy Rolniczej* 3(2): 46–50; KUŹNIAR K. 1979. Profesor dr Dezydery Szymkiewicz, człowiek i uczony. *Wiadomości Botaniczne* 23(3): 145–153 (bibliogr.); KUŹNIAR K. 1980. Prof. dr Dezydery Szymkiewicz (1885–1948). *Zesz. Nauk. AR w Krakowie* 161 *Hist. Rol.* 5: 195–199; LITYŃSKI T., JURKOWSKA H., KOSIEK Z. 1965. *Studia rolnicze w Krakowie (1890–1964) w 600-lecie Uniwersytetu Jagiellońskiego*. PWRiL Warszawa, s. 193–194; OBUCHOWSKA-PYSIOWA H. 1958. Dezydery Szymkiewicz (1885–1948). W 10 rocznicę śmierci. *Problemy* 14(12): 926; PAWŁAK M. 1991. *Dezydery Szymkiewicz (1885–1948)*. [W:] M. WOJCIECHOWSKI (red.), *Zasłużeni dla Włocławka (XIII–XX wiek)*. Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Włocławek, s. 197–198; *Politechnika Lwowska 1844–1945*. Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, cyt. s. 410, 433, 435–438 (biogr.), 510, 537; POPLAWSKI Z. 1992. *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945*. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków, cyt. s. 191, 198, 210, 227, 258, 312, 313, 321, 323; *Skład osobowy Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [za poszczególne lata akademickie]; Spis wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [za poszczególne lata akademickie]*; STENZ E. 1948. Dezydery Szymkiewicz profesor ekologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny* 2–4: 139–141; SZAFER W. 1948–1951 [wyd. 1951] Dezydery Szymkiewicz. *Kosmos* ser. A 66: 5–16; SZAFER W. 1948. Dezydery Szymkiewicz. (Wspomnienie pośmiertne). *Wszechświat* 1948(10): 289–290; SZAFER W. 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesorowie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakł. Nar. im. Ossolińskich Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, cyt. s. 183–187; [SZYMKIEWICZ D. (red.)] 1932. *Politechnika Lwowska. Jej stan obecny i potrzeby*. Lwów, s. 211, 217–219; ŚRÓDKA A. 1998. *Uczeni Polscy XIX–XX stulecia*. T. 4, S–Ż. „Aries”, Warszawa, s. 306–307; *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 11, Warszawa 1968, s. 292.
14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne: Biblioteka Jagiellońska: rkps przyb. 796/76. Publikowane: BEDNARZ Z. 1999. 50 rocznica śmierci prof. dr Dezyderego Szymkiewicza (1885–1948). *Wiadomości Botaniczne* 43(1/2): 67–71; BEDNARZ Z. 2000. *Dezydery Szymkiewicz (1885–1948)*. [W:] Z. STALIŃSKI (red.), *Złota Księga Akademii Rolniczej*. Uniwersytet Jagielloński, Akademia Rolnicza im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Kraków, s. 149–155; KUŹNIAR K. 1979. Profesor dr Dezydery Szymkiewicz, człowiek i uczony. *Wiadomości Botaniczne* 23(3): 145–153; PAWŁAK M. 1991. *Dezydery Szymkiewicz (1885–1948)*. [W:] M. WOJCIECHOWSKI (red.), *Zasłużeni dla Włocławka (XIII–XX wiek)*. Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Włocławek, cyt. s. 197–198; SZAFER W. 1948–1951 [wyd. 1951]. Dezydery Szymkiewicz. *Kosmos* ser. A, 66: 5–16; SZAFER W. 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesorowie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakł. Narod. im.

Ossolińskich Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 315 s.; ŚRÓDKA A. *Uczni Polscy XIX–XX stulecia. T. 4, S–Ż. „Aries”*, Warszawa 1998, s. 306–307; ŚRÓDKA A., SZCZAWIŃSKI P. 1985. *Szymkiewicz Dezydery*. [W:] A. ŚRÓDKA, P. SZCZAWIŃSKI, *Biogramy Uczonych Polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN. Część II: Nauki biologiczne*. Prace OIN PAN. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, s. 390–392.

Piotr KÖHLER

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

„HISTORIA I TERAŹNIEJSZOŚĆ BOTANIKI W UNIwersYTECIE PEDAGOGICZNYM W KRAKOWIE” – WYSTAWA (KRAKÓW, 8–21 KWIETNIA 2013 ROKU)

‘History and Present of Botany at the
Pedagogical University of Cracow’
– the exhibition (Kraków, 8–21 April 2013)

Ósmego kwietnia b.r. w szklarni Instytutu Biologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, przy ul. Podchorążych 2, została otwarta wystawa pt. „Historia i terażniejszość botaniki w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie”. W otwarciu wystawy uczestniczyły władze uczelni oraz goście zaproszeni z różnych jednostek naukowych Krakowa (Ryc. 1). Przygotowanie wystawy było związane z obchodami jubileuszu „2013 Rokiem Botaniki Krakowskiej”. Jubileusz ten został zorganizowany z okazji 60-lecia Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk, 100-lecia Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz 230-lecia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dodatkowym bodźcem do przygotowania ekspozycji stała się przypadająca

również w bieżącym roku 60 rocznica powołania Zakładu Botaniki UP (dawnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej – WSP).

Celem wystawy było przedstawienie Uniwersytetu Pedagogicznego jako jednostki uczestniczącej w działalności badawczej, związanej z botaniką oraz kształceniem specjalistów z tej dziedziny. Ekspozycja adresowana była do pracowników naukowych, studentów, nauczycieli, uczniów oraz innych osób zainteresowanych botaniką.

Wystawa dotyczyła botaniki szeroko rozumianej, dlatego jej organizacją zajęli się pracownicy zakładów: Botaniki (dr Beata Barabasz-Krasny, dr Marcin Woch, st. tech. Ewa Korzeniak), Fizjologii Roślin (dr Grzegorz Rut, mgr Katarzyna Możdżeń, dr hab. Andrzej Rzepka – prof. UP) oraz Biologii Komórki i Genetyki (dr Katarzyna Gawrońska, dr Michał Nosek, dr hab. Andrzej Kornaś – prof. UP). Zakłady te utworzono na bazie wcześniej funkcjonującej w ramach uczelni Katedry Botaniki (Ryc. 2).

Każdy zakład przygotował poster dotyczący jego historii oraz tematyki badawczej realizowanej w różnych okresach funkcjonowania. W Zakładzie Botaniki poster opracował dr Marcin Woch, w Zakładzie Fizjologii Roślin dr Grzegorz Rut, a w Zakładzie Biologii Komórki i Genetyki dr Katarzyna Gawrońska oraz dr Michał Nosek. Uzupełnieniem tej części wystawy była ekspozycja wybranych publikacji, związanych z kierunkami badań botanicznych, prowadzonych dawniej i dziś w wyżej wymienionych zakładach.

W dziesięciu gablotach pokazano najciekawsze okazy i preparaty dydaktyczne, przechowywane w zbiorach Zakładu Botaniki UP. Preparaty te podzielono tematycznie na następujące grupy: zielniki stare i nowe, morfologia liści, stadia rozwojowe roślin naczyniowych, rośliny wodne, pasożytnicze i inne, nasiona i owoce, patogeny grzybowe roślin, grzyby zlichenizowane oraz makroskopowe glony morskie (Ryc. 3).

W pierwszych latach funkcjonowania uczelni, po 1946 roku, kiedy to brakowało materiałów dydaktycznych, studenci kierunków przyrodniczo-geograficznych musieli sami wykonywać

Ryc. 1. Władze uczelni oraz goście zaproszeni z różnych jednostek naukowych Krakowa podczas otwarcia wystawy. Od lewej: J. Mitka – Dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ, M. Wędzony – UP, A. Kornaś – UP, Z. Miszański – UP, Z. Długosz – Dziekan Wydziału Geograficzno-Biologicznego UP, R. Stawarz – Prodzikan Wydziału Geograficzno-Biologicznego UP, B. Barabasz-Krasny – UP, A. Skoczowski – UP, J. Biesaga-Kościelniak – Dyrektor Instytutu Fizjologii Roślin PAN im. F. Górskiego, M. Guzik – Z-ca Dyrektora Instytutu Biologii UP ds. Dydaktycznych, K. Wołowski – Dyrektor Instytutu Botaniki PAN im. W. Szafera, J. Waligóra – Prorektor UP im. KEN ds. Kształcenia (fot. E. Korzeniak).

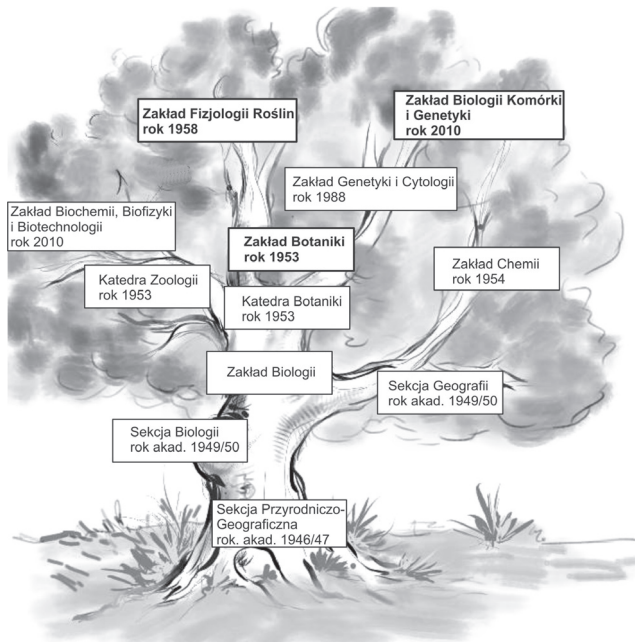
Fig. 1. The university authorities and guests invited from various scientific institutions of Kraków during the opening of the exhibition. From the left: J. Mitka – Director of the Botanical Garden of the Jagiellonian University, M. Wędzony – Pedagogical University, A. Kornaś – Pedagogical University, Z. Miszański – Pedagogical University, Z. Długosz – Dean of the Faculty of Geography and Biology of the Pedagogical University, R. Stawarz – Vice-Dean of the Faculty of Geography and Biology of the Pedagogical University, B. Barabasz-Krasny – Pedagogical University, A. Skoczowski – Pedagogical University, J. Biesaga-Kościelniak – Director of the F. Górski Institute of Plant Physiology of the Polish Academy of Science, M. Guzik – Vice-Director of the Institute of Biology of the Pedagogical University for the Teaching, K. Wołowski – Director of the W. Szafer Institute of Botany of the Polish Academy of Science, J. Waligóra – Vice-Rector of the Pedagogical University for the Education (photo E. Korzeniak).

preparaty, z których korzystali w trakcie zajęć. Dlatego też w zbiorach Zakładu Botaniki jest wiele preparatów sporządzonych przez dawnych studentów WSP, a obecnie znanych botaników np.: Henryka Chudybę, Eugeniusza Dubiela, Józefa Kiszkę, Jana Krupę, Ryszarda Popka i innych. Ekspozycja ta oprócz funkcji poglądowej miała również za zadanie pokazać, jak zmieniły się techniki wykonywania preparatów botanicznych i pomocy dydaktycznych. Wśród ciekawostek można wymienić zielnik dydaktyczny z lat 1870–1872, pochodzący ze zbiorów dr hab. Ryszarda Popka – prof. UP oraz oryginalne szklane

plytki do diaskopu, będące własnością dr hab. Andrzeja Kornasia – prof. UP.

W trakcie wystawy zaprezentowano również niewielką ekspozycję przekrojów drewna, opracowaną przez dr hab. Tomasza Zielonkę – prof. UP, specjalizującego się w dendroekologii.

Część wystawy przygotowana przez Zakład Fizjologii Roślin miała charakter warsztatów, w czasie których zorganizowane grupy zwiedzających mogły badać właściwości barwników fotosyntetycznych (chlorofil, karotenoidy) oraz określać wpływ pH na zmiany zabarwienia antocyjanów (Ryc. 4). W ramach tej części wystawy

Ryc. 2. Genealogia Zakładów: Botaniki, Fizjologii Roślin oraz Biologii Komórki i Genetyki, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Fig. 2. The genealogy of the Divisions of: Botany, Plant Physiology, Cell Biology and Genetics of the Pedagogical University in Krakow.

Ryc. 3. Gabloty eksponujące najciekawsze okazy i preparaty dydaktyczne, przechowywane w zbiorach Zakładu Botaniki UP (fot. B. Barabasz-Krasny).

Fig. 3. Showcases showing the most interesting specimens and teaching aids, stored in the collections of the Division of Botany of the Pedagogical University in Krakow (photo B. Barabasz-Krasny).

Ryc. 4. Część wystawy przygotowana przez pracowników Zakładu Fizjologii Roślin. Na fotografii K. Możdżeń – UP (fot. E. Korzeniak).

Fig. 4. Part of the exhibition prepared by the staff of the Division of Plant Physiology. On the photo K. Możdżeń – Pedagogical University (photo E. Korzeniak).

Ryc. 5. Grupa studentów z Uniwersytetu Rolniczego w Krakow zwiedzająca wystawę (fot. J. Puła).

Fig. 5. The group of students of the University of Agriculture in Krakow visiting the exhibition (photo J. Puła).

można było również obejrzyć poszczególne stadia rozwojowe epifitycznej paproci – płaskli łosiorogiej *Platynerium bifurcatum* (Cav.) C. Chr.: zarodniki, gametofity w stadium nitki, łopatkki, sercowate przedrośla, rosnące na zestalanej pożywce oraz sporofit z liśćmi sporofilowymi i okrywowymi. Kolejna część ekspozycji dotyczyła urządzeń wykorzystywanych dawniej w czasie ćwiczeń z fizjologii roślin (spektroskop, planimetr, filtry monochromatyczne, części mikrorespirometru oraz analizatora gazowego podczerwieni).

Osobną częścią wystawy były „Migawki florystyczne z Izraela” – niewielka ekspozycja fotograficzna autorstwa Beaty Barabasz-Krasny i Marcina Krasny. Fotografie do tej ekspozycji zostały wykonane podczas zorganizowanej w kwietniu 2011 roku przez Ogród Botaniczny UJ, wyprawy przyrodniczo-krajoznawczej do Izraela. W tej części pokazano 30 fotografii roślin dziko rosnących w Izraelu. Wybrano gatunki cechujące się specyficznymi właściwościami lub ciekawą historią np.: mandragorę lekarską *Mandragora autumnalis* Bertol., znane pod nazwą zbiorową róże jerychońskie *Asteriscus hierochunticus* (Michon) Wiklund oraz *Anastatica hierochuntica* L., rośliny pasożytnicze *Cistanche salsa* (C. A. Mey.) G. Beck, *C. tubulosa* (Schenk) Hook. f. i inne. Wszystkie fotografie opatrzone krótkimi opisami i mapkami rozmieszczenia w Izraelu.

Tłem całej wystawy były wielkoformatowe prace plastyczne, wykonane na podstawie preparatów mikroskopowych tkanek roślinnych przez artystę fotografa i grafika Mirosława Niesyto, absolwenta Instytutu Sztuki UP.

Ekspozycję zwiedzały nie tylko osoby prywatne, ale również wiele grup zorganizowanych, m.in.: uczniów gimnazjum oraz studentów Uniwersytetu Pedagogicznego, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (Ryc. 5).

Beata BARABASZ-KRASNY,
Katarzyna MOŹDŻEŃ, Grzegorz RUT,
Marcin W. WOCH

BOTANIKA NA XXIV MIĘDZYNARODOWYM KONGRESIE HISTORII NAUKI, TECHNIKI I MEDYCYNY (MANCHESTER, WIELKA BRYTANIA, 21–28 VII 2013)

Botany in the 24th International Congress of History of Science, Technology and Medicine (Manchester, Great Britain, 21–28 July 2013)

Kolejny¹, XXIV Międzynarodowy Kongres Historii Nauki, Techniki i Medycyny pod hasłem „Knowledge at work” odbył się w Manchesterze w Wielkiej Brytanii w dniach 21–28 lipca 2013 roku. Gościny obradom udzielił Uniwersytet Manchesterski (University of Manchester). W Kongresie wzięło udział aż 1745 osób z 59 państw. Tym razem najwięcej uczestników (aż 421) było, co zrozumiałe, z Wielkiej Brytanii. Z Polski w Kongresie wzięło udział jedynie 11 osób, co dało 28–30 miejsca (*ex aequo* z Kolumbią i Rumunią), za Republiką Czeską (13 osób), a przed Izraelem (10 osób). W porównaniu z poprzednim kongresem jest to ogromny spadek pozycji Polski (z miejsca 19–20). Przedstawiciele Polski reprezentowali kilka dyscyplin: historię botaniki, historię filozofii, historię fizyki, historię instrumentów

¹ Sprawozdania z trzech poprzednich kongresów zawierające również historię kongresów – patrz: Köhler P., Zemanek A. 1998. Botanika na XX Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki (Liège, Belgia, 20–26 lipca 1997). Botany in the 20th International Congress of History of Science (Liège, Belgium, 20–26 July 1997). *Wiadomości Botaniczne* 42(1): 83–85; Köhler P. 2005. Botanika na XXII [Międzynarodowym] Kongresie Historii Nauki (Pekin, Chiny, 24–30 VII 2005). Botany in the 22nd International Congress of History of Science (Beijing, China, 24–30 July 2005). *Wiadomości Botaniczne* 49(3/4): 55–58 i Köhler P. 2009. Botanika na XXIII Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki i Techniki (Budapeszt, Węgry, 28 lipca – 2 sierpnia 2009). Botany in the 23rd International Congress of History of Science and Technology (Budapest, Hungary, 28 July – 2 August 2009). *Wiadomości Botaniczne* 53(3/4): 137–139.

naukowych, historię matematyki, historię muzealnictwa oraz historię techniki.

W czasie trwania kongresu wygłoszono aż 1375 referatów podczas 162 sympozjów tematycznych i zebrań poszczególnych sekcji. Wśród prezentacji tylko 42 (trochę ponad 3%) dotyczyły różnych zagadnień historii botaniki. Najwięcej referatów wygłoszili uczestnicy z Wielkiej Brytanii (8), następnie – Francji i Brazylii (po 4) i Szwecji (3). Referaty te nie były zebrane w jednym sympozjum czy sekcji. Dlatego poniżej podaję ich spis:

– Sympozjum S020 *Plant science and global food security in the twentieth century*: Tae-Ho Kim (Seoul National University Hospital, Korea Południowa) „Atomic radiation versus human hands: the Cold War and rice breeding in South Korea in the 1960–70s”, Harro Maat (Wageningen University, Holandia) „Upland versus lowland rice in the twentieth century”, Dominic Glover (Wageningen University, Holandia) „Tracing the roots of the ‘root revolution’: exploring the origins of the system of rice intensification”.

– Sympozjum S022. *From natural history to ecology: towards a comparative history of life sciences in the long nineteenth century*: Brigitte Hoppe (Ludwig-Maximilians-University of Munich, Niemcy) „Early ecological observations: theoretical basis and empiricism in natural history”, Staffan Mueller-Wille (University of Exeter, Wielka Brytania) „Botanical arithmetic: cataloguing and quantifying living nature around 1800”, Jonathan Oldfield (University of Glasgow, Wielka Brytania) „Russian geography and the Commission for the Study of the Natural Productive Forces of Russia (KEPS)”, Denis Shaw (University of Birmingham, Wielka Brytania) „The science behind the Great Stalin Plan (1948–1953): nineteenth- and early twentieth-century precedents”.

– Sympozjum S025. *Headwinds through the Iron Curtain: fundamental and applied sciences in Communist Eastern Europe*: Piotr Köhler (Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska) „Lysenkoism in biological textbooks in Poland”, Cristiana Oghina-Pavie (University of Angers CERHIO UMR 6258, Francja) „Plant

breeding versus evolution in Romania (1948–1965): complementarities and contradictions”, Alexandru S. Bologa (Academy of Romanian Scientists Section of Biological Sciences / Romanian Committee of History and Philosophy of Science and Technology, Subcommittee Constantza, Rumunia) „Biology under communist rule: preserving professional ethics”.

– Sympozjum S029. *Visual, material and empirical culture in early-modern Iberian science: artifacts, regiments, vessels, nautical charts, natural specimens, cosmographers, naturalist and pilots*: Jana Černá (University of West Bohemia, Republika Czeska) „Iberian science, the discovery of the New World and early-modern Czech lands”, Emma Sallent del Colombo (Universitat de Barcelona, Hiszpania) „Natural history illustrations between Bologna and Valencia: the Aldrovandi-Pomar case study”.

– Sympozjum S040. *Science in agriculture: interactions of science, agriculture and environment*: Dominic Berry (University of Leeds, Wielka Brytania) „The National Institute of Agricultural Botany and British genetics, 1919–1930”, Olga Elina (S. I. Vavilov Institute for the History of Science and Technology, Russian Academy of Sciences, Rosja) „‘Seleksiya’ as a plant-breeding discipline in Russia, 1900s–1940: from breeding experiments to seed bank”.

– Sympozjum S048. *Putting Chinese natural knowledge to work in the long eighteenth century*: Bettina Dietz (Hong Kong Baptist University, Hong Kong) „Pehr Osbeck’s trip to China, 1750–52, and information management in eighteenth-century natural history”.

– Sympozjum S060. *The transmission of medical knowledge in the Islamic world*: Akihiro Tawara (Keio University, Japonia) „Avicenna’s denial of life in plants”.

– Sympozjum S079. *Materia medica and pharmacy: from the medicinal virtues to the active principles of plants*: Liliana Schifter, Patricia Aceves (Universidad Autónoma Metropolitana Xochimilco, Meksyk) „Chemistry and pharmacy at the Instituto Médico Nacional: tradition and modernity in Mexico (1890–1915), Vera Cecilia Machline (Pontificia Universidade Católica de

São Paulo, Brazylia) „Luso-Brazilian antiscorbutic herbs”, Marcia H. M. Ferraz i Ana Maria Alfonso-Goldfarb (Pontificia Universidade Católica de São Paulo, Brazylia) „The definition and isolation of ‘active principles’ of plants in the early-nineteenth century”, Silvia Waisse i Conrado M. Tarcitano Filho (Pontificia Universidade Católica de São Paulo, Brazylia) „Opium before morphine: the elusive quest for the active principle of drugs”, Vera Dorofeeva-Lichtmann (CNRS-EHESS, Francja) „Spatial arrangement of healing plants in the *Shanhajing* (itineraries of mountains and seas, composed first century BC)”, Mariana Ortiz (Universidad Autónoma del Estado de México, Meksyk) i Angélica Morales Sarabia (Universidad Nacional Autónoma Metropolitana, Meksyk) „Psycho-active drugs research within Mexico’s Instituto Medico Nacional, 1888–1915”, Célia Cabral (University of Coimbra, Portugalia) „Pharmacy, cinchona and quinine in Portugal from the eighteenth to the twentieth century”.

– Sympozjum S086. *Data at work*: Sabina Leonelli (University of Exeter, Wielka Brytania) „Putting data to work in plant science, 1990–2012”.

– Sympozjum S108. *Knowledge at work in the oceans of the world*: Walter Lenz (Institute of Oceanography, University of Hamburg, Niemcy) „On the understanding of plankton blooms in the North Sea: from single-net catches to 3D-dynamical computer simulations”, Julie Davies (University of Melbourne, Australia) „Botanizing at Badminton House: the botanical pursuits of Mary Somerset, first Duchess of Beaufort”, Helen Anne Curry (University of Cambridge, Wielka Brytania) „Garden biotech: amateur experimental biology in the twentieth century”, Christer Nordlund (Umeå University, Szwecja) „Peat bogs as archives: Lennart von Post and the development of pollen analysis during World War”.

– Sympozjum T154. *Sources and biography*: Christiane Liliane Nivet (Université Paris7 Denis Diderot, Francja) „Was Gregor Mendel subjected to feudal servitude before becoming a monk in 1843?”, Clare Hickman (Kings College London, Wielka Brytania) „The garden as a laboratory: the

role of domestic gardens as places of scientific exploration in the long eighteenth century”.

– Sympozjum T165. *Contexts of natural history*: Anto Leikola (University of Helsinki, Finlandia) „Pehr Kalm: the eighteenth-century traveller in America and the father of ecology in Finland”, Hanna Hodacs (Royal Swedish Academy of Science, Szwecja) „Understanding tea from China in eighteenth-century Europe”, Lucie Čermáková (Department of Philosophy and History of Science, Charles University, Prague, Republika Czeska) „Using senses in sixteenth-century plant description”, Jenny Beckman (Uppsala University, Szwecja) „Handbooks and the making or breaking of scientific careers”, Isabelle Charmantier (University of Exeter, Wielka Brytania) „Carl Linnaeus’s *Materia medica*”, Caroline Gillan (National University of Ireland, Galway, Irlandia) „Ties of gratitude: the relationship between patron and client”.

– Sympozjum T166. *Eighteenth- and nineteenth-century biological sciences*: Fernando Luna (Northern Rio de Janeiro State University, Brazylia) „A case study on the flow of information about medicinal plants between Europe and South America in the eighteenth century”.

– Sympozjum T167. *Working worlds of the twentieth-century biological sciences*: Sophie Jourdin (Centre François Viète, Université de Nantes, Francja) „Etude des relations entre sciences fondamentales et appliquées dans le cas du laboratoire du phytotron de Gif-sur-Yvette”, Chittabrata Palit (Jadavpur University, Kalkuta, Indie) „The scientific thoughts of Girish Chandra Bose on botany”.

– Sympozjum T176. *East Asian medicine*: Eunjeong Ma (Pohang University of Science and Technology, Korea Południowa) „The herbal pharmaceutical industry in Korea: particularities and universalities over commercialized herbal medicines”.

– Sympozjum T178. *Science, medicine, industry and markets*: Maxine Ewankow (Antioch University New England, Stany Zjednoczone) „Mexican agriculture, the Green Revolution, and their relationship to the histories of ecology, genetics, and molecular biology”.

– Sympozjum T196. *Pedagogy and textbooks: Inês Gomes (University of Lisbon, Portugalia) „100 years of natural history collections in secondary schools in Portugal: the inventories”*.

Po kongresie organizatorzy nie przewidują opublikowania materiałów. Przygotowali jedynie wersję elektroniczną na USB.

Piotr KÖHLER

**II MIĘDZYNARODOWA
KONFERENCJA NAUKOWA „MODERN
PHYTOMORPHOLOGY” LWÓW– UKRAINA,
14–16 MAJ 2013**

**2th International Scientific Conference on Plant
Morphology ‘Modern Phytomorphology’
(Lviv – Ukraine 14–16 May 2013)**

W 2013 roku odbyła się we Lwowie II Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Modern Phytomorphology”. Głównymi organizatorami konferencji byli pracownicy: Wydziału Biologii Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franko, Wydziałów Biologii, Ekologii i Biotechnologii oraz Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody Narodowego Uniwersytetu Jurija Ferdkoviycha w Czerniowcach, Państwowego Muzeum Historii Naturalnej NAS Ukrainy, Instytutu Ekologii Karpat NAS Ukrainy. Współorganizatorami byli także członkowie Lwowskiego Oddziału Ukraińskiego Towarzystwa Botanicznego.

W pracach komitetu naukowego konferencji uczestniczyli: prof. dr hab. M. A. Golubets (Honorowy Dyrektor Instytutu Ekologii Karpat NAS Ukrainy), prof. dr hab. L. A. Tassenkevich (Kierownik Katedry Botaniki Uniwersytetu Lwowskiego), dr hab. Z. I. Mamchur (Prorektor Uniwersytetu Lwowskiego), prof. dr hab. Yo. M. Berko (Katedra Ekologii i Biologii Lwowskiego Uniwersytetu Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii), prof. dr hab. Yu. M. Chernobay (Dyrektor Muzeum Historii Naturalnej NAS Ukrainy), dr hab. I. I. Chornej (Kierownik Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody

Uniwersytetu w Czerniowcach), prof. dr hab. V. A. Fedorenko (Kierownik Katedry Genetyki i Biotechnologii Uniwersytetu Lwowskiego), dr hab. I. S. Hamar (Dziekan Wydziału Biologii Uniwersytetu Lwowskiego), prof. dr hab. S. Ya. Kondratyuk (Kierownik Zakładu Lichenologii i Briologii Instytutu Botaniki NAS Ukrainy), dr M. P. Kozlovsky (Dyrektor Instytutu Ekologii Karpat NAS Ukrainy), dr O. V. Lobachevska (Kierownik Zakładu Ekomorfogenezy Roślin Instytutu Ekologii Karpat NAS Ukrainy), prof. dr hab. M. M. Marchenko (Dziekan Wydziału Biologii, Ekologii i Biotechnologii Uniwersytetu w Czerniowcach), prof. dr hab. O. I. Terek (Kierownik Katedry Fizjologii Roślin i Ekologii Uniwersytetu Lwowskiego), prof. dr hab. Yo. V. Tsaryk (Kierownik Zakładu Ekologii Populacji Instytutu Ekologii Karpat NAS Ukrainy). Sekretarzem konferencji był podobnie jak w ubiegłym roku dr A. V. Novikoff, pracownik Muzeum Historii Naturalnej NAS Ukrainy.

Obrazy konferencyjne odbywały się w zażytkowym gmachu Wydziału Biologii i Katedry Botaniki Uniwersytetu Lwowskiego, przy ul. Hrushevskiego 4. Ceremonia otwarcia konferencji rozpoczęła się we wtorek (14 maja) o godz. 11 i podczas jej trwania głos zabierali kolejni przedstawiciele jednostek biorących udział w organizacji konferencji (Ryc. 1). Po otwarciu rozpoczęły się właściwe obrady konferencyjne. Prowadzącą pierwszej sesji konferencyjnej była Pani prof. Lidia Tassenkevich. W ramach tej sesji przed przerwą obiadową wygłoszone zostały referaty plenarne: prof. Yosypa Berko, dotyczący „Monopodialnych systemów pędów u wargowych (*Lamiace*) we florze Ukrainy i modeli ich formowania„ (Ryc. 2) oraz dr Oksany Lobachevskiej pt. „Cechy morfologiczne bezpłciowych organów reprodukcji u mszaków”. Po tym referacie głos zabrała doc. Anastasiya Odintsova, a referat jej dotyczył zagadnienia wertykalnego podziału na strefy przegród nektarników u jednoliściennych (Ryc. 3).

Tego samego dnia, po przerwie obiadowej, odbyła się sesja posterowa. Przewodniczył jej dr Andrew Novikoff. Na sesję zgłoszone zostały 23 plakaty, odnoszące się do szeroko rozumianej

Ryc. 1. Ceremonia otwarcia II Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Modern Phytomorphology” (fot. M. R. Novikoff-Supp).

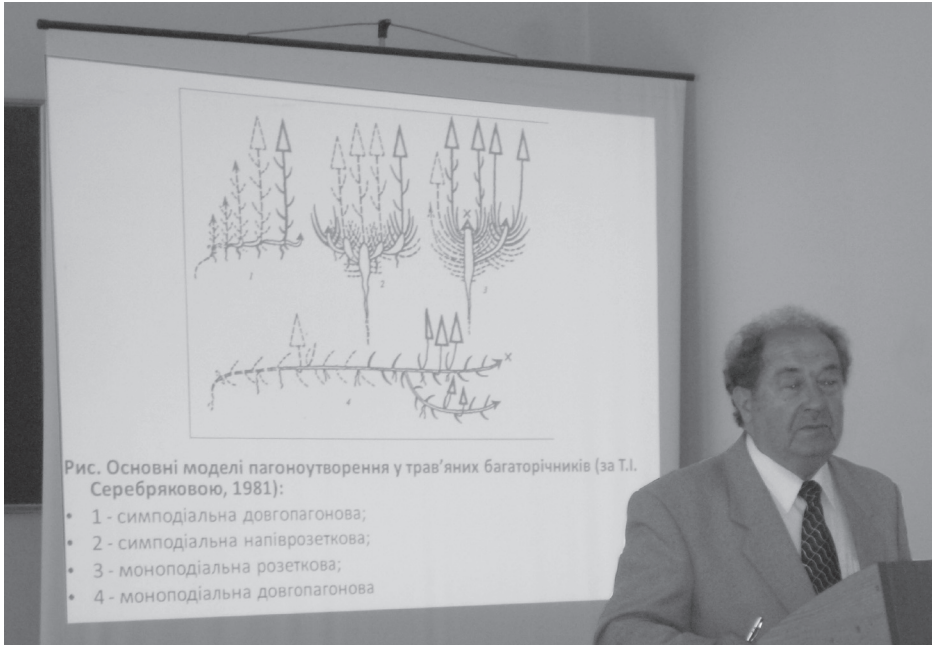
Fig. 1. The opening ceremony of the 2th International Scientific Conference ‘Modern Phytomorphology’ (photo M. R. Novikoff-Supp).

problematyki fitomorfologicznej. Dominowały tu dwa zasadnicze nurty tematyczne: jeden dotyczył zróżnicowania morfologicznego roślin występujących w naturalnych warunkach środowiskowych a drugi odnosił się do wpływu różnych czynników fizycznych i chemicznych na zmiany morfologii roślin w warunkach hodowli.

Dyskusja nad plakatami i porannymi referatami mogła być kontynuowana w kularach, ponieważ wieczorem uczestnicy konferencji wzięli udział w uroczystej kolacji powitalnej.

Następnego dnia (15 maja) przewodnictwo w obradach konferencyjnych kontynuowała Pani prof. Lidia Tassenkevich. Tematyka referatów oscylowała wokół ogólnej anatomii i morfologii roślin. W ramach tej sesji wygłoszonych zostało 8 zaplanowanych referatów, a wśród nich: „Przydatność oznaczania cech morfologicznych w różnorodności wewnątrz- i międzygatunkowej fiołków (*Viola* L., *Violaceae*)” (G. Migdałek i wsp.), „Analiza biomasy nadziemnej i korzeni szarłat

szorstkiego (*Amaranthus retroflexus* L.) w zależności od obsady roślin” (J. Puła, A. Stokłosa), „Strukturalne jednostki systemów korzeniowych *Thymus marschallianus* Willd. (*Lamiaceae*)” (E. Kolegova) i inne. Wśród przedpołudniowych prelegentów znalazł się również prof. Józef Mitka, którego referat, przeniesiony z poprzedniego dnia, nosił tytuł: „Holocenska historia *Aconitum* w polskich Karpatach Zachodnich i sąsiednich regionach: migracje dalekobieżne czy zagadkowe refugia?” (Ryc. 4). W godzinach przedpołudniowych, w ramach tej samej sesji, zaprezentowano jeszcze 9 kolejnych wystąpień, m.in.: „Model rozmieszczenia aureoli oraz powierzchniowych porów w okrywach u centrycznych okrzemek *Coscinodiscus* Ehr. i *Thalassiosira* Cl.” (A. M. Lyakh), „Analiza porównawcza struktury liści *Medicago lupulina* L. (*Leguminosae*)” (T. A. Tsutsupa, N. S. Stupacova), „Morfogeneza i struktura organizacji korzeni dwóch form życiowych *Scutellaria supina* L.” (V. A. Cheryomushkina, A. A. Guseva) i inne.

Ryc. 2. Prof. dr hab. Yosyp Berko (Lwów, Ukraina) podczas wykładu plenarnego (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 2. Professor Yosyp Berko (Lviv, Ukraine) during the plenary lecture (photo M. R. Novikoff-Supp).

Ryc. 3. Wykład Docent Anastasiyi Odintsovej (Lwów, Ukraina) (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 3. Lecture of Associate Professor Anastasiya Odintsova (Lviv, Ukraine) (photo M. R. Novikoff-Supp).

Ryc. 4. Prof. Józef Mitka (Kraków, Polska) w trakcie swojego wykładu (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 4. Professor Józef Mitka (Krakow, Poland) during his lecture (photo M. R. Novikoff-Supp).

Sesję popołudniową poprowadziła Pani docent Anastasiya Odintsova. Ogólna tematyka sesji związana była z morfologią organów reprodukcyjnych roślin. W ramach tej sesji przedstawiono aż 12 referatów tematycznych. Jako ciekawe można przytoczyć tytuły niektórych z nich: „Anatomia zalążków wybranych apomiktycznych taksonów z rodziny astrowatych *Asteraceae*” (K. Musiał, M. Kościńska-Pająk), „Niektóre osobliwości morfogenezy kwiatostanów w rodzaju *Brexia* Noronha ex Thouars (*Celastraceae*)” (I. A. Savinov), „Parametry morfometryczne i kiełkowanie nasion *Origanum vulgare* L. uprawianego na Krymskim Przedgórzu” (E. F. Myagkih), „Morfologia gynocecium i anatomii naczyń u *Gladiolus ×hybridus* C. Morren hort. (*Iridaceae* Juss.)” (C. I. Skrypec, A. V. Odintsova).

Ten pracowity dzień konferencyjnych obrad zakończono wieczornym spacerem po zabytkowych uliczkach Lwowa. Uczestnicy konferencji

mogli po raz kolejny podziwiać piękno tego urokliwego miasta o skomplikowanej historii.

W kolejnym dniu konferencji (czwartek 16 maja) przedpołudniową sesję referatową prowadził Pan dr hab. Anriy Prokopiv. Tematyka sesji dotyczyła ponownie ogólnej morfologii roślin. Zaprezentowano tu łącznie 14 referatów. Wybrane z nich to: „Morfo-anatomiczne cechy liści *Campanula trachelium* L. w stepowej strefie Ukrainy” (I. Krohmał, M. Netsvetov), „Nowości w diagnostyce roślin z czerwonej listy z rodzaju *Hedysarum*” (I. Popova, T. Plaksina, V. Ryzhov, L. Tarasenko), „Ontomorfogeneza *Agastache rugosa* (Fisch. i CA Mey.) O. Kuntze ex situ” (G. O. Rudik), „Mikromorfologia powierzchni liści gatunków *Coelogyne* Lindl. (*Orchidaceae* Juss.) w warunkach hodowli szklarniowych” (A. G. Gyrenko).

Ostatnią już sesję referatową prowadziła Pani profesor Olga Terek. Ogólna tematyka

tej sesji odnosiła się do morfo-fizjologii roślin. Tym razem zaprezentowano 6 referatów tematycznych, między innymi: „Ocena tolerancji na kadm i nikiel odmian kukurydzy na podstawie wzrostu korzeni i pędów” (V. M. Gryshko, D. V. Syshchykov, T. A. Artiushenko, I. Matusikova), „Histologia, histochemia i SEM to użyteczne narzędzia do badania procesów regeneracji roślin w hodowli tkankowej” (P. Żabicki, B. Ślęzak, M. Tuleja, P. Malec, E. Kuta), „Wpływ tlenu azotu i kwasu szczawiowego na *Triticum aestivum* L. zainfekowany przez *Septoria tritici* Blotch” (I. V. Zhuk, G. M. Lisova, Z. M. Dovgal, O. P. Dmitriev) i inne.

Tego samego dnia, odbyła się dyskusja końcowa podsumowująca całą konferencję oraz nastąpiła ceremonia oficjalnego zamknięcia obrad II Konferencji „Modern Phytomorphology”. W piątek, 17 maja, dla najwytrwalszych uczestników konferencji organizatorzy przewidzieli jeszcze prezentację oprogramowania ScratchPads 2.0 EN oraz wieczorną biesiadę przy piwie.

Na konferencję zgłosiło się 258 osób z 16 krajów, w tym czynny udział wzięło 85 osób, pozostali to współautorzy publikacji (178 osób). W czasie obrad wygłoszono 4 plenarne referaty, 39 tematycznych oraz przedstawiono 25 posterów (2 nie ujęte w programie). Najliczniejszą grupę uczestników konferencji stanowili naukowcy z Ukrainy (91 osób), co odpowiadało 35,3% całości uczestników. Liczna grupa, 78 osób – 30, 2%, była reprezentowana z Polski oraz 38 osób – 14%, z Rosji. Nie zabrakło także uczestników z Gruzji, Białorusi, Kazachstanu, Azerbejdżanu, Mołdawii, Litwy oraz z Turcji, Rumunii, Albanii, Słowacji, Niemiec, Holandii, a nawet Indii. Potwierdza to duże zainteresowanie tematyką konferencji i potrzebę organizowania kolejnych tego rodzaju spotkań naukowych.

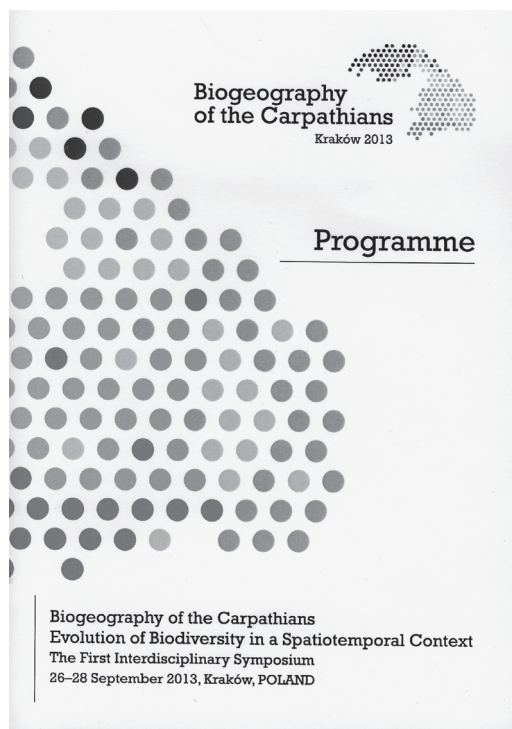
Recenzowane artykuły pokonferencyjne zostały opublikowane w dwóch tomach – III i IV czasopisma *Modern Phytomorphology*. Publikacje te są dostępne w formie plików pdf na stronie <http://phytomorphology.org/>.

Joanna PUŁA,
Beata BARABASZ-KRASNY

**KONFERENCJA „BIOGEOGRAFIA KARPAT:
EWOLUCJA BIORÓŻNORODNOŚCI
W CZASIE I PRZESTRZENI – PIERWSZE
INTERDYSCYPLINARNE SYMPOZJUM”
(KRAKÓW, 26–28 WRZEŚNIA 2013)**

**Conference ‘Biogeography of the Carpathians:
evolution of biodiversity in a spatiotemporal
context – The first interdisciplinary symposium’
(Kraków, 26–28 September 2013)**

Konferencja dotyczyła zagadnień biogeografii Karpat – jednego z głównych elementów systemu wysokich gór Europy, obszaru o zasadniczym znaczeniu dla bioróżnorodności Europy Środkowej. Obejmowała takie, bardzo aktualne we współczesnych badaniach przyrodniczych, tematy jak: ewolucja bioty Karpat w czasie i przestrzeni, historia kształtowania się zasięgów organizmów w Karpatach, identyfikacja regionów Karpat szczególnie ważnych z punktu

Ryc. 1. Okładka programu konferencji z jej logo.

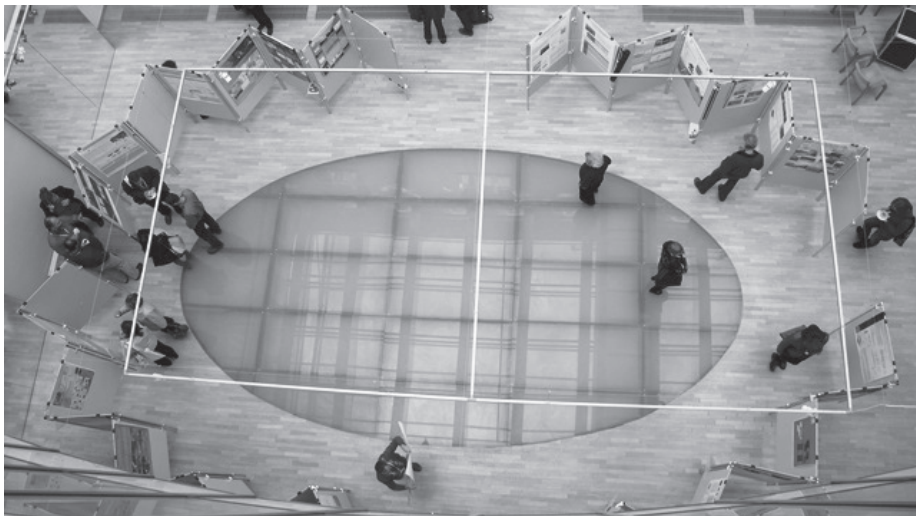
Fig. 1. Cover of the conference programme with the conference logo.

widzenia bioróżnorodności, czy biogeograficzne powiązania Karpat z innymi masywami górskimi Europy oraz z Arktyką. Ważnym założeniem był interdyscyplinarny charakter spotkania mający na celu integrację różnych środowisk badaczy dzięki otwarciu na szeroki zakres warsztatowy (od zastosowania analiz genetycznych, poprzez rekonstrukcje paleobotaniczne po modelowanie zmian w rozmieszczeniu nisz ekologicznych) oraz taksonomiczny (botanika, mykologia, zoologia).

Powyższe założenia konferencji zostały w pełni zrealizowane. Wzięło w niej udział ponad 160 uczestników, w tym ponad 55% (91 osób) z zagranicy: ze Słowacji, Czech, Rumunii, Węgier, Ukrainy, Austrii, Szwajcarii, Niemiec i Wielkiej Brytanii. Warto szczególnie podkreślić, że konferencja zgromadziła zarówno wielu młodych naukowców (w tym doktorantów) jak i dużą grupę doświadczonych badaczy o renomie międzynarodowej. Program sesji referatowych i posterowych (Ryc. 1) obejmował przekrój aktualnych badań dotyczących Karpat od paleobotaniki, poprzez taksonomię, analizy molekularne po modelowanie nisz ekologicznych, na przykładach z różnych grup biologicznych (m.in. rośliny naczyniowe, grzyby, śluzowce, mszaki,

porosty, owady, płazy, ptaki). Sesje referatowe zostały podzielone na cztery grupy tematyczne, otwierane wykładami wprowadzającymi: (I) Historical biogeography and diversity of assemblages: palaeobiological perspective; (II) Carpathians in a larger biogeographical context; (III) Diversity patterns and phylogeography in the Carpathians; (IV) Ecological drivers of the Carpathian biodiversity. Do wygłoszenia wykładów wprowadzających zaproszono takich uczonych jak: Enikő K. Magyari – Węgry, Zoltán Varga – Węgry, Dušan Gömöry – Słowacja i Niklaus E. Zimmermann – Szwajcaria. W sumie przedstawiono 33 referaty reprezentujące całość tematyki konferencji. Poszczególne części sesji referatowych (8) prowadzili uznani specjaliści: Dorota Nalepka, Angelica Feurdean, Lujza Keresztes, Andreas Tribsch, Karol Marhold, Lydia Tasenkevich, Piotr Mleczko i Milan Valachovič. Sesjom referatowym towarzyszyła bogata i bardzo interesująca sesja posterowa, która obejmowała 73 prezentacje posterowe dostępne przez cały czas trwania konferencji.

Sesja naukowa konferencji odbyła się w Międzynarodowym Centrum Kultury przy Rynku Głównym (Ryc. 2). Nieformalny wieczorny panel dyskusyjny zaplanowano natomiast przy

Ryc. 2. Sesja posterowa w patio Międzynarodowego Centrum Kultury (fot. M. Ronikier).

Fig. 2. Poster session in the patio of the International Cultural Centre (photo M. Ronikier).

Ryc. 3. Uczestnicy sesji terenowej, Kuźnice, 28 września 2013 (fot. J. Cieślak).

Fig. 3. Participants of the field session, Kuźnice, 28 September 2013 (photo J. Cieślak).

lampce wina w stylowych wnętrzach Sali bł. Jakuba przy Klasztorze Ojców Franciszkanów na ul. Franciszkańskiej. Zwieńczeniem konferencji była naukowa sesja terenowa w Tatrach jako najbardziej zróżnicowanym pod względem ukształtowania i bioty pasmie Karpat Zachodnich (Ryc. 3, 4). W sesji terenowej wzięło udział ponad 40 osób. Dzięki przychylności Dyrekcji Tatrzańskiego Parku Narodowego opiekę nad stroną merytoryczną w terenie, obok organizatorów, pełnił pracownik Centrum Edukacji Przyrodniczej Parku – Paweł Szczepanek. Program sesji obejmował: spotkanie w siedzibie Dyrekcji TPN we wspaniale zrewitalizowanym zespole dworsko-parkowym w Kuźnicach, zwiedzanie stałej wystawy zbiorów przyrodniczych Antoniego Kocyana w kuźnickiej Wozowni, wyjazd kolejką linową na Kasprowy Wierch oraz pieszą wycieczkę malowniczą trasą zejściową przez Halę Gąsienicową do Kuźnic (trasa: Kasprowy W. – Liliowe – Murowaniec – Skupniów Uplaz – Kuźnice). Niespodziewaną atrakcją dla

uczestników na szczycie Kasprowego Wierchu było zwiedzanie Wysokogórskiego Obserwatorium Meteorologicznego IMGW oraz mieszczącego się w jego budynku Laboratorium Chromatografii Gazowej Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej AGH „KasLab” (z interesującą prelekcją pracownika AGH, Michała Gałkowskiego). W trakcie zejścia w pięknej scenarii Przełęczy Liliowej odbyła się spontaniczna dyskusja naukowa dotycząca problemów szeroko pojętej filogeografii ekosystemów wysokogórskich Europy. W dyskusji udział wzięli m.in. Anca Geanta, Marcus Koch, Harald Nickfeld, Mihai Pușcaș, Michał Ronikier, Peter Schönswetter i Andreas Tribsch.

Imponująca organizacyjnie była również forma i zasięg upowszechniania konferencji i jej wyników. Przed konferencją informacje były szeroko rozpowszechnione w formie komunikatów e-mailowych, a także informacji o konferencji m.in. w impaktowym czasopiśmie *Taxon* i w internetowym biuletynie International

Ryc. 4. Grupa młodych uczestników sesji terenowej przy schronisku w Murowańcu (fot. J. Cieślak).

Fig. 4. Group of young participants of the field session at the Murowaniec mountain hut (photo J. Cieślak).

Biogeography Society (*Frontiers of Biogeography*). W dynamiczny sposób prowadzona była strona internetowa konferencji: <http://bio.botany.pl/carpathians-biogeography>. Abstrakty prezentacji zostały opublikowane w formie odrębnego zeszytu *Acta Biologica Cracoviensia series Botanica*, suplement do rocznika 2013, udostępnionego w formie pliku pdf na stronie internetowej czasopisma (http://www2.ib.uj.edu.pl/abc/?d=sup_55_s1). Dzięki temu, abstrakty konferencyjne są indeksowane w międzynarodowych bazach, m.in. Web of Science. W ramach wydawnictw pokonferencyjnych przygotowywany jest specjalny numer tematyczny *Biological Journal of the Linnean Society* – jednego z prestiżowych, międzynarodowych czasopism poświęconych ewolucji biologicznej. Numer ten będzie prawdopodobnie udostępniony w całości w Internecie na zasadzie Open Access.

Organizatorami i fundatorami konferencji były takie instytucje jak: Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk, Instytut

Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Komitet Botaniki PAN, Fundacja Botaniki Polskiej oraz Polsko-Szwajcarski Program Naukowy (poprzez grant PSPB-161/2010 realizowany w Pracowni Analiz Molekularnych IB PAN będącej koordynatorem konferencji). W skład międzynarodowego komitetu naukowo-organizacyjnego weszli: Michał Ronikier (IB PAN) – przewodniczący, Nadir Alvarez (University of Lausanne, Szwajcaria), Elżbieta Cieślak, Patrik Mráz (Charles University w Pradze, Czechy), Mihai Pușcaș (Botanical Garden, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Rumunia), Anna Ronikier (IB PAN), Agnieszka Wacnik (IB PAN), Joanna Zalewska-Gałosz (IB UJ). Konferencja stanowiła jedno z głównych wydarzeń naukowych towarzyszących obchodom Roku Botaniki Krakowskiej ustanowionego z okazji okrągłych rocznic utworzenia trzech głównych instytucji botanicznych w Krakowie, w tym 60-lecia Instytutu Botaniki PAN (por. strona internetowa: <http://www.botanika-jubileusz-krakow.pl>). Wpisuje się tym samym w długą

tradycję badań nad Karpatami prowadzonych w Krakowie i – szerzej – w Polsce.

Warto podkreślić, że ta zorganizowana z dużym rozmachem konferencja odegrała w środowisku naukowym rolę szczególną. Stanowiła pierwsze interdyscyplinarne forum wymiany informacji dla przyrodników polskich i zagranicznych prowadzących badania na terenie Karpat i posłużyła konsolidacji współpracy międzynarodowej w tym zakresie. Wysoki standard zarówno strony merytorycznej jak logistycznej świadczy o tym, że organizatorzy dołożyli wszelkich starań, aby poziom naukowy i organizacyjny odpowiadał randze tego typu międzynarodowego wydarzenia. Konferencja została z entuzjazmem przyjęta i bardzo pozytywnie oceniona przez uczestników, co przełożyło się na postulat, aby krakowska konferencja rozpoczęła cykliczne, międzynarodowe spotkania poświęcone zagadnieniom biogeografii i bioróżnorodności Karpat.

Lucyna ŚLIWA

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W 2012 ROKU

Annual Report 2012, Polish Botanical Society

Na posiedzeniu w dniu 8 grudnia 2012 roku Zarząd Główny PTB podjął decyzję o uproszczeniu formularza sprawozdawczego. Zmiany miały także na celu wyraźne oddzielenie działalności Stowarzyszenia od dorobku naukowego jego członków. W odpowiedzi na zawarty w *Protokole Głównej Komisji Rewizyjnej Polskiego Towarzystwa Botanicznego z dnia 29 maja 2012 roku* wniosek o zwiększenie dbałości o przekazywanie informacji o osobach zmarłych,

Sekretariat PTB zaproponował wprowadzenie do sprawozdań rocznych nowego punktu – *Pożegnania*.

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Według sprawozdań z działalności Oddziałów PTB (stan na grudzień 2012 roku), Polskie Towarzystwo Botaniczne liczy 910 członków. Skład osobowy Zarządów Oddziałów i Sekcji PTB przedstawiono w Tabelach 1 i 2. W roku sprawozdawczym nie działały Zarządy Sekcji Fykologicznej i Dendrologicznej oraz Zarząd Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim. Dane dotyczące liczebności Oddziałów i Sekcji zamieszczono w Tabelach 3 i 4.

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

1. ORGANIZOWANIE KONFERENCJI NAUKOWYCH

W minionym roku Polskie Towarzystwo Botaniczne uczestniczyło w organizacji następujących konferencji, sympozjów i warsztatów naukowych:

– 2. Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Szkoleniowa pt. Plant – the source of research material, Lublin, 18–20.10.2012; organizatorzy: Oddział Lubelski PTB, Lubelskie Towarzystwo Wspierania Nauk Farmaceutycznych, Ogród Botaniczny UMCS w Lublinie, Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Zakład Chemii Analitycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Zakład Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Zakład Fizjologii Roślin Instytutu Biologii i Biochemii UMCS w Lublinie, Katedra Warzywnictwa i Roślin Leczniczych Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Komisja Nauk Medycznych Oddziału PAN w Lublinie, Komitet Biochemii i Biofizyki PAN; cele: wymiana doświadczeń i poszerzenie współpracy między specjalistami z różnych dziedzin, których łączy zamięłowanie do roślin; liczba uczestników – 380, liczba referatów – 53, liczba posterów – 281.

Tabela 1. Skład osobowy władz oddziałów PTB.

Oddział	Data wyboru	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz	Skarbnik
Białostocki	5.11.2010	dr hab. Grażyna Łaska	dr Alicja Piotrowska-Niczyporuk	dr hab. Andrzej Bajguz	dr Izabela Tałałaj
Bydgoski	14.06.2010	dr Barbara Waldon-Rudzionek	dr inż. Maciej Korczyński	dr inż. Tomasz Stosik	dr inż. Anna K. Sawilska
Gdański	20.05.2010	prof. dr hab. Jacek Herbich	mgr Michał Machnikowski	dr hab. Monika Badura	dr Krystyna Burkiewicz
Kielecki	17.06.2010	dr Anna Łubek	dr hab. Janusz Łuszczynski, prof. UJK	dr hab. Renata Piwowarczyk	dr Joanna Ślusarczyk
Krakowski	15.04.2010	prof. dr hab. Konrad Wołowski	prof. dr hab. Ludwik Frey	dr Paweł Kapusta	prof. dr hab. Krystyna Towpasz
Lubelski	27.04.2010	dr hab. Ewa Szczuka, prof. UMCS	dr hab. Marek Kucharczyk	dr Grażyna Szymczak	dr Aneta Suliborska
Łódzki	17.06.2010	dr hab. Małgorzata Posmyk, prof. UŁ	dr hab. Emilia Andrzejewska-Golec, prof. UŁ	dr Izabela Kałucka	dr hab. Jacek Patykowski, prof. UŁ
Olsztyński	2.03.2010	prof. dr hab. Czesław Hołdyński	nie wybrano	dr Elżbieta Ejdys	dr Dariusz Kubiak
Poznański	2.06.2010	prof. dr hab. Maria Wojterska	Dr hab. Justyna Wiland-Szymańska	dr hab. Piotr Szkudlarz	mgr Monika Zgrabczyńska
Skierniewicki	15.04.2010	dr hab. Eleonora Gabryszewska	dr Hanna Bryk	dr Adam Marosz	dr Ludwika Kawa-Miszczak
Szczeciński	10.06.2010	dr inż. Magdalena Ziarnek	dr Krzysztof Ziarnek	dr inż. Urszula Banaś-Stankiewicz	dr Marcin Wilhelm
Śląski	29.04.2010	dr hab. Adam Rostański, prof. UŚ	dr hab. Zbigniew Wilczek	dr Katarzyna Bzdęga	dr Monika Jędrzejczyk-Korycińska
Toruński	17.03.2010	prof. dr hab. Andrzej Nienartowicz	dr hab. Anna Filbrandt-Czaja	dr Dariusz Kamiński	dr Lucjan Rutkowski
Warszawski	12.06.2010	dr hab. Jacek Zakrzewski	dr Piotr Sikorski	dr inż. Mirosława Górecka (od 15.12. 2011)	dr Anna Zawadzka
Wrocławski	24.06.2010	dr hab. Zygmunt Kącki	dr Katarzyna Kabała	dr Magdalena Mularczyk	mgr Adrian Popiel

– 5th European Symposium on Aerobiology, Kraków, 3–7.09.2012; organizatorzy: Sekcja Aerobiologiczna PTB, Uniwersytet Jagielloński, Polska Sieć Aerobiologiczna, Polskie Towarzystwo Alergologiczne, Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Botaniki Polskiej Akademii Nauk, Ośrodek Badania Alergenów Środowiskowych; cele: przedstawienie wyników badań dotyczących mechanizmów uwalniania cząstek biologicznych (ziaren pyłku roślin, zarodników grzybów, bakterii, wirusów) przez monitoring

cząstek w powietrzu, wpływ czynników meteorologicznych (w tym zmian klimatu) aż do efektów końcowych (koncentracji cząstek w powietrzu) i wykorzystania ich w różnych dziedzinach nauki (alergologia, rolnictwo, melisopalino-logia, kryminalistyka, ochrona zabytków); liczba uczestników – 213 (z 28 krajów, w tym z Indii, USA i Izraela), liczba referatów – 116, liczba posterów – 77.

– Konferencja pt. Plant Functioning Under Environmental Stress, Kraków, 12–13.09. 2012;

Tabela 2. Skład osobowy władz sekcji PTB.

Sekcja	Data wyboru	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz
Aerobiologiczna	2010	prof. Elżbieta Weryszko-Chmielewska	dr hab. Idalia Kasprzyk	dr Krystyna Piotrowska
Briologiczna	3.09.2010	dr Robert Zubel	nie wybrano	nie wybrano
Dendrologiczna	nie wybrano			
Fizjologii i Biochemii Roślin	8.09.2010	dr hab. Iwona Ciereszko prof. Uniwersytetu Białostockiego	prof. dr hab. Grzegorz Jackowski	dr Grzegorz Rut
Fykologiczna	nie wybrano			
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	8.09.2010	prof. dr hab. Jan Holeksa	dr hab. Zygmunt Kącki	dr Magdalena Żywiec
Historii Botaniki	26.10.2010	prof. dr hab. Ludwik Frey	prof. dr hab. Tomasz Majewski	dr Izabela Krzeptowska- Moszkowicz
Kultur Tkankowych Roślin	11.09.2009	prof. dr hab. Ewa Kępczyńska	dr hab. Barbara Thiem	dr hab. Eleonora Gabryszewska, prof. Instytutu Ogrodnictwa w Skierniewicach
Lichenologiczna	8.09.2010	dr hab. Urszula Bielczyk	dr Maria Kossowska	dr Laura Betleja
Mikologiczna	8.09.2010	prof. dr hab. Maria Rudawska	dr Elżbieta Ej dys	dr Tomasz Leski
– przy Oddz. Łódzkim	20.01.2008	prof. dr hab. Maria Ławrynowicz	dr Kazimierz Kop- czyński	dr Dominika Ślusarczyk
– przy Oddz. Poznań- skim	12.01.2011	prof. dr hab. Anna Bujakiewicz	nie wybrano	dr Anna Kujawa
– przy Oddz. Warszaw- skim	Zarząd Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim ustąpił w 2011 roku			
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	8.09.2010	dr Maria Lankosz-Mróz	dr Waldemar Buchwald	Mgr inż. Elżbieta Melon
Paleobotaniczna	8.09.2010	dr hab. Dorota Nalepka	dr Irena Agnieszka Pidek	dr Jadwiga Ziaja
Pteridologiczna	9.09.2010	Elżbieta Zenktelek	Ewa Szczęśniak	dr Wojciech Szypuła
Struktury i Rozwoju Roślin	8.09.2010	dr hab. Krystyna Winiarczyk	dr hab. Janusz Kozdój prof. nadzw. IHAR-PIB (Radzików)	dr Joanna Leśniewska

organizatorzy: Polskie Towarzystwo Botaniczne, Instytut Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego PAN, Instytut Ochrony Roślin Węgierskiej Akademii Nauk w Budapeszcie, Słowacki Uniwersytet Rolniczy w Nitrze, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie; cel: zapoznanie uczestników z aktualnym stanem badań z zakresu fizjologii stresu, wymiana poglądów, dyskusja wyników badań, nawiązanie kontaktów umożliwiających podejmowanie wspólnych projektów badawczych; liczba uczestników – 176 (w tym

47 z zagranicy: Anglii, Australii, Danii, Kanady Niemiec, Iranu, Pakistanu, Portugalii, Rosji, Słowacji, Turcji, Ukrainy i Węgier), liczba wykładów plenarnych – 8, liczba komunikatów – 35, liczba posterów – 134.

– 13. Ogólnopolska Konferencja Kultur *in vitro* i Biotechnologii pt. Komórka roślinna obiektem manipulacji genetycznych i fizjologicznych, Rogów, 24–29.09.2012; organizatorzy: Sekcja Kultur Tkankowych Roślin PTB, PAN Ogród Botaniczny – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej w Powsinie; cel: poszerzenie wiedzy w zakresie możliwości

manipulowania genomem komórki roślinnej dla wykorzystania jego potencji w laboratoriach biotechnologicznych w Polsce; liczba uczestników – 161, liczba wykładów plenarnych – 7, liczba referatów – 33, liczba posterów – 94.

– Konferencja pt. Techniki *in vitro* w hodowli i produkcji materiału nasadzeniowego roślin ogrodniczych, Skierniewice, 14.03.2012; organizatorzy: Oddział Skierniewicki PTB, Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach, cele: wymiana wyników doświadczeń i dyskusja nad technikami *in vitro* w hodowli i produkcji materiału nasadzeniowego roślin ogrodniczych; liczba uczestników – 99, liczba referatów – 10.

– 10. Ogólnopolskie Spotkanie Naukowe pt. Biologia traw, Kraków, 15–16.11.2012; organizator: Polskie Towarzystwo Botaniczne, cel: poszerzenie i aktualizacja wiedzy o trawach oraz wymiana poglądów naukowych i doświadczeń badawczych (m.in. rewizja różnych ujęć taksonomicznych wybranych kompleksów z rodzajów *Agrostis*, *Calamagrostis* i *Deyeuxia* w Azji Południowej, prezentacja wyników badań florystycznych w Tadżykistanie, omówienie filogeograficznych zagadnień kompleksów traw w oparciu o wyniki analiz różnych markerów genetycznych); liczba uczestników – 70, liczba referatów – 23, liczba plakatów – 26.

– 41. Białowieskie Seminarium Geobotaniczne pt. Badania z zakresu geobotaniki i ekologii roślin prowadzone w oparciu o powtarzalne obserwacje znakowanych obiektów lub na stałych powierzchniach badawczych, Białowieża, 14–16.11.2012; organizatorzy: Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej PTB; cel: rozwój młodej kadry naukowej w zakresie badań geobotanicznych; liczba uczestników – 60, liczba referatów – 12.

– 26. Zjazd Lichenologów Polskich – Międzynarodowa Konferencja pt. Ochrona porostów – porosty chronione, Brody/Jeziory Wyższe, 11–14.09.2012; organizatorzy: Sekcja Lichenologiczna PTB, Zakład Biologii i Ochrony Przyrody Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim – AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze;

cele: prezentacja dorobku lichenologów dotycząca ochrony porostów i dyskusja nad sposobami dalszej skutecznej działalności w zakresie rozwiązywania problemów związanych z hasłem Konferencji, dyskusja nad nowelizacją listy chronionych gatunków porostów w Polsce; wnioski z Konferencji zostały przekazane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych oraz Generalnej Dyrekcji Dróg i Autostrad; liczba uczestników – 53 naukowców oraz 15. przedstawicieli lokalnych władz i pracowników Lasów Państwowych, liczba referatów – 30, liczba posterów – 9.

– 3. Ogólnopolska Konferencja Sekcji Pteridologicznej PTB, Poznań, 13–15.09.2012; organizatorzy: Sekcja Pteridologiczna PTB, Zakład Botaniki Ogólnej, Wydz. Biologii UAM Ogród Botaniczny UAM w Poznaniu oraz Zakład Biodóżnorodności i Ochrony Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego; cele: przedstawienie wybranych problemów dotyczących biologii, ekologii, fizjologii, chorologii, taksonomii i zastosowania pteridofitów w badaniach naukowych w Polsce; liczba uczestników – 52, liczba referatów – 22, liczba posterów – 1.

– Konferencja pt. 200-lecie urodzin Józefa Warszewicza – podróżnika, zbieracza roślin, inspektora Ogrodu Botanicznego UJ, Kraków, 7.11.2012; organizatorzy: Sekcja Historii Botaniki PTB, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego; cele: przypomnienie postaci Józefa Warszewicza i analiza jego działalności w zakresie ogrodnictwa i botaniki; liczba uczestników – 52, liczba referatów – 4.

– 15. Seminarium Terenowe Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów Polskiego Towarzystwa Botanicznego pt. Przemiany antropogeniczne szaty roślinnej południowej części Półwyspu Iberyjskiego (Hiszpania i Portugalia), 22.04–7.05.2012; liczba uczestników – 40.

– 10. Sesja terenowa Sekcji Briologicznej PTB pt. Łysogóry, Św. Katarzyna (Góry Świętokrzyskie), 11–14.09.2012; organizatorzy: Sekcja Briologiczna PTB, Świętokrzyski Park Narodowy; cele: inwentaryzacja briologiczna wybranych obszarów Gór Świętokrzyskich (gołoborza na Łysicy i Górze Agaty, obszaru ochrony ścisłej

Tabela 3. Liczebność oddziałów PTB.

Oddział	Liczebność członków				Zmiany w liczbie członków		
	ogólna	w tym:			przyjęto	wystąpiło lub zmarło	
		zwyczajnych krajowych	zwyczajnych zagranicznych	honorowych krajowych			nadzwyczajnych
Białostocki	30	26	–	–	4	9	–
Bydgoski	20	19	–	–	1	–	–
Gdański	48	43	–	1	4	3	–
Kielecki	19	18	–	1	–	–	–
Krakowski	120	103	–	4	13	1	–
Lubelski	81	75	–	–	6	11	–
Łódzki	48	45	–	3	–	–	1
Olsztyński	41	21	–	–	20	–	–
Poznański	104	94	–	3	7	2	–
Skierniewicki	37	36	–	1	–	1	1
Szczeciński	47	44	–	–	3	2	1
Śląski	44	43	–	1	–	4	3
Toruński	28	27	–	–	1	–	1
Warszawski	162	140	–	7	15	5	7
Wrocławski	87	73	1	1	12	7	2
RAZEM:	910	801	1	22	86	45	16

„Czarny Las” i „Skarpy Zapusty”), prezentacja wyników badań przez uczestników i dyskusje w ramach sesji referatowych, warsztaty dotyczące rozpoznawania mchów i wątrobowców w terenie i pracowni; liczba uczestników – 36, liczba referatów – 6.

– 2. Konferencja Naukowa z cyklu Szata roślinna łąk w procesie przemian pt. Problemy zachowania różnorodności florystycznej i fitocenotycznej ekosystemów łąkowych, Górzno, 6–7.09.2012; organizatorzy: Oddziały Toruński i Bydgoski PTB, Katedra i Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej – Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katedra Botaniki i Ekologii – Wydział Rolnictwa i Biotechnologii Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Pracownia Geobotaniki – Katedra Botaniki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; cele: analiza stanu zachowania różnorodności florystycznej i fitocenotycznej oraz analiza uwarunkowań ekologicznych łąk na terenie Polski,

ocena kierunków i tempa przemian cennej szaty roślinnej użytków zielonych, dyskusja i wymiana doświadczeń na temat możliwości i skuteczności działań praktycznych dla zachowania łąk o wysokiej różnorodności biologicznej; liczba uczestników – 33, liczba referatów – 25.

– Konferencja pt. Różnorodność biologiczna – od komórki do ekosystemu, Białystok, 21–22.09.2012; Organizatorzy: Oddział Białostocki PTB, Sekcja Liczenologiczna PTB (warsztaty terenowe „Gatunki chronione i zagrożone wyginięciem w Puszczy Knyszyńskiej”); cele: próba zobrazowania złożoności funkcjonowania przyrody w różnorodnych układach ekologicznych w świetle funkcjonowania różnych procesów ekologicznych i oddziaływania różnych czynników zagrożeń, a także zainicjowanie konkretnych działań na rzecz ochrony przyrody i monitorowania zachodzących w niej zmian; liczba uczestników – 29, liczba referatów – 19.

– Warsztaty terenowe pt. Flora i roślinność północnej Polski, Olsztyn-Krutyń, 15–20.07.2012;

organizatorzy: Oddział Olsztyński PTB, Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody UWM, Francuskie Towarzystwo Botaniczne; cele: poznanie szaty roślinnej północno-wschodniej Polski; liczba uczestników – 22.

2. ORGANIZOWANIE POSIEDZEŃ NAUKOWYCH ODDZIAŁÓW I SEKCJI

W roku 2012 podczas 89 zebrań zorganizowanych przez Oddziały i Sekcje PTB wygłoszono 155 referatów. Poniżej podano tematy omawiane na poszczególnych posiedzeniach:

Oddział Bydgoski:

- Dr hab. H. Ratyńska: Tajemnicza wyspa Borneo i Filipiny, czyli przyroda Azji Południowo-Wschodniej; 28.02.2012; liczba uczestników – 23.
- Seminarium Naukowe poświęcone Prof. dr hab. Władysławowi Matuszkiewiczowi, zorganizowane w ramach obchodów 60-lecia Bydgoskiego Oddziału PTB – referaty: prof. dr hab. J. M. Matuszkiewicz: Sylwetka i działalność naukowa Prof. dr hab. Władysława Matuszkiewicza, dr inż. M. Korczyński: 60 lat Bydgoskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, dr inż. E. Krasicka-Korczyńska: Flora łąk i muraw; 20.06.2012; liczba uczestników – 70.
- Dr hab. H. Ratyńska, dr B. Waldon-Rudzionek, mgr E. Wachowiak, mgr P. Czortek: Stan rozpoznania walorów przyrodniczych i zadania ochronne dla obszaru Zatoka Pucka i Półwysep Helski (PLH 220032); 27.11.2012; liczba uczestników – 9.

Oddział Gdański:

- Dr hab. Martin Kukwa: Gatunek częsty, rzadki czy wymierający – metody molekularne i chromatograficzne a ocena stopnia zagrożenia porostów w Polsce; 24.04.2012; liczba uczestników – 10.
- Mgr Renata Sobieralska: Stare sady owocowe jako rezerwar genów. Znaczenie przyrodnicze starych sadów; 29.11.2012; liczba uczestników – 12.

Oddział Kielecki:

- Dr hab. Prof. UJK Janusz Łuszczynski: Grzyby wielkoowocnikowe siedlisk kserotermicznych Wyżyny Małopolskiej; 25.10.2012; liczba uczestników – 9.
- Mgr Jacek Koba: Szata roślinna lasów łągowych Wyżyny Małopolskiej na tle warunków siedliskowych; 29.11.2012; liczba uczestników – 9.
- Mgr Agnieszka Tomaszewska: Nowe stanowiska rzadkich grzybów gasteroidalnych (*Gasteromycetes*) w murawach kserotermicznych Niecki Nidziańskiej; 19.12.2012; liczba uczestników – 10.

Oddział Krakowski:

- Dr hab. Paweł Kwiatkowski: Analiza chorologiczno-fitogeograficzna flory Masywu Czeskiego; 12.01.2012; liczba uczestników – 21.
- Dr Michał Ronikier: Wysokogórska flora gór Europy Środkowej – historia i dynamika zasięgów w świetle badań zmienności genetycznej współczesnych populacji; 19.01.2012; liczba uczestników – 38.
- Dr Andrzej Waloszek: Oddziaływanie metali ciężkich na fotosyntezę; 26.01.2012; liczba uczestników – 23.
- Dr Zygmunt Kącki: Polska baza danych fitosocjologicznych Polish Vegetation Database – zasoby i możliwości wykorzystania; 1.03.2012; liczba uczestników – 24.
- Prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk, dr hab. Hanna Stępniewska: Rola patogenów atakujących siewki drzew w ograniczaniu dominacji jednego gatunku w lasach naturalnych; 8.03.2012; liczba uczestników – 18.
- Mgr Krzysztof Berezka: Bioetanol i drożdże, czyli jak otrzymać paliwo przyszłości z odpadów lignocelulozowych; 15.03.2012; liczba uczestników – 7.
- Dr Joanna Czarnecka i dr Ignacy Kitowski, dr Grzegorz Orłowski: Warto współpracować, czyli jak ornitolog może pomóc botanikowi, a ptak – roślinie; 22.03.2012; liczba uczestników – 16.

Tabela. 4. Liczebność Sekcji PTB.

Sekcja	Liczba członków
Agrobiologiczna	25
Briologiczna	21
Dendrologiczna	21*
Fizjologii i Biochemii Roślin	128
Pykologiczna	16*
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	321
Historii Botaniki	27
Kultur Tkankowych Roślin	51
Lichenologiczna	43
Mikologiczna (ogólna liczba członków)	68
– w tym: – przy Oddziale Łódzkim	7
– przy Oddziale Poznańskim	27
– przy Oddziale Warszawskim	5*
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	60
Paleobotaniczna	22
Pteridologiczna	29
Struktury i Rozwoju Roślin	80

* – dane uzyskane podczas Spisu powszechnego członków PTB w 2010 roku

– Dr Elżbieta Worobiec: Badania palinologiczne neogeńskich lejów krasowych jako jedna z metod odtwarzania paleośrodowiska; 29.03.2012; liczba uczestników – 18.

– Dr Grzegorz Iszkuło: Drugorzędowy dymorfizm płciowy u roślin dwupiennych i jego konsekwencje na przykładzie wybranych gatunków nagosałazkowych; 19.04.2012; liczba uczestników – 17.

– Dr hab. Anna Orczewska: Odtwarzanie się runa leśnego we wtórnych lasach olszowych powstałych na gruntach porolnych w południowo-zachodniej Polsce; 26.04.2012; liczba uczestników – 8.

– Dr Sławomir Florjan: Zmineralizowane szczątki benetytów z Polski – historia badań i nowe znaleziska; 10.05.2012; liczba uczestników – 15.

– Dr inż. Wojciech Bieniek: Sekwencjonowanie nowej generacji – wysokowydajne sekwencjonowanie DNA, techniki i zastosowania; 17.05.2012; liczba uczestników – 12.

– Dr Anna Hrynowiecka: Miody Doliny Dolnej Wisły i Południowego Kociewia na

tle miódów polskich – wyniki analizy melisopalinologicznej; 24.05.2012; liczba uczestników – 15.

– Dr Joanna Kowalska: Zielenice w jeziorach tatrzańskich; 31.05.2012; liczba uczestników – 11.

– Prof. dr hab. Bogdan Zemanek: Wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ; 11.06.2012; liczba uczestników – około 15.

– Dr Paweł Kojs: Od klasycznego do nowego modelu przyrostu promieniowego drzew; 11.10.2012; liczba uczestników – 16.

– Prof. Ulrich Lütte: The planet Earth: can it accomodate and feed nine billion people? Savannah; 17.10.2012; liczba uczestników – 29.

– Dr Sławomir Florjan: Co wiemy o karbońskich roślinach szpilkowych?; 18.10.2012; liczba uczestników – 18.

– Złożenie kwiatów na grobach botaników na Cmentarzu Rakowickim (prowadzący – prof. dr hab. Zbigniew Mirek); 25.10.2012; liczba uczestników – około 15.

– Prof. dr hab. Zbigniew Miszalski: Kluczowa rola statusu redoks w metabolizmie roślin – aspekty ewolucyjne; 22.11.2012; liczba uczestników – 10.

– Prof. dr hab. Konrad Wołowski, mgr Magdalena Łukaszek, dr hab. Bartosz Płachno: Rośliny mięsożerne a glony – konkurencja czy współpraca; 29.11.2012; liczba uczestników – 24.

– Mgr inż. Magdalena Owczarek: O grzybach mikroskopijnych i kamiennym dziedzictwie kulturowym; 6.12.2012; liczba uczestników – 25.

– Dr Maria Barbacka, dr Grzegorz Pacyna: *Brachyphyllum* z Patoki – paleobotaniczna łamigłówka; 13.12.2012; liczba uczestników – 17.

Oddział Lubelski:

– Dr hab. Bożena Denisow: Ziarno pyłku a ekologia zapylania; 17.01.2012; liczba uczestników – 22.

– Dr Joanna Czarnecka, dr Ewa Gajuś-Lankamer, dr Anna Maria Wójcik: *Islandia*

- wyspa czterech żywiołów; 23.02.2012; liczba uczestników – 28.
- Mgr Wiaczesław Michalczuk: Wyniki badań florystycznych na Zamojszczyźnie (2007–2011); mgr Piotr Chmielewski: Zarazowate *Orobanchaceae* na Lubelszczyźnie (wyniki badań przeprowadzonych w latach 1999–2011); 06.03.2012; liczba uczestników – 38.
- Dr Anna Wilczek: Badania kambium i co z nich wynika; 20.03.2012; liczba uczestników – 31.
- Dr hab. Renata Nurzyńska-Wierdak, prof. UP w Lublinie: Olejki eteryczne – występowanie w roślinach, biosynteza, aktywność biologiczna; 24.04.2012; liczba uczestników – 20.
- 900. posiedzenie naukowe Oddziału Lubelskiego PTB; 11.05.2012; liczba uczestników – 42.
- Dr Hanna Wójciak: Motywy roślinne na nagrobkach lubelskich cmentarzy; 6.11.2012; liczba uczestników – 32.
- Mgr inż. Sebastian Antoń: Rola zapachu w świecie storczyków; 20.11.2012; liczba uczestników – 9.
- Dr hab. Marek Kucharczyk, mgr Adam Kubiak: Czy nauka w ochronie przyrody jest potrzebna? (50 lat Zakładu Ochrony Przyrody UMCS); 11.12.2012; liczba uczestników – 22.

Oddział Łódzki:

- Dr Marek Michalski: Migawki botaniczne z południowej Ukrainy; 25.01.2012; liczba uczestników – 20.
- Dr hab. Joanna Żelazna-Wieczorek: Wybrane metabolity glonów i sinic – ich znaczenie w przyrodzie oraz dla człowieka; 24.04.2012; liczba uczestników – 14.
- Dr Piotr Banaszczak, dr hab. Jan Siciński: Spacer wśród kwitnących azalii, rododendronów i magnolii – wycieczka do Arboretum w Rogowie; 26.05.2012; liczba uczestników – 12.
- Uroczyste posiedzenie z okazji jubileuszu 80-lecia urodzin prof. dr hab. U. War-

cholińskiej – Prof. dr hab. Maria Ławrynowicz: Profesor A. Urszula Warcholińska – dydaktyk, organizator nauki, badacz; Dr hab. Jan Siciński, dr Anna Bomanowska: Życiorys naukowy prof. dr hab. A. Urszuli Warcholińskiej; 17.10.2012; liczba uczestników – około 60.

Oddział Poznański:

- Dr Joanna Koszałka: Środowisko przyrodnicze i użytkowanie roślin we wczesnośredniowiecznym Poznaniu; 23.05.2012; liczba uczestników – 15.
- Dr hab. Zbigniew Celka: Na zielonej Ukrainie: wybrane problemy geobotaniczne naszych wschodnich sąsiadów; 16.11.2012; liczba uczestników – 12.
- Dr Anna Wilczek: Co każdy biolog o kambium waskularnym wiedzieć powinien; 12.12.2012; liczba uczestników – 20.

Oddział Skierniewicki:

- Prof. dr hab. Maria Kamińska: Czarcie miotły roślin iglastych źródłem nowych odmian – pochodzenie i zagrożenia; 24.01.2012; liczba uczestników – 13.
- Dr hab. Eleonora Gabryszewska: Sygnalna rola cukru we wzroście i rozwoju roślin; 14.02.2012; liczba uczestników – 15.
- Dr Ryszard Górecki: Cynk i jego znaczenie dla roślin; 8.05.2012; liczba uczestników – 19.
- Dr Marcin T. Górecki, dr Karolina Górecka, mgr Tomasz Kowalski: Wrażenia przyrodnicze i kulturowe z podróży po Norwegii; 25.05.2012; liczba uczestników – 21.

Oddział Szczeciński:

- Dr Krzysztof Ziarnek: „Lonicera” – Informacja o wydaniu monografii przyrodniczej „Księga Puszczy Bukowej” (red. Grażyny Domian i Krzysztofa Ziarnka); „Lonicera” – Uwarunkowania formalno-prawne Czerwonych List i Czerwonych Ksiąg; dr inż. Magdalena Ziarnek: Czerwone Listy i Czerwone Księgi Roślin – przykłady rozwiązań z sąsiednich regionów Polski i Niemiec;

mgr Dorota Janicka, mgr Marcin Dzióbak: Czerwona Księga Roślin z perspektywy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska – kwestie organizacyjne i finansowe; 27.01.2012; liczba uczestników – 15.

– Dr inż. Magdalena Ziarnek: Hugo Conwentz – twórca nowoczesnej ochrony przyrody w Europie. W dziewięćdziesiątą rocznicę śmierci; dr hab. Lesław Wołejko, prof. ZUT: Paludikultura – działania na rzecz poprawy uwilgotnienia i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z mokradeł; 31.05.2012; liczba uczestników – 10.

– Prof. dr hab. Stefan Friedrich: Wspomnienie o śp. Doktorze Stefanie Markowskim; prof. dr hab. Janina Jasnowska: Pierwsze na polskim wybrzeżu subfossylne stanowisko gałuszki kulecznicy *Pilularia globulifera* L.; dr hab. Lesław Wołejko, prof. ZUT: Aluwialna roślinność Parku Narodowego „Ujście Warty” – walory i zagrożenia; 9.11.2012; liczba uczestników – 14.

Oddział Śląski:

– Dr hab. prof. UŚ Adam Rostański: Flora wiosenna pustyń Ziemi Świętej; 19.01.2012; liczba uczestników – 27.

– Dr Barbara Osiadacz: Czy mszyce są botanikami?; 16.02.2012; liczba uczestników – 11.

– Prof. dr hab. Stanisław Cabała: Przyroda wybranych obszarów Azji Południowo-Wschodniej; 15.03.2012; liczba uczestników – 11.

– Dr Andrzej Pasierbiński: Mapowanie zasięgów gatunków roślin przy użyciu modeli klimatycznych; 22.03.2012; liczba uczestników – 11.

– Dr hab. Beata Babczyńska-Sendek: Problemy ochrony siedlisk nieleśnych na terenie jurajskich obszarów Natura 2000 oraz na terenach do nich przyległych; 19.04.2012; liczba uczestników – 12.

– Dr Renata Kurtyka: Rola kwasu indolilo-3-octowego we wzroście elongacyjnym komórek roślinnych – teoria kwasowego

wzrostu wczoraj i dziś; 26.04.2012; liczba uczestników – 10.

– Dr Michał Tyszkowski: Projekt – Flora Puszczy Augustowskiej; 17.05.2012; liczba uczestników – 6.

– Dr hab. Alina Urbisz: Przez łądy i morza – czyli sposoby rozprzestrzeniania się roślin; 22.11.2012; liczba uczestników – 20.

– Mgr Piotr Grzegorzek: Z nauką i humorem o botanice; 20.12.2012; liczba uczestników – 11.

Oddział Warszawski:

– Dr Łukasz Chachulski: Ochrona bioróżnorodności strefy wysokogórskiej Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie; 2.02.2012; liczba uczestników – 28.

– Dr Paweł Pawlikowski: Koncepcje klasyfikacji torfowisk i ich roślinności oraz problemy terminologiczne z tym związane; 29.03.2012; liczba uczestników – 24.

– Dr Hanna Werblan-Jakubiec: Królestwo flory – historia pierwszego Ogrodu Botanicznego w Warszawie; 19.04.2012; liczba uczestników – 39.

– Dr Kazimierz Nowak: Roślinność i flora Rwandy; 17.05.2012; liczba uczestników – 24.

– Mgr Paulina Dzierża: Majówka botaniczna w Mazowieckim Parku Krajobrazowym; 26.05.2012; liczba uczestników – 28.

– Dr Iwona Szumacher: Funkcjonowanie przyrodnicze parków miejskich; 24.10.2012; liczba uczestników – 33.

– Dr Anna Rudzińska-Langwald: Symbioza diazotroficzna *Gunnera - Nostoc*; 21.11.2012; liczba uczestników – 18.

– Dr Łukasz Chachulski: Pół duszy botanika. Zeznania z wyprawy w Góry Kaukazu; 12.12.2012; liczba uczestników – 18.

Oddział Wrocławski:

– Dr Zygmunt Kącki, mgr Michał Śliwiński: Fitosocjologiczna baza danych Polish Vegetation Database – zasoby i wykorzystanie; 7.03.2012; liczba uczestników – 8.

– Dr Arkadiusz Nowak: Flora Capensis

- endemizm i problemy fitogeograficzne; 28.03.2012; liczba uczestników – 12.
- Prof. Siergiej Kirpotin – West Siberian wetlands as indicator and regulator of climatic changes on global scale; 26.04.2012; liczba uczestników – 37.
- mgr Matthias Harnisch: Restoration of Floodplain Meadows along the northern Upper Rhine – Aims, Measures, Results; 14.11.2012; liczba uczestników – 32.
- mgr Matthias Harnisch, dr Dorota Michalska-Hejduk: warsztaty Sposoby odtwarzania łąk aluwialnych; 15.11.2012; liczba uczestników – 21.
- Sławomir Solak, Agnieszka Sala, Kinga Mielcarska: Kompleksowa inwentaryzacja fauny i flory terenu kopalni surowców mineralnych „Szczytniki” jako podstawa przygotowania wytycznych do rekultywacji przyjaznej środowisku; 5.12.2012; liczba uczestników – 22.

Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin:

- Prof. dr hab. Zbigniew Miszański: Kluczowa rola statusu redoks w metabolizmie roślin – aspekty ewolucyjne; 22.11.2012; liczba uczestników – 14.

Sekcja Historii Botaniki:

- Mgr Diana Maciąga: Historia ochrony przyrody w Polsce – aktualny stan badań; mgr Paweł Kalinowski: Polskie i syberyjskie odkrycia botaniczne Ferdynanda Karo (1845–1927); dr Piotr Kulesza: Szata roślinna średniowiecznej Europy odwzorowana w niderlandzkim malarstwie tablicowym XV wieku; mgr Maciej Helbig: *Silphium* – botaniczna tajemnica świata starożytnego; 17.04.2012; liczba uczestników – 24.

Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Poznańskim i Oddział Poznański:

- Prof. dr hab. Stanisław Bałazy: Systematyka entomopatogenicznych workowców w świetle najnowszych zmian klasyfikacji grzybów; 11.01.2012; liczba uczestników – 8.
- Piotr Perz: O możliwości zastosowania

cech żywych komórek w kluczach do oznaczania *Ascomycota*; 29.02.2012; liczba uczestników – 9.

– Prof. dr hab. Piotr Łakomy: Występowanie grzybów rodzaju *Heterobasidium* na świecie i w Polsce; 21.03.2012; liczba uczestników – 7.

– Mgr Marzena Łyczek: Macromycetes wybranych zespołów leśnych Szczecińskiego Parku Krajobrazowego – badania monitorin-gowe; 18.04.2012; liczba uczestników – 7.

– Dr Izabela Kałucka: Zbiorowiska grzybów mikoryzowych towarzyszące rodzimym i obcym gatunkom drzew. Wyniki eksperymentu leśnego z udziałem sosny (*Pinus* spp.) i dębu (*Quercus* spp.); 16.05.2012; liczba uczestników – 13.

– Prof. dr hab. Wiesław Mułenko: „Veľká kalamita” i jej skutki – nowy poligon badawczy w Tatrach Słowackich; 24.10.2012; liczba uczestników – 12.

– Dr Anna Drozdowicz: Biota śluzowców (*Myxomycetes*, *Mycetozoa*) Polski i świata w badaniach ostatnich lat; 21.11.2012; liczba uczestników – 7.

– Dr hab. Andrzej Szczepkowski: Błyskoporek podkorowy *Inonotus obliquus* (Frooku) Pilat – biologia, użytkowanie, zasoby surowcowe i problemy jego ochrony w Polsce; 12.12.2012; liczba uczestników – 9.

Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin:

- Seminarium naukowe pt. Aktualne kierunki badań w biologii eksperymentalnej roślin, Warszawa, 21.01.2012; referaty: prof. dr hab. Beata Zagórska-Marek: Plastyczność fenotypowa planu budowy ciała *Arabidopsis thaliana* typu dzikiego, prof. dr hab. Dorota Kwiatkowska: Niejednorodny wzrost epidermy liścia *Arabidopsis thaliana*, mgr Anna Suwińska: Ekspresja kalretikuliny w kiełkujących ziarnach pyłku i rosnących łagiewkach pyłkowych *Petunia hybrida* – fluorescencyjna hybrydyzacja *in situ* oraz badania immunocytochemiczne, dr Justyna Wróbel: Komunikacja symplastowa w trakcie rozwoju zarodka, dr hab. Joanna

Kargul: Semi-syntetyczna produkcja wodoru molekularnego z zastosowaniem fotosystemu I z krasnorostu *Cyanidioschyzon merolae*, mgr Aleksandra Redzik: Przystosowania strukturalne łuski okrywowej kwiatostanu *Helichrysum bracteatum* do ruchów higroskopowych, dr Katarzyna Niedojadło: Rozmieszczenie RNA polimerazy II w komórce jajowej *Hyacinthus orientalis* L. przed i po zapłodnieniu, mgr Magdalena Turczyn: Genetyczno-molekularne podstawy fenotypowej zmienności kwiatów w rodzaju *Magnolia*, mgr Piotr Otręba: Wzrost i rozwój ryzoforów *Selaginella*; liczba uczestników – 39.

– Seminarium naukowe pt. Zastosowanie nowoczesnych metod badawczych w naukach biologicznych, Warszawa, 10.11.2012; referaty – prof. dr hab. Barbara Dyki: Wykorzystywanie technik i metod mikroskopowych w hodowli i ochronie roślin uprawnych, prof. dr hab. Waldemar Marczewski: Architektura genetyczna kumulacji węglowodanów w ziemniaku, prof. dr hab. Ewa Kurczyńska: Komunikacja symplastowa i metody jej badania, prof. dr hab. Elżbieta Bednarska-Kozakiewicz: Nowoczesne techniki bioobrazowania, dr Krystyna Musiał, dr hab. Maria Kościńska-Pająk, dr Jolanta Marciniuk: Badania embriologiczne w obrębie rodzaju *Taraxacum*, prof. dr hab. Waław Orczyk: Analiza funkcjonalna w badaniach genetycznych i biotechnologii zbóż, prof. dr hab. Elżbieta Bednarska-Kozakiewicz: Reminiscencje z podróży...; liczba uczestników – 36.

III. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY PRZYRODNICZEJ

W ramach propagowania wiedzy z zakresu botaniki, mikologii i lichenologii, członkowie Polskiego Towarzystwa Botanicznego prowadzili różnorodne działania skierowane do szerokiego kręgu odbiorców spoza grona naukowców, w szczególności do nauczycieli oraz młodzieży szkolnej i akademickiej.

Na szczególną uwagę zasługuje pierwsza

edycja międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (Fascination of Plants Day, 18.05.2012), zorganizowanej w wielu ośrodkach naukowych z udziałem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Wzięły w niej udział Oddziały: Białostocki, Bydgoski, Lubelski, Łódzki, Olsztyński, Skiernewicki, Śląski, Warszawski, Wrocławski oraz Sekcje Mikologiczna i Lichenologiczna PTB. Przygotowano wykłady, wystawy i wycieczki dydaktyczne (por. punkty 2 i 3). W Oddziale Warszawskim rozprowadzono plakaty i zakładki promujące akcję. Dużym zainteresowaniem cieszyły się także inne imprezy popularyzatorskie, organizowane w ramach lokalnych festiwali nauki i pikników naukowych, czy „Nocy Biologów”.

1. SZKOLENIA I PORADNICTWO METODYCZNE

Oddział Łódzki:

- Dr hab. Jan Siciński: wykład Ochrona przyrody w Polsce; 19.04.2012; odbiorcy – członkowie Polskiego Towarzystwa Tarzańskiego.
- Dr hab. Jan Siciński: Grabia – wycieczka doliną rzeki; 27.05.2012; odbiorcy – członkowie Koła Przewodników Beskidzkich.
- Prof. dr hab. Maria Ławrynowicz (wraz z prof. dr hab. Andrzejem Grzywaczem): Problemy ochrony grzybów w ostatniej fazie przygotowania nowego rozporządzenia Ministra Środowiska; 5–8.12.2012; odbiorcy – Sesja Plenarna Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna:

- Dr Ewa Sucharzewska: seminarium dotyczące pisania scenariuszy zajęć pt. Życie w lesie dla klasy III szkoły podstawowej; 17.11.2012; odbiorcy – nauczyciele klas I–III szkoły podstawowej.

Oddział Śląski:

- Dr hab. Adam Rostański: Jak przygotować pracę olimpijską?; 18.10.2012; odbiorcy – Pałac Młodzieży w Katowicach, Pracownia LIKEON.

– Dr hab. Adam Rostański: Zielnik naukowy – rola i znaczenie dla nauki, poradnik konserwacji roślin; 18.10.2012; odbiorcy – Pracownia Biologii w Pałacu Młodzieży w Katowicach.

Sekcja Mikologiczna:

– Dr Beata Sumorok, dr Anna Kujawa: warsztaty Grzyby jadalne i trujące – różnorodność grzybów; 2–3.10.2012; odbiorcy – pracownicy parków krajobrazowych, Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz nauczyciele i uczniowie Technikum Leśnego w Tucholi.

Sekcja Lichenologiczna:

– Dr Dariusz Kubiak: Grzybobranie – konkurs i warsztaty terenowe zorganizowane przez Nadleśnictwo Elbląg na terenie Leśnictwa Nowy Wiek (uczestnictwo w Komitecie organizacyjnym konkursu oraz przeprowadzenie warsztatów terenowych w ramach warsztatów terenowych); 13.10.2012; odbiorcy – mieszkańcy okolic Elbląga.

2. PRELEKCJE, WARSZTATY I WYCIECZKI POPULARNONAUKOWE

Oddział Białostocki:

– Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012; odbiorcy – nauczyciele i uczniowie szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich) – prelekcje: dr Irena Siegień, mgr Aneta Adamczuk: warsztaty Od nasiona do rośliny – czy zawsze?; dr Bożena Kozłowska-Szerenos, mgr Ewa Żebrowska, mgr Edyta Łukaszuk: warsztaty Niełatwo być zielonym; dr Alicja Piotrowska-Niczyporuk, mgr Monika Brańska, dr Andrzej Bajguz: warsztaty Roślinne substancje toksyczne; mgr Beata Ostrowiecka, mgr Edyta Jermakowicz: warsztaty Niezwykły świat roślin mięsożernych; mgr Marta Szal: warsztaty Co skrywa dno jeziora? Czyli świat roślin z ostatnich 10 000 lat; dr hab. Mirosława Kupryjanowicz, dr Danuta Drzymulska, mgr Magdalena Fiłoc, mgr Daniela Czerniawska,

prof. Mirosława Kupryjanowicz, dr Danuta Drzymulska, mgr Magdalena Fiłoc, mgr Daniela Czerniawska: warsztaty Skąd wiemy jak wyglądał las sprzed ponad stu tysięcy lat?; dr Anna Matwiejuk: wycieczka Drzewa i krzewy Białegostoku – rozpoznawanie pospolitych gatunków rodzimych; dr Katarzyna Kolanko: wycieczka Drzewa i krzewy obcego pochodzenia parków Białegostoku; dr hab. Emilia Brzosko: wycieczka Storzycyki – fascynujące rośliny; dr Ada Wróblewska: wycieczka Skąd przychodzimy i dokąd idziemy: rośliny unikalne we florze północno-wschodniej Polski; dr Ewa Pirożnikow: wycieczka Dziko rosnące rośliny w tradycyjnym pożywieniu – moda czy zdrowy rozsądek?; dr Danuta Drzymulska: wycieczka Torfowce jako jedna z najważniejszych grup roślin torfotwórczych.

Oddział Bydgoski:

– Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012, odbiorcy – studenci, pracownicy uczelni wyższych, pracownicy ODR) – dr inż. Ewa Krasicka-Korczyńska: wycieczka edukacyjna do Rezerwatu przyrody Ostrów koło Pszczółczyzna; prelekcje: dr hab. H. Ratyńska: Sprytny halofity, dr hab. E. Jendrzejczak: Aherbia, mikrofilia i fruktofilia – współczesne podejście Polaków do zbierania runa leśnego; dr inż. M. Korczyński: Tradycja i współczesność w ogrodach Chin; dr B. Paczuska: Glony – nieznaną świat roślin wokół nas, dr inż. E. Krasicka-Korczyńska: Rośliny kochane i niekochane; dr inż. A. Sawilska: Kocanki piaskowe – rośliny warte miliony; R. Dyczko: Miłość i kłamstwa w świecie storczyków; P. Czortek, O. Jędrzejak: Fascynujący świat roślin; N. Lewandowska, M. Kruszelnicka: Magnolie – najstarsze rośliny kwiatowe; E. Dybowska, M. Gołka, D. Kilon: Ornitogamia, czyli ciekawe związki kwiatów z ptakami.

Oddział Kielecki:

– Dr Joanna Ślusarczyk: Rozmnażanie i rozwój roślin zarodnikowych i nasiennych;

19.04.2012; odbiorcy: uczniowie klas pierwszych z II Liceum Ogólnokształcącego im. J. Śniadeckiego.

Oddział Lubelski:

– Dr Anna Rysiak: seminarium terenowe Osobliwości historyczno-krajobrazowe regionu świętokrzyskiego; prelekcje: Adaptacje roślin do specyficznych siedlisk (kamieniołomy, gołoborza) Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz Osobliwości florystyczne i rezerwy Świętokrzyskiego Parku Narodowego; 19–20.05.2012; odbiorcy: m.in. członkowie Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Oddział Lubelski i Sekcja Mikologiczna:

– Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012; odbiorcy – uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych) – prelekcje: prof. dr hab. Bożenna Czarnecka: Stąd do... nieskończoności czy do nieśmiertelności. Historie życiowe i strategie adaptacyjne; prof. dr hab. Wiesław Mułenko: Grzyby *versus* rośliny – względne piękno deformacji; dr hab. Marek Kucharczyk: Inwazje roślin.

Oddział Łódzki:

– Wycieczki z cyklu Rok w Ogrodzie – prof. dr hab. Józef Kurowski, mgr Agnieszka Stefaniak: Wiosna w Ogrodzie (15.04.2012, odbiorcy – młodzież ze szkół podstawowych); Lato w Ogrodzie (5.06.2012, odbiorcy – młodzież ze szkół podstawowych); Jesień w Ogrodzie (10.09.2012, odbiorcy – młodzież ze szkół podstawowych).

– Prelekcje w ramach Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki (odbiorcy – mieszkańcy Łodzi i młodzież ze szkół podstawowych) – dr hab. Jan Siciński: Park nad Jasieniem, mgr Agnieszka Stefaniak: warsztaty Świat w mikroskali, mgr Agnieszka Stefaniak: wykład *Passiflora* – Kwiat Chrystusa (18.04.2012), prof. dr hab. Józef Kurowski: wycieczka Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich (21.04.2012).

– Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012; odbiorcy – mieszkańcy Łodzi) – prelekcja: dr hab. Małgorzata M. Posmyk, dr hab. Tomasz Sankowicz: Rośliny modyfikowane genetycznie a zdrowa żywność – fakty i mity.

– Wykład w ramach wykładów otwartych dla licealistów – dr hab. Małgorzata M. Posmyk: Antocyjany – impresjoniści natury; 20.11.2012; odbiorcy – młodzież licealna.

Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna:

– Udział w akcji Noc Biologów; 13.01.2012; odbiorcy – mieszkańcy Olsztyna i okolic; współorganizacja wykładów i warsztatów – prof. dr hab. Czesław Hołdyński, dr hab. Hanna Ciecierska prof. UWM, prof. dr hab. Tadeusz Korniak, dr Magda Kucewicz, dr Paweł Loro, dr Anna Zalewska. Prelekcje – prof. dr hab. Stanisław Weidner: wykład; prof. dr hab. Maria Dynowska, dr Anna Biedunkiewicz, dr Elżbieta Ejdys, dr Ewa Sucharzewska, dr Dariusz Kubiak: warsztaty Grzybowa prognoza pogody dla alergików pod mikroskopem oraz Mikroorganizmy wokół nas.

– Dr Anna Biedunkiewicz, dr Elżbieta Ejdys, dr Ewa Sucharzewska: warsztaty Grzyby w żywności – wróg czy przyjaciel; 16.04.2012; odbiorcy – uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Dobrym Mieście.

– Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012; odbiorcy – uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych woj. warmińsko-mazurskiego) – prof. dr hab. Maria Dynowska: prowadzenie sesji wykładowej; dr Anna Biedunkiewicz, dr Elżbieta Ejdys, dr Ewa Sucharzewska, dr Dariusz Kubiak: warsztaty Mikroświat liści i łądyg. Mikrogrzyby i porosty mieszkające na roślinach.

– Udział w 10. Dniach Nauki i Sztuki – Prof. dr hab. Maria Dynowska, dr Anna Biedunkiewicz, dr Elżbieta Ejdys, dr Ewa Sucharzewska, dr Dariusz Kubiak: warsztaty Grzyby różnych środowisk; 26–28.09.2012; odbiorcy – mieszkańcy Olsztyna i okolic.

- Dr Ewa Sucharzewska: Czy wszystkie grzyby mają kapelusze; 8.10.2012, 15.10.2012, 22.10.2012, 29.10.2012, 5.11.2012; odbiorcy – uczniowie SP 3 w Olsztynie, „Absolwent” Olsztynie, w Lamkowie, Kronowie i Cerkwini.
- Dr Ewa Sucharzewska: warsztaty Poznaliśmy grzyby; 9.11.2012; odbiorcy – dzieci z Przedszkola nr 32 w Olsztynie.
- Dr Anna Biedunkiewicz: Różnorodność świata grzybów; 27.11.2012 i 3.12.2012; odbiorcy – uczniowie trzech klas pierwszych Gimnazjum nr 4 im. M. Skłodowskiej-Curie w Olsztynie.

Oddział Poznański:

- Dr Maria Lankosz-Mróż, mgr inż. Andrzej Mróż: Piękne i drapieżne, czyli rośliny mięsożerne; 26.01.2012; liczba uczestników – 70.
- Dr hab. Z. Celka: prowadzenie zajęć w ramach Zielonej Szkoły; 24.05.2012; odbiorcy – uczniowie Liceum Ogólnokształcącego im. M. Skłodowskiej-Curie w Wolsztynie.
- Dr hab. P. Szkudlarz: Państwa Roślinne Świata – Capensis; 28.02.2012; odbiorcy – uczniowie Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Oddział Skierniewicki:

- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (19.05.2012; odbiorcy – sympatycy Oddziału Skierniewickiego PTB) – dr hab. Eleonora Gabryszewska, prof. Instytutu Ogrodnictwa w Skierniewicach: Kwitnące kolekcje azalii i różaneczników. Zwiedzanie Arboretum SGGW w Rogowie.

Oddział Śląski:

- Udział w organizacji międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012) – mgr Barbara Błażyca, dr Agnieszka Błońska, dr Katarzyna Bzdega, dr Monika Jędrzejczyk-Korycińska, dr Jagna Karcz, dr Agnieszka Kompała-Bąba, mgr Katarzyna Koszela, dr hab. prof. Uniwersytetu Śląskiego Ewa Kurczyńska, dr Teresa Nowak, dr hab. prof.

Uniwersytetu Śląskiego Barbara Tokarska-Guzik, dr hab. Gabriela Woźniak.

Oddział Wrocławski:

- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012) – mgr Renata Łojko: Wycieczka ścieżką przyrodniczą im. prof. Anieli Krawiecovej we Wrocławiu; mgr Michał Śliwiński: Wycieczka do rezerwatu leśno-florystycznego „Muszkowicki Las Bukowy” koło Henrykowa; dr Magdalena Mularczyk: Wycieczka do Arboretum w Wojsławicach.
- Udział w X Opolskim Festiwalu Nauki – Dr Elżbieta Gołąbek: zajęcia terenowe Dendroflora; 24–25.06.2012; odbiorcy – młodzież szkolna, studenci, dorośli.
- Udział w XV Dolnośląskim Festiwalu Nauki – prelekcje – prof. dr hab. Krystyna Kromer: Wielkie łowy, czyli jak polują rośliny (21.09.2012, odbiorcy – uczniowie gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, dorośli); dr Józef Krawczyk: Roślina prawdę ci powie... (21.09.2012, odbiorcy – uczniowie gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych); prof. dr hab. Romuald Kosina: Cytogenetyczne barwy roślin (27.09.2012, odbiorcy – uczniowie I Liceum Ogólnokształcące w Legnicy); Pieniński wapienny pas – od Białej Wody po Ostrowsko (27.09.2012, odbiorcy – uczniowie I Liceum Ogólnokształcącego w Legnicy); wykład inauguracyjny Rośliny użytkowe świata (3.10.2012; Dzierżonowski Ośrodek Kultury); O ziarnie, amyloplastach i chlebie oraz Na zachód od Brukalic i Henrykowa (4.10.2012, odbiorcy – uczniowie Zespołu Szkół Przyrodniczych im. M. Rataja w Głogowie); O ewolucji naszych zbóż oraz Wczoraj, dziś i jutro na Wzgórzach Strzebińskich (11.10.2012, odbiorcy – uczniowie Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. S. Żeromskiego w Jeleniej Górze); O wędrowce roślin ku gatunkowi (12.10.2012, odbiorcy – uczniowie Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Bystrzycy Kłodzkiej); Niepewne życie roślin – opowieść o mozaikach (17.10.2012, odbiorcy

- uczniowie III Liceum Ogólnokształcącego w Ząbkowicach Śląskich); O naturze populacji roślinnych (18.10.2012, odbiorcy – uczniowie Zespołu Szkół nr 1 w Wałbrzychu).

Sekcja Lichenologiczna:

- Udział w akcji „Noc Biologów” – dr Dariusz Kubiak: Kolorowy świat porostów – warsztaty i wystawa porostów; 13.01.2012; odbiorcy – dzieci i młodzież z różnych szkół i przedszkoli woj. warmińsko-mazurskiego.
- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012; odbiorcy – uczniowie białostockich szkół podstawowych i gimnazjalnych) – dr Anna Matwiejuk: zajęcia terenowe Drzewa i krzewy Białegoostoku – rozpoznawanie pospolitych gatunków rodzimych.

Sekcja Mikologiczna:

- Udział w akcji „Noc Biologów” – prof. dr hab. Wiesław Mułenko: wykład pt. Poznajmy 3 królestwa w jedną noc oraz laboratoryjny pokaz roślin i grzybów; 12.01.2012; odbiorcy – mieszkańcy Lublina i okolic.

Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów:

- Prelekcje z cyklu Poznajemy ogrody (Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida w Krakowie-Nowej Hucie, Pracownia Animacji Ekologicznej) – dr Maria Lankosz-Mróż: Ogrody na pustyni (27.02.2012.), Ziemia święta – ogrody i przyroda (19.03.2012), Kolorowe ogrody Chicago (5.11.2012).
- Udział w realizacji projektu Młodym okiem na zieleń (Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida w Krakowie-Nowej Hucie) – dr Maria Lankosz-Mróż; Zieleń świata (wykład wprowadzający do projektu); 15.10.2012.
- Dr Maria Lankosz-Mróż: Storzyczyki tropikalne; 26.005.2012; odbiorcy – goście Arboretum w Bolestraszcach.
- Mgr inż. Elżbieta Melon: udział w akcji Rośliny, owady i miód; 5–6.09.2012; odbiorcy – goście Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

3. WYSTAWY PRZYRODNICZE

Oddział Białostocki:

- Wystawa Pierwsze rośliny lądowe – mgr Wiesław Mikucki, dr hab. Mirosława Kupryjanowicz, dr Danuta Drzymulska, mgr Magdalena Fiłoc, mgr Marta Szal, mgr Daniela Czerniawska; Uniwersyteckie Muzeum Przyrodnicze im. Profesora Andrzeja Myrchy, maj 2012.

Oddział Bydgoski:

- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012) – wystawa prac studentów Wydziału Architektury Krajobrazu, wystawa fotograficzna Fascynujący świat kwiatów, wystawa fotograficzna Fascynujące owoce.
- Wystawa księgozbioru Prof. Władysława Matuszkiewicza, Bydgoszcz, 20.06.2012.

Oddział Lubelski:

- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012) – wystawa Akcent roślinny w prawie autorskim – dr hab. Marek Kucharczyk, dr hab. Ewa Szczuka prof. UMCS, maj – grudzień 2012.

Oddział Łódzki:

- Wystawa eksponatów roślinnych Świat w makro- i mikroskali, w ramach Pikniku Naukowego Uniwersytetu Łódzkiego – mgr Agnieszka Stefaniak, 1.06.2012.

Oddział Łódzki i Sekcja Mikologiczna:

- Wystawa grzybów (współorganizatorzy: Tucholski Park Krajobrazowy, Nadleśnictwo Tuchola) Tuchola, 2–3.10.2012 (informacja o wystawie i relacja na stronie Tucholskiego Parku Krajobrazowego – <http://www.tuchopark.tuchola.pl/aktualnosci.php>).

Oddział Toruński:

- Florystyczne osobliwości Torunia – prof. dr hab. M. Ceynowa-Giełdon, dr D. Kamiński, dr L. Rutkowski, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UMK w Toruniu, 17–26.05.2012.

Sekcja Lichenologiczna:

- Udział w międzynarodowej akcji Fascynujący świat roślin (18.05.2012) – warsztaty i wystawy: Mikrogrzyby i porosty mieszczące na roślinach – dr Ewa Sucharzewska, dr Dariusz Kubiak, Katedra Mykologii, Wydział Biologii i Biotechnologii UWM w Olsztynie; Fascynujący świat porostów – dr Laura Betleja, dr Robert Kościelniak Instytut Biologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie (wystawa trwała do 30 czerwca 2012).

Sekcja Mikologiczna:

- Wystawa świeżych owocników grzybów i prelekcja na temat grzybów jadalnych i trujących w ramach pikniku Pożegnanie lata – prof. dr hab. M. Ławrynowicz, dr D. Ślusarczyk, dr B. Grzesiak (współorganizatorzy: Parafia św. Piotra i Pawła w Łodzi), Łódź, 9.09.2012.
- Wystawa świeżych owocników grzybów i pogadanka O kurkach, gąskach i muchomorach słów kilka – dr D. Ślusarczyk (współorganizatorzy: Przedszkole Publiczne Sióstr Służebniczek NMP im. bł. E. Bojanowskiego w Łodzi), 11.09.2012.
- Wystawa świeżych owocników grzybów i prelekcja Rola grzybów w środowisku (współorganizatorzy: Wydział Biologii i Ochrony Środowiska UŁ, XXIX Gimnazjum w Łodzi); Wydział Biologii i Ochrony Środowiska UŁ, 9.10.2012.
- Wystawa świeżych owocników grzybów i wykład Niezwykły świat grzybów, dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku Fundacji Katolickiego Gimnazjum i Liceum im. Jana Pawła II – prof. dr hab. M. Ławrynowicz (współorganizatorzy: Gimnazjum i Liceum im. Jana Pawła II); Gimnazjum i Liceum im. Jana Pawła II, Łódź, 16.10.2012.

Sekcja Ogródów Botanicznych i Arboretów:

- Piękne i drapieżne, czyli rośliny mięsożerne – autor Andrzej Mróz, opracowanie merytoryczne Maria Lankosz-Mróz; Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

w Poznaniu (współorganizator: Ogród Botaniczny UJ), 13.01–26.02.2012; Arboretum Bolestraszyce, sierpień – wrzesień 2012.

- Storzycyki tropikalne (fotografie z kolekcji Ogródu Botanicznego UJ w Krakowie) – autor: Andrzej Mróz, dr Maria Lankosz-Mróz; Arboretum Bolestraszyce, maj – czerwiec 2012.
- Wystawa kaktusów – dr Bożena Dubielecka (współorganizatorzy: Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego); Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, 19–21.06.2012.

4. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY PRZYRODNICZEJ ZA POŚREDNICTWEM INTERNETU

Strona internetowa PTB (pbsociety.org.pl) stanowi powszechnie dostępne źródło informacji na temat aktywności naszego Towarzystwa. W 2012 roku została uruchomiona nowa wersja witryny, oparta o bezpłatną platformę do publikowania treści online WordPress. Swoje strony prowadzą również niektóre Oddziały i Sekcje PTB:

- Oddział Bydgoski (<https://sites.google.com/site/ptboddzialwbydgoszczy>),
- Oddział Krakowski (<http://www.botany.pl/ptb/index.htm>),
- Oddział Łódzki (<http://ptbot.biol.uni.lodz.pl/> – strona opublikowana pod koniec 2012 roku),
- Oddział Poznański (bioarch.amu.edu.pl/PTB/index.html),
- Oddział Szczeciński (<http://www.us.szc.pl/main.php/ptb>),
- Oddział Śląski (zakładka „Polskie Towarzystwo Botaniczne” na stronie Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego – http://www.wbios.us.edu.pl/ptb_.html),
- Oddział Warszawski (<http://www.ptb.waw.pl>),
- Sekcja Briologiczna (<http://pbsociety.org.pl/ind/bryology>),
- Sekcja Historii Botaniki (<http://pbsociety.org.pl/ind/hb>),

– Sekcja Lichenologiczna (<http://www.porosty.varts.pl>),

– Sekcja Paleobotaniczna (<http://dorotana-lepka.pl/pptb.html>).

Informacje o działalności Sekcji Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej oraz Oddziału Krakowskiego PTB są zamieszczane w zakładce „Wydarzenia” w obrębie strony internetowej Zakładu Ekologii Instytutu Botaniki PAN (<http://info.botany.pl/ekologia/event.html>). Zarząd Sekcji Struktury i Rozwoju Roślin PTB przeprowadził Ankiętę w zakresie biologii rozwoju roślin w Polsce. Jej wyniki opublikowano na stronie PTB (<http://pbsociety.org.pl/default/ankieta-w-zakresie-biologii-rozwoju-roslin-w-polsce/>).

Poniżej znajduje się wykaz opublikowanych w 2012 roku artykułów internetowych z zakresu popularyzacji wiedzy botanicznej:

– Dr inż. T. Stosik (Oddział Bydgoski): Ścieżka dydaktyczna w dolinie Śliwiczki i Prusiny; <https://sites.google.com/site/sciezkaedukacyjnawslivicach>

– Dr Ewa Sucharzewska (Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna): Mikroświat liści i łądy; <http://mikologia.blogspot.com/2012/05/mikroswiat-lisci-i-odyg.html>

– Dr Ewa Sucharzewska (Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna): Trujące „smardze”; http://mikologia.blogspot.com/2012/04/trujace-smardze_26.html

– Dr Ewa Sucharzewska (Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna): Ostatni dzwonek dla brzoskwiń; <http://mikologia.blogspot.com/2012/03/ostatni-dzwonek-dla-brzoskwin.html>

– Dr Ewa Sucharzewska (Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna): Grzyby i... pająki; <http://mikologia.blogspot.com/>

– Dr Ewa Sucharzewska (Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna): Młodzież chce się uczyć o grzybach; <http://mikologia.blogspot.com/2012/04/modziedz-chce-sie-uczyc-o-grzybach.html>

W 2012 roku Organizatorzy 56 Zjazdu PTB założyli stronę internetową, służącą m.in. do

rejestrowania się uczestników i przesyłania abstraktów wystąpień oraz kalkulacji kosztów uczestnictwa w Zjeździe (<http://zjazd56ptb.olsztyn.pl>).

IV. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Polskie Towarzystwo Botaniczne prowadzi działalność wydawniczą, korzystając z pomocy finansowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

1. CZASOPISMA WYDAWANE PRZEZ PTB

W minionym roku ukazały się następujące tomy periodyków Towarzystwa:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae vol. 81, zesz. 1–4

Acta Agrobotanica vol. 65, zesz. 1–4

Acta Mycologica vol. 47, zesz. 1–2

Monographiae Botanicae vol. 102

Wiadomości Botaniczne vol. 56, zesz. 1/2 i 3/4.

2. PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE WYDAWANE PRZEZ PTB

W 2012 roku opublikowano 5 tomów materiałów konferencyjnych i monografii:

Oddział Krakowski:

– Szczepaniak M., Paszko B. (red.) 2012. X Ogólnopolskie Spotkanie Naukowe Biologia traw. Materiały konferencji. Kraków, 15–16.11.2012. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.

Oddział Białostocki:

– Łaska G. (red.) 2012. Biological diversity – from cell to ecosystem. Polish Botanical Society, Branch in Białystok, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok.

Sekcja Lichenologiczna i Oddział Łódzki:

– Czyżewska K., Lipnicki L. 2012. Lichenologia i lichenolodzy w Polsce. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Sekcja Lichenologiczna, Gorzów Wielkopolski.

– Lipnicki L. (red.) 2012. Ochrona porostów – Porosty chronione. Materiały konferencyjne. Sonar Literacki, Gorzów Wielkopolski.

Sekcja Lichenologiczna:

– Lipnicki L. (red.) 2012. Program szczegółowy International Conference „Lichen Protection – Lichen Protected Species; International Conference ‘Lichen Protection – Lichen Protected Species’ Brody/Jeziory Wysokie; 11–14.09.2012.

Sekcja Pteridologiczna:

– Szcześniak E., Gola E. (eds.) 2012. Genus *Polypodium* L. in Poland. Polish Botanical Society, Wrocław.

3. INNE PUBLIKACJE OPISUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ PTB

Oddział Lubelski:

– Wójciak H., Urban D. 2012. 90. rocznica urodzin prof. dr hab. Dominika Fijałkowskiego – nestora botaniki polskiej. *Wiadomości Uniwersyteckie* 5/185: 19–20.

– Czarnecka B. 2012. 900 posiedzeń naukowych Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiadomości Uniwersyteckie* 6/186: 34–37.

– Czarnecka B., Szymczak G. 2012. Z historii Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Aktualności Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie* 2/62: 12.

Sekcja Lichenologiczna:

– Lipnicki L. (ed.) 2012. Lichen protection – Protected lichen species. Sonar Literacki, Gorzów Wielkopolski.

– Adamska E. 2012. Międzynarodowa konferencja „Ochrona Porostów – Porosty chronione”; Brody/Jeziory Wysokie; 11–14.09.2012. *Wiadom. Bot.* 56(3/4): 73–80.

V. POŻEGNANIA

W 2012 roku odeszli od nas następujący naukowcy zrzeszeni w Polskim Towarzystwie Botanicznym:

DR ZBIGNIEW DOMAŃSKI z Oddziału Warszawskiego – mikolog, botanik, lekarz medycyny. Pasjonat i znawca grzybów wielkoowocnikowych, autor publikacji mykologicznych, popularyzator profilaktyki zatruc grzybami i wieloletni członek Sekcji Mykologicznej Oddziału Warszawskiego PTB. Kapral podchorąży AK, uczestnik Powstania Warszawskiego. Zmarł w wieku 92 lat, dnia 14 stycznia 2012 roku.

DR SABINA CZYŻEWSKA z Oddziału Warszawskiego – absolwentka Wydziału Ogrodniczego SGGW, doktor nauk rolniczych, wieloletni członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego (od 1951 roku). W 1957 roku uczestniczyła w tworzeniu Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim PTB. Wielokrotnie wchodziła w skład Zarządu Sekcji, a także pełniła funkcję Sekretarza Generalnego PTB.

W ramach działalności zawodowej zajmowała się chorobami przenoszonymi przez nasiona roślin przemysłowych i warzywnych, szkodliwością i zwalczaniem tych chorób oraz zdrowotnością i jakością materiału siewnego, odpornością badanych odmian roślin, a także opracowaniem metod diagnostycznych. Dr Sabina Czyżewska otrzymała odznaczenia: Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1977), Złoty Krzyż Zasługi (1982) i Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984). Zmarła 20 lutego 2012 roku.

PROF. DR HAB. KRZYSZTOF JĘDRZEJKO (1945–2012) – briolog, geobotanik, specjalista w zakresie botaniki farmaceutycznej i zielarstwa ogólnego. Autor licznych opracowań dotyczących brioflory i roślin leczniczych Śląska i Małopolski, a szczególnie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Wieloletni kierownik Pracowni Botaniki Farmaceutycznej i Leku Roślinnego, następnie Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa Wydziału Farmaceutycznego Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, Prodziekan Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Analityki Medycznej na kadencję 1993–1996. Za swoją działalność wyróżniony licznymi nagrodami naukowymi i dydaktyczno-wychowawczymi JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego oraz Śląskiego Uniwersytetu Medycznego,

Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, a także uhonorowany m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi. Członek wielu towarzystw naukowych, wieloletni członek Sekcji Briologicznej PTB i jej przewodniczący w latach 1989–1995. W 2007 roku został odznaczony Medalem PTB im. Prof. Bolesława Hryniewieckiego.

Profesor Jędrzejko posiadał dar wyszukiwania pasjonatów briologicznych i potencjalnych naukowców w tej dziedzinie. W latach 80. kierował w Sosnowcu najliczniejszym w Polsce zespołem briologów. Był animatorem badań florystycznych w Polsce południowej i pionierem prac briologicznych na terenach poddanych silnej antropopresji. Poza działalność naukową znany był także jako poeta, autor kilku tomików wierszy.

TERESA KRZYWACKA z Oddziału Warszawskiego – botanik, zmarła w wieku 86 lat dnia 29 października 2012 roku.

PROF. DR HAB. STANISŁAW KUKLA z Oddziału Wrocławskiego – emerytowany profesor Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, długoletni pracownik Katedry Botaniki i Ekologii Roślin, współorganizator Pracowni Biologii i Biochemii Torfu. Współautor patentów dotyczących biogenów torfopochodnych i ich stosowania w praktyce rolniczej i lecznictwie. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Wybitny uczony i pedagog, wychowawca wielu pokoleń młodzieży akademickiej. Zmarł 21 października 2012 roku.

DR INŻ. STEFAN MARKOWSKI (1933–2012) z Oddziału Szczecińskiego PTB. Był studentem jednego z pierwszych roczników Wyższej Szkoły Rolniczej w Szczecinie, a przez całą swoją karierę zawodową także pracownikiem tej uczelni, początkowo w Zakładzie Torfoznawstwa, a od roku 1969 – w Katedrze Botaniki Akademii Rolniczej w Szczecinie. Pracował w zespole profesora Mieczysława Jasnowskiego, prowadzącego badania torfowisk najpierw na Pomorzu Szczecińskim, a następnie na całym Pomorzu oraz na Warmii i Mazurach.

Badał złoża gytii podtorfowej i gytiiowiska. Stworzona przez Niego klasyfikacja gytii do dziś ma szerokie zastosowanie w pracach inwentaryzacyjnych. Liczne opracowania torfoznawcze dr. S. Markowskiego w większości nie ukazały się w druku, ponieważ w czasach PRL torfowiska traktowano jako ważne dla obronności obszary strategiczne, a dane dotyczące tych terenów miały charakter tajny. Był współautorem *Powiatowych syntez geobotaniczno-rolniczych* dla powiatów dawnego województwa szczecińskiego. Jedną z takich syntez, przygotowaną dla powiatu Gryfice, została w 1973 roku wpisana do *Złotej Księgi Nauki Polskiej*. Zgromadzone przez Niego dane były wykorzystywane w wielu opracowaniach metodycznych, zaś Jego koncepcja posłużyła utworzeniu kartoteki selekcyjnej dla torfowisk polskich. Wyniki Jego badań zostały wykorzystane m.in. przy tworzeniu mapy przeglądowej Potencjalnej roślinności naturalnej Polski. Jednym z ważnych kierunków badawczych dr. S. Markowskiego było projektowanie i dokumentowanie różnych form ochrony przyrody na Pomorzu Zachodnim. Uczestniczył m.in. w tworzeniu Cedyńskiego Parku Krajobrazowego i Drawieńskiego Parku Narodowego.

Doktor S. Markowski był doskonałym nauczycielem akademickim, oddanym całym sercem swoim studentom. Przeszedł na emeryturę w roku 2003. Zmarł dnia 8 października 2012 roku.

MGR ANETA MICHALSKA z Oddziału Warszawskiego – absolwentka Wydziału Biologii SGGW, pracownik Zakładu Hodowli i Genetyki Drzew Leśnych Instytutu Badawczego Leśnictwa w Sękocinie. Jej praca doktorska, wykonywana na Wydziale Leśnym SGGW, dotyczyła badań nad strukturą drewna kompresyjnego zdeformowanych sosen. Mgr Aneta Michalska jako członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego, związana była z działalnością Sekcji Dendrologicznej. Zmarła nagle 28 września 2012 roku.

PROF. DR HAB. ZBIGNIEW PODBIELKOWSKI z Oddziału Warszawskiego – wybitny specjalista w zakresie ekologii i geografii roślin. Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych, dotyczących głównie roślin wodnych i bagiennych oraz

licznych podręczników (ok. 30 pozycji). Wrażliwy poeta, w 2010 roku ukazał się Jego tomik poezji *Wiersze*.

Studiował w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a także na Uniwersytecie Warszawskim. Studia ukończył jedynie na tej drugiej uczelni w 1950 roku i od tego czasu był na nim zatrudniony. Stopień doktora uzyskał w 1959 roku, w roku 1969 uzyskał habilitację, a w 1978 – stanowisko profesora nadzwyczajnego. Tytuł profesora nauk przyrodniczych zdobył w 1990 roku. W latach 1972–75 był prodziekanem Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego. Od roku 1980 kierował Zakładem Fitogeografii UW – funkcję tę pełnił aż do przejścia na emeryturę w 1991 roku. W latach 1950–1951 pracował także w Państwowym Instytucie Geologicznym.

Profesor Podbielkowski został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Od 1947 roku należał do Polskiego Towarzystwa Botanicznego, a w roku 2007 otrzymał godność członka honorowego naszego Towarzystwa. W 1995 roku został odznaczony Medalem im. Prof. B. Hryniewieckiego. Zmarł dnia 22 maja 2012 roku.

PROF. DR HAB. JERZY WALDEMAR POSKUTA (1931–2012) z Oddziału Warszawskiego – wybitny specjalista fizjologii roślin w zakresie fotosyntezy, jako pierwszy w Polsce opracował metodę pomiaru procesu fotoodychania; zasłużony nauczyciel akademicki, wypromował ponad 30 doktorów i 100 magistrów. Autor kilkudziesięciu prac naukowych o zasięgu światowym z zakresu regulacji procesu fotosyntezy i oddychania. Związany z Wydziałem Biologii Uniwersytetu Warszawskiego od roku 1955. W roku 1960 uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim doktorat z nauk przyrodniczych, tytuł profesorski otrzymał w 1975 roku. Był Prodziekanem Wydziału Biologii, długoletnim kierownikiem Zakładu Fizjologii Roślin i funkcję tę pełnił aż do przejścia na emeryturę w 2001 roku, członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego i innych towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych. Za osiągnięcia naukowe był

wielokrotnie wyróżniany nagrodami JM Rektora UW oraz Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Zmarł 11 stycznia 2012 roku.

PROF. DR HAB. MARIAN REJEWSKI (1937–2012) z Oddziału Toruńskiego PTB – botanik i ekolog, specjalista w zakresie fitosocjologii i ekologii roślinności leśnej i wodnej, twórca metody badań synantropizacji ekosystemów jeziornych (metoda makrofitoidentyfikacji). Autor licznych książek dotyczących nazewnictwa botanicznego i dziejów roślin użytkowych. Związany z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, na którym w 1955 roku rozpoczął studia, a w 1961 roku pracę zawodową. W latach 1981–1984 prodziekan, w latach 1984–1985 dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK. Kierownik Pracowni Geobotaniki (w latach 1987–1988) oraz Zakładu Taksonomii i Geografii Roślin (1988–1998).

PROF. ZW. DR HAB. KRZYSZTOF ROSTAŃSKI (1930–2012) z Oddziału Śląskiego PTB – wybitny botanik i taksonom roślin, światowej klasy znawca rodzaju wiesiołek *Oenothera*, emerytowany profesor Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wieloletni Kierownik Katedry Botaniki Systematycznej, Prodziekan Wydziału w latach 1984–1987, a także przewodniczący Oddziału Śląskiego PTB. Członek honorowy naszego Towarzystwa, nagrodzony Medalem im. Prof. B. Hryniewieckiego. Od 1979 roku do śmierci był członkiem Rady Redakcyjnej czasopisma *Monographiae Botanicae*.

Był wykładowcą i wychowawcą wielu pokoleń biologów. Za badania naukowe wielokrotnie wyróżniany nagrodami JM Rektora UŚ, Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki, a także odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Polonia Restituta, Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta, Złotą Odznaką za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ SABOR – Kierownik Katedry Genetyki, Nasiennictwa i Szkółkarstwa Leśnego na Wydziale Leśnym

Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie. Zmarł nagle w wieku 65 lat w dniu 11 czerwca 2012 roku.

PROF. DR HAB. JADWIGA TARKOWSKA z Oddziału Warszawskiego – botanik, cytolog, anatom i embriolog roślin, wykładowca i wychowawca wielu pokoleń biologów. Wieloletni Kierownik Zakładu Botaniki Ogólnej, a następnie Anatomii i Cytologii Roślin oraz Wicedyrektor Instytutu Botaniki. Pani Profesor była wieloletnim członkiem PTB, pełniła także funkcję Sekretarza Oddziału Warszawskiego PTB. Zmarła w wieku 88 lat dnia 2 grudnia 2012 roku.

DR KRZYSZTOF TOBOROWICZ (1944–2012) z Oddziału Kieleckiego PTB – autor około 20 publikacji, głównie z zakresu lichenologii. Studia ukończył w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (mgr 1971). Pracę doktorską obronił w 1979 roku w Instytucie Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W roku 1973 podjął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach na etacie starszego asystenta, a od 1980 – adiunkta. W latach 1981–1984 pełnił funkcję wicedyrektora Instytutu Biologii WSP, a przez cały okres pracy – opiekuna Studenckiego Koła Naukowego Ochrony Przyrody. W roku 2005 ze względów zdrowotnych przeszedł na rentę. W latach 1974–2009 był członkiem Sekcji Lichenologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, a w latach 1984–2005 pełnił funkcję skarbnika Oddziału Kieleckiego PTB. Zmarł 30 grudnia 2012 roku.

DR HELENA WIŚNIEWSKA-GRZESZKIEWICZ z Oddziału Skierniewickiego PTB – autorka kilkudziesięciu publikacji naukowych, artykułów, broszur i książek poświęconych różom. Była absolwentką Wydziału Ogrodniczego SGGW w Warszawie (mgr inż. ogrodnictwa – 1967), pracownikiem Instytutu Warzywnictwa oraz wieloletnim kierownikiem zespołu zajmującego się agrotechniką roślin ozdobnych w ramach Oddziału Roślin Ozdobnych Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach. W roku 1981 uzyskała stopień doktora, w 2002 roku przeszła na emeryturę.

Pani Helena Wiśniewska-Grzeszkiewicz większość pracy zawodowej poświęciła różom. Zajmowała się oceną przydatności odmian róż w uprawie szklarniowej, założyła kolekcje róż miniaturowych oraz prowadziła doświadczenia nad doskonaleniem ich uprawy w tunelach foliowych i szklarniach. Była współzałożycielem Stowarzyszenia Producentów Kwiatów Róż, w którym pełniła różne funkcje i organizowała coroczne konferencje jego członków. Uczestniczyła w pracach wielu organizacji międzynarodowych, brała też czynny udział w wielu międzynarodowych kongresach i sympozjach ogrodniczych. Odwiedziła kilkanaście zagranicznych instytutów zajmujących się tymi roślinami. Jej pasja, zaangażowanie i zainteresowania bieżącymi problemami kwiaciarstwa w Polsce znalazły wyraz w licznych kontaktach z wieloma producentami róż, niemal do ostatnich dni Jej życia. Zmarła w wieku 70 lat dnia 11 listopada 2012 roku.

VI. UWAGI

W sprawozdaniach Oddziałów i Sekcji PTB za 2012 rok zgłoszono następujące uwagi:

– Członkowie Zarządu Oddziału Śląskiego zasygnalizowali chęć dyskusji nad formułą Olimpiady Biologicznej;

– Oddział Lubelski PTB był współorganizatorem benefisu z okazji 90. urodzin Prof. dr hab. Dominika Fijałkowskiego, wieloletniego członka PTB. Uroczystości odbyły się dnia 16.05.2012.

Sekretariat PTB zanotował liczne zapytania ze strony Zarządów Sekcji PTB w sprawach:

– terminu wyborów nowych władz sekcji (zebrania sprawozdawczo-wyborcze członków sekcji powinny odbyć się najpóźniej podczas 56. Zjazdu PTB),

– uregulowań prawnych dotyczących przyjmowania członków PTB do sekcji oraz możliwości weryfikacji wykazów członków sekcji (w Statucie PTB nie istnieją konkretne zapisy w tej sprawie, problem warto byłoby omówić podczas posiedzenia Zarządu Głównego PTB).

Halina GALERA

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
BOTANICZNEGO W LATACH 2010–2012**

Polish Botanical Society in 2010–2012

Niniejsze Sprawozdanie Zarządu Głównego PTB zostało przygotowane w celu przedstawienia go uczestnikom 63. Walnego Zgromadzenia Delegatów podczas 56. Zjazdu PTB w Olsztynie.

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

I.1. POSIEDZENIA WŁADZ TOWARZYSTWA

W dniu 6 września 2010 roku odbyło się 62. Walne Zgromadzenie Delegatów PTB. Na zebraniu przyjęto sprawozdania złożone przez Zarząd Główny i Komisję Rewizyjną PTB oraz dokonano wyboru nowych Władz Towarzystwa. Działająca podczas Zgromadzenia Komisja Wnioskowa przedstawiła następujące postulaty:

- zobowiązanie Zarządu Głównego PTB do powołania komisji w sprawie dokonania ewentualnych zmian w Statucie i Regulaminie;
- zamieszczanie w sprawozdaniu Zarządu Głównego oceny działalności Zarządów poszczególnych Oddziałów;
- zaktywizowanie tych polskich ośrodków akademickich, które nie mają dotychczas reprezentacji w strukturach PTB;
- zmodyfikowanie regulaminu nadawania Medalu im. B. Hryniewieckiego.

W okresie sprawozdawczym odbyło się 7 posiedzeń plenarnych Zarządu Głównego PTB. Do najistotniejszych problemów omawianych na tych spotkaniach należały: zmiany w systemie redagowania i druku czasopism PTB, przygotowania do 56. Zjazdu PTB w Olsztynie, stworzenie nowego wyróżnienia PTB – nagrody dla młodych pracowników nauki oraz sytuacja finansowa Towarzystwa, stan aktualny i przyszłość Biblioteki PTB. Realizując postulat Komisji Wnioskowej z Walnego Zgromadzenia Delegatów PTB, dnia 20 listopada 2010 Zarząd Główny PTB powołał Komisję Statutową, w skład której weszli: prof.

dr hab. Jan Rybczyński (Przewodniczący Komisji) i dr Halina Galera.

**I.2. SPIS POWSZECHNY CZŁONKÓW PTB
I AKTUALNE DANE O LICZEBNOŚCI
TOWARZYSTWA**

Realizując zalecenie Zarządu Głównego PTB, w 2011 roku przeprowadzono ogólnopolski Spis powszechny członków Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Dane spisowe były gromadzone przez Zarządy poszczególnych Oddziałów, a koordynacją tych prac i tworzeniem bazy danych zajmował się Sekretariat PTB¹. Oprócz weryfikacji faktycznej liczby członków Towarzystwa i uregulowania zaległości w płaceniu składek członkowskich, akcja ta miała na celu konsolidację środowiska polskich botaników przez zwiększenie skuteczności przekazywania informacji o organizowanych przez PTB konferencjach i posiedzeniach naukowych.

W 2010 roku Polskie Towarzystwo Botaniczne liczyło 1104 członków, zaś obecnie liczba ta wynosi 910 (dane z końca 2012 roku). Znaczący spadek liczebności Towarzystwa to m.in. skutek wyjaśnienia sytuacji członków zalegających z opłacaniem składek przy okazji przeprowadzania spisu powszechnego. W latach 2010–2012 zmarło 28 naukowców należących do naszego stowarzyszenia – wykaz tych osób zamieszczono w Załączniku 1. W tym samym okresie przyjęto 93 nowych członków.

Towarzystwo działa w 15 oddziałach regionalnych i 13 sekcjach specjalistycznych. Według danych na koniec 2012 roku, największą liczbę członków ma Oddział Warszawski (162 osoby w 2012 roku). Wśród Sekcji PTB zdecydowanie najliczniejsza jest Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej – w jej skład wchodzi ponad 300 członków. Od kilku lat poważne problemy organizacyjne mają Sekcje Fykologiczna i Dendrologiczna, które nie posiadają zarządów. Z danych uzyskanych na podstawie Spisu powszechnego

¹ Działania związane z tworzeniem bazy danych kontaktowych członków PTB dostosowano do wymagań Ustawy o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997, Dz. U. z dnia 29.10.1997 r.

wynika, że przynależność do tych Sekcji deklaruje odpowiednio 16 i 21 członków PTB. Prezes PTB prof. Elżbieta Romanowska wystąpiła do tych osób z propozycją reaktywacji działalności Sekcji podczas 56 Zjazdu PTB w Olsztynie. Trudności ma także Sekcja Mikologiczna PTB, ponieważ w dniu 17 czerwca 2011 roku ustąpił Zarząd Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim.

Podjęta przez Panią Prezes inicjatywa mająca na celu zainteresowanie współpracą z PTB nowych ośrodków naukowych, nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. W styczniu 2011 zostały wysłane na ręce Dziekanów: Wydziału Biologiczno-Rolniczego Uniwersytetu Rzeszowskiego i Wydziału Nauk Biologicznych Uniwersytetu Zielonogórskiego pisma przewodnie oraz materiały ze Zjazdu PTB z prośbą o przekazanie informacji osobom zainteresowanym działalnością naszego Towarzystwa. Listy pozostały bez odpowiedzi. W tej sytuacji konieczne jest poszukiwanie innych sposobów, dzięki którym PTB będzie mogło rozszerzyć swoją działalność na nowe ośrodki. Pod koniec 2012 roku do dziekanatów wybranych jednostek naukowych zostały przesłane informacje o organizowanym 56 Zjeździe PTB.

1.3. WYKORZYSTANIE INTERNETU W DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA

W coraz większym stopniu w działalności Towarzystwa wykorzystywany jest Internet. Od roku 2011 działa nowy serwer PTB, na którym obecnie znajduje się jedno z czasopism – *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* (zasoby dostępne „on line” od roku 1990). *Acta Agrobotanica* będą w najbliższym czasie umieszczone na tym serwerze. W 2012 roku została uruchomiona nowa wersja witryny PTB (pbsociety.org.pl), na której umieszczono dziewięć zakładkę, m.in. dane dotyczące działalności Oddziałów i Sekcji PTB. W zakładce „Czasopisma” można znaleźć zarówno aktualne dane o wydawnictwach PTB, jak i pełne teksty archiwalnych numerów czasopism wydawanych przez PTB. Z wyjątkiem *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, pozostałe

czasopisma PTB znajdują się na serwerze Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. Aktualne dane na temat działalności terenowych jednostek PTB można znaleźć na stronach internetowych Oddziałów:

- Bydgoskiego (<https://sites.google.com/site/ptboddzialwbydgoszczy>),
 - Krakowskiego (<http://www.botany.pl/ptb/index.htm>),
 - Łódzkiego (<http://ptbot.biol.uni.lodz.pl/> – strona opublikowana pod koniec 2012 roku),
 - Poznańskiego (bioarch.amu.edu.pl/PTB/index.html),
 - Szczecińskiego (<http://www.us.szc.pl/main.php/ptb>),
 - Śląskiego (zakładka „Polskie Towarzystwo Botaniczne” na stronie Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego – http://www.wbios.us.edu.pl/ptb_.html),
 - Warszawskiego (<http://www.ptb.waw.pl>).
- Swoje strony prowadzą również niektóre Sekcje PTB:
- Briologiczna (<http://pbsociety.org.pl/ind/bryology>),
 - Historii Botaniki (<http://pbsociety.org.pl/ind/hb>),
 - Lichenologiczna (<http://www.porosty.varts.pl>),
 - Paleobotaniczna (<http://dorotanalepka.pl/ptb.html>).

Informacje o działalności Sekcji Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej oraz Oddziału Krakowskiego PTB są zamieszczane na stronie internetowej Zakładu Ekologii Instytutu Botaniki PAN (<http://info.botany.pl/ekologia/event.html>). Na stronie Warszawskiego Oddziału PTB w zakładce „Zjazd” można znaleźć relację z LV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz galerię zdjęć. Od 2012 roku działa strona założona przez Organizatorów 56 Zjazdu PTB (<http://zjazd56ptb.olsztyn.pl>). W 2012 roku Zarząd Sekcji Struktury i Rozwoju Roślin PTB przeprowadził Ankiety w zakresie biologii rozwoju roślin w Polsce. Jej wyniki opublikowano na stronie PTB (<http://pbsociety.org.pl/default/ankieta-w-zakresie-biologii-rozwoju-roslin-w-polsce/>).

I.4. DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI PTB

W okresie sprawozdawczym Biblioteka PTB prowadziła krajową i międzynarodową wymianę międzybiblioteczną oraz katalogowanie i udostępnianie zbiorów. Powiększanie zbiorów Biblioteki było możliwe głównie dzięki międzynarodowej bezgotówkowej wymianie czasopism. W latach 2010–2012 opracowano 511 woluminów wydawnictw ciągłych (934 egzemplarzy) oraz 56 woluminów druków zwartych. Księgozbiór poddawany był sukcesywnym pracom konserwatorskim. Na miejscu z Biblioteki skorzystało 295 osób, poza Bibliotekę wypożyczono 18 woluminów druków zwartych i 122 tytuły czasopism. Biblioteka wykonała kserokopie 151 artykułów z czasopism zagranicznych dla instytucji naukowych i osób prywatnych.

Biblioteka od 2011 roku nie otrzymuje dotacji z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na swoją działalność i koszty związane z jej funkcjonowaniem (w tym wymiana czasopism) pokrywa Zarząd Główny. Ze względu na oszczędności, została ograniczona wysyłka czasopism za granicę. Zmiany organizacyjne w dystrybucji czasopism wydawanych przez Towarzystwo sprawia, że działalność Biblioteki PTB w zakresie wymiany czasopism będzie się zmniejszać sukcesywnie, począwszy od 2013 roku.

I.5. UBIEGANIE SIĘ O ŚRODKI NA FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA

Działalność Towarzystwa jest finansowana głównie dzięki dotacjom ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Otrzymane w okresie sprawozdawczym dotacje celowe wyniosły: 437.200 zł na wydawanie czasopism, 175.100 zł na organizację konferencji naukowych, 41.000 zł na działalność Biblioteki PTB i 10.000 zł na cyfryzację archiwum Biblioteki (por. Tabela 1). W 2012 roku Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku przyznał dotację w wysokości 14.760 zł na organizację konferencji pt. Różnorodność biologiczna – od komórki do

ekosystemu, którą zorganizował Oddział Białostocki PTB.

W latach 2011–2012 nastąpiły zmiany w organizacji druku i dystrybucji *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* (nawiązanie współpracy z nową drukarnią i zmiana sposobu dystrybucji), które umożliwiły znaczne zmniejszenie kosztów druku. Wprowadzono zasadę pobierania opłat „z góry” za druk publikacji w tym czasopiśmie, co zmniejszyło zaległości z tytułu opłat uiszczanych przez autorów artykułów.

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

II.1. ORGANIZOWANIE OGÓLNOPOLSKICH KONFERENCJI I WARSZTATÓW NAUKOWYCH

Największą zorganizowaną w latach 2010–2012 konferencją był 55 Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, który odbył się w dniach 6–12.09.2010 w Warszawie. Wzięło w nim udział ok. 500 uczestników z Polski, Austrii, Belgii, Czech, Francji, Słowacji, Szwajcarii i USA². Nasze Towarzystwo uczestniczyło także w organizacji 37 innych ogólnopolskich spotkań o charakterze naukowym (Tabela 1), spośród których dwie imprezy naukowe cieszyły się największym zainteresowaniem (ponad 200 uczestników):

– 2. Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Szkoleniowa pt. Plant – the source of research material, Lublin, 18–20.10.2012, organizator ze strony PTB: Oddział Lubelski, liczba uczestników – 380;

– 5th European Symposium on Aerobiology, Kraków, 3–7.09.2012, organizator ze strony PTB: Sekcja Aerobiologiczna, liczba uczestników – 213.

² Por. m.in. raporty z przebiegu 55 Zjazdu PTB: – Marciszewska K., Obidziński A. 2010. Relacja z 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego (Warszawa, 6–12 września 2010). *Wiadomości Botaniczne* 54(3/4): 39–47. – Obidziński A. (red.) 2011. Między Wisłą a Niemnem – sesje terenowe 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego (1–5 i 9–12 IX 2010). *Wiadomości Botaniczne* 55(3/4): 103–106.

II.2. ORGANIZOWANIE POSIEDZEŃ NAUKOWYCH ODDZIAŁÓW I SEKCJI

W okresie sprawozdawczym Zarządy Sekcji PTB organizowały ogólnopolskie konferencje i warsztaty (często współpracując w tym względzie z Oddziałami, por. punkt 2.1), a także bardziej kameralne posiedzenia naukowe. Pod względem liczby zorganizowanych zebrań wyróżnia się Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Poznańskim – w okresie sprawozdawczym jej Zarząd zorganizował 21 spotkań. Dużą aktywność wykazywały również: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin (w latach 2010–2012 na sesjach organizowanych przez tę Sekcję wygłoszono łącznie 26 referatów) oraz Sekcja Historii Botoniki (13 referatów).

W latach 2010–2012 członkowie Zarządów Oddziałów PTB zorganizowali łącznie 250 posiedzeń, w których wygłoszono 287 referatów³. Szczególną aktywnością pod tym względem wyróżnia się Oddział Krakowski – w okresie sprawozdawczym w Krakowie odbyły się łącznie 72 zebrania (tzw. „Czwartki botaniczne”, por. Tabela 3), na które zapraszano prelegentów z różnych ośrodków naukowych z kraju i zagranicy. Drugie i trzecie miejsce zajęły Zarządy Oddziału Lubelskiego (samodzielna organizacja 32 posiedzeń) i Poznańskiego (33 posiedzenia, w tym 21 współorganizowanych przez Zarząd Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Poznańskim). Warto podkreślić, że mniejsze Oddziały PTB również wykazują dużą aktywność w zakresie organizowania posiedzeń naukowych – za przykład mogą tu służyć Oddziały Skierniewicki i Śląski. Uwagę zwracają także zebrania członków Oddziału Szczecińskiego, ponieważ na każdym z nich wygłaszano po kilka referatów (Tabela 2). Szczególnie duże zainteresowanie tematyką posiedzeń odnotowano w przypadku najliczniejszego Oddziału Warszawskiego, w którym w ciągu 3 lat odbyły się 23 spotkania ze średnią frekwencją 31 uczestników.

³ Szczegółowe wykazy referatów zamieszczono w rocznych sprawozdaniach z działalności Towarzystwa w latach 2010, 2011 i 2012 (patrz zakładka „Sprawozdania” na stronie internetowej PTB).

III. WSPÓŁPRACA Z INNYMI ORGANIZACJAMI NAUKOWYMI

W 2011 roku nasze Towarzystwo przystąpiło do Federacji Polskich Towarzystw Naukowych, zrzeszającej 20 polskich stowarzyszeń o charakterze naukowym. W tym samym roku nasze Stowarzyszenie zostało zaproszone do współpracy w Europejskiej Organizacji Nauk o Roślinach (European Plant Science Organization), skupiającej około 200 instytucji, głównie z Europy i Azji. W ramach realizacji zadań EPSO, dnia 18 maja 2012 roku zorganizowano pierwszą w dziejach organizacji akcję „Fascination of Plants Day”, w którym aktywnie uczestniczyli członkowie naszego Towarzystwa. Informacja o organizowanych z udziałem PTB spotkaniach została przesłana do EPSO. Ponadto młodzi polscy naukowcy należący do PTB uzyskali po raz pierwszy stypendia konferencyjne, pokrywające koszty uczestnictwa w konferencji Federation of European Societies of Plant Biology we Freiburgu, której współorganizatorem było EPSO.

IV. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY PRZYRODNICZEJ

Członkowie naszego Towarzystwa zajmują się popularyzacją wiedzy przyrodniczej, w tym prowadzeniem poradnictwa metodycznego (m.in. szkolenia dla nauczycieli i pracowników Lasów Państwowych), a także prelekcji, warsztatów oraz wycieczek dydaktycznych i wystaw przyrodniczych. Pod względem organizowania imprez popularyzatorskich dużą aktywność wykazywały Oddziały: Lubelski (33 imprezy w ostatnich 3 latach) oraz Szczeciński i Śląski (odpowiednio 27 i 25 spotkań).

Przykładami szczególnie udanych działań popularyzatorskich był XV Dolnośląski Festiwal Nauki (w ramach Festiwalu Oddział Wrocławski zorganizował w 2012 roku 10 prelekcji) oraz zainicjowana w 2012 roku akcja Fascynujący świat roślin („Fascination of Plants Day”, 18 maja 2012). Była to międzynarodowa impreza, zorganizowana w wielu polskich ośrodkach naukowych z udziałem naszego Towarzystwa.

Wzięły w niej udział Oddziały: Białostocki (zorganizowano 12 prelekcji), Bydgoski (1 wycieczka i 8 prelekcji) oraz Lubelski, Łódzki, Olsztyński, Skierniewicki, Śląski, Warszawski oraz Wrocławski, a także Sekcje Mikologiczna i Lichenologiczna PTB. Przygotowano prelekcje, wycieczki dydaktyczne, wystawy i rozprawiano materiały promocyjne.

Realizacji zadań statutowych związanych z upowszechnianiem wiedzy z zakresu szeroko rozumianej botaniki służy także witryna internetowa Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz strony Oddziałów i Sekcji PTB (por. rozdział 1.3).

V. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

V.1. CZASOPISMA WYDAWANE PRZEZ PTB

W okresie sprawozdawczym nastąpiło znaczące usprawnienie pracy przy wydawaniu periodyków PTB. Uruchomiona w 2011 roku elektroniczna Platforma Czasopism PTB umożliwia m.in. składanie prac do redakcji, przekazywanie recenzji, śledzenie statusu pracy oraz jej opublikowanie. Obecnie wszystkie prace związane z redagowaniem *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* są prowadzone za pośrednictwem platformy cyfrowej. Obecnie wszystkie nowe publikacje w tym czasopiśmie są opatrzone numerem identyfikacyjnym DOI i udostępnione w systemie *open access*. W najbliższym czasie system ten zostanie również wprowadzony dla Redakcji *Acta Agrobotanica*. Oba periodyki (*Acta Societatis Botanicorum Poloniae* i *Acta Agrobotanica*) mają anglojęzyczną stronę internetową, co zwiększa dostępność dla naukowców zagranicznych. W latach 2010–2012 opublikowano następujące tomy czasopism PTB:

- *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* – vol. 79–81,
- *Acta Agrobotanica* – vol. 63–65,
- *Acta Mycologica* – vol. 45–47,
- *Monographiae Botanicae* – vol. 100–102,
- *Wiadomości Botaniczne* – vol. 54–56.

W 2011 roku Redakcja czasopisma *Acta Agrobotanica* zwiększyła liczbę zeszytów wydawanych w ciągu roku z 2 do 4.

V.2. PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z DZIAŁALNOŚCIĄ PTB

W okresie sprawozdawczym ukazało się 12 opracowań książkowych o charakterze monograficznym i jubileuszowym. Opublikowano 18 artykułów, stanowiących sprawozdania z konferencji naukowych, wspomnienia i komunikaty. W 2010 roku ukazały się 3 tomy materiałów konferencyjnych 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, przygotowane przez członków Oddziału Warszawskiego PTB⁴. Organizatorzy Zjazdu bezpłatnie przekazali te publikacje do krajowych i zagranicznych instytucji naukowych.

VI. WYRÓŻNIENIA PRYZNANE PRZEZ PTB

W czasie 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Warszawie, 7 naukowcom nadano godność członka honorowego Towarzystwa. Za osiągnięcia naukowe w dziedzinie botaniki przyznano 4 Medale im. prof. W. Szafera. W uznaniu zasług w zakresie upowszechniania wiedzy botanicznej i ochrony przyrody nadano 5 Medali im. prof. B. Hryniewieckiego. Oddział Poznański PTB nadał 2 Medale im. prof. Z. Czubińskiego za prace naukowe mające charakter regionalnych monografii geobotanicznych. Wykazy osób nagrodzonych podano w Załączniku 2 niniejszego Sprawozdania⁵. Podczas Zjazdu Komisja ds. oceny merytorycznej i graficznej

⁴ Notki bibliograficzne publikacji: – Marciszewska K. (red.) 2010. Program 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Zarząd Główny, Warszawa – Szczepkowski A., Obidziński A. (red.) 2010. Streszczenia referatów i plakatów 55 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Zarząd Główny, Warszawa. – Kurek W., Marciszewska K., Szczepkowski A. (red.) 2010. Proceedings of the 55th Meeting of the Polish Botanical Society *Planta in vivo, in vitro et in silico*, September 6–12, 2010, Warsaw. *Acta Soc. Bot. Poloniae* 79 (suppl. 1).

⁵ Wykazy nagrodzonych osób zostały także opublikowane na stronie internetowej PTB (zakładka Wyróżnienia) i w *Wiadomościach Botanicznych* (notkę bibliograficzną publikacji podano w przypisie 2).

wartości prezentowanych posterów wyróżniła 15 wystąpień plakatowych⁶.

W dniu 20.11.2010 roku na posiedzeniu Zarządu Głównego PTB przyjęto Regulamin Nagrody PTB dla młodych pracowników nauki⁷, która będzie przyznawana na kolejnych Zjazdach Towarzystwa w uznaniu za publikacje o wybitnych walorach naukowych.

VII. PODSUMOWANIE

Członkowie naszego Towarzystwa bardzo aktywnie działają zarówno naukowo, jak i organizacyjnie, popularyzując wiedzę botaniczną. Porównanie aktywności Zarządów Oddziałów PTB jest trudne, ze względu zarówno na znaczne zróżnicowanie liczebne poszczególnych Oddziałów jak i różnorodne sfery ich aktywności. Można natomiast wskazać Oddziały szczególnie wyróżniające się pod względem określonego typu działalności:

- największe konferencje naukowe zostały zorganizowane przez Oddział Warszawski (55 Zjazd PTB z 2010 roku) i Oddział Lubelski (2. Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Szkoleniowa z 2012 roku pt. Plant – the source of research material);

- duża liczba lokalnych posiedzeń naukowych wyróżniła Oddział Krakowski, natomiast wysoka frekwencja to cecha posiedzeń Oddziału Warszawskiego;

- pod względem liczby zorganizowanych imprez popularyzujących wiedzę botaniczną wyróżniają się Oddziały Lubelski, Szczeciński i Śląski;

- w 2012 roku przy organizowaniu „Fascination of Plants Day” bardzo skuteczne okazały się Zarządy Oddziałów Białostockiego i Bydgoskiego, natomiast Oddział Wrocławski wykazał

się szczególną aktywnością w ramach XV Dolnośląskiego Festiwalu Nauki.

Do najważniejszych osiągnięć w skali całego Towarzystwa można zaliczyć:

- uzyskanie w latach 2010–2012 dotacji finansowych z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w łącznej kwocie 663.300 zł oraz utrzymanie stabilnej sytuacji finansowej Stowarzyszenia;

- uruchomienie elektronicznej formy wydawania *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* oraz umieszczanie na platformie cyfrowej archiwalnych zeszytów tego czasopisma, począwszy od 1990 roku;

- zwiększenie wpływów finansowych związanych z wydawaniem i dystrybucją czasopism PTB;

- uruchomienie nowej wersji witryny internetowej i wzrost możliwości wykorzystywania Internetu w pracach Towarzystwa;

- zorganizowanie 55 Zjazdu PTB we wrześniu 2010 oraz 37 innych ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji, sympozjów i warsztatów;

- przystąpienie Polskiego Towarzystwa Botanicznego do Federacji Polskich Towarzystw Naukowych oraz do European Plant Science Organization, a także aktywny udział PTB w pierwszej edycji akcji „Fascination of Plants Day”;

- przeprowadzenie ogólnopolskiego Spisu powszechnego członków PTB.

Problemami naszego Towarzystwa pozostają:

- konieczność aktualizacji statutu PTB;

- rosnące problemy związane z finansowaniem działalności Biblioteki PTB i ubieganiem się o dotacje celowe z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego;

- konieczność sprostania nowym wymaganiom w zakresie podnoszenia poziomu naukowego oraz nowoczesnego systemu publikowania i dystrybucji wydawnictw PTB;

- konieczność stworzenia anglojęzycznej wersji strony internetowej PTB;

- potrzeba wypracowania bardziej skutecznego systemu pobierania składek członkowskich;

⁶ Wykaz autorów wyróżnionych posterów opublikowano na stronie internetowej PTB (zakładka „Sprawozdania / Sprawozdanie z działalności PTB w 2010 roku”) i w *Wiadomościach Botanicznych* (por. przypis 2).

⁷ Regulamin Nagrody PTB dla młodych pracowników nauki został opublikowany na stronie pbsociety.org.pl, z uwzględnieniem zmian uchwalonych przez Zarząd Główny PTB w dniu 2 czerwca 2012 roku.

– potrzeba zwiększenia aktywności członków niektórych Oddziałów i Sekcji PTB – dotyczy to zwłaszcza Sekcji Dendrologicznej i Fykologicznej oraz Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim;

– potrzeba większej konsolidacji środowiska polskich botaników i zwiększenia współpracy PTB z nowymi stowarzyszeniami botanicznymi;

– konieczność dalszego otwierania się Polskiego Towarzystwa Botanicznego na potrzeby współczesnego społeczeństwa.

Halina GALERA

HISTORIA BOTANIKI PODCZAS 56. ZJAZDU POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W OLSZTYNIE

History of botany during 56th Meeting of the Polish Botanical Society in Olsztyn (Poland)

W dniach 24–30 czerwca 2013 roku odbył się 56. Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, a jego głównym Organizatorem był Olsztyński Oddział tego Towarzystwa. Na miejsce obrad wybrano campus Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. W dniu 26 czerwca zebrano się, aby obradować także w ramach Sekcji Historii Botaniki PTB. Podczas spotkania wygłoszono cztery referaty, oraz przedstawiono cztery plakaty.

Prowadząca obrady, prof. dr hab. Alicja Zemanek, na początku sesji poinformowała zebranych, że w bieżącym roku, który został ogłoszony rokiem botaniki krakowskiej, Sekcja Historii Botaniki obchodzi także swój mały jubileusz. Została założona w Krakowie w roku 1983, podczas obchodów 200-lecia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jako pierwszy wystąpił dr hab. Piotr Köhler z referatem pt. „Czy Stanisław Bonifacy Jundziłł napisał pierwszą florę Polski?”. W początkowej części wypowiedzi prelegent przedstawił sylwetkę uczonego związanego z Uniwersytetem Wileńskim oraz przypomniał jego podróże naukowe, podczas których odwiedzał on wyższe

uczelnie i uzupełniał swoje studia. Dzieło Stanisława Bonifacego Jundziłła (1761–1847) wydane w Wilnie w 1791 roku pt. *Opisanie roślin w prowincyi W[ielkiego] K[sięstwa] L[itewskiego] naturalnie rosnących według układu Linneusza* zostało dokładnie przeanalizowane przez prelegenta. Treści zawarte w pracy Jundziłła oparte były zarówno na wcześniejszych pracach botanicznych innych uczonych, jak również na jego badaniach własnych. Na podstawie analizy stanowisk wyszczególnionych przez badacza, referujący doszedł do wniosku, że opracowanie jest nie tylko florą Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale również pierwszą florą Polski, ponieważ obejmuje duży obszar naszego kraju. Dr hab. P. Köhler zwrócił uwagę, że zaletą tej publikacji są zwięzłe opisy roślin, które pozwalają na identyfikację gatunków. Czytelność objaśnień wsparta jest dodatkowo tym, że autor dzieła pomija informacje na temat leczniczych właściwości omawianych roślin, uważając je za zbyt niedokładne, a nawet niebezpieczne dla odbiorców, krytykując wcześniejszych i współczesnych mu badaczy, którzy zwykle zamieszczali takie wzmianki.

Po referacie miała miejsce długa dyskusja. Na pytanie jakim Jundziłł był botanikiem, czy miał odpowiednie wykształcenie, odpowiedź prelegenta była twierdząca. Zazaczył, że uczone brał prywatne lekcje u Jerzego Adama Forstera, a jego oznaczenia roślin można uważać za prawidłowe. Dr Bernd Sonnberger przypomniał, że istnieje róża Jundziłła. P. Köhler potwierdził, że *Rosa jundzillii* jest nazwą powstałą na jego cześć. Wymienił także drugi gatunek – *Silene jundzillii*, roślinę którą nazwał Hugo Zapalowicz. Prof. A. Zemanek zapytała, jakie były stosunki naukowe między Józefem Jundziłłem a Stanisławem Bonifacym Jundziłłem? Prelegent zauważył, że każda praca florystyczna musi uwzględniać dane wcześniejsze i tak samo flora autorstwa Józefa uwzględniała dzieło poprzednika czyli Stanisława Bonifacego.

Rozwinięta się także interesująca dyskusja na temat zielnika Stanisława Bonifacego Jundziłła. Na początku padło pytanie, czy jego zielnik istnieje? Prelegent odpowiedział, że zachowały

Ryc. 1. Uczestnicy sesji referatowej w ramach Sekcji Historii Botaniki PTB (fot. Ł. Moszkowicz).

Fig. 1. Participants in the oral session of the Botanical History Section of the Polish Botanical Society (photo Ł. Moszkowicz).

Od lewej (from the left): 1 – K. Latowski, 2 – M. Graniszewska, 3 – H. Wronkowska, 4 – A. Kapler, 5 – E. Ropelewska, 6 – P. Kołodziej, 7 – A. Bielecki, 8 – K. Kulpiński, 9 – A. Zemanek, 10 – J. M. Cichocka, 11 – B. Zemanek, 12 – P. Köhler, 13 – M. Barczyńska, 14 – B. Sonnberger, 15 – I. Krzeptowska-Moszkowicz, 16 – M. Mularczyk.

się jedynie jego fragmenty. Prof. A. Zemanek przypomniała, że doktorat P. Köhlera dotyczył opracowania istniejących kart zielnika Józefa Jundziłła. Prof. Karol Latowski zaznaczył, że można mieć całkowitą pewność co do oznaczeń gatunków jedynie wtedy, gdy zostanie przeanalizowany materiał zielnikowy. Dodał, że obecnie pracuje nad XIX-wiecznym zielnikiem i mimo, że większość gatunków jest właściwie oznaczona, to znalazł jednak kilka pomyłek. Poinformował także słuchaczy o zachowanym w Przemysłu interesującym zielniku historycznym i opublikowanej na jego podstawie florze zaznaczając, że obejmowała ona jednak w dużej mierze rośliny uprawne. Do dyskusji włączył się prof. Bogdan Zemanek podkreślając, że takie materiały również są bardzo

cenne z tego względu, że nawet ogrody botaniczne nie prowadziły zielników.

Drugi referat pt. „Homagium uczonemu, pedagogowi i twórcy trzech parków narodowych – Profesorowi Adamowi Wodziczce” wygłosił prof. dr hab. Karol Latowski. Prelegent zaznaczył, że praca ta powstała z okazji dwóch okrągłych rocznic związanych z Adamem Wodziczko, które przypadły na poprzedni rok; uczczono je także opublikowaniem wspomnianego artykułu w czasopiśmie wydawanym przez Wielkopolski Park Narodowy (Dzięczkowski, Latowski 2013). Zawarta w nim została najbardziej kompletna bibliografia prac uczonego, obejmująca 471 pozycje. Ponadto załączono takie dodatki jak m.in. glosariusz terminów naukowych wprowadzonych przez

Adama Wodziczko do literatury przyrodniczej. Referujący wyjaśnił również znaczenie tytułu rozumianego jako hołd oddany uczonemu. Zapoznał następnie słuchaczy z faktami dotyczącymi wykształcenia A. Wodziczko oraz nakreślił krótko jego drogę zawodową. Przypomnił także jego wielką troskę o zieleni Poznania. Uwypuklił również jego duże zaangażowanie w popularyzację idei ochrony przyrody i skuteczność tych działań, także dzięki umiejętności zjednywania sobie opinii publicznej. Przypomnił, że Wodziczko wprowadził wiele polskich terminów własnego autorstwa, a potrzebę takiego działania tłumaczył rozpowszechnianiem się wśród młodzieży obcojęzycznych nazw z powodu braku polskich odpowiedników. Prelegent podał wiele przykładów pojęć jego autorstwa m.in. „światłochłonki” czyli chloroplasty, czy „żywinka” czyli komórka. W referacie zostały także wymienione miejsca i obiekty upamiętniające A. Wodziczko. Na koniec zostały podkreślone cechy charakteru uczonego, takie jak: pracowitość, wybitne zdolności, umiejętność współpracy z innymi, dążenie do wyznaczonego celu i patriotyzm.

Dyskusję rozpoczęła przewodnicząca zebrania, prof. A. Zemanek, zwracając uwagę na wiele nowych faktów dotyczących osoby Adama Wodziczko, zebranych przez autorów referatu, podkreśliła wartość ich pracy i poddała myśl wydania tego opracowania także w formie książkowej, aby stało się dostępne dla szerszego grona odbiorców. Natomiast kolejny uczestnik dyskusji zastanawiał się nad związkiem A. Wodziczko z farmacją, wskazując na wspomnianą dużą liczbę jego publikacji w czasopiśmie *Wiadomości Aptekarskie*. Prelegent potwierdził, że artykuły te dotyczą obszaru tej właśnie nauki, i podkreślił, że autor musiał posiadać wiedzę na ten temat, ponieważ są to prace przemyślane. Dr Magdalena Mularczyk zauważyła, że nazwisko uczonego oraz pochodzenie jego rodziny z Podkarpacia mogą świadczyć o jego korzeniach na Ukrainie. Prelegent odpowiedział, że nie posiada żadnych informacji mogących potwierdzić to przypuszczenie. Jedna ze słuchaczek dodała, że w Internecie można znaleźć drzewo genealogiczne A. Wodziczko. Wspomniała także o pracy wykonanej przez jej uczniów z gimnazjum, którzy

Ryc. 2. Sesja plakatowa (fot. Ł. Moszkowicz).

Fig. 2. Poster session (photo Ł. Moszkowicz).

odnaleźli wiele informacji o uczonej w rozmaitych źródłach.

Trzeci referat był związany z historią Warmii i był zatytułowany „Augustyna Wiewiorra – warmińska nauczycielka, działaczka i miłośniczka przyrody”, a wygłosił go dr Bernd Sonnberger [zob. też str. 136 niniejszego zeszytu]. Prelegent szeroko nakreślił środowisko, w którym wychowywała się Augustyna Wiewiorra oraz trudną sytuację Polaków na Warmii w pierwszej połowie XX w. Od wczesnej młodości Augustyna była mocno zaangażowana w krzewienie polskości, a także po zakończeniu pierwszej wojny światowej w przygotowania do plebiscytu o przynależność państwową tego obszaru. Jej działalność zakończyła się szykanami po przegranej przez Polskę plebiscycie, z powodu których musiała uciekać z Warmii. Następnie słuchacze mieli okazję prześledzić jej drogę zawodową jako bardzo zaangażowanej nauczycielki. Przez ostatni okres aktywności pedagogicznej, od 1955 roku aż do przejścia na emeryturę, pracowała w szkole w Wipsowie pod Olsztynem. Tutaj urządziła szkolny ogród oraz alpinarium, dzięki niej powstała też cieplarnia, w której między innymi rosły figi, bananowce i pieprz. Stworzyła także bardzo dobrze wyposażoną pracownię biologiczną, jako cenne zaplecze dydaktyczne.

Dyskusję rozpoczęła prof. A. Zemanek zwracając uwagę, że referat był bardzo poruszający, przedstawił osobę nieznaną światu, a o niemałych dokonaniach. Następnie zapytała, czy założony przez nią ogród jeszcze istnieje? Na to pytanie udzielił odpowiedzi jeden ze słuchaczy, który miał okazję uczyć się w tej szkole. Zauważył, że na Warmii Augustyna Wiewiorra jest postacią dobrze znaną. Dodał, że w szkole nadal znajdują się mikroskopy, które zakupiła i służą kolejnym pokoleniom uczniów. Niestety szklarnie nie istnieją, natomiast są pozostałości po ogrodzie, gdzie nadal rosną drzewa, które ona zasadziła. Prof. K. Latowski zwrócił uwagę na bardzo dobrze wyposażoną pracownię i zapytał, czy Augustyna Wiewiorra kupowała te materiały z własnej kieszeni. W odpowiedzi zaznaczono, że na pewno wszystko to znalazło się w tej szkole dzięki jej staraniom i jej dużemu

zaangażowaniu, nawet jeśli nie płaciła za to z własnych środków. Prof. Latowski zauważył, że jest to bardzo dobry przykład na to, jak dużo może zrobić pojedynczy człowiek. Stwierdził również, że warto, aby referat ten ukazał się drukiem w czasopiśmie botanicznym.

Natomiast czwarty referat odbiegał tematyką od poprzednich i nosił tytuł „Teoria systematyki biologicznej – systemowe podejście do obszaru opisu, klasyfikacji i rekonstrukcji filogenetycznej” autorstwa czterech osób: Aleksandra Bieleckiego, Czesława Hołdyńskiego, Joanny M. Cichockiej i Hanny Ciecierskiej. Wygłosił go prof. dr hab. Aleksander Bielecki. Zwrócił uwagę na to, że realizacja systemowego podejścia może być uzupełnieniem podejścia tradycyjnego. Wskazywał także na znaczenie wykorzystania modeli systemowych w naukach przyrodniczych. Słuchacze byli pod wrażeniem referatu, zastanawiano się także dlaczego tego typu wystąpienie nie zostało przedstawione jako wykład dla wszystkich uczestników Zjazdu. W dyskusji prof. A. Zemanek zauważyła, że w botanice polskiej prawie nie istnieje metodologiczna refleksja. Dodała, że jest to bardzo interesujące ze względu na możliwości matematycznego wyliczenia i przedstawienia kształtów organizmów, nawet takich, które zamieszkują obszary tropikalne i nie zostały jeszcze poznane. Prof. Latowski poruszył problem dużo większych trudności, z jakimi stykają się botanicy w porównaniu z zoologami, ze względu na mieszańcowe pochodzenie wielu roślin. Podkreślił duże znaczenie morfologii, obecnie często niedocenianej, zaznaczając przy tym, że budowa morfologiczna jest produktem ewolucji. Prelegent zauważył, że zdarza się, iż niektórzy badacze zajmujący się badaniami molekularnymi wracają jednak do morfologii.

Kolejną częścią zebrania była sesja posteriowa. Trzy z czterech przedstawionych plakatów zostały zreferowane, co przyczyniło się także do interesujących komentarzy oraz wielu pytań zadawanych przez słuchaczy. Pierwszy z nich pt. „Historia Ogrodu Botaniczno-Rolniczego Edwarda Janczewskiego założonego przy Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie” zaprezentowała dr

Izabela Krzeptowska-Moszkowicz. Wspomniała, że dzieje tego Ogrodu nie doczekały się do tej pory osobnego, naukowego opracowania. Zaprezentowała krótko jego historię, znaczenie w nauczaniu botaniki w Krakowie oraz przedstawiła uczonych z nim związanych. Podczas dyskusji padło między innymi pytanie, czy istnieje nadal szklarnia, która powstała przed pierwszą wojną światową. Autorka odpowiedziała, że zabytkowa szklarnia zachowała się do naszych czasów, a obecnie jest odnawiana oraz przygotowywana do celów wystawienniczych. Słuchacze byli zdania, że warto opublikować artykuł, na bazie odnalezionych przez prelegentkę materiałów.

Następne wystąpienie pt. „Historia kolekcji zielnikowej GDMA Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego” zostało przygotowane przez czterech autorów: Małgorzatę Barczyńską, Piotra Madaneckiego, J. Renatę Ochocką oraz Natalię Filipowicz. Jedną z autorek, M. Barczyńska, interesująco przedstawiła dzieje tej kolekcji, zapoczątkowanej przez profesora Ignacego Tadeusza Sulmę w 1950 roku, a obejmującej przede wszystkim rośliny Pomorza. Najciekawszą jej częścią są obecnie dwa zielniki o znaczeniu historycznym, w tym 200-letni autorstwa niemieckiego pastora G. G. J. Homanna. P. Köhler zapytał o prowadzone obecnie prace związane z konserwacją zielnika. Zwrócił również uwagę na potrzebę zachowania właściwej kolejności kart zielnikowych w zielnikach historycznych, gdyż może to dostarczyć interesujących danych o systemie zastosowanym przez autora. W dyskusji referatu pojawiło się również pytanie o sensowność włączania zielników wykonywanych przez studentów, ze względu na możliwość pojawienia się błędnych informacji. W odpowiedzi prelegentka stwierdziła, że obecnie rzadko takie zbiory są wcielane do kolekcji, a dane w nich zawarte są weryfikowane.

Trzeci plakat noszący tytuł „Podróże Józefa Warszewicza (1812–1866) po Ameryce Środkowej i Południowej” przedstawił dr Kamil Kulpiński. Omówił on trasę dwóch wypraw badacza, których wynikiem było przywiezienie do Europy wielu cennych i nieznanym nauce roślin. Słuchacze zasugerowali, że warto byłoby

zorganizować wyprawę naukową jego śladami. Rozwinęła się także dyskusja, czy Warszewicz był autorem rysunków sagowców zamieszczonych w jednej z prac i przedstawionych również na posterze. Padło również pytanie, gdzie znajdują się zbiory zielnikowe badacza. Prelegent odpowiedział, że są rozproszone po świecie, ponieważ część z nich była przez Warszewicza podarowana różnym uczonym, a część sprzedana. P. Köhler przypomniał o konferencji zorganizowanej w poprzednim roku na Litwie z okazji 200. rocznicy urodzin badacza i podkreślił, że jest on uważany za jednego z trzech największych na świecie zbieraczy roślin tego okresu. Warto wspomnieć, że w związku z tym samym jubileuszem odbyła się podobna sesja w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie Warszewicz pracował jako inspektor czyli główny ogrodnik (Köhler 2012).

Ostatni, również ciekawy temat, przygotowany przez czterech autorów z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego: Magdalenę Kucewicz, Grzegorza Fiedorowicza, Ewę Gojło i Annę Ligocką, nosił tytuł „Zielnik dr. Hansa Steffena w zbiorach Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie”. Uczestnicy zebrania mieli okazję zapoznać się z nim w formie pisanej, czytając treść posteru.

Różnorodna tematyka referatów i plakatów oraz szeroka dyskusja, która rozwijała się po każdym z wystąpień, dała okazję do wymiany myśli naukowych i spojrzenia na dzieje botaniki przez pryzmat wkładu, jaki w tę naukę włożyli uczeni różnych specjalności, organizatorzy nauki, nauczyciele oraz kolekcjonerzy roślin.

LITERATURA

- KÖHLER P. 2012. Obchody dwusetnej rocznicy urodzin Józefa Warszewicza (1812–1866). *Wiadom. Bot.* 56 (3/4): 58–62.
- DZIĘCZKOWSKI A., LATOWSKI K. 2013. Homagium uczonemu, pedagogowi i twórcy trzech parków narodowych – Profesorowi Adamowi Wodziczce. *Morena* 16: 7–55.

Izabela KRZEPTOWSKA-MOSZKOWICZ

VARIA

**GRÓB IGNACEGO SZYSZYŁOWICZA
(1857–1910) NA CMENTARZU RAKOWICKIM
W KRAKOWIE**

**Tomb of Ignacy Szyszyłowicz (1857–1910)
at the Rakowicki Cemetery in Cracow
(Kraków, Poland)**

Ignacy Szyszyłowicz (1857–1910) był botanikiem wykształconym na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1883 roku uzyskał doktorat. Po zakończeniu asystentury u prof. Józefa Rostafińskiego (1850–1928) i studiach zagranicznych, od 1891 roku był profesorem botaniki w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublinach, następnie – na Uniwersytecie Lwowskim. Jego specjalnością była systematyka roślin. Był też autorem pierwszego opracowania wątrobowców

Tatr (Szyszyłowicz 1885). Zmarł na skutek zatrucia pokarmowego we Lwowie w dn. 17 II 1910 (Finkel, Starzyński 1894, Pawlik et al. 1897, anonim 1910a, b, Hryniewiecki 1931, Zieliński 1931, Rejment-Grochowska 1948, W. H. P. 1987]. I tam został pochowany. Dziś już wiadomo, że tylko tymczasowo.

Dotychczas położenie grobu Szyszyłowicza nie było znane. Opracowanie *Botanicy na Cmentarzu Rakowickim* (Mirek 2010) także nie zawiera na ten temat informacji. Dzięki wskazówkom dr hab. Cezarego Domańskiego, prof. UMCS, za które jestem bardzo wdzięczny, odszukałem na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie grobowiec, w którym spoczął Ignacy Szyszyłowicz. Na podstawie informacji uzyskanych w Archiwum Zarządu Cmentarzy Komunalnych w Krakowie wiadomo, że dopiero po czterech latach od śmierci męża wdowa Anna Szyszyłowiczowa (1870–1959) sprowadziła do Krakowa jego zwłoki i wiosną 1914 roku pochowała w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Rakowickim (pas 12, od wschodu,

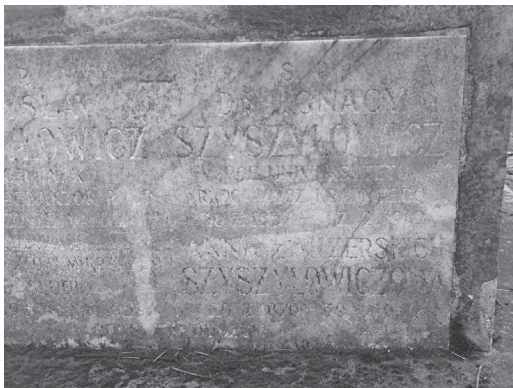

Ryc. 1. Grobowiec rodziny Szyszyłowiczów, w którym spoczywa Ignacy Szyszyłowicz (fot. P. Köhler).

Fig. 1. Tomb of Szyszyłowicz family, where Ignacy Szyszyłowicz is buried (photo P. Köhler).

część południowa). Grobowiec ten już wtedy był od półwiecza użytkowany przez rodzinę Szyszyłowiczów, bowiem pierwszy pochówek miał tu miejsce w roku 1864. Obecnie grobowiec nie jest w najlepszym stanie, brak np. krzyża wieńczącego stelę nagrobną (Ryc. 1). Również płyta z imieniem i nazwiskiem Ignacego Szyszyłowicza jest bardzo nieczytelna (Ryc. 2). Z dużym trudem udało się zidentyfikować następującą jej treść:

Ś.p.
Dr Ignacy Szyszyłowicz
Prof. Uniwersytetu
Radca Marsz. Krajowego
30. 7. 1857 – 17. 2. 1910

Ryc. 2. Fragment grobowca z informacją dotyczącą Ignacego Szyszyłowicza (fot. P. Köhler).

Fig. 2. Detail of the tomb with the piece of information referring to Ignacy Szyszyłowicz (photo P. Köhler).

LITERATURA

- [anonim] 1910a. Dr. Ignacy Szyszyłowicz. *Sylwan* [Lwów] **38**: 140–141.
- [anonim] 1910b. Dr. Ignacy Szyszyłowicz. *Tygodnik Ilustrowany* **10** (2626): 195.
- FINKEL L., STARZYŃSKI S. 1894. Historia Uniwersytetu Lwowskiego. Nakładem Senatu Akademickiego c. k. Uniwersytetu Lwowskiego, z Drukarni E. Winiarza, Lwów. (Ignacy Szyszyłowicz, cz. II: 310–311).
- HRYNIEWIECKI B. 1931. Zarys historii botaniki w Polsce. Précis de l'histoire de la botanique en Pologne. Publié par Société Botanique de Pologne à l'occasion du III-ème Congrès des Botanistes Slaves tenu à Varsovie du 24 au 26 juin 1931. Augmenté de 57 portraits en 1933. Wydano z zasiłku Ministerstwa W. R. i O. P., Warszawa,

portrety z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej w r. 1933, s. 1–45 + tabl. 1–57.

- MIREK Z. 2010. Botanicy na Cmentarzu Rakowickim. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- PAWLIK S., PAWLIKOWSKI J. G., SZYSZYŁOWICZ I. 1897. Dubliny. Szkoły i Zakłady Krajowe w Dublinach. Nakładem Wydziału Krajowego, Lwów.
- REJMENT-GROCHOWSKA I. 1948. Zarys historii badań flory wątrobowców w Polsce i na terenach sąsiednich. An Outline of History of Hepatics Research in Poland and in neighbouring areas. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* **19**(2): 251–272.
- SZYSZYŁOWICZ I. 1885. O rozmieszczeniu wątrobowców w Tatrach. *Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej* [za 1884] **19**: (25)–(125).
- W. H. P. [W. H. PARYSKI] 1987. Szyszyłowicz Ignacy (1857–1910). W: S. FELIKSIĄK (red.), *Słownik biologów polskich*. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa, s. 536.
- ZIELIŃSKI S. 1931. Szyszyłowicz I. W: S. ZIELIŃSKI. *Mały Słownik Pionierów Polskich Kolonialnych i Morskich. Podróżnicy, odkrywcy, zdobywcy, badacze, eksploratorzy i emigranci-pamiętnikarze, działacze i pisarze emigracyjni*. Nakł. Inst. Wyd. Ligi Morskiej i Kolonjalnej, Warszawa, s. 543–544.

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Zarządu Cmentarzy Komunalnych w Krakowie (Cmentarz Rakowicki).

Piotr KÖHLER

AUGUSTYNA WIEWIORRA – WARMIŃSKA NAUCZYCIELKA, DZIAŁACZKA I MIŁOŚNICZKA PRZYRODY

**Augustyna Wiewiorra – A Warmian teacher,
activist and nature enthusiast**

W niniejszym opracowaniu przedstawiono niezwykłą biografię – nie z powodu osiągnięć naukowych omawianej osoby, lecz jej bezkompromisowej wierności swoim przekonaniom i ideałom w trudnych czasach, mocnego umiłowania przyrody oraz zakorzenienia w ziemi swojego pochodzenia – Warmii.

Augustyna Wiewiorra urodziła się 22 kwietnia 1900 roku jako siódme dziecko i jedyna córka

Andrzeja i Anny Wiewiorra z domu Biermann w Bredynkach – wsi ok. 45 km na północny-wschód od Olsztyna, na polskojęzycznej, południowej czyli „Polskiej” Warmii. Matka była katoliczką, a ojciec należał do niewielkiej grupy ewangelickich mieszkańców wsi. Mimo narastających wówczas w południowych Prusach Wschodnich procesów germanizacyjnych, w większości wsi, w tym Bredynki, językiem potocznym nadal były lokalne gwary polskie (gwara warmińska albo gwara mazurska). Sam ojciec Augustyny Wiewiorry podobno znał tylko dwa słowa po niemiecku – tak i nie – i musiał posługiwać się tłumaczem, aby zgłosić urodzenie córki w urzędzie w Biskupcu.

Matka umarła w 1908 roku, kiedy córka właśnie skończyła pierwszy rok szkoły powszechnej. Od czasu rozporządzenia językowego z 1873 roku językiem wykładowym w polskojęzycznych obszarach Rzeszy Niemieckiej był także w szkołach podstawowych wyłącznie niemiecki, więc dziewczynka uczyła się pisać i czytać po polsku tylko w domu z modlitewnika i z *Gazety Olsztyńskiej*, którą rodzina prenumerowała. W tym wieku wyłoniły się u niej dwie pasje, które oprócz powołania nauczycielskiego miały kształtować jej całe życie: umiłowanie przyrody i polski patriotyzm. Już jako dwunastolatka napisała list do *Gazety Olsztyńskiej*, w którym wzywała warmińskich rodaków do uczenia swoich dzieci mówienia, pisanie i czytania po polsku. Ten, wobec ówczesnej, srogiej, państwowej polityki germanizacji, bardzo odważny krok przyniósł jej z pewnością sporo kłopotów w szkole.

Po zakończeniu szkoły podstawowej w 1914 roku spędziła kilka lat w domu rodzinnym. Kiedy w roku 1919 zapowiedziano, że w następnym roku odbędą się na Warmii, Mazurach i Powiślu plebiscyty decydujące o przynależności państwowej tych obszarów, Augustyna Wiewiorra wraz z całą swoją rodziną aktywnie zaangażowała się na rzecz sprawy polskiej. Jednocześnie rozpoczęła edukację nauczycielską, uczęszczając w roku szkolnym 1919/20 w Olsztynie na kurs dla przyszłych polskich nauczycieli na południowej Warmii po jej spodziewanym przyłączeniu do Polski. Było to, jak wszelkie zaangażowanie

na rzecz Polski, niebezpiecznym przedsięwzięciem. Niemieckie bojówki przeszkadzały w lekcjach, dom Wiewiorrów obrzucano kamieniami, a jej samej groziło fizyczne niebezpieczeństwo. W nocy po przegranym plebiscycie zmuszona była uciec z Bredynek i ukryć się w Olsztynie, a kiedy tam też już nie było bezpiecznie, opuścić Warmię i szukać azylu w Polsce. Tu miała spędzić kolejne 25 lat, przeważnie w powiatach toruńskim, chełmińskim i Wąbrzeźno.

Po krótkim zatrudnieniu jako guwernantka Augustyna Wiewiorra uczęszczała w latach 1920/21 do seminarium nauczycielskiego w Grudziądzu, po ukończeniu którego została dyplomowaną nauczycielką. Pierwszymi miejscami jej

zatrudnienia w tym zawodzie były szkoły podstawowe: w Brąchnowie (1.10.1921 – 31.8.1922) i Silnie (1.9.1922 – 31.8.1923) w powiecie toruńskim oraz w Strzyżawie w powiecie chełmińskim (1.9.1923 – 31.8.1924).

7 marca 1924 roku złożyła wniosek o polskie obywatelstwo, które przyznano jej cztery dni później.

Po dalszych dwóch latach w szkole podstawowej w Klamrach w powiecie chełmińskim (1.9.1924 – 31.8.1926) została z nieznanymi powodów zwolniona z obowiązku nauczania w publicznych szkołach. Przez następne trzy lata pracowała dorywczo w różnych szkołach, aż 1 września 1929 roku rozpoczęła studia w żeńskim seminarium nauczycielskim Instytutu Marii w Krakowie. Jego ukończenie dawało wyższe wykształcenie, co pozwoliło jej ponownie pracować w publicznych szkołach. Pierwszy egzamin zdała 19 czerwca 1930 roku, a egzamin końcowy 9 marca 1934 roku. W okresie od 1930 do 1936 roku piastowała różne stanowiska łącznie w 7

szkołach w powiecie Wąbrzeźno (Niedźwiedz, Orłowo, Pływaczewo, Sierakowo, Radowiska, Pułkowo, Wąbrzeźno), a potem pracowała aż do wybuchu wojny na pełnym etacie, ucząc biologii i religii, w Gzynie (powiat chełmiński). W tym okresie odwiedziła jeden raz Warmię, przyjeżdżając na pogrzeb ojca. Pobyt skończyła jednak przedwcześnie z obawy przed represjami z powodu jej zaangażowania w plebiscyt.

W okresie okupacji Augustyna Wiewiorra, przynależąc jako nauczycielka do polskiej inteligencji, znajdowała się w ciągłym niebezpieczeństwie. Kilku jej kolegów padło ofiarą masowych rozstrzeliwań jak np. w październiku i listopadzie 1939 roku w pobliżu wsi Klamry. Sama trafiła najpierw do obozu pracy w Ostromecku, a potem do prac przymusowych w różnych miejscowościach: Czarzach, Stolnie, Boluminie, Borkach, Dębowcu i na końcu Gzynie, gdzie jeszcze niedawno pracowała jako nauczycielka. Po ciężkiej chorobie została dzięki swojej dobrej znajomości języka niemieckiego zatrudniona jako pomocnik biurowy

Ryc. 1. Budynek szkoły w Wipsowie w latach 60. (autor nieznany).

Fig. 1. Schoolhouse in Wipsowo in the 1960s (author unknown).

Ryc. 2. Ogród doświadczalny przy szkole w Wipsowie (fot. J. Fiodorow).

Fig. 2. Experimental garden – Wipsowo (photo J. Fiodorow).

w urzędzie gminy Czarze, a potem w młeczarni w Stolnie, która zaopatrywała wojsko niemieckie w nabiał. Po donosie na temat jej przeszłości jako działaczki plebiscytowej, uniknęła wywiezienia do obozu koncentracyjnego tylko dzięki ucieczce w ostatniej chwili. W Dąbrowie Chełmińskiej znalazła potem jeszcze raz zatrudnienie w urzędzie gminy, znów dzięki jej znajomości języka niemieckiego oraz niewiedzy lokalnych władz o jej przeszłości, w szczególności o jej porzuconym obywatelstwie niemieckim. Tam pracowała aż do zajęcia miasta przez Armię Czerwoną.

Warto jeszcze wspomnieć, że Augustyna Wiewiorra miała sześciu braci, trzech z nich zaciągnięto do Wehrmachtu, gdzie zginęli na froncie wschodnim.

Już 1 marca 1945 roku Augustyna Wiewiorra zgłosiła się na apel władz do odbudowy systemu oświaty i brała udział w ponownym uruchamianiu szkół w Dąbrowie Chełmińskiej, Gzynie, Wałdowie Królewskim i Szynychu. Jesienią 1946 roku powróciła nareszcie, po 25

latach, na Warmię, gdzie objęła kierownictwo szkoły w Rusi – wsi niedaleko na południe od Olsztyna. Tutaj pracowała z dużym osobistym zaangażowaniem nie tylko dla samej szkoły, lecz także w wielu dziedzinach poza szkołą – od medycznego i żywnościowego zaopatrzenia wsi, nauki języka polskiego dla miejscowych w ramach tzw. repolonizacji aż do łagodzenia napięć między miejscowymi i napływowymi.

W 1955 roku przeniesiono ją do Wipsowa, wsi ok. 25 km na północny-wschód od Olsztyna, gdzie spędziła chyba najbardziej szczęśliwe lata swojego życia. Urządziła tam szkolny ogród, którego koncept pedagogiczny zyskał sławę daleko poza granicami Warmii i przyniósł Augustynie Wiewiorra kilka nagród państwowych. Udało jej się zorganizować, niezwykle jak na ówczesne warunki, pracownię biologiczną m.in. z cieplarnią, alpinarium i ogrodem doświadczalnym (Ryc. 1–4).

Po przejściu na emeryturę Augustyna Wiewiorra przeprowadziła się 19 stycznia 1972 roku

Ryc. 3. Pracownia biologii – szkoła w Wipsowie (fot. Z. Ratyński).

Fig. 3. Biological workshop – school at Wipsowo (photo Z. Ratyński).

Ryc. 4. Szklarnia, gdzie hodowano m.in. pieprz, bawełnę i figi przy szkole w Wipsowie (fot. Z. Ratyński).

Fig. 4. Greenhouse, where among other things pepper, cotton and figs were grown – Wipsowo (photo Z. Ratyński).

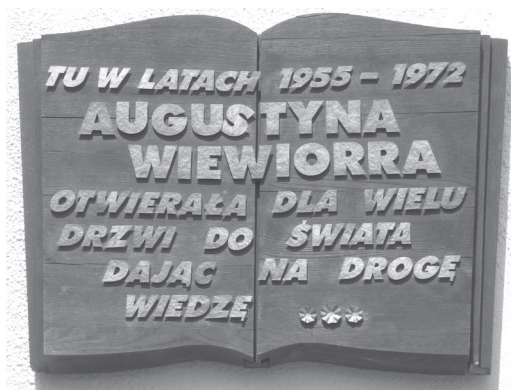
Ryc. 5. Budynek szkoły w Wipsowie, 16.06.2011 (fot. B. Sonnberger).

Fig. 5. Schoolhouse in Wipsowo, 16.06.2011 (photo B. Sonnberger).

do Barczewa, do skromnego mieszkania na drugim piętrze domu czynszowego. Tutaj przez całe życie niezamężnej kobiecie coraz bardziej dokuczała

samotność związana z demencją starczą oraz atakami paniki z powodu jej przeżyć w czasach plebiscytu i wojny. W nocy z 29 na 30 listopada 1984 roku utonęła w rzece Pisa, prawdopodobnie w stanie niepoczytalności umysłowej.

Szkoła w Wipsowie otrzymała w roku 2000 oficjalnie nazwę imienia Augustyny Wiewiorra. Od czasu zlikwidowania publicznej szkoły podstawowej w 2007 roku mieści się tu prywatna szkoła; o patronce przypomina tablica na ścianie (Ryc. 6).

Ryc. 6. Tablica pamiątkowa na ścianie, 16.06.2011 (fot. B. Sonnberger).

Fig. 6. Commemorative plaque at the wall, 16.06.2011 (photo B. Sonnberger).

ŹRÓDŁA

ZENDEROWSKI W. 2000. Róże dla Wiewiórzanki. Agencja Wydawnicza „JDS”, Olsztyn.

Bernd SONNBERGER

PLANTA · EUROPA

DEKLARACJA KRAKOWSKA 2011 PLANTA EUROPA¹

Planta Europa Kraków Declaration 2011

Uczestnicy VI Konferencji Planta Europa (odbywającej się pod hasłem „Actions for Wild Plants”), która odbyła się w dniach 23–27 maja 2011 roku w Krakowie, poświęconej problematyce ochrony flory i roślinności Europy:

Z uznaniem stwierdzają postęp we wdrażaniu programu „Europejska Strategia Ochrony Roślin (2008–2014): Zrównoważona Przyszłość dla Europy” (‘A Sustainable Future for Europe: the European Strategy for Plant Conservation 2008 – 2014 [ESPC]’), opracowanej przez sieć Planta Europa na konferencji w Rumunii w 2007 roku. W szczególności dotyczy to celów związanych z tworzeniem krytycznych wykazów gatunków, oceną potrzeb ochrony, ochroną Ostoi Roślinnych (Important Plant Areas – IPA), ochroną *ex-situ* gatunków roślin, ochroną różnorodności genetycznej roślin, utrzymywaniem pod kontrolą obcych gatunków inwazyjnych i stymulowaniem wzrostu świadomości społecznej na temat ochrony świata roślin i grzybów.

Po raz kolejny podkreślają znaczenie, jakie ESPC odegrała przy tworzeniu zaktualizowanej Globalnej Strategii Ochrony Roślin 2011–2020, zatwierdzonej na 10. Konferencji

Stron Konwencji o Różnorodności Biologicznej w Nagoya, oraz **z uznaniem przyjmują tę zaktualizowaną Strategię Globalną**, która pozostaje niezastąpionym w skali ogólnoswiatowej ramowym dokumentem dla ochrony bioróżnorodności w świecie roślin i grzybów.

Z uznaniem przyjmują zatwierdzenie na 10. Konferencji Stron Konwencji o Różnorodności Biologicznej (CBD) celów dla całego planu strategicznego CBD i podkreślają wkład, jaki działania na rzecz tak europejskiej jak i światowej strategii ochrony roślin wnoszą do realizacji celów przyjętych na konferencji w Nagoya².

Z uznaniem przyjmują i popierają Komunikat Komisji Europejskiej: „Nasze ubezpieczenie na życie i nasz naturalny kapitał – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.” oraz popierają jego cel, którym jest wdrażanie prawdziwie „zrównoważonego rozwoju” w Europie, tj. realizowanego bez utraty bioróżnorodności kontynentu.

Zwracają uwagę na stałe zaangażowanie Rady Europy w Globalną Strategię Ochrony Roślin odnotowując jej bieżący wkład w zwalczanie obcych gatunków inwazyjnych i w sformułowanie kodeksu postępowania w zakresie handlu obcymi roślinami uprawnymi.

Jednakże, zauważając brak postępu w realizacji celów ESPC ukierunkowanych na ochronę różnorodności biologicznej na obszarach rolniczych (Cel 6) poprzez ich zrównoważone użytkowanie (Cel 12), oraz brak znaczącego postępu w rozwoju potencjału ochrony roślin w Europie (Cel 15), jak również potwierdzając wzrost współczesnych zagrożeń dla bioróżnorodności dzikich roślin, grzybów oraz całej szaty roślinnej, uczestnicy VI Konferencji Planta Europa uznają potrzebę wzmocnienia skoordynowanych wysiłków dla:

1. Wzmocnienia działań wspierających funkcjonowanie obecnie istniejącej sieci

¹ Tłumaczenie tekstu z jęz. angielskiego pochodzi od redakcji.

² Konferencja odbyła się w dniach 18–29 października 2010 r. [przyj. red.]

ekologicznej Europy z podstawowymi obszarami chronionymi zaproponowanymi w sieciach Natura 2000, Emerald, Ostoi Roślinnych (Important Plant Areas – IPA) oraz krajowymi sieciami ekologicznymi połączonymi ze sobą naturalnymi korytarzami ekologicznymi i tworzącymi „zieloną infrastrukturę” kontynentu. Wymaga to zachowania i polepszenia funkcjonowania istniejących już korytarzy ekologicznych oraz przywrócenia lub udroźnienia ich w regionach Europy o dużej fragmentacji krajobrazu.

2. Zachowania różnorodności roślin na obszarach rolniczych oraz szybkiej reakcji na wzrastające tempo negatywnych zmian w sposobach użytkowania ziemi na obszarze Europy (zwłaszcza poprzez intensyfikację użytkowania oraz porzucanie tradycyjnych form użytkowania gruntów), połączonych z fragmentacją krajobrazu, co zagraża utrzymaniu dotychczasowego poziomu różnorodności biologicznej świata roślinnego na obszarze Europy.

W szczególności:

- zwiększenia wsparcia dla działań, które utrzymują różnorodność siedliskową związaną z obszarami rolnymi o wysokiej wartości przyrodniczej w całej Europie (łąki kośne, pastwiska alpejskie, pastwiska leśne, wypasane zbiorowiska leśne itp.), a wynikającą ze zróżnicowanego sposobu gospodarowania;
- zwrócenia większej uwagi na zachowanie historycznego krajobrazu ukształtowanego przez tradycyjną gospodarkę (np. ekstenywnie użytkowanych sadów, winnic, gajów oliwnych i związanych z nimi starych odmian uprawnych), jako ważnych elementów zróżnicowania kultury europejskiej, wspierających znacząco zróżnicowanie roślin;
- zapobiegania dalszemu zalesianiu zbiorowisk stepowych Europy Wschodniej – jednych z najbogatszych zbiorowisk trawiastych w Europie;
- zwiększenia nacisku na europejskie rządy i instytucje, w szczególności na Parlament Europejski, w celu przeprowadzenia pod-

stawowej reformy we Wspólnej Polityce Rolnej (Common Agricultural Policy – CAP) w 2013 roku, aby zapewnić skierowanie znaczącej części zasobów na te programy rolno-środowiskowe, które są oparte na sposobach gospodarowania korzystnych dla bioróżnorodności, zgodnie z zasadą: „publiczne pieniądze dla publicznego dobra”.

3. Poprawy gospodarki w lasach będących pod ochroną oraz lasach gospodarczych w celu utrzymania bioróżnorodności roślin oraz grzybów, będącej wskaźnikiem ich wysokiej wartości dla ochrony przyrody. W szczególności dla utrzymania ciągłości istnienia starodrzewu oraz martwego drewna w lasach, co jest kluczowe dla egzystencji wielu gatunków grzybów czy mszaków.

W tym kontekście Planta Europa popiera zawarcie powyższych zasad w przygotowywanym, prawnie wiążącym porozumieniu dotyczącym lasów w Europie, negocjacje na temat którego mają się rozstrzygnąć w Oslo podczas FOREST EUROPE – Ministerialnej Konferencji w Sprawie Ochrony Lasów w Europie (FOREST EUROPE: Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe) w czerwcu 2011 roku – roku, który ONZ ogłosiło Międzynarodowym Rokiem Lasów.

4. Kontynuowania pomocy w rozwoju i promocji ogólnoeuropejskiej strategii dotyczącej obcych gatunków inwazyjnych określającej rozwiązania, które zapobiegają, powstrzymają i będą monitorować inwazje biologiczne, szkodliwe dla rodzimej różnorodności roślin, w tym niekontrolowane wprowadzanie takich gatunków wykorzystywanych do produkcji biopaliw, które są potencjalnie inwazyjne w stosunku do naturalnych siedlisk. W tym kontekście Planta Europa wskazuje na istniejącą możliwość wpływu na powstający obecnie, unijny dokument prawny dotyczący gatunków inwazyjnych.

5. Coraz pełniejszego uświadamiania znaczenia udziału społeczeństwa w ochronie świata roślinnego poprzez wzmocnienie

zaangażowania obywateli – np. w formie wspierania grup wolontariuszy monitorujących oraz ochraniających populacje dzikich gatunków roślin oraz ich siedliska (działanie promowane podczas Europejskiego Roku Wolontariatu 2011).

6. Podwojenia wysiłków na rzecz rozwoju metod nauczania ochrony roślin, takich jakie są wykorzystywane w strategii edukacyjnej „nauczanie przedmiotów ścisłych i przyrodniczych przez dociekanie naukowe (odkrywanie) – IBSE” (Inquiry Based Scientific Education), które będą trwale wpływać zarówno na nauczycieli jak i uczących się, wyrabiając w młodszych pokoleniach postawy służby, społecznego zaangażowania oraz opieki nad roślinami.

7. Wzrostu inwestycji na rzecz zwiększenia możliwości ochrony świata roślinnego, szczególnie przez ustanawianie internetowego dostępu do danych na temat roślin i grzybów z wykorzystaniem wspólnych standardów; podnoszenie poziomu wiedzy taksonomicznej i rozwijanie terenowych umiejętności badawczych w dziedzinie czynnego gospodarowania zasobami roślin i grzybów; dotyczy to także umożliwienia szerszego, ogólnoeuropejskiego zaangażowania w inicjatywy takie jak Dyrektywa INSPIRE, EDIT, PESI i Catalogue of Life (programy rozwoju taksonomii i systematyki).

8. Wzmocnienia współpracy partnerskiej pomiędzy specjalistami od ochrony wszystkich grup organizmów (flora, mykobiota i fauna), w tym współpracy transgranicznej, ważnej w szczególności tam, gdzie granice polityczne przecinają jeden i ten sam region biogeograficzny.

Oprócz podkreślenia konieczności zwrócenia większej uwagi na proces realizacji poszczególnych celów ESPC, uczestnicy VI Konferencji Planta Europa odnotowują także potrzebę pilnego zajęcia się problemami dotyczącymi:

Braku świadomości istnienia elastycznych reżimów gospodarowania (adaptive management regimes), kluczowych dla wszystkich obszarów ważnych dla zachowania różnorodności roślin i grzybów, a służących utrzymaniu integralności i różnorodności siedlisk w sytuacji zagrożeń zmianami klimatycznymi.

Wzrastających zagrożeń dla różnorodności biologicznej roślin ze strony niezrównoważonego, żywiłowego rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach chronionych, szczególnie na terenach górskich oraz w ekosystemach jeziornych i nadmorskich.

Poważnych socjo-ekonomicznych i politycznych wyzwań pojawiających się w związku z wprowadzaniem organizmów modyfikowanych genetycznie (GMO) do europejskich obszarów rolniczych – organizmów stanowiących nie tylko potencjalnie niezwykle poważne zagrożenie dla bioróżnorodności, ale także zagrożenie o skutkach nieodwracalnych.

Sformułowania szerokiego przesłania odwołującego się do powszechnie przyjmowanych systemów wartości, dotyczącego ochrony naszych naturalnych zasobów florystycznych i mykologicznych: zasoby te musimy chronić nie tylko ze względu na korzyści rozumiane w sensie bezpośrednim, ale także ze względu na wartości ekonomiczne czy ekologiczne, jakie stanowią one dla duchowego rozwoju człowieka i, co szczególnie istotne, ze względu na moralną odpowiedzialność, jaką my, ludzie, ponosimy za bezcenne dary przyrody.

Na koniec, uczestnicy VI Konferencji Planta Europa serdecznie dziękują Instytutowi Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie za organizację Konferencji.

**Przyjęte przez uczestników
VI Konferencji
i Komitet Sterujący Planta Europa**

Kraków, Polska, 26 maja 2011 r.

**LAUDACJA NA CZEŚĆ PROF. DR. HAB.
ROMUALDA OLACZKA Z OKAZJI
NADANIA MU NAGRODY
„SILVER LEAF” PLANTA EUROPA**

(Ceremonia rozdania nagród Planta Europa podczas VI Konferencji Planta Europa, 24 maja 2011, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie; Prowadzenie i przemowa: dr Jan Willem Sneep¹)

Laudation in honour of prof. dr hab. Romuald Olaczek on the occasion of conferring him the ‘Silver Leaf’ Planta Europa award

(The ceremony of presenting Planta Europa awards during 6th Planta Europa Conference, 24 May 2011, the Institute of Botany of the Polish Academy of Sciences in Kraków; hosting and speech: dr Jan-Willem Sneep)

Panie i Panowie,

Zostaliście zaproszeni, jako członkowie Planta Europa, do nominowania osób do nagród Planta Europa w terminie do dnia 10 stycznia 2011 – niniejszym, chciałbym podziękować za wasze nominacje.

Jak Państwu wiadomo, Planta Europa dysponuje dwoma rodzajami nagród: Nagrodą im. Jeana-Paula Gallanda oraz Nagrodą „Srebrnego Liścia” (“Silver Leaf Award”). [...]

Oba rodzaje nagród były po raz pierwszy przyznane na II Konferencji Planta Europa w Uppsali (Szwecja) w czerwcu 1998 roku.

Nagrody „Srebrnego Liścia” są przyznawane w uznaniu szczególnych dokonań w dziedzinie ochrony roślin w Europie. Podczas każdej konferencji Planta Europa przyznawane są co najmniej trzy takie nagrody.

Panie i Panowie,

W oparciu o otrzymane nominacje [...], Komitet Sterujący Planta Europa zdecydował o przyznaniu na niniejszej, VI Konferencji Planta Europa [...], pięciu Nagród „Srebrnego Liścia”

dla osób mających szczególne zasługi w ochronie świata roślin w Europie. [...]

Przy tej okazji chciałbym podziękować Art-Databanken Swedish Species Information Centre za wsparcie finansowe udzielone Planta Europa przy realizacji tych odznaczeń.

[...] Zanim jednak Prezydent Planta Europa, prof. Anca Sârbu, wręczy nagrodzonym wspomniane medale, chciałbym krótko przybliżyć sylwetki wyróżnionych osób. [...]

Kolejna Nagroda „Srebrnego Liścia” wręczona zostanie geografowi i botanikowi (specjalizującemu się w geobotanice), od lat zaangażowanemu w ochronę przyrody, a w szczególności w ochronę flory i roślinności, profesorowi Romualdowi Olaczekowi.

W latach 1976–1981 był on dyrektorem Instytutu Biologii Środowiskowej Uniwersytetu Łódzkiego, w latach 1981–1993 kierownikiem Katedry Botaniki, a w latach 1993–2004 był dyrektorem Instytutu Ekologii i Ochrony Środowiska UŁ. W 1991 roku stworzył tam pierwszy w Polsce uniwersytecki kierunek studiów „Ochrona środowiska”, obejmujący obok przedmiotów przyrodniczych, również prawne i ekonomiczne aspekty ochrony przyrody, przyjęty jako wzorcowy dla innych uczelni tworzących ten kierunek w Polsce.

Był głównym inicjatorem wprowadzenia do polskiego prawa i praktyki konserwatorskiej pojęcia użytku ekologicznego. Idee i formy ochrony przyrody wypracowane w Polsce szły poza granicami na międzynarodowych zjazdach i konferencjach naukowych. Był zapraszany do wygłoszenia serii wykładów w Finlandii i Niemczech. Znakomity znawca roślin, obok pracy naukowej popularyzuje szeroko wiedzę na ich temat w społeczeństwie wykorzystując swoje wykształcenie pedagogiczne, talent pisarski i edytorski oraz zamiłowanie do fotografowania.

Jego funkcje związane z ochroną przyrody obejmowały lub nadal obejmują:

- członkostwo Komitetu „Człowiek i Środowisko” PAN;
- członkostwo Komitetu Ekologii PAN;
- członkostwo Komitetu Botaniki PAN;

¹ Tytuł w obu wersjach językowych, skróty, drobne zmiany kolejności oraz tłumaczenie tekstu z jęz. angielskiego pochodzą od redakcji.

- członkostwo Komitetu Ochrony Przyrody PAN;
- członkostwo Zarządu Głównego Ligi Ochrony Przyrody – ogólnokrajowej, pozarządowej organizacji, w której przez wiele lat był odpowiedzialny za wydawnictwa;
- członkostwo Rad Naukowych: Instytutu Ochrony Przyrody PAN, Instytutu Botaniki PAN i Kampinoskiego Parku Narodowego;
- członkostwo Państwowej Rady Ochrony Przyrody od roku 1988; w latach 1991–1994 Przewodniczący Rady;
- członkostwo Rady ds. Leśnictwa przy Ministrze Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (1990–1993).

Był on także redaktorem lub członkiem redakcji czasopism związanych z botaniką oraz ochroną przyrody:

- *Acta Universitatis Lodziensis – Folia Zoologica*,
- *Monographiae Botanicae*,
- *Aura*,
- *Fragmenta Floristica et Geobotanica*,
- *Ochrona Przyrody*.

Jest autorem ponad 150 publikacji poświęconych ochronie przyrody; zarówno prac o charakterze naukowym jak i opracowań popularnonaukowych, a także podręcznikowych, między innymi takich jak:

- Światowa strategia ochrony przyrody (przeład polski; 1985),
- Monografia Załęczańskiego Parku Krajobrazowego (1986),
- Główne problemy ochrony zasobów genowych roślin (1986),
- Projekt ekologicznego systemu obszarów chronionych Polski Środkowej (1987),
- Zasoby glebowe i roślinne – użytkowanie, zagrożenie, ochrona (redakcja; 1988),
- Słownik szkolny. Ochrona przyrody i środowiska (1999),
- Ochrona środowiska i żywych zasobów przyrody (współautorstwo z A. U. Warcholińską; 1999),
- monumentalnego dzieła „Skarby przyrody i krajobrazu Polski” (2010),
- licznych wydawnictw popularnonaukowych

i popularnych LOP, w tym plansz edukacyjnych „Rośliny chronione Polski”;

- kilku całościowych opracowań dotyczących stanu ochrony przyrody w Polsce.

Dzięki jego inicjatywie i dokumentacji naukowej ustanowiono wiele nowych obiektów ochrony przyrody².

Komitet Sterujący Planta Europa z wielką przyjemnością zdecydował o nadaniu Nagrody „Srebrnego Liścia” – prof. dr. hab. Romualdowi Olaczkowi.

POEZJE BOTANIKÓW POETRY OF BOTANISTS

Krajobraz

Dziś znów słońce zapomni o puszczalkach
Schowa myśl w głębie doznania

Samotny obłok liżnie lunę
Rozwidloną szufladą

Śmierć przejdzie obok nie poznana
Jak najzwyklejsza gwiazda
Dławiąca pamięć sinym snem

Pozostanie tylko dystans
Dal na spieczonych wargach

Oczekiwane na zmierzch
W chłodnej sali wzroku

Oto koniec zdarzeń
Na horyzoncie

Przetrwanie

Słońce rozpryskuje szybę
Na firankę
Na ścianę
Na stary zegar

² tj. rezerwatów, pomników przyrody, parków krajobrazowych [przyp. red.]

Wskazówki trzeszcza
Haftując na płaszczu grawitacji
Wzorek

Szara eminencja
Wyłapuje esy floresy dywanu
I zakuwa je w dyby

Nasz ślad po spacerze
Plażą gwieździstej nocy
Ma dotrwać do jutra

Biel

Leżę
Zlizuję wzrokiem
Obłoki z błękitnej misy nieba

Ruszyłem powoli

A powietrze
Spaja kontury tramwaju
Z żółtymi szynami
Łun

Marcin WOCH

× 16,8 cm. Cena: 69,90 PLN. ISBN 978-83-16724-0.

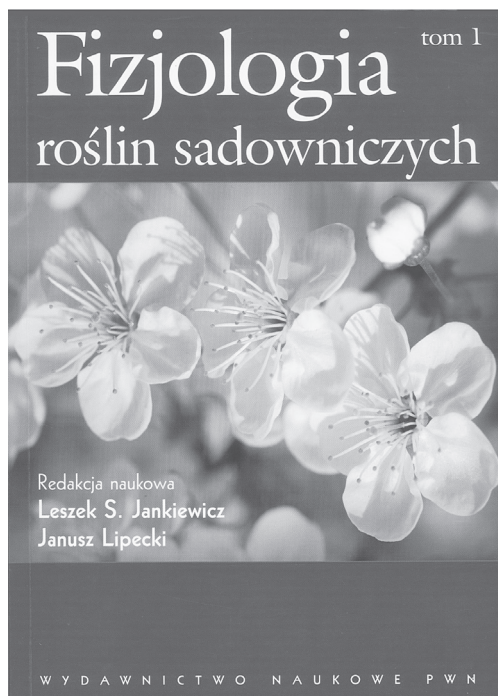
Trzydzieści trzy lata minęły od pierwszego wydania książki Profesora Leszka Jankiewicza *Fizjologia roślin sadowniczych*, a 28 lat od wydania drugiego. „Rozeszły się” one łącznie w liczbie niemal 17 000 egzemplarzy, a potem nastąpiła niezrozumiale długa przerwa, aż do 2011 roku, w którym ukazało się trzecie uaktualnione wydanie. Ze smutkiem konstatuję, że Wydawnictwo Naukowe PWN zdobyło się na nakład jedynie 1000 egzemplarzy, co skłania do dwóch refleksji: pierwsza – to, że niniejsza „zachęta” do nabycia tej książki może okazać się spóźniona, a druga, że wydawnictwa naukowe spełniają funkcję tak ważną dla edukacji społeczeństwa, iż byłoby słuszne, aby przy wydawaniu książek naukowych, powrócić do zapewne „słusznie minionej” zasady częściowego ich dofinansowywania ze środków publicznych.

Trzydzieści lat przerwy oznacza wymianę pokoleniową osób pracujących w polskim sadownictwie. Zupełnie nowi ludzie kontynuują

RECENZJE • BOOK REVIEWS

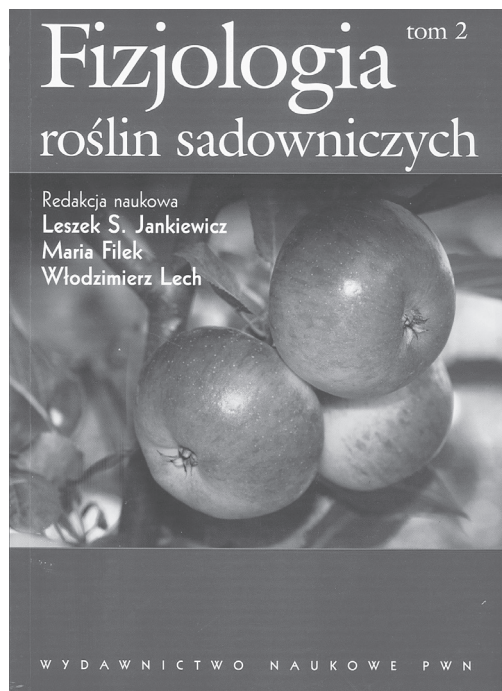
JANKIEWICZ L., LIPECKI J. (red.), *Fizjologia roślin sadowniczych strefy umiarkowanej. Tom 1. Zagadnienia podstawowe, wzrost i kwitnienie*. Wyd. 3 zm. Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa, 2011, XVIII, [1] + 458, [1] str., liczne ryciny czarno-białe, fotografie czarno-białe i barwne. Miękka opr., format 23,8 × 16,8 cm. Cena: 69,90 PLN. ISBN 978-83-16685-4.

JANKIEWICZ L., FILEK M., LECH W. (red.), *Fizjologia roślin sadowniczych strefy umiarkowanej. Tom 2. Plonowanie i udział różnych czynników w tym procesie*. Wyd. 3 zm. Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa, 2011, VII, [1] + 494, [1] str., liczne ryciny czarno-białe, fotografie czarno-białe i barwne. Miękka opr., format 23,8

pionierską pracę Ojców Założycieli polskich sadów produkcyjnych i to dzięki nim na przeciętnym straganie można znaleźć owoce o zróżnicowanym bukacie smakowym i zapachowym, odmiany najnowsze i te zdawałyby się zapomniane, ale wciąż zachwycające wspomnieniami z dzieciństwa. Polskim sadownikom jak na razie udaje się pogodzić nowoczesność z tradycją, najnowsze trendy światowe z zaletami starych niezapomnianych rodzimych odmian. Wymaga to jednak potężnego wsparcia ze strony fizjologii i biochemii roślin, genetyki i biotechnologii, hodowli i szkółkarstwa owocowego, i jeszcze kilku innych gałęzi wiedzy i gospodarki.

Przedstawiana książka zapełnia lukę na rynku wydawniczym, stanowiąc dzieło kompletne i nowoczesne, w którym uwzględniony został postęp w zrozumieniu procesów i mechanizmów decydujących o wielkości i jakości plonu owoców, a także procesów i mechanizmów dostarczających chemicznych surowców niezbędnych do wypełnienia pięknych owoców bogactwem odżywczych i prozdrowotnych składników.

Fizjologia roślin sadowniczych w najnowszym wydaniu jest dwutomowym dziełem zbiorowym, wydanym pod redakcją Profesorów Leszka Jankiewicza i Janusza Lipeckiego (tom 1) oraz Leszka Jankiewicza, Marii Filek i Włodzimierza Lecha (tom 2); łącznie liczy niemal 950 stron. Dzieło to powstało dzięki współdziałaniu 40 autorów poszczególnych rozdziałów. W moim przekonaniu decyzja Profesora Jankiewicza o udostępnieniu gotowego merytorycznego układu książki zawartego w poprzednim wydaniu była zapewne niełatwa, ale bardzo słuszna. We współczesnej literaturze naukowej coraz częściej odchodzi się bowiem od książek jednoautorskich, których przygotowanie trwa znacznie dłużej aniżeli napisanie dzieła zbiorowego. Poza tym, coraz trudniej jest być specjalistą we wszystkich detalicznych aspektach i zagadnieniach, które w książce powinny być omówione. Jednakże wieloautorskie dzieła często „płacą” wysoką cenę w postaci wyraźnej, a czasami wręcz rzucającej się w oczy, niejednorodności tekstu. Czytelnik wie wprawdzie, że książka jest jednolita edytorsko, przechodząc jednak do kolejnych rozdziałów wyraźnie widzi i odczuwa, że pisały ją różne osoby. Natomiast omawiane dzieło, pod redakcją Profesora Jankiewicza, jest wolne od mankamentu dzieła zbiorowego. Profesor nadał bowiem poszczególnym rozdziałom swoje wyobrażenie kształtu i merytorycznej treści, jakie powinny zawierać, a całej książce ujednoliconą terminologię, niektóre rozdziały zaopatrzył także we własny komentarz. Sprawił tym samym, że powstało dzieło spójne, jednolite w sposobie przedstawiania poszczególnych zagadnień, sprawiające wrażenie, że napisane zostało przez jedną osobę.

Całość podzielona jest na 20 rozdziałów, natomiast podział na dwa tomy wynika z przyczyn technicznych, nie zaś merytorycznych. Kolejność omawianych zagadnień jest w zasadzie zgodna z uporządkowaniem klasycznej fizjologii roślin. Tak więc znajdujemy tu następujące zagadnienia: hormonalna regulacja biologii roślin, wzrost i różnicowanie poszczególnych organów wegetatywnych, gospodarka wodna i mineralna roślin, znaczenie mikoryzy dla wzrostu oraz odporności na stresy, mechanizmy i czynniki fotosyntezy

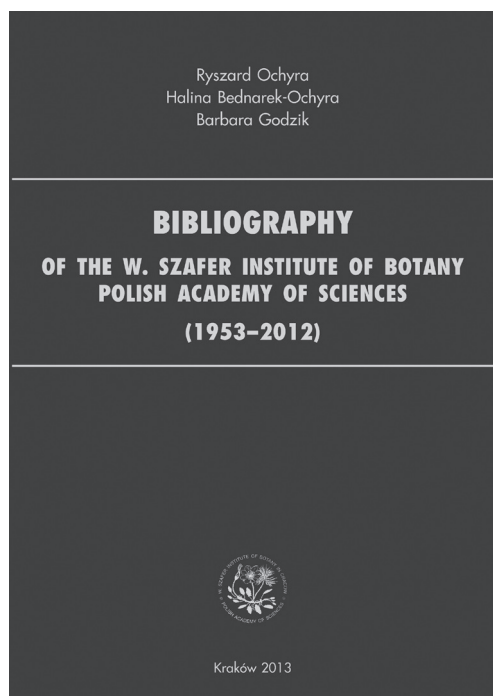
oraz oddychanie i transport asymilatów, specyficzne zagadnienia wzrostu, owocowania oraz wpływu podkładek, kwitnienie i owocowanie jako złożony proces biologiczny, wzrost i rozwój owoców oraz hormonalna kontrola obfitości owocowania, biologia nasion, a w tym spoczynek nasion i jego biologiczna rola, oraz etapy kiełkowania, rozwój całych roślin i możliwość kontroli tego procesu, i dodatkowe dwa rozdziały specyficzne dla roślin sadowniczych, a więc odporność na choroby infekcyjne oraz prozdrowotną rolę owoców w diecie człowieka.

W przedmowie Profesor Jankiewicz wspomina wielkich prekursorów rozwoju polskiego sadownictwa, przy czym jest to szczególnie cenne świadectwo człowieka, który miał szczęście wzrastać i rozwijać się w świetle ich wielkości, a obecnie sam jest jednym z tych, policzalnych na palcach jednej ręki, wielkich polskich fizjologów. Ja sam z dumą mogę stwierdzić, że miałem szczęście poznać bliżej Profesora, wielkość i głębię jego wiedzy oraz przenikliwość jego umysłu, a także niespotykany zapał do pracy publikatorskiej. To zaś upoważnia mnie do następującego apelu – jeśli to jeszcze możliwe, zaopatrmy się w *Fizjologię roślin sadowniczych* i wczytajmy się w jej klimat oraz bogactwo wiedzy o tej wspaniałej i tak ważnej grupie roślin użytkowych, jakimi są rośliny sadownicze.

Franciszek DUBERT

OCHYRA R., BEDNAREK-OCHYRA H., GODZIK B. *Bibliography of the W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences (1953–2012)*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 2013, Part 1, 442 s., ISBN 978-83-62975-15-0; Part 2, s. 443–993, ISBN 978-83-62975-16-7. Twarda okładka, format 24,8 × 18 cm. Cena: Part I – 34,90 PLN; Part II – 39,90 PLN.

Bibliografia – jak wiadomo – jest zestawem bibliograficznych opisów publikacji. W zależności od przyjętych kryteriów może obejmować wszystkie publikacje danego zakresu

terytorialnego, czasowego, dziedzinowego i in. Bibliografie bieżące polskiego piśmiennictwa przyrodniczego wydawane były od początku XX w. przez Akademię Umiejętności, następnie Polską Akademię Umiejętności, a w końcu przez Polską Akademię Nauk. Ostatnie z tej serii ukazały się ponad 40 lat temu: *Katalog polskiej literatury biologicznej. Catalogue of Polish biological literature. Tom II (XXIII) za lata 1955–1959. Część 1: Botanika, Mikrobiologia ogólna* (oprac. A. Środoń, E. Wierzbicka 1969) i *Katalog polskiej literatury biologicznej. Catalogue of Polish biological literature. Tom II (XXIII) za lata 1955–1959. Część 2: Zoologia, Paleontologia, Różne* (oprac. A. Środoń, E. Wierzbicka 1970). Obecnie, niestety, brak polskiej bieżącej bibliografii botanicznej.

Polskie botaniczne bibliografie retrospektywne zaczęły pojawiać się wkrótce po bieżących. Jedną z pierwszych była *Biblijografia flory polskiej* (Szymkiewicz 1925). Szczególną kategorią bibliografii są bibliografie specjalne obejmujące spisy piśmiennictwa m.in. poszczególnych instytucji. Tego typu botaniczne bibliografie są

bardzo rzadkie; do tych nielicznych należą: *Bibliografia botaniki w Uniwersytecie Jagiellońskim (1532–1917)*. *Bibliography of botany at the Jagiellonian University (1532–1917)* (Zemanek 1988), *Katalog publikacji pracowników Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego i publikacji o Ogrodzie Botanicznym za lata 1811–1994* (Nowak, Wójcik, Mularczyk 1995), *Bibliografia Zakładu Biologii Wód PAN 1953–2002* (red. Amirowicz 2003) czy *Bibliografia botaniki w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności (1818–1952–2000)*. *Bibliography of botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1818–1952–2000)* (Köhler 2004). Zapewne czasochłonność i ogromne trudności przy sporządzaniu tego typu dzieł sprawiają, że w polskiej literaturze spotkać je można sporadycznie, choć są bardzo potrzebne.

Z okazji przypadającej w 2003 roku pięćdziesiątej rocznicy powstania Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie została wydana bibliografia retrospektywna prac tego Instytutu obejmująca lata 1953–2003 i zawierająca 6106 opisów (Nowak 2003). Sześćdziesiąta rocznica działalności Instytutu Botaniki PAN obchodzona w 2013 roku była okazją do przygotowania przez troje profesorów – Ryszarda Ochyre, Halinę Bednarek-Ochyre i Barbarę Godzik – i wydania w roku 2013 całkowicie nowej bibliografii tego Instytutu obejmującej lata 1953–2012. Pod względem formalnym jest to dwutomowa specjalna, retrospektywna, kompletna bibliografia botaniczna. Jej celem było zebranie możliwie kompletnego zestawu opisów drukowanych i elektronicznych publikacji wydanych w latach 1953–2012 przez pracowników Instytutu Botaniki PAN. Tu należy wyjaśnić, że kategoria „pracownik Instytutu Botaniki PAN” wbrew pozorom nie jest jednoznaczna, ponieważ do początku lat 60. ubiegłego wieku istniała dwuetatowość, a część pracowników zatrudniona była nawet na części etatu, dlatego trudnością było ustalenie, kogo należy zaliczyć do tej kategorii.

Tak więc recenzowana bibliografia zawiera opisy bibliograficzne wszystkich publikacji i prac powielonych, których autorami byli pracownicy IB PAN: książek, rozdziałów w książkach, artykułów w czasopismach, dziennikach i gazetach, broszur, plakatów, ulotek i map, a także abstraktów, streszczeń, recenzji, powielanych wykładów, a w ostatnich latach również publikacji elektronicznych. Nie obejmuje natomiast elektronicznie rozpowszechnianych wywiadów i komunikatów prasowych, anonimowych haseł w różnorodnych encyklopediach, danych w książkach oraz map w atlasach.

Należy podkreślić konsekwencję autorów w stosowaniu przy opisach bibliograficznych bardzo precyzyjnych reguł. Ich wykaz znajduje się we wstępie do omawianej „Bibliografii”. Warto także podkreślić jest rozwinięcie inicjałów imion autorów, często pomijane w innych bibliografiach. Oryginalne tytuły opisywanych publikacji są zachowane (często się zdarza ostatnio, niestety, że w bibliografiach są one tłumaczone na język angielski, co jest całkowitym nieporozumieniem), a ponieważ bibliografia jest przeznaczona także dla odbiorcy zagranicznego, to w opisach bibliograficznych dodano tłumaczenia tytułów na język angielski i umieszczono w nawiasach kwadratowych. W przypadku prac taksonomicznych zawierających nowości nomenklatoryczne podane są również efektywne daty opublikowania, co jest szczególnie ważne np. przy rozstrzyganiu priorytetu. W koniecznych przypadkach dodano także adnotacje (w nawiasach kwadratowych). Całość zebranych danych została podzielona na 8 grup: A) publikacje naukowe i przeglądowe, B) publikacje popularnonaukowe i półnaukowe (jak sprawozdania, przedmowy, przewodniki wycieczkowe itp.), C) recenzje książek, D) komunikaty konferencyjne, E) redakcja książek, F) publikacje niebotaniczne, G) wydawnictwa seryjne, H) cytaty publikacji wątpliwych oraz takich, których nie udało się w żaden sposób odnaleźć czy potwierdzić faktu ich opublikowania (lub ich autorzy nie byli w stanie dostarczyć wiarygodnych odbitek), a które były podawane we wcześniejszych bibliografiach.

Pierwszy tom rozpoczyna się zarysem historii botaniki w ośrodku krakowskim poczynając od Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (TNK) (1815), poprzez powstanie w jego obrębie Komisji Fizjograficznej (1865), przekształcenia się TNK w Akademię Umiejętności (1872), a tej w Polską Akademię Umiejętności (1919). Z kolei następuje zarys historii Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk. Recenzowana bibliografia ma układ chronologiczny w obrębie poszczególnych grup, a w obrębie poszczególnych lat – alfabetyczny według nazwiska autora. Tom pierwszy obejmuje jeszcze, oprócz wstępnych rozdziałów, tylko cytaty grupy A (publikacje naukowe i przeglądowe). Tom drugi obejmuje pozostałe grupy oraz indeks. Cytaty w grupach A–E są numerowane (1–8668). Należy podkreślić, że cytaty sporządzono tylko z autopsji, co jest ogromną zaletą tej Bibliografii. Przy okazji prac nad nią stwierdzono 36 cytatów, które umieszczono w grupie H. Każdy z tych cytatów zaopatrzone w adnotację wyjaśniającą problem. Całość bibliografii kończy indeks autorów (s. 923–993) zawierający 1952 nazwiska, w tym 221 pracowników IB PAN.

Oprócz wymienionych powyżej zalet, należy odnotować pewne mankamenty recenzowanej Bibliografii. Poza indeksem autorów (może bardziej wygodny w użyciu byłby szerszy indeks – indeks osób – obejmowałby wtedy również nazwiska zawarte w tytułach publikacji), brak tu innych indeksów: geograficznego, stratygraficznego (użytecznego w przypadku publikacji paleobotanicznych), czy łacińskich nazw taksonów przynajmniej wymienionych w tytułach publikacji, a jeszcze lepiej – także nowych taksonów (które nie zawsze znajdują się w tytułach). Obecność takich indeksów bardzo ułatwiłaby posługiwanie się tą bibliografią jej użytkownikom. Z pewnością krótki czas, jaki mieli autorzy do przygotowania i jej opublikowania sprawił, że nie wystarczyło go już na zestawienie indeksów. Pomimo tych mankamentów (i nielicznych potknięć typograficznych) bibliografia jest bardzo cenną i wartościową publikacją i prawdziwym osiągnięciem w dziedzinie polskiej bibliografistyki przyrodniczej. Oba tomy oprawne są

w brązowe twarde okładki. Na ich czwartych stronach autorzy umieścili słowa Cyccerona: *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae* [Historia świadkiem czasu, światłem prawdy, życiem pamięci, nauczycielką życia]. Słowa te idealnie pasują do tej bibliografii. *Q.E.D.*

Piotr KÖHLER

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- INTERNATIONAL CONFERENCE ON PLANT AND ENVIRONMENT SCIENCES, 12–13 III 2014

Informacja: Crowne Plaza Dubai Deira, Salahuddin Road, Deira, P.O. Box 8668, Dubai, UAE

Tel. ++971 4 6088007

Fax: ++971 4 2686511

<http://www.waset.org/conference/2014/03/dubai/ICPES>

- 12TH EUROPEAN CONFERENCE ON FUNGAL GENETICS, 23–27 III 2014

Informacja: Viajes el Corte Inglés, División de Congresos, Seville, SPAIN

Tel. 00 34 954506605

Fax: 00 34 954225949

E-mail: ECFG12@viaje.seci.es

<http://www.ecfg12.com>

- 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE OF PLANT BIODIVERSITY, 27–29 III 2014

Informacja: Mrs. Najat Elkhiahi, Congress Secretariat, Km 8, Route d'El Jadida, BP 5366, 20100-Casablanca, MOROCCO

E-mail: biodiversite.vegetal.marrakech@gmail.com

<http://biodiversityvegetalmarrakech.wordpress.com>

- 3RD B-CHROMOSOME CONFERENCE, 7–9 IV 2014

Informacja: Andreas Houben, Leibniz Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research (IPK), OT Gatersleben, Corrensstrasse 3, D-06466 Stadt Seeland, GERMANY

Fax: +49 394825139

E-mail: houben@ipk-gatersleben.de

<http://3b.ipk-gatersleben.de>

- 33RD NEW PHYTOLOGIST SYMPOSIUM ON THE ECOLOGY AND EVOLUTION OF SYMBIOTIC ASSOCIATIONS BETWEEN PLANTS AND MYCORRHIZAL FUNGI, 14–16 V 2014, ZURICH, SWITZERLAND

Informacja: Michael Panagopoulos, New Phytologist Trust, New Phytologist Central Office, Bailrigg House, Lancaster, University, Lancaster, LA1 4YE, UK

E-mail: np-symposia@lancaster.ac.uk

<http://www.newphytologist.org/symposiums/view/4>

- VITH INTERNATIONAL SCIENTIFIC READINGS IN MEMORY OF J. K. PACHOSKIY (TO THE 150TH ANNIVERSARY OF SCIENTIST'S BIRTH), 15–19 V 2014

Informacja: Department of Botany, Kherson State University, 40 Rokiv Zhovtnya Str., Kherson, 27, 73000 UKRAINE

Tel.: (+38) 0665909236 (Skebovska Svitlana)

(+38) 0988196599 (Zagorodniuk Natalia)

E-mail: Conference_Botany@i.ua

- INTERNATIONAL CONFERENCE “OZONE AND PLANTS”, 18–21 V 2014

Informacja: Lijun Jiang, Research Centre for Eco-Environmental Sciences, Chinese Academy of Sciences, CHINA

Tel. +86-010-62923513

E-mail: jljijun@rcees.ac.cn

<http://www.bj-ozone.com>

- 7TH PLANTAEUROPA CONFERENCE – “PLANTS FOR PEOPLE, PEOPLE FOR PLANTS”, 21–25 V 2014

Informacja: Dr. Lucas Andrianos, Orthodox Academy of Crete and Museum of Cretan Flora Kolympari, Chania, Crete, GREECE

Tel. +30 2824022500

Fax: +30 2824022060

E-mail: 7peconference@gmail.com

<http://www.plantaeuropa.net>

- 10TH INTERNATIONAL CARNIVOROUS PLANT CONFERENCE, 18–20 VI 2014, CAIRNS, AUSTRALIA

Informacja: <http://www.carnivorousplants.org/news/Cairns2014.php>

- 4TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON WEEDS AND INVASIVE PLANTS (AGRICULTURAL WEEDS AND PLANT INVADERS), 18–23 V 2014

Informacja: Guillaume Fried, Anses, Laboratoire de la Santé des Végétaux, CBGP – Campus International de Baillarguet, CS 30016, 34988 Montferrier-sur-Lez cedex, FRANCE

Tel. +33 4 67022553

E-mail: guillaume.fried@anses.fr

- CIMP (COMMISSION INTERNATIONALE MICROFLORE PALÉOZOÏQUE) GENERAL MEETING, GHENT AND LIÈGE, 6–11 VI 2014

Informacja: Prof. dr. Jacques Verniers, Research Unit Palaeontology, Department Geology & Soil Science (WE13), Ghent University, BELGIUM

Tel. +32 9 2644614

Fax: +32 9 2644608

E-mail: Jacques.Verniers@UGent.be

Prof. dr. Philippe Steemans, Allée du 6 Août, Bât. B-18, parking 40, Université de Liège, Campus du Sart Tilman B-4000 Liège 1, BELGIUM

Tél. +32 4 3665333

Fax: +32 4 3665338

E-mail: P.Steemans@ulg.ac.be

<http://cimp.weebly.com/next-meetings.html>

- XXIII SEXUAL PLANT REPRODUCTION MEETING, 13–18 VI 2014

Informacja: Sexual Plant Reproduction and Development Laboratory, Faculdade de Ciências-Universidade do Porto, Edifício FC4, Rua do Campo Alegre S/N, 4169-007 Porto, PORTUGAL

Tel. +351-220402780

E-mail: ICSPR2014@fc.up.pt

<http://www.fc.up.pt/srporto2014/index.html>

- 5TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON PLANT CELL WALL BIOLOGY (PCWB2014), 27–31 VI 2014

Informacja: Lara Birchby, Conference Manager, 5th International Conference on Plant Cell Wall Biology, Conference Secretariat, PO Box 764, Mitcham South Australia 5062, 32 The Strand, Colonel Light Gardens, South AUSTRALIA 5041

Tel. +61 8 81772215

E-mail: lara@themeetingpeople.com.au

- XIV INTERNATIONAL CONGRESS OF MYCOLOGY AND EUKARYOTIC MICROBIOLOGY, 27 VII – 1 VIII 2014

Informacja: Marie Lanouette, Congresses Management Office, Congresses Manager, National Research Council Canada, 1200 Montréal Road, Building M-19, Ottawa, ON, CANADA K1A 0R6

Tel. +613 9930414

Fax: +613 9937250

E-mail: iums2014@nrc-cnrc.gc.ca

<http://www.montrealiums2014.org>

- 10TH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, 3–8 VIII 2014

Informacja: Secretariat Office, N.C.C. Management and Development Company Limited, 60 Queen Sirikit National Convention Centre New Rachadapisek Road, Klongtoey, Bangkok, 10110 THAILAND

Tel. +66 2 2293335

Fax: +66 2 2293346

E-mail: imc10secretariat@gmail.com

<http://imc10.com/2014/home.html>

- 8TH INTERNATIONAL CONGRESS ON THE SYSTEMATICS AND ECOLOGY OF MYXOMYCETES (ICSEM8), 12–15 VIII 2014

Informacja: ICSEM8, No. 2888, Xincheng Street, Jilin Agricultural University, Changchun 130118, CHINA

Tel. +86-431-84532989

Fax: +86-431-84510966

E-mail: icsem8@126.com

<http://www.icsem8.com>

- 9TH EUROPEAN PALAEOBOTANICAL – PALYNOLOGICAL CONFERENCE, 26–31 VIII 2014

Informacja: Evelyn Kustatscher, Museum of Nature South Tyrol, Bindergasse 1, 39100 Bozen/Bolzano, ITALY

Tel. +39 0471 412960

Fax: +39 0471 412979

E-mail: Evelyn.Kustatscher@naturmuseum.it

<http://147.162.183.151/eppc2014/index.html>

- 57TH ANNUAL SYMPOSIUM OF INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR VEGETATION SCIENCE, 1–5 IX 2014

Informacja: Prof. Dr. Laco Mucina, The University of Western Australia, Perth, AUSTRALIA

E-mail: Laco.Mucina@uwa.edu.au

<http://www.iavs2014.com/index.php>

- MEETING OF THE SIL PLANKTON ECOLOGY GROUP (PEG 2014), 7–11 IX 2014

Informacja: Institute of Biology, University of Białystok, Świerkowa 20B, 15-950 Białystok

Tel. +48 600 835910

E-mail: jolanta@onet.pl

<http://peg2014.syskonf.pl>

- 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON “WATER RESOURCES AND WETLANDS”, 11–13 IX 2014

Informacja: Dr. Petre Bretcan, Organizing Committee, Tulcea, ROMANIA

E-mail: water2014@limnology.ro

<http://www.limnology.ro/water2014.html>

- CONFERENCE: ARE THERE LIMITS TO EVOLUTION?, 25–26 IX 2014

Informacja: Dr Victoria Ling, Department of Earth Sciences, University of Cambridge, Downing Street, Cambridge, Cambridgeshire, CB2 3EQ, ENGLAND

E-mail: VL237@cam.ac.uk

<https://wserv4.esc.cam.ac.uk/atle>

- 4TH INTERNATIONAL PALAEOONTOLOGICAL CONGRESS – “THE HISTORY OF LIFE: A VIEW FROM THE SOUTHERN HEMISPHERE”, 28 IX –3 X 2014, MENDOZA, ARGENTINA

Informacja: Dr. Thomas Demchuk

E-mail: t-demchuk@swbell.net

<http://www.ipc4mendoza2014.org.ar>

- 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON ADVANCES IN PLANT SCIENCES, 1–5 XI 2014, KUCHING, SARAWAK, MALAYSIA

Informacja: Dr. V. Sivaram, Department of Botany, Bangalore University, Bangalore – 560056, INDIA

Tel. +91 80 22961315

Fax: +91 80 23181443

E-mail: info@sivaramfoundation.org

<http://www.icaps2014.com>

- FIFTH INTERNATIONAL CONFERENCE ON PLANTS & ENVIRONMENTAL POLLUTION (ICPEP-5), 3–6 XII 2014

Informacja: Organizing Secretaries (ICPEP-5), International Society of Environmental Botanists, CSIR-National Botanical Research Institute Campus, Lucknow-226001, INDIA

Tel. +522 2297821; 2205831-35

Fax: +522 2205836

E-mail: isebnbrilko@sify.com / isebmail@gmail.com

<http://isebindia.com>

• 14TH INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONGRESS AND THE 10TH INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PALAEOBOTANISTS CONGRESS (IPC XIV/ IOPC X 2016), IX/X 2016, SALVADOR, BRAZIL

Informacja: <http://www.palynology.org/upcoming-asp-meetings/16>

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

SPROSTOWANIE

W tomie *Wiadomości Botanicznych* 55(3/4): 144–165 (2011), w moim artykule pt. „Wydawnictwa Instytutu Botaniki PAN – dwadzieścia dwa lata działalności” znalazły się pewne błędy lub nieścisłości, na które zwrócił mi uwagę profesor Konrad Wołowski, prosząc o zamieszczenie dostarczonego przez niego sprostowania (erraty). Zamieszczając je (tabela poniżej) pragnę równocześnie przeprosić zainteresowanych za moje niedopatrzenie wynikające w głównej mierze z faktu, że w przypadku *Fragmenta Floristica et Geobotanica* skorzystałem z istniejącego zestawienia, co oczywiście mnie nie usprawiedliwia.

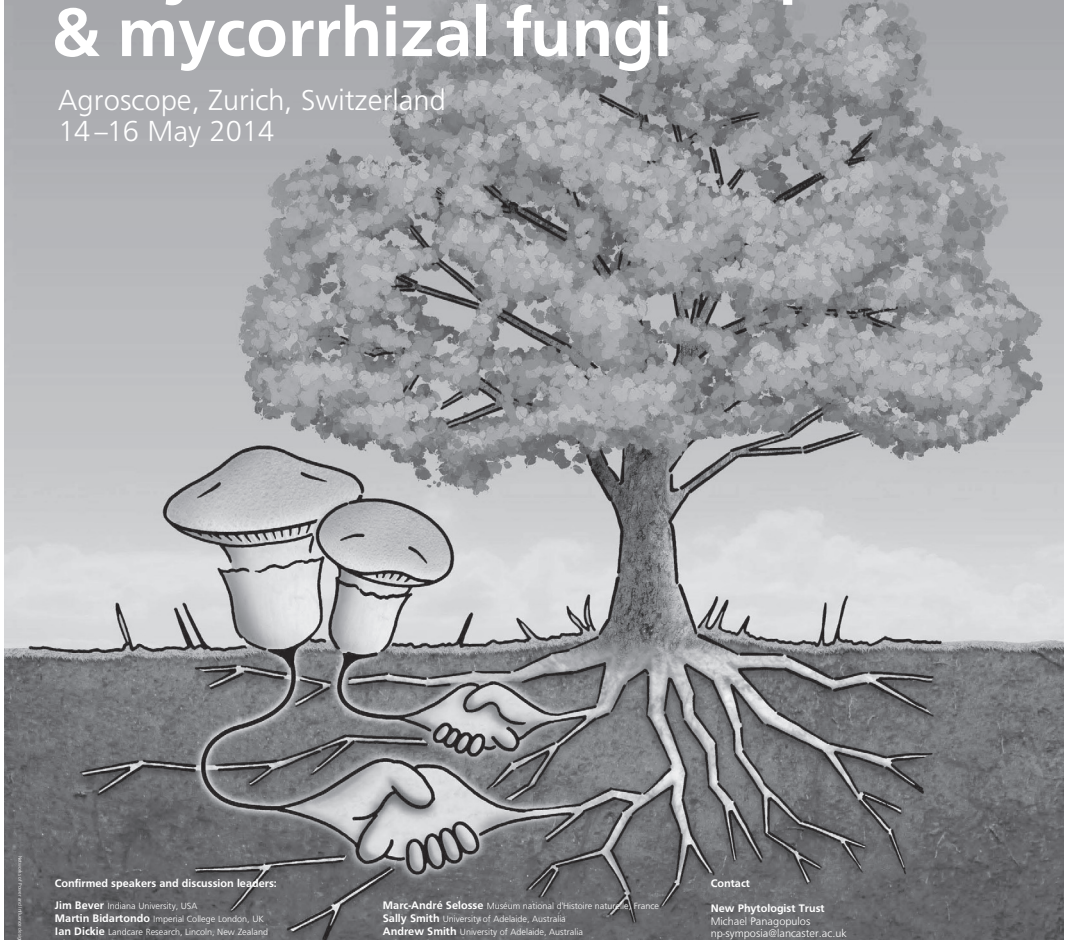
Zbigniew MIREK

Str.	Czasopismo	Tom	Rok	Redaktor	
				jest	ma być
149	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica</i>	Ann. XXXV Pars 1–2	1990	A. Jasiewicz	A. Jasiewicz, R. Ochyra
149	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica</i>	Ann. XXXVI Pars 1	1991	A. Jasiewicz	A. Jasiewicz, R. Ochyra
149	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica</i>	Ann. XXXVI Pars 2	1991	A. Jasiewicz	A. Jasiewicz, R. Ochyra
151	<i>Botanostephane Kornasina – Botanical [...] Fragmenta Floristica et Geobotanica. Supplementum</i>	Suppl. 2, Tom 1/2	1993	L. Stuchlik R. Ochyra	R. Ochyra, L. Stuchlik
151	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica</i>	Ann. I	1994	L. Frey	R. Ochyra, L. Frey
152	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica</i>	Ann. II	1995	L. Frey	R. Ochyra, L. Frey
153	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica</i>	Ann. XLI Pars 1	1996	R. Ochyra	R. Ochyra, J. Wolek
153	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica</i>	Ann. XLI Pars 2	1996	R. Ochyra	R. Ochyra, J. Wolek
153	<i>Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica</i>	Ann. III	1996	L. Frey	R. Ochyra, L. Frey
158	R. Ochyra et al. Census catalogue of Polish mosses. Biodiversity of Poland	Tom 3	2003	Redaktor serii Z. Mirek	Redaktor serii Z. Mirek Redaktor tomu R. Ochyra

33rd New Phytologist Symposium

Networks of Power & Influence: ecology & evolution of symbioses between plants & mycorrhizal fungi

Agroscope, Zurich, Switzerland
14–16 May 2014

Confirmed speakers and discussion leaders:

Jim Bever Indiana University, USA
Martin Bidartondo Imperial College London, UK
Ian Dickie Landcare Research, Lincoln, New Zealand
Alastair Fitter University of York, UK
Marcel van der Heijden Agroscope Reckenholz Tänikon, Switzerland
Thorunn Helgason University of York, UK
David Hibbett Clark University, USA
Nancy Johnson Northern Arizona University, USA
David Johnson University of Aberdeen, UK
Toby Kiara Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands
John Klironomos University of British Columbia, Canada
Björn Lindahl Swedish University of Agricultural Sciences, Sweden
Francis Martin INRA, Nancy, France
Alicia Montesinos-Navarro Universidad Nacional Autónoma de México, Mexico
Maarja Opiik Tartu University, Estonia
Maria Pozo Estacion Experimental del Zaidin, CSIC, Spain
David Read University of Sheffield, UK
Matthias Rillig Freie Universität Berlin, Germany
Ian Sanders University of Lausanne, Switzerland
Bernhard Schmid University of Zurich, Switzerland

Marc-André Selosse Muséum national d'histoire naturelle, France
Sally Smith University of Adelaide, Australia
Andrew Smith University of Adelaide, Australia
Leho Tedersoo Tartu University, Estonia
Anders Tunlid Lund University, Sweden
Wim van der Putten Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO), Netherlands

Contact

New Phytologist Trust
Michael Panagopolos
np-symposia@lancaster.ac.uk
New Phytologist Central Office, Bailrigg House, Lancaster University, Lancaster, LA1 4YE, UK.

 @NewPhyt fb.com/NewPhytologist

The New Phytologist Trust is a non-profit making organisation dedicated to the promotion of plant science.

Complete details and registration at
www.newphytologist.org

Organisation

Prof. Marcel van der Heijden Ecological Farming Systems Group, Agroscope Reckenholz Tänikon, Zurich
Prof. Francis Martin Laboratory of Excellence ARBRE, INRA, Nancy
Prof. Ian Sanders Department of Ecology and Evolution, University of Lausanne
Prof. Marc-André Selosse Muséum national d'histoire naturelle, Paris

2nd International Conference Water resources and wetlands

September 11–13, 2014
Tulcea (Romania)

Join us and visit DANUBE DELTA

